

ŽIVLJENJA IN DELA
KULTURNO-ZGODOVINSKE ŠTUDIJE

DOPISI
PAPEŠKEGA TAJNIKA

PETER PAVEL VERGERIJ ml.

Peter Pavel Vergerij »Mlajši« (1498-1565) je pomembna osebnost evropske reformacije in ena osrednjih figur reformacijskih gibanj v Italiji. Čeprav gre za enega najpomembnejših humanističnih mislecev iz Justinopolisa (današnji Koper), njegov pomen daleč presega lokalni kontekst. A prav v tem kontekstu je Vergerij kulturno zanimiv kot osebnost na stičišču med latinskim humanizmom in reformacijo. Kot papeški nuncij je v prvih letih svoje cerkvene kariere intenzivno sodeloval pri organizaciji pomiritvenega koncila, a neuspešno. Pozneje je postal modruški in nato koprski škof, se zbližal z zmerno reformatorskimi krogi v Italiji in Franciji ter nazadnje odpadel od katoliške Cerkve in emigriral v Nemčijo. Tam je Trubarja angažiral za prevajanje Biblije ter organizacijsko in finančno omogočil protestantski tisk v slovenščini.

DOPISI PAPEŠKEGA TAJNIKA / ACTIONES DUAE SECRETARII PONTIFICII

DOPISI PAPEŠKEGA TAJNIKA

Actiones duae Secretarii Pontificii

Kritično izdajo pripravil, prevedel in spremna besedila napisal Gregor Pobežin

Zbirka: ŽIVLJENJA IN DELA XVI

Kulturnozgodovinske študije 3

Uredil: Matej Hriberšek

Digitalizacija in redakcija izvirnega besedila: Marina Džombič, Aleksandra Melanšek, Gregor Pobežin, Sara Veber

Recenzenta: Matej Hriberšek, Marko Marinčič

Jezikovni pregled: Živa Borak

Oblikovanje in prelom: Brane Vidmar

Izdal: ZRC SAZU Inštitut za kulturno zgodovino

Založila: Založba ZRC

Za založbo: Oto Luthar

Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Tiskarna: Cicero Begunje, d. o. o.

Naklada: 300

Prva izdaja, prvi natis.

Ljubljana 2018

Knjiga je rezultat izpolnjevanja programa P6-0094 »Biografije, mentalitete, epohe«, ki ga iz proračunskih sredstev Republike Slovenije financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Izid knjige je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz naslova razpisa za leto 2017.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-732.3(450)"15"

VERGERIO, Pietro Paolo, 1498-1565

Dopisi papeškega tajnika = Actiones duae secretarii pontificii / Peter Pavel Vergerij = Pier Paolo Vergerio ; kritično izdajo pripravil, prevedel in spremna besedila napisal Gregor Pobežin. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, 2018. - (Zbirka Življenja in dela ; 16. Kulturnozgodovinske študije, ISSN 1855-9360 ; 3)

ISBN 978-961-05-0085-8

294843648

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610500858>

Peter Pavel Vergerij

**DOPISI PAPEŠKEGA
TAJNIKA**

Pier Paolo Vergerio

**ACTIONES DUAE
SECRETARII PONTIFICII**

Kritično izdajo pripravil,
prevedel in spremna besedila
napisal Gregor Pobežin

Ljubljana 2018

Očetu

KAZALO

Predgovor	7
Actiones duae Secretarii Pontificii	10
Dopisi papeškega tajnika	11
Peter Paver Vergerij »mlajši« – Pier Paolo Vergerio »il giovane« (1498–1565)	169
Imensko kazalo	207

PREDGOVOR

Italijanski humanist Pier Paolo Vergerio, ki si ga kot Petra Pavla Vergerija sramežljivo prilaščamo po zaslugi humanistične tendence, da mora sodobno ime dobiti tudi svojo latinsko podobo, pooseblja odnos slovenske dežele do antične zgodovine in tudi renesančnega humanizma. Po splošnem utripu sodeč, se prepogosto zdi, da se pred preteklostjo obdobjem od antike do humanizma zaklepamo s stoterimi ključi, kakor da bi nam bila ne le nekaj tujega, pač pa naravnost sovražnega. V mislih imam neverjetne odzive, ki jih je bilo mogoče zaslediti v dnevnem tisku ob praznovanju 2000. obletnice ustanovitve Emone in ki so klicali po modernem političnem distanciranju od antične dediščine.

Žal moramo podobno ugotoviti v zvezi z Vergerijem »mlajšim«. Čez eno leto bomo obhajali dvajseto obletnico zadnje večje publikacije na temo njegove osebe in delovanja: leta 1999 je v reviji *Acta Histriae* (7/2, 1999) izšla posebna tematska številka s prispevki, predstavljenimi na simpoziju ob priložnosti 500-letnice Vergerijevega rojstva. Zasedba avtorjev in njihovi prispevki kažejo zanimivo sliko: od 14 avtorjev so bili samo štirje Slovenci, od teh sta dva svoje zanimanje za Vergerija navezala na njegovo razmerje s protestantizmom oziroma Trubarjem. Podobno velja ugotoviti za druge priložnostne publikacije, ki jih citiram tudi v pričujoči knjigi: več kakor enkrat je bil Vergerij tematiziran v reviji *Stati inu obstatu*, ki je specialistična znanstvena revija, namenjena vprašanju protestantizma.

S tem ni nič narobe; celo nasprotno, hvaležni smo lahko (doslej precej osamljenim) prizadevanjem, ki so na slovenski znanstveni zemljevid Vergerija postavila vsaj obrobno. Z izrazom »obrobno« merim predvsem na to, da omenjena prizadevanja na prvi pogled kažejo izkrivljeno podobo Vergerija, ki se zdi za slovenske znanstvenike zanimiv predvsem zaradi protestantske razsežnosti in zaradi odnosa s Trubarjem. Slednje sicer drži in ta odnos bi bilo treba celo še veliko globlje raziskati – krajše besedilo, ki je raziskovalo v tej smeri, je prišlo izpod peresa prof. dr. Marka Marinčiča v letu 2018 (v zbirki prispevkov z naslovom *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*, ki je izšla v seriji *Bibliotheca Iustinopolitana* v izdajateljstvu Knjižnice Srečka Vilharja v Kopru), še več znanstvenih razprav na to temo pa si še lahko obetamo v kratkem.

Vendar pa Vergerij za slovenski prostor ni zanimiv samo kot protestantski mislec in politik; obstaja namreč pomembna razsežnost njegovega delovanja,

ki je obstajala pred njegovim odpadništvom. Ne glede na to, koliko je bilo to njegovo odpadništvo »totalno« in koliko časa je njegova nazorska preobrazba zahtevala, je bil Vergerij v času svojega odhoda iz Italije že povsem dozorel človek in mislec. V pričujoči knjigi moramo zato iskati idejni lok med začetkom Vergerijeve (cerkvene) kariere, ki jo je zaznamovala njegova globoko angažirana priprava na ekumenski koncil, in tema dvema polemičnima spisoma, ki ju je objavil šele leta po izobčenju. Branje njegovega epitafa in obeh spisov ne dopušča dvoma v to, da ga je usoda koncila živo zanimala tudi še potem, ko z njim ni imel ničesar skupnega več in čeprav je že prestopil v tabor njegovih nasprotnikov.

Vergerijevi dopisi so priložnostni zapis, zato ne omogočajo posebej estetskega branja. Vendar pa bi bilo obenem podcenjujoče trditi, da gre zgolj za populistično brošuro, čeprav je seveda nastala v politične namene. Če v prvi razpravi o formalnih vidikih ponovnega sklica koncila Vergerij še deluje kot pravni formalist, ki v razhajanjih med koncilskimi sklepi ter sklepi cesarskih zborov v Augsburgu išče pravne razpoke, zaradi katerih do koncila ne bi smelo priti, si je verjetno sam še najmanj delal utvaro, do bo njegov tekst imel kakšen učinek. V drugi razpravi, ki na prvi pogled deluje povsem teoretsko, pa njen avtor razgrne že veliko bolj pomembne poudarke, ki se dotaknejo konfesionalnega šovinizma in porajajočega se (literarnega) nacionalizma. Morda se sodobno branje tu izkaže za privilegirano, kajti Vergerij svojih opažanj o tem, kako se »Nemcem ob omembi italijanskih vojakov in Špancev obrača želodec«, in o tem, da med protestanti ni bila povsem nemogoča zamisel, da bi bilo bolje »živeti pod sultanom Sulejmanom kakor pod rimskim papežem«, brez dvoma ni mogel povsem prosto razvezati. Tu moramo občutiti vso težo položaja, v katerem se je Vergerij znašel po odhodu iz Italije: o nekaterih stvareh je lahko pričel svobodneje razmišljati; *svoboda* je eden glavnih toposov druge razprave. Obenem ni prav nič presenetljivo, da je kot *exul Christi*, na katerega so celo v novi domovini gledali postrani in z nezaupanjem, eno svobodo zamenjal za drugo.

Pričujoče delo je ena prvih tematizacij – vsekakor pa prva tovrstna tematizacija na Slovenskem – dveh Vergerijevih razprav, ki bosta kmalu stari pol tisočletja. Kakor v svoji pregledni razpravi o pozornosti, ki jo je Vergeriju doslej namenjala slovenska znanost, ugotavlja Jože Pogačnik, je bila ta tradicija skopa in Vergeriju pogosto nenaklonjena. Del razloga morda tiči v tem, da je bil Vergerij Italijan in da si ni mogoče delati utvar, da je drugače kakor denimo Herberstein ali drugi humanisti, ki so živeli oziroma delovali v slovenskih deželah – ne pa v beneškem mestu –, imel intenziven odnos do »slovenstva« v najširšem pomenu

besede. A prav tu tiči problem malodane shizofrenih stališč slovenske znanosti do tega dela zgodovine: tudi če je bila po svojem kulturnem predznaku ta zgodovina italijanska in je njena dediščina na slovenskih tleh obtičala šele po spletu zgodovinskih okoliščin, bi moral današnji slovenski prostor do nje gojiti vsaj enako intenziven odnos kakor hrvaški (ki Vergerija tematizira v pomembnih enciklopedičnih pregledih) ali italijanski. »Italijanska zgodovina« tega, kar so nedavna študijska srečanja posrečeno poimenovala »koprski humanizem«, se je že več kakor enkrat izkazala za oviro, ki je znanstvenikom lahko previsoka: imel sem priložnost poslušati srdite razprave, kako slovenski znanstveniki ne bi smeli kar sloveniti imen koprskih, izolskih itd. humanistov (kar drži), in enako srdite odgovore, da so »Italijani počeli enako«. Vergerija bi kot svetovljana takšne razprave bržkone žalostile – njegovim bežnim namigi o nacionalizmu na Nemškem temu pritrjujejo.

Upam, da ni preveč samovšečno pričakovanje, da bo pričujoče delo pripomoglo k prizadevanjem za oživljeno zanimanje za ta del kulturne dediščine na Slovenskem. Sodelovanje s študenti pri predavanjih latinskega jezika in epigrafike v Kopru in izvajanje študentskih projektov sta mi že dala odgovor na to vprašanje: zares ima smisel ure in ure govoriti o domnevno davno pozabljenih knjigah in njihovih avtorjih, zato se jim za te čudovite znanstvene izmenjave iskreno zahvaljujem.

Za nasvete in pomoč se zahvaljujem dr. Mateju Hriberšku, pri nekaterih poudarkih ne bi šlo brez dragocenih uvidov ddr. Igorja Grdine. Vsekakor bi ta knjiga težko dosegla svojo podobo (ki jo bo brez dvoma mogoče še precej izboljšati), če ne bi na znanstvenem posvetu *Divina – Dnevi Andrea Diva iz Justinopolisa* z dr. Markom Marinčičem, dr. Nevenom Jovanovićem in drugimi ure dolgo razpravljali o Vergeriju in koprskem humanizmu. Brez jezikovnega in stilističnega pregleda, ki ga je opravila Živa Borak, bi bila prevod in spremna študija revnejša za številne dobre rešitve.

Te knjige pa ne bi bilo brez neizčrpnega entuziazma Petra Štoke, ki vodi domoznanski oddelek Knjižnice Srečka Vilharja v Kopru. Poleg plodnega sodelovanja pri organiziranju simpozijev o novi latiniteti na Slovenskem, je bila zamisel, da bi pridobili *Dopise papeškega tajnika* in da bi iz njih kaj nastalo, prav njegova.

Ljubljana, marec 2018

ACTIONES DUAE SECRETARII PONTIFICII

Quarum altera disputat, an Paulus Papa IIII debeat cogitare de instaurando Concillio Tridentino. (MAGNA EST ENIM SPES DE PACE)

Altera vero, an vi et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii decreta.

Habes hic Lector, quid in proximis comitiis Augustanis fuerit statutum.

ANNO MDLVI

DOPISI PAPEŠKEGA TAJNIKA

Prvi razpravlja o tem, ali naj papež Pavel IV. razmisli o ponovnem sklicu tridentinskega koncila. (VELIKO JE NAMREČ UPANJE, DA BO PRIŠLO DO MIRU)

Drugi pa razpravlja o tem, ali sme zatem papež z orožjem in silo zapovedati protestantom, naj sprejmejo sklepe koncila.

Tu so, bralec, razgrnjeni sklepi zadnjih cesarskih zborov.

LETO 1556

SIGLORUM CONSPECTUS

Editiones adhibitae

Opor

Actionum duarum editio princeps Basiliensis (a. 1556), quam Oporinus curavit

Daub

Actionum duarum editio, quam J. Daubmann Regiomonti curavit a. 1557

Otm

Actionum duarum editio, quam V. Otmar Augustae Vindelicensi curavit a. 1559.

Corv

Actionum duarum editio, quam G. Rab (Corvinus) Pforzheimiae curavit a. 1559.

SECRETARII PONTIFICII ACTIO PRIORIS DIEI

AN PAULUS PAPA IIII DEBEAT COGITARE DE INSTAURANDO CONCILIO TRIDENTINO

3 BEATISSIME PATER: Cum¹ me Sanctitas vestra hoc honore (praeter meum meritum) dignetur, ut in numero me eorum esse velit, qui illi sunt a secretis: deinde intelligere possim, non solum ea quae Romae quotidie fiunt, sed quae in tota etiam Repub. Christiana tractantur: video nunc negotium quoddam in manibus haberi, quo nullum gravius, nullum magis arduum, magisque periculosum memini esse tractatum, ex omnibus his quae acta fuere, posteaquam in hunc supremum dignitatis gradum (Dei gratia) euectus es. De quo ipso negotio nunc verba facere est animus, quo satis etiam faciam conscientiae meae, quae hoc veluti debitum /a me/ 4 a me reposcit, atque urget vehementer. Libere autem dicam quod sentio. Ubi finem fecero, vestra Sanctitas, quae omnes mortales sapientia superat, secum ipsa deliberabit, quid porro agendum sit. Tantum supplex peto, ut me velit nunc dicentem de rebus maximis et gravissimis ea benignitate et clementia audire, qua solet reliquos suos.

Grave illud et arduum negotium quod dixi tractari in praesentiarum, huiusmodi est. Video enim nonnullos, qui monent atque urgent de instaurando, continuando, et ad finem usque deducendo Concilio quod Tridenti inchoatum est. Atque haec primo aspectu videtur quidem opera utilis, salutaris, et tuta cum vestrae Beatitudini, tum toti statui sacrosanctae Rom. Ecclesiae: quin his temporibus, quibus regnant tam multae, tamque periculosae haereses, videtur tantum non necessaria, ita ut summus Pontifex non possit secus facere, quam eam complecti atque perficere: praesertim cum iam matura deliberatio- /ne, et/ 5 ne, et prudentissimo totius Cardinalium Senatus, multorumque Principum et sapientum hominum consilio atque auctoritate deliberatum fuerit de eo celebrando, atque etiam instaurando, cum aliquando fuisset intermissum: et praesertim cum magna pars operis atque aedificii extracta sit. Itaque videri possit, quod sine magnae negligentiae nota praetermitti nequeat, quin ipsum continuandum et absolvendum suscipiatur.

Verum, si me Sanctitas vestra voluerit diligenter audire, nihil vereor quin

¹ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

PRVA RAZPRAVA PAPEŠKEGA TAJNIKA

ALI NAJ PAPEŽ PAVEL IV. RAZMISLI O PONOVNEM SKLICU TRIDENTINSKEGA KONCILIA

3 Blaženi oče! Ker mi je Vaša Svetost namenila to (nezasluženo) čast, da mi je odredila mesto med svojimi zaupniki, imam pregled ne le nad vsem, kar se vsakodnevno zgodi v Rimu, pač pa tudi nad vsem, kar se dogaja po vsej krščanski državi. In zdaj vidim, da je pred nami naloga, ki ji v mojem spominu ni enako težavne in mukotrpne in ki je bolj tvegana kakor prav vsa tvoja dejanja, ki so sledila tvojemu povzdignjenju na ta najbolj častitljivi položaj (po Božji milosti). Spregovoriti nameravam prav o tej nalogi, kajti le tako bom zadostil svoji vesti, ki mi to nalaga kakor silno neodložljiv dolg.

4 Svoje misli bom razvezal brez zadržkov, in ko bom prišel do kraja, bo Vaša Svetost, ki v modrosti prekaša vse druge ljudi, sama presodila, kako ravnati naprej. Ponižno prosim le to, da mojim besedam o teh usodno pomembnih rečeh prisluhne enako naklonjeno in dobrohotno, kakor prisluhne tudi drugim svojim podrejenim.

Težavna naloga pa, ki je, kakor sem že dejal, pred nami, je naslednja. Kolikor vidim, nekateri vztrajajo, da bi bilo treba koncil, ki je bil ustanovljen v Tridentu, ponovno odpreti, nadaljevati in pripeljati do kraja. Na prvi pogled se zdi, da bi to bilo koristno in zdravilno dejanje, neškodljivo tako Vašemu Blagorodju kakor tudi vsej presveti Rimski cerkvi. Še več, v teh časih, ki jim vladajo tolike nevarne herezije, se zdi naravnost nujno, tako da niti sam papež ne more ravnati drugače, kakor da se z njim sprijazni in ga izpelje, tem bolj zato, ker je bilo že davno odločeno **5** in je tako sklenil tudi zbor kardinalov in so tako odločili številni vladarji in modri možje, da je treba s koncilom nadaljevati, ko je že bil prekinjen, sploh pa zato, ker je bilo veliko dela že opravljenega. Potemtakem se zdi, da bi bilo sila malomarno, ko bi tega podjetja ne nadaljevali in zaključili.

A če mi je Vaša Svetost pripravljena pozorno prisluhniti, moram brez

possim planissime indicare et persuadere, talem provinciam de absolvendo Concilio omnino esse prudenter declinandam, ac (si forte nimium urserint potentiores) etiam aperte fugiendam. Rem itaque aggredior.

Si facile, commode, et tuto posses concilium ipsum recolligere, et ad finem deducere, neque interea essent audiendi strepitus, practicae, et tumultus graves et periculosi: adhuc tamen essem in eadem sententia, ob maximas et gravissimas causas, ut prorsus abstineres a celebrando. Sed quanto magis, cum difficulter hoc possis, immo cum omnino non possis (vide quid audeam dicere) et cum interea, dum volueris celebrare, sint audiendae maximae querelae, et concitandi gravissimi et periculosissimi motus. Atque hoc cur ita putem esse futurum, breviter dicam.

Duo comitia Augustana, alterum anni MDXLVIII, alterum uero MDLI, statuerunt Tridenti esse celebrandum Concilium UNIVERSALE, LIBERUM, ET CHRISTIANUM. Vestra Sanctitas hic diligenter attendat. Omnes Principes inquam, status et ordines Imperii, legitime ac praesente ipso Caesare ac Rom. rege congregati, non aliud concilium exposcunt, neque alteri concillio se submittunt, quam ei quod habiturum sit certas conditiones. Quas primum narrabo ordine: deinde discutiam, sintne admittendae nobis, an non.

Principio, cum dicunt Concilium /catholicum/ catholicum aut universale, hoc intelligunt, ut in eo debeant adesse viri pii, docti et prudentes ex omnibus nationibus. Cum dicunt liberum, volunt, ut liceat et publicis et privatis personis, sub fide publici salviconductus praestiti venire, stare et discedere, quoties illis libitum fuerit: et ante omnia, ut libere sine ullo metu aut impedimento loqui liceat, suamque sententiam dicere in ipso Concilio. Cum dicunt Christianum, intelligunt, ut sinceris animis, et mutua charitate (ut Christianos decet) materiae Christianae, et libri Christiani tractentur.

Ut vero planius declararent, quale demum Concilium exposcerent, cui sese vellent subicere, praeter ea quae attigi, adhuc alia quaedam addidere: quemadmodum ex ipsismet Comitiorum decretis, quae mox recitabo, ostendam.

Statuerunt enim, ut omnes confessioni Augustanae adiuncti, et qui mutationem religionis fecerunt, possint interesse Concilio, et audiri libere, quousque vo- /luerint/ luerint: quinetiam una cum patribus tractare, unaque deliberare de articulis controversis. Scio me de rebus arduis verba facere, et de his quae a valde paucis tuorum ministrorum sunt cognitae: itaque magna attentione opus est.

Statuerunt item, quod omnes definitiones et conclusiones articulorum, de quibus fuerit disputatum, fieri debeant ex divina et sacra scriptura, doctrinaque

oklevanja karseda jasno povedati, da bi bilo smiselno zavriniti namero zaključevanja koncila, še več, da bi se ji bilo pametno celo izogniti, če bi bili pritiski vplivnežev preveliki. Naj torej pojasnim.

Tudi če bi bilo mogoče koncil obnoviti in do kraja izpeljati na enostaven, primeren in nenevaren način, ne da bi pri tem prišlo do hudih in nevarnih sporov ter nemirov, bi iz nadvse tehtnih in pomembnih razlogov še vedno vztrajal pri prepričanju, **6** da se tega vzdržiš. Tem bolj sem takega mnenja, ker bi to lahko izpeljal le s težavo ali pa (glej, kaj si drznem izreči!) tega sploh ne bi zmoget, ker bi pri tem prišlo do globokih sporov ter celo hudih nemirov. Naj na kratko pojasnim, zakaj bo po mojem do tega prišlo.

Na dveh cesarskih zborih, prvem leta 1548 in drugem leta 1551,¹ je bilo sklenjeno, da je treba v Tridentu obhajati *univerzalni, svobodni in krščanski* koncil. Vaša Svetost naj tu pozorno prisluhne. Vsi knezi, stanovi in redovi cesarstva, ki jih je sklical sam rimski cesar in kralj, se nadejajo in se nameravajo odzvati le takšnemu koncilu, ki bo potekal pod določenimi pogoji. Te bom najprej po vrsti imenoval, nato pa bom razpravljaj, ali so ti pogoji za nas sprejemljivi ali ne.

Najprej, ko beseda teče o **7 katoliškem** oziroma *univerzalnem* koncilu, to pomeni, da bi na njem morali sodelovati pobožni, učeni in modri ljudje iz vseh dežel; izraz *svobodni* koncil pa se nanaša na to, da bi smele javne osebnosti in zasebniki, v veri v zagotovljeni prosti prehod, priti, se koncila udeležiti in ga zapustiti, kakor bi se jim zahotelo – predvsem pa, da bi smeli tam brez vsakega strahu ali zadržka govoriti in izraziti svoja stališča. Izraz *krščanski* koncil pomeni, da bi z iskrenimi nameni in v ozračju vzajemnega spoštovanja (kakor se kristjanom spodobi) obravnavali krščanska vprašanja in krščanske knjige.

Da bi še jasneje izrazili, kakšnega koncila se ne nazadnje nadejajo, so k temu, kar sem tu sežal, dodali še več sklepov, ki so jih povzeli iz koncilskih odlokov, ki jih bom kmalu naštel. Naj jih navedem.

Sklenili so namreč, da mora biti vsem pripadnikom protestantske vere in tistim, ki so vanjo prestopili, dovoljeno udeležiti se koncila, morali bi brez omejitev priti do besede, **8** še več, skupaj s predstavniki Cerkve bi morali razpravljati o spornih členih. Vem, govorim o težkih rečeh, ki so znane le malo-kateremu od tvojih pomočnikov, zato bo treba veliko zbranosti.

Sklenili so še, da mora do vseh opredelb in sklepov zastran členov, o katerih bo tekla razprava, priti na podlagi Svetega pisma in naukov očetov. Z

antiquorum patrum. Divinam autem scripturam cum dicunt, eam intelligunt, quae ex ipsis fontibus hauritur: et de versionibus, quae fontibus propinquius adhaereant. Atque etiam de ea divina scriptura intelligunt, de cuius auctoritate² numquam fuerit in Ecclesia dubitatum, quaeque numquam apocrypha habita fuerit. Addunt praeterea, velle se, ut divina scriptura ex se ipsa, et spiritu Dei intelligenda veniat, et interpretanda: ita ut ea sit superior, ac veluti regina omnium conciliorum, omnium Ecclesiarum, omnium scriptorum.

Quod ad veterum doctrinam attinet, /volunt/ **9** volunt ut illorum scriptorum auctoritas³ praeferatur, qui tum viciniore fuerunt Apostolorum temporibus: tum Evangelio, veraeque catholicae Ecclesiae sensui conformia scripsere.

Adhaec, scopum totius Concilii hunc esse debere, ut in eo fiat reformatio Ecclesiae, tollantur abusus et prava doctrina. Intelligunt autem proculdubio de abusibus et doctrina Rom. Ecclesiae.

Haec prorsus forma est illius Concilii: hae sunt conditiones, quibus Principes illi, status et ordines imperii statuerunt concilium celebrandum esse. Si tale fiat, subiciunt se illi. Sin minus, numquam (credat mihi S. vestra) suscipient decreta eius, nisi coacti. At paulo post hoc etiam discutiemus, num possint cogi.

Ne vero videar, me confinxisse mihi, quae de Comitibus illis narraui: hic audienda sunt verba ipsamet Caesaris, et omnium Principum. RECITA: »Intelleximus clementissima benevolentia, quod decisio controversiae religionis/ **10** gionis, ad CATHOLICUM, seu OECUMENICUM, LIBERUM et CHRISTIANUM Concilium, quod iam nostra diligenti cura et studio ad Tridentum indictum et inchoatum est, reici, legitime servari et continuari debeat.«

RECITA QUAE PAULO post sequuntur:

»Curabimus etiam clementer, ut hi qui Augustanae confessioni adiuncti sunt, et legati eorum, in tali Concilio comparere possint: et salvo conductu muniantur, ut tuto ad illud accedant, in illo commorentur, et iterum ad loca tuta revertantur, ac pro SUFFICIENTE NECESSITATE AUDIANTUR: adeoque tota tractatio et conclusio pie et Christiane, secluso omni affectu, iuxta divinam et sacram scripturam tractatur et concludatur, et ut Christiana et utilis reformatio spiritualium et secularium instituat, ac omnis prava

² auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

³ auctoritas] **Opor:** *autoritas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

izrazom *sveta beseda* imajo v mislih tisto, ki je izpričana v izvirnih besedilih in tistih njihovih različicah, ki so izvirniku čim bližje – pa tudi tisto, o katere veljavi v Cerkvi nikoli ni bilo nobenega dvoma in ki ni nikoli veljala za apokrifno. Dodajajo še, da bi bilo po njihovem treba Sveto pismo razlagati in umevati iz njega samega in iz Božjega duha. Sveto pismo bi tako bilo vzvišeno, bilo bi kralj nad vsemi koncili, nad vsemi cerkvami in nad vsemi avtorji.

Kar zadeva nauke očetov, si **9** želijo, da bi več veljali nauki tistih, katerih čas je bil bližji času apostolov in so potemtakem pisali bolj v duhu in smislu evangelija ter prave Katoliške cerkve.

Naprej, cilj koncila bi moral biti prenova Cerkve ter odprava zlorab in zmotnih nauk. V mislih imajo, seve, zlorabe in zmotne nauke v Rimski cerkvi.

Takšna je torej predstava o tem koncilu in to so pogoji, pod katerimi bi po sklepu knezov, stanov in redov v cesarstvu moralo priti do koncila. Če bo koncil dejansko tak, so se mu pripravljene podrediti; če ne bo tak, ne bodo nikoli (naj mi Vaša Svetost le verjame) prostovoljno sprejeli njegovih sklepov. Nekoliko kasneje bomo razpravljali o tem, ali jih je v to sploh mogoče prisiliti.

Da ne bo videti, da sem si te besede o koncilu izmislil, sledijo besede samega cesarja in zbora knezov. Navajam: »Z vso blagohotnostjo smo prejeli vest, da se mora odločanje zastran spora o veri **10** na *katoliškem*, se pravi *ekumenskem*, *svobodnem* in *krščanskem* koncilu, ki se je ob naši vnemi in trudu že začel v Tridentu, ponovno odpreti in po vseh zakonih nadaljevati.«

Navajam, kar sledi v nadaljevanju:

»Vestno bomo poskrbeli, da se bodo vsi, ki pripadajo protestantski veri, in njihovi poslanci, smeli pojaviti na takšnem koncilu; da jim bo zagotovljena nedotakljivost, da bodo varno prišli na koncil, na njem zasedali in se nato varno vrnili; da bodo *deležni zadostne pozornosti*; da bo obenem potekala razprava v pobožnem in krščanskem ozračju brez razburjenj ter v skladu s Svetim pismom; in da bo prišlo do krščanske, koristne prenove duhovnov in posvetnih ljudi ter da bodo odpravljene vse zlorabe in zastranitve, kakor je

doctrina et abusus, prout decet, abrogent. /In/ **11** In summa, tale Concilium, quale hic descriptum est, Principes, status et ordines imperii expetiverunt, et decreverunt habendum esse Tridenti, et tali Concilio se libenter subiecerunt.

Atque attendat Sanctitas vestra, in hoc decreto repetitum esse hoc verbum, Tale. Tale enim, et non aliud concilium voluere, cui se subicere debent. RECITA: »Quare clementissime speramus fore, ut omnes et singuli status, privatim et publice sese TALI catholico concilio adiungant et subiciant: ac concordem eius decisionem et determinationem obedienter expectent, et suscipiant: necnon ei pareant, et obsequantur, adeoque hac in re vestigiis sanctorum Patrum, et maiorum, qui in causis religionis suum semper refugium ad sacrosancitum Concilium habuerunt, libenter insistant. Quemadmodum etiam Electores, Principes, status, et absentium conciliarii ac legati, pro maiori parte eo modo quem iam commemoravimus, o- /bedienter/ **12** bedienter consenserunt et receperunt sese TALI inchoato concilio subiecturos, et decisionem eius expectaturos, ac ei obsecuturos. De qua re unanimiter nobiscum consenserunt. Quod eorum officium, nos singulari clementia agnoscimus.

His Comitiorum decretis, atque his conditionibus (quae quidem sunt maximi momenti, si quis eas intelligat, et perpendat) primum Paulus III, deinde Iulius III itidem, ad haec totum ipsum concilium Tridentinum diserte consensit, ac sancte promisit, tale concilium velle celebrare, quale in his decretis praegnantissimis expetitur a nostris adversariis.

Tametsi vero nullo cum fructu solemus repraehendere ea quae praeteriere, ut quae mutari amplius non possint: nihilominus ego quidem (liceat modo libere loqui, ac reverenter, ut sane debeo) non possum laudare, legatos huius Sanctae sedis, praesertim Fanensem et Dandinum Cardinales, qui comitiis intererant, non restitisse, quin probasse decreta illa: quae si a no- /bis/ **13** bis observentur perinde erit, ac si ingentem ignem in ipsa Rom. Ecclesia accedamus et sinamus ut omnia nostra conflagret atque absumat.

Hoc quidem verissimum esse ostendam luce meridiana clarius. Ac vicissim si recusaverimus velle servare decreta ipsa, et promissa exsolvere,⁴ aliamque voluerimus inire rationem Concilii celebrandi, et diversam atque alienam ab ea quam ipsi Principes, status et ordines imperii expetiverunt, et servandum statuerunt, et praesertim si tale voluerimus celebrare, quale hactenus fecimus: bone Deus, quot, et quam graves querelas, quot motus et tumultus oriri prospicio primum quidem in Germania, deinde etiam in aliis provinciis, id quod vehementer vereor.

⁴ exsolvere] **Opor:** *exolvere*; **Daub, Otm, Corv** idem.

tudi prav.« **11** Skratka, takšnega koncila, kakor smo ga tu opisali, so se nadejali knezi, stanovi in redovi cesarstva, o takšnem koncilu v Tridentu so odločali in takšnemu koncilu bi se prostovoljno podredili.

Naj Vaša Svetost v tem odloku ne spregleda besede *takšen*. Želeli so si namreč takšnega koncila, ki bi se mu odzvali, in ne drugačnega. Navajam: »Zato ponižno upamo, da se bodo prav vsi stanovi zasebno in javno odzvali in se podredili *takšnemu* koncilu, da bodo poslušno pričakovali in sprejeli njegovo soglasno odločitev in sklep; naj mu bodo poslušni in naj tako voljno vztrajajo na poti svetih očetov in naših praočetov, ki so se v vprašanjih vere vedno zatekli k svetemu koncilu. Tako so se tudi volilni knezi, vojvode, stanovi in poslanci ter zastopniki odsotnih na že opisani način **12** uslužno zedinili in strinjali, da se bodo odzvali *takšnemu* koncilu, da bodo pričakovali njegovo odločitev, ki jo bodo upoštevali. V tem so se enoglasno strinjali z nami in za to njihovo uslugo jim ponižno izrekamo priznanje.«

Tem koncilskim odlokom in tem pogojem (ki so seveda izjemnega pomena, če je kdo pripravljen o njih razmisliti in jih razumeti) je najprej modro pritrdil Pavel III., zatem tudi Julij III., pa ves shod v Tridentu. Svečano so obljubili, da so pripravljene obhajati prav takšen koncil, kakršnega so s svojimi polnopomenskimi odloki zahtevali naši nasprotniki.

Čeprav je jalova naša navada, da se pritožujemo nad preteklimi rečmi, dasiravno jih ni mogoče spremeniti, se moram vendar (naj mi bo dovoljeno naravnost spregovoriti, čeprav ne bom opustil dolžnega spoštovanja) vzdržati hvale poslancev Svete stolice, ki so se shodov udeležili,² zlasti kardinalov Bertanija³ in Dandinija,⁴ pa se niso uprli temu, da bi odobrili njegove sklepe. Če si smem **13** dovoliti primerjavo: enako bi bilo, če bi v Rimski cerkvi zanetili požar in nato pustili, da bi použil in uničil vse, kar poznamo.

To trditev nameravam kot nadvse resnično osvetliti jasneje kakor opoldansko sonce. Če bi, nasprotno, odklonili zadostiti tistim odlokom in spolniti obljube ter se tako odločili za drugačno obliko koncila, se pravi drugačno in tujo tistemu, kar so pričakovali in sklenili knezi, stanovi in redovi cesarstva, in še posebej če bi hoteli nadaljevati s koncilom, kakršen je bil do tedaj – ljubi Bog, koliko hudih sporov in nemirov bi bilo najprej v nemški deželi,⁵ zatem pa še drugod, česar se resnično bojim. Zato bi pa bilo treba koncil bodisi izpeljati

Quamobrem aut necesse fuerit tale celebrare, quale Comititia statuerunt, et quale duo summi Pontifices et Concilium ipsum promisit: aut omnino abstinere. Verum cum tale nullo modo celebrandum sit (nisi velimus Rom. Ecclesiam funditus /ever-/ **14** eversam) erit omnino ab utriusque celebratione abstinendum.

Hic vero operae pretium⁵ fuerit, ut quandoquidem audivimus, quo pacto nostri hostes interpretentur Comitiorum decreta: audiamus etiam, quo pacto a nostris intelligantur. Quin necesse est, ut hoc faciamus, quo evidentius possint apparere maximae illae difficultates, quas affirmo futuras in recolligendo atque absolvendo concilio: opposita enim iuxta se posita magis elucescunt. Itaque, nostri cum audiunt Protestantes solere adducere Comitiorum decreta, a quibus dicitent ne latum quidem unguem velle discedere: respondent, Comititia non posse statuere normam et regulam concilii celebrandis, sed eam petendam esse a summis Pontificibus.

Hoc vero nihil aliud est, quam novam invidiam, novumque odium et rabiem in nos concitare, non modo eorum Principum qui a nostra doctrina dissentiunt, sed eorum etiam qui consentiunt nobiscum, et partes nostras hactenus ma- /gno/ **15** gno zelo tutati sunt. In primis vero Caroli V imperatoris, ac Ferdinandi Ro. regis, animos a nobis hoc responso alienabimus. Nam laborarunt illi quidem strenue, ut concilium, quod alia quaedam comitia statuerant esse in ipsa Germania celebrandum, Tridenti potius celebraretur, magno quidem rerum nostrarum commodo. Et cogitare debemus, quam deceat scilicet, pro tali beneficio dicere nunc nos nolle, quod Augustana comitia deliberarunt, observare.

Vere quidem sentiunt nostrates, cum dicunt, nulla comitia, nulla concilia, nullos Caesares, nullos Reges, nullos neque sanctos, neque angelos posse praecipere, aut legem ullam dare universalis Ecclesiae pastori et capiti. Verum, cum⁶ iam ipsum caput, atque ipse pastor consenserit, una cum toto eius concilio: non video, quomodo sine magna turpitudine possit verbo suo deesse, et se a promissis retrahere. Certe fides etiam hostibus servanda est. /Verum/ **16** Verum ad ipsa Comitiorum decreta nostri habent alias responsiones, minus quidem periculosas ad concitandam nobis maiorem invidiam: sed aliorum iudicio relinquo, quam sint firmae et ingenuae. Sic enim dicere soliti sunt: Esto, servemus comitiorum decreta, sed hoc sensu. Quando legis verbum illud UNIVERSALE concilium, non intelligendum est universale esse debere etiam illis qui non sunt Episcopi, et illis etiam qui sunt adversarii atque hostes Rom. Ecclesiae: sed intelligendum est

⁵ pretium] **Opor, Daub:** *precium*; **Otm, Corv:** *pretium*.

⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

tako, kakor je bilo na zborih sklenjeno in sta tako obljubila tudi dva papeža ter sam koncil, bodisi se ga v celoti vzdržati. In ker koncil nikakor ne poteka na tak način (razen če bi se morda odločili Rimsko cerkev obrniti **14** na glavo), bi se ga bilo treba vsakokrat v celoti vzdržati.

Ko smo že slišali, na kakšen način naši nasprotniki razlagajo odloke zborov, bi bilo na tem mestu koristno, ko bi slišali še, na kakšen način jih razlaga naša stran. Naravnost nujno je, da to naredimo, kajti le tako se bodo očitneje razločile tiste hude težave, ki jih, kakor sem že dejal, pričakujem pri obnovi in zaključku koncila: nasprotja se bodo v vzajemnem soočenju jasneje izrisala. Kadar torej na naši strani slišijo protestante navajati koncilske odloke, od katerih, kakor pravijo, niso pripravljene odstopiti niti za ped, odgovarjajo, da na samih shodih ni mogoče postavljati oblike in pravil za vodenje koncila, pač pa se je za te spremembe treba obrniti na samega papeža.

To ni v resnici nič drugega kakor razpihovanje novih zamer, nove jeze in novega sovraštva proti nam samim, in sicer ne le pri tistih prvakah, ki se ne strinjajo z našim naukom, pač pa tudi pri tistih, ki se z nami strinjajo in so doslej naša stališča **15** vneto zagovarjali. Najprej tako tvegamo, da bomo s takšnim odgovorom zapravili naklonjenost cesarja Karla V. in rimskega kralja Ferdinanda.⁶ Ta dva sta si namreč vneto prizadevala, da bi do koncila, zastran katerega so na drugih zborih odločili, naj se zgodi na nemških tleh, raje prišlo v Tridentu, kar je bilo močno v naš prid. Zdaj moramo misliti na to, da bomo tolikšno dobrotljivost povrnili z dolžnim priznanjem, da nočemo več upoštevati tega, kar je bilo določeno na zborih protestantov.

Sicer imajo prav na naši strani, ko zatrjujejo, da ne more noben zbor, noben koncil, noben cesar, noben kralj, celo noben svetnik ali angel kaj zapovedati ali v obliki zakona predpisati pastirju in poglavarju vesoljne Cerkve. Pa vendar, ko je enkrat sam poglavar in pastir skupaj s svojim koncilom v nekaj privolil, res ne vidim, kako bi lahko prelomil lastno besedo in se izneveril lastni obljubi, ne da bi mu bilo to v veliko sramoto. Tudi svojim nasprotnikom dolgujemo poštenost. **16** Zastran odlokov, sprejetih na shodih, imajo na naši strani sicer še druge odgovore, ki morda netijo manj jeze, a drugim prepuščam v presojo, koliko trdni in tehtni so ti pomisleki. Takole namreč navadno govorijo: prav, upoštevali bomo sklepe, sprejete na shodih, a v naslednjem smislu: izraza *univerzalni* koncil ne gre razumeti tako, da vključuje tudi vse tiste, ki niso škofje, in vse nasprotnike Rimske cerkve, pač pa kaže izraz razumeti

restrictive (ut aiunt) universale solis illis qui sunt Episcopi, et Episcopi catholici et orthodoxi.

Quando vero occurrit verbum illud, CHRISTIANUM concilium, non ita interpretandum est, quasi omnes illi qui sunt baptizati, possint ad concilium venire: sed quod illis legibus celebrandum sit, atque illis modis, quibus imperat sedes Apostolica Rom. quae Christiana nuncupatur (ut vere est) ad differentiam Lutheranorum, schismaticorum, atque /haeticorum/ 17 haeticorum. At nostrae leges gravissime cavent, ne tales admittantur.

Deinde, quando audis iudicia et diffinitiones fieri debere secundum sacram et divinam scripturam, intelligendum est, ut nulla eius scripturae pars debeat repudiari, neque Machabaei, neque ulla prorsus. Deinde, secundum vulgata versionem. Tertio, iuxta illum sensum, quem hactenus illi tribuit Romana Ecclesia, cui scriptura ipsa est subiecta: et non secundum sensum et expositionem Lutheranorum.

Praeterea, quod ad patrum doctrinam attinet, non ita exponendum, ut intelligas de veteribus illis, Hilario, Cypriano, Augustino, Ambrosio, atque huiusmodi: sed de divo Thoma, de Scoto, atque aliis id genus Scholasticis doctoribus.

Adhaec, cum⁷ legis faciendam esse⁸ reformationem et abrogationem abusuum⁹ et omnis pravae doctrinae: ita interpretandum erit, quod tota illa nova Lutheranorum doctrina debeat radicitus extirpari: et leviculi quidam abusus, qui sunt /in/ 18 in Romana Ecclesia, tolli.

Denique cum legis Protestantes, sive adiunctos confessioni Augustanae, debere in Concilio adesse: hoc non potest aliter intelligi, nisi quod possint esse praesentes ad audiendam eam condemnationem, quam Episcopi summi Pont. vicarii in sessionibus contra eos pronuciare voluerint. Insuper quando Comitiam addunt, illos audiendos esse: hoc etiam sano modo intelligendum est, nimirum ut tum demum audiantur, si voluerint retractare, et supplices veniam petere: alioquin nullo modo erunt audiendi.

In hunc modum, Pater Sancte, nostri interpretantur decreta illa Comitiorum. Quin possum vere dicere, etiam praedecessorem tuum Iulium III ita fuisse interpretatum: praesertim duo haec capita posteriora, quae omnium gravissima sunt. Nam cum unus ex nostris, eius iudicio et censurae summisisset librum, quem de his maximis rebus editurus erat, in quo inter cetera de Lutheranis, qui

⁷ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

⁸ esse] **Opor:** *esset*; **Daub, Otm, Corv:** *esse*.

⁹ abusuum] **Opor:** *abusum*; **Daub, Otm, Corv:** *abusuum*.

izključno (kakor pravijo) tako, da je koncil univerzalen zgolj za tiste, ki so škofje, in sicer katoliški ter pravoslavni škofje.

Kadar je izpostavljen izraz *krščanski* koncil, ga ne kaže tolmačiti v pomenu, da se lahko koncila udeležijo vsi, ki so krščeni, pač pa, da ga je treba voditi na način in po predpisih, s katerimi vlada apostolska stolica v Rimu, ki se imenuje krščanska (kar tudi je), za razliko od luterancev, razkolnikov in **17** krivovercev. Naši zakoni pa najstrožje branijo, da bi bili takšni pripuščeni.

Kadar je zatem slišati, da bi bilo treba presoje in opredelbe oblikovati na podlagi Svetega pisma, je to treba razumeti v tem smislu, da ne sme biti noben del tega Svetega pisma izločen, niti knjige Makabejcev in tudi ne kak drug del.⁷ Naprej, uporabiti bi morali obče veljavno besedilo. In nazadnje, razlagati bi ga morali po smislu, ki mu ga je že doslej priznavala Rimska cerkev, ki ji ta besedila tudi služijo, ne pa po smislu in razlaganju luterancev.

Kar zadeva nauk očetov, ga ne smemo razlagati po tolmačenju starih, to je Hilarija, Ciprijana, Avgušтина, Ambroža, in kar je še takih, pač pa po tolmačenju božanskega Tomaža⁸ in Skota⁹ ter drugih sholastičnih doktorjev takšnega kova.

Ko vrh tega beremo, da je treba izpeljati prenavo in odpraviti zlorabe ter izprijene nauke, moramo to razumeti na način, da je treba povsem izkoreniniti novi luteranski nauk ter odpraviti drobne prekrške, ki se **18** pojavljajo v Rimski cerkvi.

In nazadnje, ko beremo, da bi se morali koncila udeležiti tudi protestanti oziroma privrženci protestantske izpovedi, tega ni mogoče razlagati drugače kakor v tem smislu, da smejo biti navzoči zato, da bi slišali svojo obsodbo, ki bi se jo na sejah odločili proti njim izreči škofje kot papeževi zastopniki. Ko vrh vsega dodajajo še, da je treba prisluhniti zborom, je to mogoče razumeti le v tem smislu, da bi jim seveda prisluhnili samo v primeru, ko bi se želeli skesati in ponižno prositi odpuščanja, sicer pa nikakor ne.

Na tak način, Sveti oče, na naši strani tolmačijo odloke, sprejete na shodih. Rekel bi celo, da si je to tako razlagal še tvoj predhodnik Julij III., zlasti v zadnjih dveh točkah, ki sta še posebej obremenjujoči. Ko je namreč nekdo od naših na lastno pobudo in po lastni presoji v oceno predložil knjigo, ki jo je nameraval izdati prav na temo teh nadvse pomembnih zadev, v njej pa je med drugim razpravjal tudi o luterancih, ki da jim ni treba prisluhniti, razen če se

non essent audiendi, nisi recantaturi, dissere- /bat/ **19** bat: illum inquam Iulius edito Brevi approbavit, qui et palam circumfertur. Sed verba eius libri audiamus. RECITA: »Ex his quae supra dicta sunt, in hanc devenio conclusionem, quod, ut aliquod eorum dogmatum, super quae haeretici disputare contendunt, diffiniatur, Concilium convenire minime necesse sit: quippe quae olim diffinita fuerint. Secus enim si ageretur, tot Sacrosanctorum conciliorum auctoritas¹⁰ (quotquot in Ecclesia Dei fuerunt) in dubium revocaretur. Non tamen dico, Concilium non esse convocandum: at non in eum, ut supra dictum est, finem. Quin potius, ut qui temere locuti sunt, aut dicta recantaturi veniant, aut eorum IN AUDITA CAUSA¹¹ in executionem iam ordinatarum constitutionum haeretici declarentur et condemnentur.«

Hic iam potest evidentissime apparere, maximam de interpretatione et sensu verborum Comitiorum controversiam inter nos et Lutheranos futuram esse, antequam possimus Concilium instaurare, et de articulis disserere. Vere /possu-/ **20** possumus dicere, magnum Chaos interpositum esse inter nos et illos, ut neque nos possimus ad eos, neque illi ad nos transire.

Quin aliud addam, magni ponderis sane: nempe eos esse ita pertinaces, ut etiam protestati fuerint, se nolle a decretis comitiorum discedere, sed velle prorsus illis inhaerere iuxta eorum verba et sensum. Haec, quae nunc recitabuntur, sunt verba eorum nunciorum, quos D. Dux Vuirtembergae et Respub. Argentinae Tridentum miserat. Obtulerant enim scriptum, in quo ita loquebantur. RECITA: »Conventus Tridentinus non videtur servari iuxta formam recessus Comitiorum Imperialium. Quare illustrissimus Princeps noster petit, ut illis Comitiiis satisfiat.« Et multo expressius paulo post, RECITA: »Ne causae¹² tractatio longius extrahatur, Theologos nostros ad suscipiendum negotium, cuius causa¹³ huc mis- /si sunt/ **21** si sunt, cum hac SOLEMNI¹⁴ PROTESTATIONE exhibemus, quam omni meliori modo ac forma facimus, ut hac ipsa Theologorum exhibitione ea omnia quae Principi nostro ac supradictae Rei pub. et universae causae,¹⁵ et memoratis Theologis et nobis de iure communi, aut consuetudine, ac ex decretis Augustanis competunt, integra nobis et inviolata, ac in primis reservata esse velimus. Actum Tridenti, 22 Martii, 1552.«

¹⁰ auctoritas] **Opor: autoritas; Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹ causa] **Opor: caussa; Daub, Otm, Corv** idem.

¹² causae] **Opor: caussae; Daub, Otm, Corv** idem.

¹³ causa] **Opor: caussa; Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁴ solemni] **Opor: solenni; Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁵ causae] **Opor: caussae; Daub, Otm, Corv** idem.

nameravajo pokesati, **19** mu je papež v brevu dal svoj blagoslov, knjiga pa zdaj javno kroži. Prisluhnimo besedam tiste knjige. Navajam: »Iz zgoraj povedanega prihajam do ugotovitve, da res ni treba sklicati koncila, da bi opredelili tiste nauke, zastran katerih so se heretiki pripravljani spuščati v spor, zlasti zato, ker so bili že davno opredeljeni. Če bi namreč ravnali drugače, bi na veljavo tolikih svetih koncilov (kolikor se jih je zvrstilo v Božji cerkvi) padla senca dvoma. Sicer ne pravim, da koncila ni treba sklicati – le to, da ga ni treba sklicati v zgoraj opisani namen ali, še bolje, v ta namen, da bi oni, ki so nepremišljeno govorili, prišli preklicat svoje besede ali pa bi se vpeljal postopek in bi jih v skladu z veljavno zakonodajo razglasili za odpadnike ter jih obsodili.«

Tu že postane nadvse očitno, da bo iz tolmačenja zastran pomena besed, izrečenih na zborih, med nami in luteranci vzniknil hud spor, še preden bomo sploh lahko sklicali koncil in pričeli razpravljati o spornih členih. Reči **20** smemo celo, da je med nami in njimi zazeval globok prepad in da ne moremo čezenj ne mi do njih ne oni do nas.

Še nekaj izjemno pomembnega bi dodal: seveda tudi oni trdovratno vztrajajo, kakor so tudi že izkazali, da od odlokov, sprejetih na zborih, ne bodo odstopili, pač pa se bodo tesno oklepali njihovega izreka in smisla. Sledi navedek besed samih poslancev gospoda vojvode Württemberskega in Strasbourškega v Tridentu; prinesli so pismo, v katerem je bilo takole zapisano, navajam: »Tridentinski zbor, kakor kaže, ne poteka v obliki, določeni v zapisnikih cesarskih zborov, zato naš preslavni vojvoda prosi, da koncil zbere upošteva.« Nekoliko kasneje pa spregovori še veliko jasneje, navajam: »Da se obravnava teh zadev ne bi predolgo zavlekla, pošiljamo svoje teologe, da tam opravijo svojo nalogo, **21** po njih pa pošiljamo to *slovesno izjavo*, ki jo oblikujemo kolikor le mogoče omikano in vljudno, in sicer, da s tem dejanjem, ko pošiljamo svoje teologe, izražamo pričakovanje, da nam bo vse, do česar ima po splošnem pravu ali po običaju ali po augsburških sklepih pravico naš vojvoda ali že omenjena država oziroma skupna stvar ter omenjeni teologi in mi, zagotovljeno v celoti, neokrnjeno in brez zadržkov. Prebrano v Tridentu, 22. marca 1552.«

Verum hic habeo, quam addam, aliam ingentem difficultatem, quae est inter nos et illos: quae si esset prorsus sola, posset nihilominus impedire celebrationem Concilii: quaeque sola haec tanti esse mihi videtur, ut illa V. Sanctitas debeat impelli in eam sententiam, ne velit amplius verbum unum facere de Concilio celebrando. Nos omnino ita sentimus, quod decreta in prima et secunda Concilii parte, Episcoporum qui illic affuerunt, atque istius Sanctae sedis auctoritate¹⁶ sancita et confirmata, debeant remanere pro conclusis et pro /ratis/ 22 ratis, ita ut contra ea numquam amplius liceat eos aperire. Et profecto in illis iacta sunt et roborata omnia fundamenta, quae maioris momenti sunt. Quae si stabunt, praesertim vero illud quod ad Traditiones attinet, in sessione tertia: nos plane potiti simus victoria in omnibus adeo articulis. Propterea nobis, omnibus nervis elaborandum est, ne ea suo loco moveantur, neve in dubium revocentur. Sed Lutherani longe aliud cogitant. Nam si vestra S. Concilium renovare statuerit, ipsi hoc in primis elaborabunt, ut contra illa omnia decreta possint loqui, atque in dubium revocare, et veluti convellere fundamenta, quae tam magno labore iecimus. Quin usque adeo sunt temerarii, ut Tridenti scriptum quoddam obtulerint, in quo aiebant se velle probare, nostra illa decreta esse aliena a sacris litteris.¹⁷ Ac ne videar somnare, aut e meo capite confingere tam magna impedimenta et difficultates, proferenda sunt ipsamet eorum verba. RE- /CITA/ 23 CITA: Haec sunt nuntiorum illorum ipsa verba, quorum paulo ante meminimus. »In Comitibus Imperialibus decretum fuit, quod concilium Tridentinum continuari, et omnia Christiane, honeste et congruenti ordine tractari debeant. Quae verba illustrissimus Princeps noster numquam aliter intellexit, quam quod concilium Tridentinum antea Anno MDXLVI institutum, non sit ita continuandum et prosequendum, ut decreta in eo facta pro conclusis et pro ratis habeantur. Quae enim esset haec honestas et congruentia, ea decreta pro ratis et sacrosanctis habenda imponere, quae parte altera nondum audita, sunt constituta.«

Quin paulo post durius agunt. RECITA quod sequitur: »In sessionibus non solum eius Concilii quod anno MDXLVI institutum est: verum etiam huius quod iam continuatur, decreta multa sunt concinnata, ALIENA A SACRIS LITTERIS/ 24 TTERIS¹⁸ et confirmati multi veteres abus: sicut Theologi illustrissimi Principis sese coram idoneis iudicibus, aut arbitris declaraturos recipiunt. Petit igitur illustrissimus Princeps, ut talia decreta non habeantur pro conclusis

¹⁶ auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁷ litteris] **Opor:** *litteris*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁸ litteris] **Opor:** *litteris*; **Daub, Otm, Corv** idem.

No, tu je še ena velika težava, ki je nastala med nami in njimi – in tudi če bi bila osamljena, bi še vedno lahko stala na poti obhajanju koncila; vendar pa gre po mojem za tolikšno oviro, da bo bržkone Vaša Svetost prisilila k odločitvi, da o nadaljevanju koncila ne bo hotela več slišati niti besede. Osebno sem mnenja, da bi bilo treba sklepe s prvega in drugega koncilskega zasedanja, ki so bili posvečeni in potrjeni s pooblastili navzočih škofov ter Svetega sedeža, obravnavati kot zaključene in pravnomočne, **22** tako da proti njim ne bo več mogoče odpreti polemike. Zares so bili v teh odlokih položeni in učvrščeni temelji izjemnega pomena. Če bodo ti temelji obstali, zlasti v tistem delu, ki se nanaša na odlok o svetopisemskem kanonu s tretjega zasedanja,¹⁰ smo si zagotovili zmago v vseh poglavjih. Zato si moramo na vso moč prizadevati, da teh sklepov nihče ne bo odpravil ali vsaj vanje podvomil. Luteranci razmišljajo povsem drugače. Če bo namreč Vaša Svetost sklenila obnoviti koncil, si bodo najprej prizadevali za to, da bodo lahko spregovorili prav proti tem sklepom in zbudili dvom vanje ter tako zatresli temelje, ki smo jih s tolikšno muko postavili. Celó tako predrzni so, da so sem v Trident prinesli neko pisanje, v katerem so po njihovih besedah želeli dokazati, da so naši sklepi tuji Svetemu pismu. Da ne bo videti, da bledem in si umišljam neke silne ovire in težave, navajam njihove lastne besede, **23** in sicer besede poslancev, ki sem jih malo prej omenil: »Na cesarskem zboru je bilo sklenjeno, da se mora tridentinski koncil nadaljevati in da mora vse potekati v krščanskem duhu, pošteno in po predpisanem redu. Teh besed naš preslavni vojvoda ni nikoli razumel drugače kakor v tem duhu, da se koncil, ki se je začel leta 1546, nadaljuje in izpelje tako, da njegovi sklepi ne veljajo za zaključene in pravnomočne. Kakšna pa bi bila ta pravičnost in red – uveljavljati kot nekaj pravnomočnega sklepe, ki jih druga stran še ni slišala?«

Malce kasneje spregovorijo nekoliko bolj neposredno. Navajam, kakor sledi: »Na zasedanjih ne le tistega dela koncila, ki se je začel leta 1546, temveč tudi v njegovem nadaljevanju so bili sprejeti številni sklepi, ki so *v neskladju s Svetim pismom 24* in ki poglobljajo stare zlorabe: tako so po besedah iz svojega poročila pripravljene pred ustreznimi sodniki pričati teologi presvetlega vojvode. Zato naš presvetli vojvoda prosi, da takšni odloki ne obveljajo kar za potrjene in pravnomočne sklepe, pač pa zgolj kot gradivo za preučevanje in

et ratis, sed tantum pro discernendis et iudicandis donec idonei iudices et arbitri ex utriusque partis consensu eligantur, et ab his legitima iuxta sententiam sacrae scripturae et consensus verae Ecclesiae cognitio fiat.«

At operae pretium est scire non solum fuisse Vuirtembergensem Ducem, nec solos Argentinenses, qui missis certis nuntiis petierint in Concilio, ne decreta in prioribus sessionibus tuo iussu, tuaque autoritate sancita, pro conclusis et ratis haberentur: sed potius, ut reassumerentur, et denuo illis praesentibus et contententibus suo Evangelio tractarentur: et qui etiam ausi fuerint affirmare, ipsa tua decreta esse a sacris literis et a veritate aliena. Sed exititis- /se etiam/ **25** se etiam nuntios¹⁹ Mauritii Saxonum Ducis, Electorisque, qui in proximo Germaniae bello occubuit quidem: sed cui successit Augustus germanus frater, nihilo melior, nisi forte inimicior et acerbior tibi futurus sit, quod valde vereor. Illi igitur nuntii eadem quae Vuirtembergenses atque Argentinenses, adversus tua decreta enixe postularunt, affirmaruntque. RECITA ex oratione ipsorum Saxonum (hi sunt, Pater sancte, qui omnium primi a tua oboedientia et potestate ante XL fere annos, Luthero illo filio perduto, duce atque autore, desciverunt) audi eorum verba, quae magistri illius tetrum odorem erga nos luculenter referunt.

»Tertium est, quod relatam fuit Principi nostro, quod illa decreta, quae superioribus annis hic Tridenti tractata fuerunt, pro decretis conciliaribus et firmis conclusis habere: articulos qui controversiam habent, et in quibus qui Augustanae sunt confessionis, dissentiunt, /non/ **26** non reassumere, neque audire suos super illis velitis. Cum vero declaratum illi sit, pleraque eorum decretorum (etiam in praecipuis capitibus religionis, nostram iustificationem concernentibus) errores non leves continere, qui per sacram scripturam ostendi ac declarari possint: summe necessarium et ipse, et plerique alii semper iudicarunt, et adhuc iudicant, ut sui etiam Theologi super illis decretis audiantur, et sic in controversia positi articuli reassumantur.«

Vide, qua arrogancia in sacrosancto Concilio audent homines barbari atque haeretici affirmare, in tuis decretis, atque adeo in praecipuis capitibus religionis errores non leves contineri: et tam impudenter petere, ut illis liceat loqui et debacchari adversum ea, et adversum te, tuumque Concilium. Sed perge recitando. Nam hoc rursus repetunt atque inculcant homines importunissimi: quin et alia quaedam addunt satis acerba, et tuae auctoritati²⁰ potestatique prorsus /adversantia/ **27** adversantia, ut semper solent.

¹⁹ nuntios] **Opor:** *nuncios*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁰ auctoritati] **Opor:** *autoritati*; **Daub, Otm, Corv** idem.

presojo, dokler obe strani sporazumno ne določita ustreznih razsodnikov, ti pa nato sklepe zakonito priznajo v skladu z vsebino Svetega pisma in v skladu z enotnostjo v resnični Cerkvi.«

Dobro pa bi bilo vedeti, da niso bili le vojvoda Württemberški in Strasbouržani tisti, ki so po svojih poslancih na koncilu zahtevali, naj sklepi, sprejeti po tvojem navodilu in potrjeni s tvojo oblastjo na prejšnjih sejah, ne obveljajo za potrjene in pravnomočne, pač pa naj se razprava o njih nadaljuje v njihovi prisotnosti, ko si bodo prizadevali za svoj nauk; niso bili le oni tisti, ki so si drznili opozoriti, da so tvoji odloki v nasprotju s Svetim pismom in resnico. Ne, tu so bili **25** še poslanci Mavricija vojvode Saškega in volilnega kneza, ki je sicer podlegel v nedavni vojni na Nemškem,¹¹ a njegov naslednik, brat Avgust, bo do tebe kvečjemu še bolj sovražno razpoložen, česar se resnično bojim. Tudi ti poslanci so, podobno kakor württemberški in strasbourški, goreče nastopili s svojimi zahtevami proti tvojim sklepom. Navajam iz govora tistih Saščanov (prav ti so ti, Sveti oče, pred skoraj 40 leti, ko je bil pogubljen Luter, na njegovo pobudo pod njegovim vodstvom prvi med vsemi odrekli poslušnost in odpadli od tvoje oblasti); prisluhni njihovim besedam, kako elegantno k nam valijo odvratni smrad svojega učitelja.

»In tretjič, našemu gospodu je bilo priobčeno, da sklepi, ki so bili obravnavani tu v Tridentu v preteklih letih, že veljajo za potrjene in pravnomočne koncilske odloke: spornih členov, s katerimi se pripadniki protestantske vere ne strinjajo, **26** naj ne bi več načenjali, pa tudi v lastnih vrstah o njih ne boste več dovolili besede. Ko mu je bilo naznanjeno, da številni od teh odlokov (tudi zastran osrednjih poglavij vere, ki zadevajo naše upravičenje) vsebujejo nezanemarljive zmote, na katere je moč opozoriti in jih dokazati s pomočjo Svetega pisma, se je njemu in tudi drugim zazdelo nadvse nujno, kakor tudi še zdaj menijo, da bi bilo treba zastran teh odlokov prisluhniti tudi njegovim teologom in tako ponovno načeti sporna vprašanja.«

Glej, kako predrzno si upajo na svetem koncilu barbari in heretiki zatrjevati, da tvoji odloki in poglobitna poglavja vere vsebujejo nezanemarljive zmote; in kako nesramno zahtevajo, da se jim dovoli proti njim, proti tebi in proti tvojemu koncilu spregovoriti in se divjaško izživljati. Naj nadaljujem z navedkom. To namreč zahtevajo in vsiljujejo ti nesramneži – in še druge pikre pripombe imajo, ki rušijo tvojo veljavo in oblast, **27** kakor je pač v njihovi navadi.

»Quapropter orat Princeps noster, ut illa decreta in articulis qui controversiam habent, omnino reassumantur: et tum sui, tum alii Augustanae confessionis Theologi super illis plene audiantur, eorum rationes et argumenta ex sacris literis expendantur: quod pium et verbo Dei consentaneum fuerit, admittatur atque suffragiis omnium nationum Christiani orbis laudetur, recipiaturque.«

Attende, ut non solum urgeant, ut rursus in eorum gratiam (scilicet) revocentur in dubium ea quae et prius ante postulatum Concilium erant vera et firma, et postea multo veriora et firmiora auctoritate oecumenici Concilii sunt reddita: sed etiam ut demus operam, quo omnes totius Christiani orbis nationes conveniant, et novum Concilium instituamus: quasi vero synodorum auctoritas atque existimatio pendeat a magno aliquo numero Episcoporum et Patrum, et non prorsus abs te uno, qui habes /plenitudinem/ **28** plenitudinem potestatis: ita ut etiam sine ullo coacto concilio potueris Romae, aut ubicumque voluisses, per te ipsum statuere ea quae fuerunt nuper Tridenti statuta. Sed audi, quam importunis verbis id exagitent, quod valde pauci Episcopi, paucique legati statuum Germaniae hactenus in Concilio interfuerint. RECITA:

»Ad haec, sunt ista decreta tunc tractata, quando paucissimi eorum qui ad Universale, liberum et Christianum Concilium requiruntur, pauci Praelati, paucique Legati statuum Germaniae praesentes fuerunt: ut patet ex catalogo nominum eorum, qui una cum illis decretis, typis excusus in publicum prodiit. Unde etiam pro decretis universalis Concilii illa decreta haberi, aut venditari nequaquam possunt. Nam ad universale, liberum et Christianum concilium requiruntur universae totius Christiani orbis nationes: et ut omnes secure admittantur, libereque audiantur, ut eorum rationes, /causae/ **29** causae, et argumenta secundum sacram scripturam expendantur, diiudicenturque. Alioqui ea quae habetur congregatio, nomen universalis, liberi et Christiani concilii minime meretur: et quod in ea decernitur, pro decretis oecumenici, liberi et Christiani concilii haberi, ac acceptari minime potest.«

Proh sancte Iupiter, quis non stomachetur, cum hic audiat, Saxones nescio quos, tribus litteris²¹ male imbutos, arrogare sibi laudem doctrinae atque eloquentiae: ac in totius orbis terrae clarissima luce, hoc est, in Tridentino concilio audere prodire, et disertissimis verbis pronuntiare,²² tum sacrosanctum Concilium in Spiritu sancto legitime congregatum, non mereri nomen Concilii universalis, liberi et Christiani: neque eius decreta habenda et suscipienda esse pro decretis

²¹ litteris] **Opor:** *litteris*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²² pronuntiare] **Opor:** *pronunciare*; **Daub, Otm, Corv** idem.

»Zato naš vojvoda prosi, da sporne sklepe ponovno načnete in da zastran njih dobijo besedo tudi njegovi in drugi teologi protestantske vere, ki naj svoje argumente in razumevanja črpajo iz Svetega pisma; kar se bo izkazalo za pobožno in skladno z Božjo besedo, naj bo priznано in potrjeno na glasovanju vseh krščanskih ljudstev in tako sprejeto.«

Pozor, kako pritiskajo, naj njim na ljubo ponovno odpremo dvom zastran tistega, kar je že pred zahtevo po koncilu bilo trdno in resnično in kar je z veljavo koncila še pridobilo na trdnosti in resničnosti; pa ne le to, zahtevajo tudi, naj poskrbimo za to, da se sestanejo vsa ljudstva krščanskega sveta in ustanovijo nov koncil – kakor da bi veljava in ugled sinod izhajala iz velikega števila škofov in patrov, ne pa od tebe, ki imaš **28** vse polnomočje, tako da bi lahko brez vsakršnega sklicanega koncila kar v Rimu, ali kjerkoli bi se ti zahotelo, sam po sebi sklenil, kar je bilo nedavno sklenjeno v Tridentu. A le prisluhni, kako neprimerno ubesedujejo očitke, da se je le malo škofov in poslancev iz nemških dežel doslej udeležilo koncila. Navajam:

»Vrh tega so bili ti odloki obravnavani, ko je bilo navzočih le malo tistih, ki so potrebni za univerzalni, svobodni in krščanski koncil, namreč malo prelatov in poslancev stanov nemške dežele, kakor je jasno razvidno iz seznama imen, ki je bil natisnjen in objavljen skupaj s seznamom odlokov. Potemtakem tistih odlokov nikakor ni mogoče razumeti in oglaševati kot odloke univerzalnega koncila. Za univerzalni, svobodni in krščanski koncil morajo biti namreč navzoča ljudstva vsega krščanskega sveta; koncila se morajo brez skrbi udeležiti, priti morajo do besede, njihova razmišljanja, **29** primeri in argumenti morajo izhajati iz Svetega pisma in biti tako tudi obravnavani. V nasprotnem primeru si ta zbor ne zasluži imena univerzalnega, svobodnega in krščanskega koncila in na njem obravnavana vprašanja ne morejo obveljati za sklepe ekumenskega, svobodnega in krščanskega koncila.«

Joj, sveti Jupiter! Le koga ne bi pograbila jeza, ko bi to slišal? Neki polizobraženi Saščani, ki se imajo za učene in omikane, si drznejo nastopiti na tridentinskem koncilu, tej najbolj bleščeči luči vsega sveta, in z izbranimi besedami izjaviti, da si sveti koncil, ki se je tedaj zakonito zbral v Svetem duhu, ne zasluži imena univerzalnega, svobodnega in krščanskega koncila – še več, da njegovi sklepi ne bi smeli obveljati za zakonite koncilске odloke! Po

legitimi Concilii? Quin eam esse congregationem paucorum hominum, aut conventum, ut etiam Henricus II Galliarum appellavit: de quo non nihil suo loco. Quam- /quam/ **30** quam²³ enim in tuenda fide, atque tua Ecclesia catholica omnino recte se gerat: tamen nimis aliquando amare nationem Germaniae, nimisque ei velle favere visus est. Certe dissimulare non potest, quin illam magnificiat. Qua de re eum abs te admonendum censeo, per occasionem, ne ulterius pergat in amicitia illorum hominum colenda. Nam profecto addit illis animos et spiritus. Quin affirmo, potuisse praedecessores tuos una cum Caesare, eos prorsus subiuga mittere: nisi ab amicitia et potentia Galliarum regis, fuissent illis veluti de manibus erepti. Sed ad rem.

Cum²⁴ hactenus in medium attulerim eas difficultates (quamquam non adhuc omnes) quae impediunt, ne Concilium possit instaurari atque absolvi: deducam rem ad praxim ipsam. Haec enim rem clarius indicabit, quam sola decretorum verba. Vestra S. adornabit synodum: imperabit Episcopis, ut Tridentum se conferant: mittet legatum, et assistentes. Pro- /testantes/ **31** testantes itaque ubi hoc audierint, mittent ex suis aliquot, qua de re non est dubitandum: et mittent ex astutioribus et doctioribus. Atque hi arripient decreta illa comitorum, in quibus esse scriptum audivimus, PRO SUFFICIENTI NECESSITATE AUDIANTUR: urgebuntque, et petent se admitti in eum locum, ubi patres solent sedere, ut loquantur quae velint. Quid tunc vestra S. agendum putabit? Quid Legatus? Quid concilium faciet? Reicietne illos, an admittet? Si reiciat, illi rursus protestabuntur, formam traditam a comitiis Augustanis non servari: et propterea eos, atque omnem Germaniam iam non obligari amplius, ad suscipienda decreta ulla nostri Concilii, et discedent Tridento: atque per totam illam regionem missis certis nuntiis,²⁵ sparsisque libellis, quin et clamantes pro contione,²⁶ traducent nos, et in magnam invidiam atque odium Principum et populorum adducent, non modo eorum qui iamdudum a vestra sede /atque/ **32** atque oboedientia²⁷ sese abalienaverunt: sed eorum etiam, qui adhuc nobiscum consentiunt. Nam horum simul auctoritas²⁸ vulneratur, cum²⁹ decretorum comitia tam aperte contemnuntur.

²³ quamquam] **Opor:** *quanquam*; **Daub:** *abb.*; **Otm, Corv:** *quanquam*.

²⁴ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

²⁵ nuntiis] **Opor:** *nunciis*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁶ contione] **Opor:** *concione*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁷ oboedientia] **Opor:** *obedientia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁸ auctoritas] **Opor:** *autoritas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁹ cum] **Opor:** *quum*; **Daub:** *cum*; **Otm:** *cum* (*abb.*); **Corv:** *cum*.

njihovem naj bi šlo celo za skupščino ali shod peščice ljudi, kakor se je izrazil tudi Henrik II. Francoski, o katerem bo podrobneje še tekla beseda. **30** Čeprav namreč v obrambi katoliške vere in tvoje Cerkve dela vse prav, se vendar včasih zdi, da je kar preveč ljubezniv in naklonjen nemškemu ljudstvu; vsekakor ne more skriti tega, da ga poveljuje. Zato bi ga po mojem ti ob priliki moral opomniti, naj ne goji tako vneto prijateljstva z njimi, kajti s tem jih le hrabri in podpihuje. Upal bi si reči, da bi jih tvoji predhodniki skupaj s cesarjem celo lahko podjarmili, če jim jih ne bi iz rok iztrgal francoski kralj s svojo naklonjenostjo in močjo. A nazaj k stvari.

Ker sem doslej zgolj navajal ovire (in to sploh ne vseh), ki stojijo na poti temu, da bi koncil ponovno sklicali in zaključili, naj zdaj zadevo praktično razčlenim, kar bo vse skupaj jasneje osvetlilo kakor zgolj navajanje vsebine posameznih sklepov. Vaša Svetost bo torej shod napovedala; škofom bo naročila, naj se odpravijo v Trident, poslala bo legate in pomočnike. **31** Protestanti bodo, ko bodo za to slišali, brez dvoma koga poslali – in to bržkone koga, ki je zelo učen in zelo strokovno podkovan. In ti poslanci se bodo zapičili v tiste sklepe, v katerih je, kakor smo prebrali, zapisano, da *morajo v zadostni meri priti do besede*, in nato na vso silo zahtevali, da dobijo mesto tam, kjer so prej sedeli cerkveni očetje, in da spregovorijo, kakor želijo. Kaj bo tedaj storiti po mnenju Vaše Svetosti? Kaj bo storil legat? Kaj bo storil koncil? Jih bo poslal proč ali jim pustil zraven? Če jih bodo odslovili, bodo znova ugovarjali, da koncil ne poteka po pravilih, določenih na cesarskih zborih, in da zato njih samih ali celotnega nemškega sveta nič ne zavezuje, da bi upoštevali sklepe kateregakoli koncila – in bodo odšli iz Tridenta. Nato bodo po vsej nemški deželi razposlali poslanca, delili knjižice in vpili na shodih ter nas tako očrnili in proti nam hujskali kneze in ljudstvo, in to ne le med tistimi, ki so se tako ali tako že davno tega **32** oddaljili od tvoje oblasti in pokornosti tebi, pač pa tudi tistimi, ki so do sedaj razmišljali enako kakor mi. Tudi njihovo dostojanstvo je namreč prizadeto ob tako grobih kršitvah sklepov, sprejetih na cesarskih zborih.

Quod si concilium nihilominus perrexerit in suo instituto, et cum solis Episcopis nova adhuc decreta voluerit concinnare, nec ullam rationem habere Principum, statuum et ordinum Germaniae, nullam decretorum et Comitiorum, nullamque promissorum Pauli tertii, Iulii tertii, et totius Concilii: sane timendum erit, ne magni aliqui motus concitentur: praesertim cum non deerunt, qui excitaturi sint et admonituri fore, ut absoluto Concilio velimus rem armis agere et compellere omnes ad parendum decretis nostris. Quis scit, si forte tunc erumpat aliquo ex loco Mauritius quispiam, qui totum Concilium, quod illi insimulabunt veluti contemptorem et hostem Comitiorum, et omnium ordinum Germaniae, opprimat? /Dicet/ **33** Dicet tua Sanctitas: Agnosco periculum, video nimis aperte contemnendam³⁰ fore totam illam nationem et comitia imperialia, si repudiaverimus eos qui inde advenerint, et suam sententiam inter Episcopos dicere voluerint: itaque iubebo illos admitti, ut quod voluerint, liceat loqui. Ego vero contra, Beatissime pater, plane affirmo, nihil posse a nobis fieri periculosius et perniciosius, quam si sinantur in Concilio, quae voluerint, loqui. Negare enim non possumus, quin inter ipsos multi sint solide docti, et diu versati atque exercitati in ipsis Bibliorum fontibus, et in veteribus scriptoribus: norunt etiam linguas Graecam atque Hebraeam. Itaque si hi congregiantur cum nostratibus, multa certe imminebunt pericula. Scis enim, tuos Episcopos esse fere litterarum³¹ rudes, voluptati aut ac deliciis deditos. In summa, mallet ego quidem congressum et pugnam illam prudenter declinari. Quid putas? Illi recta invaderent et impeterent tuum primatum, re- /cta/ **34** cta missas, recta purgatorium. An posses pati haereticos illos, acerrimos nominis tui hostes, debacchantes et convicia in tuam potestatem, tuaeque sedis Sacrosancta dogmata, magna acerbitate evomentes? An nescis aliquot ex nostris Episcopis coepisse clanculum laborare eo morbo? Dii immortales, qua laetitia hi perfunderentur, cum tale spectaculum viderent: forsitan etiam non possent continere amplius eas voces, quas diu magno labore continuerunt: atque hos alii consequerentur, et turbarentur omnia magno cum periculo nostrarum rerum omnium. Quin etiam si post pericula illa possemus tandem consequi, ut omnia decreta illic sancirentur, quemadmodum tua Sanctitas iusserit: tamen in ipsa victoria, magna futura essent detrimenta coniuncta. Rogas? Multi enim tum ex Episcoporum numero, tum ex aliis, ab illis concertationibus et disputationibus haereticorum maculas susciperent: atque in Italiam, in Hispaniam, in /Gallias/ **35** Gallias reportarent, quas nemo posset

³⁰ contemnendam] **Opor:** *contennendam*; **Daub, Otm, Corv:** *contemnendam*.

³¹ litterarum] **Opor, Daub, Otm:** *litararum*; **Corv:** *litararum* (abb.).

Če bo namreč koncil še naprej vztrajal v svoji ustanovni obliki in bo želel nove sklepe snovati le z zasedbo škofov, pri tem pa ne bo upošteval knezov, stanov in redov nemške dežele, pa tudi ne zborskih odlokov, obljub Pavla III., Julija III. in celotnega koncila, potem se bo vsekakor bati, da bo prišlo do velikih pretresov – zlasti še, ker se bodo našli tudi takšni, ki bodo sejali nemir s svarili, da bomo po končanem koncilu hoteli zadevo uveljaviti z orožjem ter s silo vse prisiliti k spoštovanju naših odlokov. Kdo ve, ali ne bo morda takrat od kod skočil kak Mavricij, ki bo celoten koncil posekal, ker bodo nekateri nanj kazali, češ da je zaničevalno in sovražno nastrojen do cesarskih zborov in stanov nemške dežele? **33** Sveti oče poreče: »Zavedam se nevarnosti in vidim, da bo preveč ponižujoče do tistega ljudstva in do cesarskih zborov, če odslovimo one, ki bi prišli sem, da bi med škofi izrazili svoje mnenje. Zato bom naročil, naj jih sprejmejo in naj jim dovolijo, da povedo, kar želijo.« Jaz pa, Sveti oče, trdim ravno nasprotno: nič ne bi bilo bolj nevarno in pogubno, kakor da na koncilu dobijo priložnost, da povedo, kar želijo. Ne moremo namreč zanikati, da so med njimi tudi dobro izobraženi posamezniki, ki so se dolgo posvečali bibličnim virom in starejšim piscem, znajo pa tudi grško in hebrejsko. Če bodo prišli v družbo naših, ne bo iz tega nič dobrega. Saj veš, da tvoji škofje, ki so bolj sladokusci in užitarji, niso ravno poznavalci slovstva. Skratka, jaz bi raje tisti kongres in polemiko previdno odklonil, kaj praviš? Oni bi kar naravnost vdrli in napadli tvoje prvenstvo, kar naravnost **34** bi napadli mašo in vice. Bi prenesel, da bi tisti heretiki, tako gorki tvojemu imenu, divjaško bruhali grenke obtožbe proti tvoji oblasti in proti naukom tvojega Svetega sedeža? Mar ne veš, da tudi nekateri naši škofje že skrivaj zbolevajo za isto boleznijo? Pri nesmrtnih bogovih, kakšno veselje bi jih navdalo, ko bi videli ta prizor: morda ne bi več mogli v sebi tiščati besed, ki jih že dolgo mukoma zadržujejo; tem pa bodo morda sledili še drugi in nastopil bo nered, ki bo našemu svetu hudo nevaren. Tudi če bi ob vseh teh tveganjih le lahko dosegli, da bi tam vse sklepe potrdili, kakor je Tvoja Svetost naročila, bi v tej zmagi še vseeno bilo veliko škodljivih primesi. Še sprašuješ? Številni škofje pa tudi drugi bi bili namreč v tistih polemikah in sporih s heretiki omadeževani in te madeže bi odnesli s seboj v Italijo, Španijo, **35** Francijo – in le stežka bi jih

facile eluere. In summa, quicquid alii sentiant, ego in ea sum opinione, nihil posse hac tempestate contingere Sacrosanctae Rom. Ecclesiae damnosius, nihil quod possit eius laudem atque existimationem magis labefactare, quam si Concilium instauratum fuerit, et Lutherani fuerint ad dicendam sententiam. Cave Pater sancte, cave hoc ne fiat: contine, quantum potes, cursum fluvii intra suos aggeres: et diligenter cura, ne hi perfringantur, aquarumque impetus exundent, et longe lateque amoenissima rura devastent atque evertant.

Igitur cum³² summa videas pericula utrimque³³ pendere, sive instaurato Conicilio non admittas Lutheranos, sive volueris eos admittere: utrumque³⁴ periculum tua dexteritate fugias, id est, mittas cogitare de Concilio.

Hactenus puto me gravissimis argumentis usum fuisse, et quae valde poterint tuam Sanctitatem impellere in eam senten- /tiam/ **36** tiam in qua ego sum: sed adhuc alia sunt, et quidem fortiora, (vide quid dicam) quae ipsa quoque paucis explicabo. Nos volumus (sicut debemus) ad unguem servare legem a nostris maioribus traditam: qua cavetur, ut Papa, Cardinales, Episcopi, et quidam alii sint iudices et definitores eorum articulorum, qui sacrosancitis Conciliis tractantur. Legem RECITA:

»Aderunt in Conciliis, ad statuendum, Ro. Pontifex, tamquam rector et moderator totius Ecclesiae, pastor gregis Dominici, et omnium Episcoporum Episcopus: sacer Cardinalium senatus, patriarchae, primates, archiepiscopi, Episcopi, Abbates, quibus non immerito ordinum religiosorum generales magistri additi sunt: denique omnes praelati qui secundum formam iuramenti quod praestant, cum ad dignitates promoventur, ad Synodum venire tenentur. Alii vero, disserendi, instruendi, consulendive gratia poterunt interesse: non tamen in sessionibus publicis, induti sacris vestibus sedebunt, neque sententiam dicent. /Hac/ **37** Hac lege nihil potest esse sanctius. Itaque omnes Lutheranos et Protestantes non convenit in sessionibus adesse et sententiam dicere aut iudicare. Non modo quia ipsi neque Episcopi, neque Abbates, neque generales magistri sunt, imo privati et laici; sed quia haeretici. Quo nomine neque ad privata quidem colloquia sunt admittendi: tantum abest ut possimus salva conscientia eos recipere, ut una cum nostris Episcopis iudicium ferant super articulis controversis.

At nihilominus ipsi contra, oportere se admitti, non solum ut intersint disputationibus, tractatibus et consultationibus, una cum Catholicis Episcopis:

³² cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

³³ utrimque] **Opor:** *utrinque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

³⁴ utrumque] **Opor:** *utrunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

oprani. Skratka, delim mnenje drugih, da v trenutnih razmerah ne bi bilo za sveto Rimsko cerkev nič bolj škodljivega, da nič ne bi bolj prizadelo njenega ugleda in slave, kakor če bi bil koncil ponovno sklican in bi se ga luteranci smeli udeležiti, da bi tam izrazili svoje stališče. Pazi, Sveti oče, pazi, da ne pride do tega: zadržuj, kolikor le moreš, tok reke v njeni strugi, skrbno pazi, da ne bi prestopila bregov in bi se deroča voda razlila ter daleč naokrog opustošila in razdejala lepa polja.

Ker torej vidiš, da huda tveganja prežijo z obeh strani, bodisi da luterancev ne povabiš na ponovni sklic koncila bodisi da jih povabiš, se lahko temu dvojnemu tveganju spretno izogneš – in sicer tako, da opustiš misel na koncil.

Mislim, da sem do sedaj že naštel nadvse tehtne argumente, ki bi prav res morali Tvojo Svetost prepričati v mnenje, **36** ki ga delim tudi sam; obstajajo pa tudi še drugi, pomembnejši razlogi (glej, kaj govorim!), ki jih bom na kratko razgrnil. Gre nam namreč za to (to je tudi naša dolžnost), da bi do zadnje pike natančno sledili od prednikov izročnemu zakonu: tistemu, ki zagotavlja, da je razsoja in opredelba odlokov, o katerih teče razprava na koncilu, v rokah papeža, kardinalov, škofov in še nekaterih drugih. Navajam zakon:

»Na concilih bodo pri odločanju navzoči rimski papež, tako rekoč ravnatelj in upravitelj vse Cerkve, pastir Božje črede, škof vseh škofov; zatem sveti zbor kardinalov, patriarhi, cerkveni prvaki, nadškofje, škofje, opati, seveda tudi predstojniki verskih redov; naposled vsi prelati, ki jih zaprisega ob posvečenju zavezuje, da se udeležujejo sinod. Tudi drugi se koncila lahko udeležijo v namen razprave, poduka ali posveta, vendar med javnimi sejami ne smejo sedeti odeti v svečana oblačila in prav tako ne smejo izražati svojih stališč.« **37** Zakon je svet. Potemtakem nobenemu luterancu in protestantu ni dovoljena udeležba na sejah, izražanje stališč ali podaja presoje – in sicer ne zato, ker niso škofje, opati, predstojniki, celo ne laiki in zasebniki, pač pa zato, ker so heretiki. Zaradi te označbe jih niti k zasebnim razpravam ne bi smeli spustiti: prav nobene možnosti ni, da bi jih mirne vesti sprejeli, da bi skupaj z našimi škofi presojali o spornih členih.

Oni pa kar vztrajajo, da bi jim moralo biti dopuščano ne le, da se skupaj s katoliškimi škofi udeležijo razprav, obravnav in posvetov, pač pa tudi, da z

verum etiam ut una cum illis deliberent, concludant et diffiniant. Quid potest absurdius dici, aut excogitari? Quae posset esse pestis capitalior, quam induceres in sessiones Episcoporum, quam haec?

Num vero ipsi hoc dicant, se velle una cum nostris Episcopis de omnibus articulis iudices esse, nullo negotio possum /pro/ 38 probare. Primum, ex verbis illis quae iam fuere recitata ex Comitibus Augustanis. Nam posteaquam Principes, Status et ordines Imperii dixere, omnes adiunctos confessioni Augustanae in Concilio interesse oportere et debere audiri quantum opus sit, mox subiungunt: TOTA TRACTATIO ET CONCLUSIO pie et christiane fiat, et statim post: TRACTETUR ET CONCLUDATUR. An putemus Comitibus his verbis totam conclusionem et iudicium articulorum controversorum solis nostris Episcopis commisisse? Utinam fecissent: sed non est ita. Quin animadverto ob hanc causam Germaniam ipsam se libenter subiecisse decretis Concilii Tridentini, quia speraverat fore, ut eius Theologi et legati reciperentur comiter et honorifice, benigne audirentur, ut cum illis de tota causa³⁵ tractarent et consultarent: denique, quod una possent iudicare et diffinire. Quod si quis vicissim eo tempore quo Comitibus agebantur, dixisset: Vos Germani tantum poteritis loqui /et exone/ 39 et exonerare conscientiam vestram: Episcopi vero missi a summo Pontifice soli inter se deliberabunt et iudicabunt quicquid illis videbitur: procul dubio respondissent, se id non fuisse laturos.

Deinde habeo in promptu aliud scriptum aduersariorum, in quo disertissime pronuntiant³⁶ se nolle ullo modo pati, ut soli nostri Episcopi sint huius causae³⁷ iudices. Cum³⁸ enim nuntii³⁹ Vuirtembergenses atque Argentinenses Tridentum venissent, vidissentque solos Episcopos vocari in sessiones et solos esse constitutos iudices, ita coeperunt obturbare. RECITA:

»Petit illustrissimus Princeps, ut talia decreta non habeantur pro conclusis et ratis, sed pro discernendis et iudicandis: donec idonei iudices et arbitri EX UTRISQUE PARTIS CONSENSU eligantur et ab his legitima iuxta sententiam Sacrae scripturae et consensus verae Ecclesiae cognitio fiat.«

Haec verba etiam paulo ante fuere recitata, cum⁴⁰ ageretur de decretis iam

³⁵ causa] **Opor:** *caussa*; **Daub, Otm, Corv** idem.

³⁶ pronuntiant] **Opor:** *pronunciant*; **Daub, Otm, Corv** idem.

³⁷ causae] **Opor:** *caussae*; **Daub, Otm, Corv** idem.

³⁸ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

³⁹ nuntii] **Opor:** *nuncii*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁴⁰ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

njimi razpravljajo, pripravljajo opredelbe in oblikujejo sklepe. Kako smešna zamisel in predlog! Bi sploh lahko škofovske seje okužili s še hujšo boleznijo?

Ali sicer oni res govorijo, da želijo skupaj z našimi škofi presojsati o vseh členih, nikakor ne morem **38** potrditi. Najprej imam težavo z njihovimi besedami, navedenimi iz sklepov cesarskih zborov. Potem ko so namreč knezi, stanovi in redovi cesarstva izjavili, da morajo imeti vsi pripadniki protestantske veroizpovedi dostop do koncila in dobiti po potrebi besedo, kmalu zatem dodajo »*celotna obravnava in postopek oblikovanja sklepov* naj potekata v pobožnem in krščanskem ozračju«, nato pa še *naj poteka in pride do zaključka razprava*. Naj verjamemo, da so zbori s temi besedami celotno oblikovanje sklepov in razsojo spornih členov prepustili zgolj našim škofom? Ko bi vsaj tako storili – pa niso. Dejal bi, da se je nemška dežela prostovoljno podredila odlokom tridentinskega koncila, ker se je nadejala, da bodo njeni teologi in poslanci deležni vljudnega in častnega sprejema, da jim bodo naklonjeno prisluhnili in z njimi o celotni zadevi razpravljali ter se posvetovali: da bodo, ne nazadnje, skupaj z ostalimi lahko o vsem razsojali in oblikovali opredelbe. Če bi namreč kdo v tistem času, ko sta se odvijala cesarska zbora, dejal: »Vi Nemci boste smeli le govoriti **39** in si olajšati dušo, od papeža poslani škofje pa bodo le sami med seboj razpravljali in presojsali, kakor se jim bo zazdelo,« bi oni brez dvoma odgovorili, da tega ne bodo prenašali.

Nadalje imam pri roki neko drugo pisanje naših nasprotnikov, v katerem prav učeno izjavljajo, da nikakor ne bodo trpeli, da bi bili zgolj naši škofje razsodniki v tej zadevi. Ko so namreč württemberški in strasbourgški poslanci prišli v Trident in videli, da so bili le naši škofje poklicani k sejam in da so bili le oni določeni za rzsodnike, so zagnali hrup. Navajam:

»Presvetli vojvoda prosi, naj takšni odloki ne obveljajo za potrjene in pravnomočne, pač pa za potrebne razmisleka in presoje, dokler ne bodo določeni rzsodniki, s katerimi se bosta strinjali obe strani, ki jih bodo zakonito, po smislu Svetega pisma in v soglasju z resnično Cerkvijo potrdili.«

Te besede smo tudi nekoliko prej že navedli, ko je bil govor o že potrjenih

sancitis, quae Lutherani cuperent in dubium /revocare/ **40** revocare et convellere. Quin alia habeo, multo apertiora, nempe eorundem nuntiorum. RECITA:

»PRIMUM GRAVAMEN. Quod ad audiendam Theologicam explicationem nondum sunt ordinati et constituti ex utriusque partis consensu idonei iudices sive arbitri, qui de praesenti controversia religionis legitime, iuxta verum verae Catholicae Ecclesiae consensum cognoscant. Nam cum⁴¹ illustrissimus Princeps noster intellexerit maximam partem doctrinae suorum Theologorum pugnare cum doctrina et sententia Pontificis Ro. et eorum Episcoporum, qui sunt illi iuramentis et aliis obligationibus addicti: nullo iure, nulla aequitate fieri potest, ut Pontifex et Episcopi eius in hac causa, in qua ipsi sunt pars, sive accusatores sive rei, pro idoneis iudicibus aut arbitris cognoscantur. Petit igitur illustrissimus Princeps noster se certiozem reddi, quinam futuri sint huius rei iudices aut arbitri.«

Dixi nihil esse quod aequae impediatur, ne possit Concilium celebrari, atque hanc de /iudicibus/ **41** iudicibus controversiam. Et ita res est: forsitan possemus inire aliquam rationem concordiae in reliquis punctis et discriminibus quae iam attigi. Sed in hoc nulla prorsus speranda est: non si adsint tibi et omnia sua consilia conferant omnium sapientissimorum hominum ingenia, quae umquam⁴² post orbem conditum fuerunt. Tu nuper Gropaerum theologum Cardinalem creasti: duntaxat, quia sperasti illum posse tibi indicare, qua via, quave ratione Germania, eius patria, prodenda et compellenda sit sub tuam obedientiam. Quaere ergo ab hoc, sitne ulla via ad concordiam, in articulo de iudicibus Concilii? Affirmo enim nullam commonstraturum. Posset quidem ex patribus primatum istum tueri: hanc enim laudem illi tribuunt. Sed mallet posset ex scriptura, ad quam Lutherani semper provocant: quamque nos vicissim ita timemus, ut cogamur dicere eam esse insufficientem. Ad rem: nulla est, inquam, spes concordiae in eo articulo. Plane enim scimus te non esse permissurum, ut Lu- /therani/ **42** therani possint ullum iudicem aut arbitrum in hac religionis controversia nominare aut ordinare. Absit, ut tale monstrum videamus: nempe ut summus pastor et caput totius universalis Ecclesiae usqueadeo demitteret sese, tanto omnium rerum suarum periculo et dedecore, ut suis hostibus capitalibus hanc potestatem et honorem deferret, ut secum possent de rebus gravissimis et de articulis divinis et sacrosanctis, atque adeo de suo primatu iudicium ferre. Audis quid dicam? De ipso primatu vellent iudicare aduersarii tui: at quid aliud ab eis esset expectandum, quam quod pronuntiarent te exui oportere hac potestate et dignitate, qua

⁴¹ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

⁴² umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

odlokih, na katere so želeli luteranci vreči senco dvoma **40** in jih raztrgati. Pa še druga, dosti neposrednejša besedila imam, seve prav tistih poslancev. Navajam:

»Prvi očitek. Niso še bili določeni razsodniki, s katerimi bi se strinjali obe strani, ki bodo prisluhnili teološki razlagi in ki bodo o trenutnem verskem sporu odločali na zakonit način in v iskrenem duhu resnične Cerkve. Ko bo namreč naš presvetli vojvoda izvedel, da je večji del nauka njegovih teologov v nasprotju z naukom in nazorom rimskega papeža in njegovih škofov, ki so mu s prisego in drugimi obveznostmi zavezani, ne bo pravne poti in tudi ne pravičnega načina, da bi papež in njegovi škofje v zadevi, v kateri so tudi sami vpletena stran, bodisi kot tožniki bodisi kot obtoženci, priznано postali primerni razsodniki. Zato naš presvetli vojvoda prosi za pojasnilo, kdo bodo v tej zadevi razsodniki oziroma arbitri.«

Pravim, ničesar ni, kar bi stalo na poti koncilu – in prav tako temu **41** sporu zastran razsodnikov. Stvar je pač takšna: morda še lahko dosežemo nekakšno soglasje v drugih točkah in razlikah, ki sem jih omenil; v tej pa se česa takega ni mogoče nadejati, niti če bi ti prišli na pomoč z vso svojo pametjo najmodrejši ljudje, kar jih je bilo po stvarjenju sveta. Saj si prav ti nedavno povzdignil teologa Gropperja¹² v kardinala – bržkone zato, ker si upal, da ti bo lahko namignil, na kakšen način in po kakšni poti bi lahko njegovo nemško domovino prisilil k pokorščini. Vprašaj ga torej, ali je kaka pot do sprave, kar zadeva člen o koncilskih razsodnikih. Zagotavljam ti, da ti je ne bo znal pokazati. Verjetno bi ti lahko, glede na sloves, ki ga uživa, utemeljil prednost v tem primeru z argumentom cerkvenih očetov; sam pa bi raje videl, da bi ti jo utemeljil na podlagi Svetega pisma, na katerega se ves čas sklicujejo luteranci. Ravno tega pa se mi tako bojimo, da smo prisiljeni trditi, da Sveto pismo ni dovolj. Če se vrnem k stvari: trdim, da ni nobene poti k soglasju zastran tega člena. Dobro namreč vemo, da ne boš dovolil, da bi **42** luteranci smeli v tem verskem sporu imenovati oziroma določiti kakršnegakoli sodnika ali arbitra. Bog ne daj, da bi videli kdaj tako strašen prizor – da bi se namreč vrhovni pastir in poglavar vesoljne Cerkve v lastno škodo in sramoto tako globoko ponižal, da bi svojim smrtnim sovražnikom prepustil to polnomočje in čast, da bi z njim smeli presojati o nadvse pomembnih zadevah ter o vprašanih božanskega in svetega, celo o vprašanju njegovega položaja. Slišiš, kaj govorim? O tvojem nadrejenem položaju želijo govoriti tvoji nasprotniki: in česa drugega se smemo od njih nadejati, kakor izjave, da bi moral to svoje polnomočje

nulla maior existit inter mortales? Et rursus certissimum scimus Lutheranos numquam⁴³ esse permissuros, ut soli nostri Episcopi sint iudices. Audivimus enim nunc quid dixerint, non licere Pontifici et eius Episcopis iudices esse in eadem causa, in qua sunt pars. Quid igitur in tanto discrimine et tanta discordia tam multorum et tam gravium articulorum, /reliquum/ **43** reliquum est ut statuas, nisi ut oculos atque omnem prorsus cogitationem avertas a Concilio et alia cures?

Verum nunc in mentem venit me ex omnibus quae dixi unum praetermisisse: quod nondum probaverim, quod ipsum maximi momenti est, ideo nunc probare enitar: nempe Paulum III atque Iulium III et omnes patres Concilii consensisse in Comitia illa Augustana et fere tale Concilium promississe, quale Lutherani efflagitant. Itaque si celebrandum fuerit, non poteritis vos retrahere, quominus illis prorsus conditionibus celebretis, quae sunt auctoritate⁴⁴ Comitiorum constitutae et a nobis promissae. Principio, cum Comitia ipsa fierent, legati huius sanctae sedis semper intererant, videbantque et intelligebant omnia quae illic tractabantur: praesertim ea quae ad religionem et quae ad celebrationem Concilii attinebant. Itaque audierunt et legerunt decreta illa et non restiterunt: quin non multo post peractis Comitiiis anni M /D/ **44** DXLVIII, Paulus III edidit indictionem et decretis illis plane consentiens et de illis mentionem faciens Concilium Tridentum convocavit. Deinde peractis Comitiiis anni MDLI Iulius statim suam edidit indictionem atque in eandem urbem Concilium recollegit, quae fuerat ab ipsis Comitiiis expetita. Annon est hoc consentire et approbare?

Confirmo hoc fortiore adhuc argumento atque, ut mihi quidem videtur, invincibili. Patres synodi Tridentinae nihil umquam⁴⁵ egerunt inconsulta vestra Sanctitate et illius iniussu: (neque enim decet membra quippiam agere, quod capiti non placeat). Illi itaque exhibuerunt salvum conductum Protestantibus, in quo polliciti sunt omnia ea se servaturos, quae Augustana Comitia statuerunt et obstrinxerunt se omnibus illis poenis, in quas incurrunt foedifragi, nisi seruassent. Diserte inquam polliciti sunt velle illos admittere, velle ut possint libere et sine ullo impedimento loqui, quantum /illis/ **45** illis libitum fuerit et una cum ipsis patribus tractare et discutere materias et probare quae voluerint, tum divina ac sacra scriptura, tum veterum doctrina atque etiam respondere ad obiecta Concilii, sive scriptis, sive viva voce, ut voluerint. RECITA ex salvo conductu: »Concedimus omnibus Ecclesiasticis et secularibus, praesertim Augustanae

⁴³ numquam] **Opor:** *nunquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁴⁴ auctoritate] **Opor:** *authoritate*; **Daub, Otm, Corv:** *autoritate*.

⁴⁵ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

in čast, ki jima med smrtniki ni enakih, odložiti? In spet, še predobro vemo, da luteranci nikoli ne bodo pristali na to, da bi bili razsodniki zgolj naši škofje; saj smo že slišali, kaj so izjavili – da papež in njegovi škofje ne smejo nastopati kot razsodniki v zadevi, v kateri so vpletena stranka. Kaj ti potemtakem ob tolikšnem razdoru in nesoglasju zastran tolikih in tako pomembnih vprašanj **43** sploh še preostane, kakor da skleneš, da pogledaš proč, nehaš misliti na koncil in se posvetiš drugim rečem?

Mi je pa ravno prišlo na misel, da sem med vsem, kar sem povedal, nekaj izpustil, in sicer še nisem opozoril na nekaj izjemno pomembnega, zato bom skušal to izpostaviti zdaj: to pa je, da so se papež Pavel III., papež Julij III. in koncilski očetje strinjali s tistimi cesarskimi zbori in tako rekoč obljubili prav takšen koncil, kakršnega luteranci zahtevajo. Če bo potemtakem do koncila prišlo, ne boste več mogli preprečiti, da bi ta potekal pod pogoji, ki so jih zbori določili in mi obljubili. Ko so se zbori odvijali, so bili legati Svetega sedeža vsakokrat navzoči, videli so in razumeli vse, kar se je tam dogajalo, zlasti to, kar zadeva vprašanja vere in izvajanje koncila. Potemtakem so slišali in prebrali tiste sklepe, pa se niso uprli: še več, nedolgo po zaključku zbora leta **44** 1548 je Pavel III. izdal razglas, v katerem je omenil zbarske odloke in se z njimi očitno strinjal, ter sklical koncil v Tridentu. Ko je bil nato koncil leta 1551 zaključen, je Julij takoj izdal svoj razglas in sklical koncil v istem mestu, pri katerem so vztrajali tudi zbori. Ali ni to strinjanje in privolitvev?

V podkrepitev navajam še prepričljivejši, dejal bi celo nepremagljivi argument. Očetje na tridentinski sinodi niso nikoli storili ničesar brez vedenja in privolitve Vaše Svetosti (saj se tudi ne spodobi, da bi udje počeli kaj, kar glavi ni pogodu); in prav oni so protestantom zagotovili prosti prehod, pri čemer so obljubili, da bodo spoštovali vse, kar je bilo sklenjeno na cesarskih zborskih, ter se zavezali vsem posledicam, ki zadenejo kršitelje pogodb, če jih ne spolnijo. Izrecno so, pravim, obljubili, da jih bodo sprejeli, da so jih pripravljene brez zadržkov poslušati govoriti, kolikor **45** bodo želeli, in da bodo lahko skupaj s cerkvenimi očeti obravnavali gradivo ter o njem razpravljali in po želji izpeljevali dokaze bodisi na podlagi Svetega pisma bodisi na podlagi naukov starejših piscev, da bodo lahko tudi pisno ali ustno odgovarjali na očitke koncila, kakor bodo želeli. Navajam iz zagotovila o prostem prehodu: »Vsem cerkvenim in posvetnim osebam zlasti protestantske veroizpovedi dajemo javno zagotovilo

confessionis personis, publicam fidem et plenissimam, verissimamque securitatem, quam saluum conductum vocant, libere ad hanc civitatem Tridentinam veniendi, ibidemque manendi, standi, proponendi, loquendi una cum ipsa Synodo, de quibuscumque⁴⁶ negotiis⁴⁷ tractandi, examinandi, discutiendi ac omnia quaecumque⁴⁸ ipsis libuerint ac articulos quoslibet tam scripto quam verbo offerendi, propalandi eosque scripturis sacris et beatorum Patrum verbis, sententiis et rationibus declarandi, astruendi et persuadendi: et si opus fuerit, ad obiecta generalis Concilii respondendi. /Nunc/ **46** Nunc ubi sunt isti interpretes ingeniosi, qui in decreta Comitiorum excogitarunt glossas illas, de quibus supra dixi? Ubi vero isti, qui scripserunt Protestantes futuros praesentes tantum ut audiant condemnationem contra se ferendam et eatenus patiendos esse ut loquantur, quatenus dixerint se velle recantare et abiurare? Inspiciant diligentius hoc scriptum totius Synodi et videant, num possit talem sensum pati, qualem ipsi affinxerunt. Sed RECITA finem ipsius salvi conductus:

»Quod si sancta Synodus vel aliquis ex ea vel suis praescriptae assecurationis et salvi conductus formam et modum, in quocumque puncto, vel clausula violaverit (quod tamen dignetur avertere Omnipotens) habeant ipsam synodum et habere poterunt, incidisse in omnes poenas, quas iure divino aut humano, aut consuetudine, huiusmodi salvorum conductuum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione, aut quavis in hac par- /te contra/ **47** te contradictione.«

Haec clausula mihi quidem valde periculosa videtur. Et profecto nimis ausi sunt Patres illi, qui verbum de verbo expressum extulerunt ex Basiliensi salvo conductu. Polliciti enim sunt adversariis maxima quaedam: et interim potuerunt scire fore, ut non possent ea exsolvere illudque in primis, ut essent audituri et lataturi Lutheranos et una secum tractaturi, discussurique articulos controversos. Et nihilominus subiecere sese omnibus poenis, quae infliguntur violatoribus fidei, si ea non servassent. Nollem fuisse tantum ausos.

At de salvo conductu, tum Basiliensium Patrum, tum nostrorum, paulo fusius dicendum est. In illo enim sunt aliquot insignes clausulae et verba magni ponderis, quae in nostro non sunt. Quin immutata et inversa sunt multa. Nam in illo, ubi legere est verba ea, tractandi, examinandi, discutiendi: duo haec amplius sunt, CONCLUDENDI et TER- /MINANDI./ **48** MINANDI. RECITA clausulam ipsam Basiliensem: »Salvum conductum concedimus, atque damus veniendi

⁴⁶ quibuscumque] **Opor:** *quibuscunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁴⁷ negotiis] **Opor:** *negociis*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁴⁸ quaecumque] **Opor:** *quaecunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

popolne in povsem nedvoumne varnosti oziroma prostega prehoda, da neovirano pridejo v mesto Trident, se tam zadržujejo, nastopajo, oblikujejo predloge in govorijo na sinodi, razpravljajo o poljubnih zadevah, motrijo in razglablajo o vsem, kar želijo, bodisi pisno bodisi ustno predlagajo posamezne člene in da s pomočjo Svetega pisma ter z besedami svetih očetov utemeljujejo, zagovarjajo in uveljavljajo svoja stališča; če se bo pokazala potreba, lahko tudi odgovarjajo na očitke koncila. **46** Kje so zdaj tisti umni tolmači, ki so si za zbornske odloke izmislili razlage, o katerih sem govoril zgoraj? Kje so tisti, ki so zapisali, da bodo protestanti navzoči le v ta namen, da slišijo izrek obsodbe proti njim, in da jim bodo le v tem primeru dovolili govoriti, če bodo dejali, da se želijo pokesati in preklicati svoje zmote? Naj le preberejo nekoliko bolj natančno zapisnik sinode in naj ocenijo, ali je res mogoče priti do pomena, ki mu ga pripisujejo. A naj navedem zadnji del besedila o prostem prehodu:

»Če se bo namreč sveta sinoda ali kak njen udeleženec v katerikoli točki ali klavzuli prekršila proti obliki in vsebini zagotovila varstva oziroma prostega prehoda (naj Vsemogočni tega ne dovoli!), naj ga – in ga prav gotovo bo – sinoda brez vsakega izgovora kaznuje na vsak način, ki lahko zadene po Božjem in človeškem pravu oziroma običaju kršilce tovrstnih zagotovil prostega prehoda, in to brez vsakega izgovora ali možnosti **47** ugovora kršilca.«

Ta klavzula se mi zdi resnično nevarna. Prav zares so si očetje preveč dovolili, ko so besedo za besedo prepisovali iz baselskega dokumenta o prostem prehodu.¹³ Sovražniku so namreč kar preveč obljubili in lahko bi že takrat tudi vedeli, da tega ne bodo mogli zagotoviti – še posebej tistega, da bodo poslušali in prenašali luterance ter z njimi obdelovali ter razglabljali o spornih členih. In vendar so predvideli zase vsako obliko kazni, ki preti kršiteljem dogovorov, če tega ne bi spolnili. Ko vsaj ne bi na to niti pomislili.

O zagotovitvi prostega prehoda, najprej o tistem baselskih in zatem tudi o onem naših koncilskih očetov, je treba spregovoriti nekoliko bolj obširno. Vsebuje namreč nekaj pomembnih členov in pomenljivih izrazov, ki jih v našem ni; nekateri so celo povsem spremenjeni. V tistem delu namreč, kjer moremo brati izraze *obravnnavati*, *preiskovati*, *razpravljati*, stojita še dve besedi, in sicer *oblikovati sklepe* in **48** *oblikovati zaključke*. Navajam besedilo baselskega dokumenta: »Zagotavljamo [jim] prosti prehod, da pridejo semkaj v

ad hanc civitatem Basiliensem, ibidemque manendi, nobiscumque de negotiis opportunis tractandi, placitandi, disponendi, concludendi et terminandi.«

Cur vero nostri has duas voculas postremas detraxerint, facile omnes possunt iudicare. Comitiam enim statuerant, ut Protestantes possent interesse non solum tractationibus, verumetiam conclusionibus. Et diserte voluerunt in decreto uti illis duobus verbis CONCLUSIO et CONCLUDATUR. At nostri, ne hoc saltem uiderentur probare, ea detruncaverunt. Quod sane nollem factum, ob has quas nunc dicam causas. Primum, ne videremur palam et hostiliter dissentire ab auctoritate⁴⁹ Comitiorum et cum ea veluti strictis gladiis pugnare: non quidem, quia sit habenda ulla ratio Lutheranorum, qui sunt nobis hostes ex professo, sed quia habenda fuit ratio Caesa- /ris/ **49** ris, Regis Romani aliorumque Principum et civitatum liberarum, quae nobis favent et sunt magna pars Comitiorum. Certe enim plura sunt illic Catholicorum quam Protestantium suffragia. Itaque omnes illi iure conqueri possent de Tridentinis patribus, qui longe alias conditiones et leges voluerint dare Synodo celebrandae, quam Comitiam ipsa statuerint. Deinde, quia nullo cum fructu videntur mihi ea duo verbula sustulisse. Cum⁵⁰ enim diserte dixerint se esse admissuros adversarios, ut una possint totam causam tractare, placitare ac disponere, annon hoc est perinde, ac si dixissent, concludere et terminare? Certe qui admittitur ad tractandum et disponendum materiam et causam aliquam (mea quidem sententia) ad concludendam eam admittitur. Nam tractare et disponere (mihi quidem) idem sonat, quod terminare aut concludere.

Hic dixerit aliquis illorum Patrum rem longe aliter habere se quam ego existimem et aliud esse tractare et dispone- /re et/ **50** re et se ita rem intelligere, nempe ut velint quidam Lutheranos admittere, ut libere quae illis libitum fuerit, dicant: ut una adsint, quando tractabitur de modo, quo in Concilio progrediendum sit et quando singulae res suo ordine disponentur et quod non sint illos repudiaturi sed usuri eorum consilio et iudicio, interea dum tales tractationes et dispositiones fient. Sed ubi tempus advenerit, quo pronunciandae erunt sententiae et iudicia de controversis articulis, tunc se esse dicturos Protestantibus, ut secedant et se solos nostros pronunciuros, quid illis visum fuerit. Audio et plane sciebam nostros hoc in animo habuisse, cum⁵¹ salvum conductum dictarent et duo illa verba researent. Sed quaero, num illis facile factu videbatur, ut Lutherani tunc essent e coetu illorum secessuri et iudicia nobis solis libenter permissuri, quando

⁴⁹ auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁵⁰ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁵¹ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

mesto Basel, da tu ostanejo in z nami poljubne zadeve obravnavajo, jih primerjajo, urejajo, sklepajo in oblikujejo zaključke.«

Zakaj so v našem primeru zadnja dva izraza izpustili, ni težko ugotoviti. Na zborih je bilo namreč sklenjeno, da se smejo protestanti udeležiti ne le obravnave, pač pa tudi sklepnih sej. V zapisanem odloku so izrecno uporabili prav ta dva izraza, namreč *sklepanje* in *zaključevanje*. Naši pa so, da bi ne bilo videti, da so v to privolili, ta dva izraza izpustili. Raje bi videl, da bi ne bili tako ravnali, in sicer iz naslednjih razlogov. Najprej zato, da ne bi dali vtisa, da smo očitno sovražno nastrojeni proti avtoriteti shodov in da se ji želimo zoperstaviti na nož; pa ne zato, ker bi morali kakorkoli luterance upoštevati, saj so vendar naši izpričani sovražniki, pač pa zato, ker bi bilo treba upoštevati 49 cesarja, rimskega kralja in druge prvake ter svobodna mesta, ki so nam naklonjeni in predstavljajo pomemben del zborov; brez dvoma je tam več katoliških kakor protestantskih glasov. Vsi bi se tam lahko pritoževali nad tridentinskimi očeti, ki so bili pripravljeni določiti povsem drugačne pogoje shoda, kakor pa so bili določeni na cesarskih zborih. Drugi razlog je ta, da se mi zdi črtanje tistih dveh izrazov povsem brezplodno. Ko so že izrecno izrazili pripravljenost, da sprejmejo svoje nasprotnike, da bi lahko skupaj z njimi razpravljali, primerjali in urejali člene, mar ne sledi iz tega, da bi bilo enako, ko bi rekli tudi *sklepali* in *zaključili*? Gotovo je nekdo, ki je povabljen k razpravljanju in urejanju neke zadeve (po mojem mnenju), povabljen tudi k sklepanju o njej; obravnavati in urejati namreč pomeni enako (meni se vsaj tako zdi) kakor zaključiti ali skleniti.

Tu bi morda kdo od tistih gospodov dejal, da je zadeva v resnici povsem drugačna, kakor razlagam, in da obravnavati ter urejati pomeni nekaj drugega 50 in da je treba reč razumeti v naslednjem smislu: da si sicer želijo prisotnosti luterancev, da bi ti svobodno povedali, kar bi radi; da bi bili navzoči tudi, ko bo potekala obravnava o načinu, kako naj koncil poteka, in ko bodo na dnevnem redu posamezne zadeve; da jih ne bodo skušali odgnati, pač pa bodo upoštevali njihove nasvete in presojo, ko bodo potekale takšne obravnave in razprave. A ko bo prišel čas izrekanja stališč in razsodb o posameznih spornih členih, bodo protestantom dejali, naj se umaknejo, ker bodo le sami izrekli, kaj so sklenili. Slišim – in že prej sem vedel –, da so naši imeli prav to v mislih, ko so oblikovali dokument o prostem prehodu in črtali tisti dve besedi. Sprašujem pa se, ali se jim je zdelo, da bi bilo enostavno doseči, da bi se luteranci kar umaknili s shoda in brez nadaljnega našim prepustili presojanje, ko

iam advenisset tempus sententiae ferendae? Mihi quidem non modo difficile id potuisse obtine /ri, sed/ **51** ri, sed prorsus impossibile videtur. Neque enim Lutherani ad verba quae fuissent a nobis scripta, sed ad suorum Comitiorum verba et decreta attendere voluissent. Quin riderent inter sese et nos per totam Germaniam traducerent, si possent scire nostros Tridentinos Patres cogitasse de illis repudiandis et e coetu exturbandis, quando ferendae sententiae tempus advenisset. Nonne ostendi ex Vuirtembergensium scripto eos nullo pacto velle nobis solis iudicium causae permittere?

Nunc dicam de alia differentia: atque ea non parvi momenti, quae existit inter Basiliensem salvum conductum et nostrum. Basiliensis ita habet, RECITA:

»Etiam pro universis et singulis Christi fidelibus et specialiter pro sanctissimo D. nostro Rom. Pontifice etc.«

Pollicebatur securitatem non solum quod ad ipsum Concilium, sed etiam quantum ad ipsum summum Pontifi- /cem/ **52** cem spectabat. Iam Lutherani consimilem salvi conductus formam, missis Tridentum certis Legatis, postularunt. At nostri noluerunt pro summo Pontifice securitatem illis polliceri. RECITA: »Quae quidem omnia pro universis et singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus tam secularibus quam Ecclesiasticis quibuscumque,⁵² atque omnibus aliis Ecclesiasticis et secularibus personis, cuiuscunque⁵³ status et conditionis existant, aut quocumque⁵⁴ nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit et bona fide spondet.

Nec me latet, quatenam fuerit ratio concilii Patrum Tridentinorum. Illi enim propterea pro Pontifice non putarunt esse pollicendum, ne minimam suspensionem darent se sentire, quod Concilium habeat auctoritatem ullam supra Pontifices. At interea scio Lutheranos hac de causa etiam editis libellis conquestos esse: primum dictitantes Concilium prorsus pendere a tua unius voluntate /tuosque/ **53** tuosque Episcopos minime iudicatueros secundum eorum conscientiam, sed prorsus iuxta tuam unius: atque ita tibi addictos esse et ita tuum imperium extimescere, ut non sint ausi tuo nomine promittere securitatem. Deinde non esse omnino tutum illis, Tridentum accedere: quandoquidem tua Sanctitas, quae nullum salvum conductum dedit, posset eos opprimere, si vellet. Et multa praeterea congerunt de Conciliorum potestate et illud in primis, posse Concilia priora corrigi per posteriora, in quo fuerint viri magis pii magisque docti: quod

⁵² quibuscumque] **Opor:** *quibuscumque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁵³ cuiuscumque] **Opor, Daub:** *cuiuscumque*; **Otm, Corv:** *abb.*

⁵⁴ quocumque] **Opor:** *quocumque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

bi enkrat napočil čas izreka razsodbe. Meni se namreč zdi, da tega ne bi bilo le težko doseči, **51** ampak bi bilo naravnost nemogoče – sploh pa luteranci ne bi upoštevali tistega, kar so naši napisali, pač pa dokumente in odloke, ki so jih sestavili njihovi shodi. Saj bi se nam še smejali in se po vsej nemški deželi delali iz nas norca, če bi vedeli, da so naši tridentinski očetje razmišljali o tem, da bi jih odslovili in nagnali s koncila, ko bi prišel čas izreka presoje. Mar nisem dovolj jasno pokazal na primeru württemberškega dokumenta, da nam pod nobenim pogojem niso pripravljeni dopustiti, da bi sami presojali o tej zadevi?

Zdaj pa bom spregovoril o še eni razliki, ki je nemajhnega pomena, namreč med baselskim dokumentom o prostem prehodu in našim. V baselskem stoji takole zapisano, navajam:

»Tudi v imenu vseh in vsakega Kristusovega vernika, še posebej pa v imenu našega najsvetejšega gospoda rimskega papeža itd.«

Varnost je bila zagotovljena ne le v imenu koncila, pač pa tudi v imenu samega papeža. **52** Celo sami luteranci so zahtevali podobno sestavljen dokument o zagotovljenem prostem prehodu, ko so v Trident poslali nekatere legate, a naši jim niso hoteli zagotoviti varnosti v imenu papeža. Navajam: »V imenu vseh in vsakega Kristusovega vernika, vseh prvakov bodisi posvetnega bodisi cerkvenega stanu ter vseh drugih cerkvenih ali posvetnih oseb, ne glede na njihov stan, položaj ali naziv, [koncil] obljublja in v dobri veri zagotavlja, da bodo vsa ta zagotovila kot neoskrunljiva ves čas v veljavi.«

Dobro vem, kaj je šlo po glavah tridentinskim koncilskim očetom. Ti namreč niso hoteli ničesar obljubiti v papeževem imenu, ker niso hoteli zbuditi niti najmanjšega suma, da mislijo, da ima koncil kakršnokoli oblast nad papeži. Vtem pa so, kolikor vem, luteranci tudi v tiskanih knjižicah širili svoje obtožbe zastran te zadeve: najprej so trdili, da je koncil povsem odvisen od tvoje volje **53** in da tvoji škofje prav nič ne bodo presojali po lastni vesti, temveč le po tvoji volji – da so celo tako odvisni od tebe in da se tako zelo bojijo tvoje moči, da si ne upajo v tvojem imenu dajati zagotovil o varnosti. Zatem so trdili še, da zanje pot v Trident nikakor ni varna, kajti Tvoja Svetost, ki ni dala nobenega zagotovila o prostem prehodu, bi jih lahko kadarkoli prijela, če bi se ji tako zazdelo. Še dosti tega so naložili o oblasti koncilov, zlasti to, da lahko kasnejši koncili posegajo v poprejšnje, če v katerem sodelujejo bolj pobožni in bolj učeni možje: o tem lahko beremo v zgodovinskih delih o preteklih časih. A luteranci pravijo, da ne morejo pristati na to, da bi lahko neki škof

factum aliquando legimus in superiorum temporum historiis. Sed aiunt se non posse ferre, ut quispiam episcopus possit illa decreta infringere. Et si Tridentum venerint, hoc etiam audebunt tentare, ut primum statuatur, ne tu ullam habeas supra Concilia potestatem. Nam quorsum (inquiunt) opus est tantum temporis, laborum, vigiliarum et sumptuum insumere, si postea debeat tibi licere omnia decreta quando volueris rescindere? /Sed/ **54** Sed pergo adhuc de Basiliensibus et nostris Patribus loqui. Illi in eorum salvo conductu in hunc modum. RECITA: »Et signanter, quod in causa quattuor⁵⁵ articulorum per eos attentatorum, Lex divina, praxis Christi, Apostolica et primitivae Ecclesiae, unaque cum Conciliis, doctoribus fundantibus se veraciter in eadem, pro verissimo et indifferente iudice in hoc Basiliensi concilio admittentur.«

Nostri vero inverterunt hanc clausulam, RECITA: »Et signanter, quod causae controversae secundum sacram scripturam et Apostolorum traditiones, probata Concilia et catholicae Ecclesiae consensum et sanctorum Patrum auctoritates in praedicto Concilio Tridentino tractentur.«

Ecce, ubi erat PRAXIS CHRISTI, LEX APOSTOLICA, ET PRIMITIVAE ECCLESIAE: nostri reposuerunt TRADITIONES APOSTOLORUM. Atque ubi erat /CONCILIIS/ **55** CONCILIIS ET DOCTORIBUS FUNDANTIBUS SE VERACITER IN EA: reposuerunt PROBATA CONCILIA, CATHOLICAE ECCLESIAE CONSENSUM ET SANCTORUM PATRUM AUTORITATES. Causa vero, quamobrem haec tanta immutatio a nostris fuerit facta, ea est quam nunc dicam. Lutherani enim volunt solam sacram scripturam pro iudice: at eam eo modo intelligere, quo ex Actis atque epistolis Apostolorum apparet fuisse ab his et ab ipsa primitiva Ecclesia intellecta, et in praxi vel usu habita. At nos minime patimur, scilicet, ut Rom. Ecclesia tam angustis finibus atque intra tantam veluti paupertatem et egestatem arctetur et concludatur, ita ut nullis possit dogmatibus ritibus ac ceremoniis uti, nisi illis ipsis quae sunt in ipsis Evangelistis atque Apostolorum scriptis comprehensae. Quin volumus nostram hanc Romanam Ecclesiam longe lateque suos fines promovere, utpote potentem et di- /vitem/ **56** vitem auctoritate:⁵⁶ eamque coli et observari atque aliis posse praecipere, ut colant et servant, praeter ea quae sunt a Domino nostro Iesu Christo praecepta et ab eius Apostolis litteris⁵⁷ mandata, item alia immo longe plura, quae fuerunt a Christo et ab Apostolis viva voce pronunciata et sine ulla scriptura veluti per

⁵⁵ quattuor] **Opor:** *quatuor*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁵⁶ auctoritate] **Opor, Daub:** *authoritate*; **Otm, Corv:** *autoritate*.

⁵⁷ litteris] **Opor:** *litteris*; **Daub, Otm, Corv** idem.

kar prekršil tiste odloke; če bodo prišli v Trident, si bodo prizadevali tudi za to, da bi bil eden prvih sklepov ta, da ti ne bi imel nobene oblasti nad koncili. Kakšna je namreč korist, pravijo, od tolikega vloženega časa, naporov, prečutih noči in stroškov, če pa bi ti potem moral imeti pravico do tega, da vse odloke razveljaviš, kadar se ti zljubi? **54** A naj nadaljujem z baselskimi in našimi koncilskimi očetmi. Prvi so v svojem besedilu o prostem prehodu zapisali takole – navajam: »In še posebej poudarjeno [zagotavljamo], da bodo štirje člani, na katere so opozorili, in sicer o Božjem zakonu, o Kristusovi apostolski dejavnosti, o prvobitni Cerkvi ter o concilijih in doktorjih, ki iz le-teh nedvoumno izhajajo, na tem baselskem conciliju sprejeti kot povsem verodostojno in nepristransko merilo.«

Naši pa so to klavzulo spremenili, kakor navajam: »In še posebej poudarjeno [zagotavljamo], da bodo na prej omenjenem tridentinskem conciliju sporne zadeve obravnavane v skladu s Svetim pismom in izročili apostolov, v skladu s priznanimi conciliji, v skladu z enotnostjo v Katoliški cerkvi in v skladu z avtoriteto svetih očetov.«

Vidiš, kjer je stalo *Kristusova dejavnost, apostolski zakon in prvobitna Cerkev*,¹⁴ so naši to zamenjali in zapisali *izročilo apostolov*. Kjer je prej stalo zapisano **55** *conciliji in doktorji, ki iz le-teh nedvoumno izhajajo*, so to nadomestili in zapisali *potrjeni conciliji, enotnost Katoliške cerkve in avtoriteta svetih očetov*. Razlog, zakaj so naši sestavili tako spremenjeno besedilo, pa bom razkril v naslednjih vrsticah. Luteranci namreč želijo za merilo presojanja le Sveto pismo, ki ga je treba po njihovem razlagati zgolj na način, kakor ga oni sami in prvobitna Cerkev razbirajo iz življenja in pisem apostolov, in kakršno je v vsakdanji rabi. Mi pa nikakor ne moremo pristati na kaj takega, da bi namreč bila Rimska cerkev utesnjena med tako ozko postavljenimi mejami in tako rekoč omejena v pomanjkanju in pustoti, da ne bi mogla izvajati drugega svetega obredja kakor zgolj tistega, katerega opise vsebujejo besedila evangelistov in apostolov. Ravno nasprotno, želimo si, da bi mogla Rimska cerkev daleč razširiti meje svojega sveta, da bi bila kolikor mogoče vplivna in **56** pomembna; želimo si, da bi jo negovali in spoštovali in da bi mogla drugim zapovedovati, naj zvesto negujejo ne le to, kar so učili naš gospod Jezus Kristus in njegovi apostoli v svojih besedilih, pač pa še vse tisto – in tega je neprimerno več –, kar so Kristus in apostoli v živo izustili, pa to ni bilo zapisano in je le v ustnem

manus tradita ad posteritatem eorum, deinde ad nos devenerunt. Hae enim sunt, quas TRADITIONES vocamus. Hae sunt certissimum fidei fundamentum. Propterea statim initio Tridentini concilii fuerat concinnatum gravissimum decretum, quo cautum est ipsas traditiones eadem reverentia atque eodem pietatis affectu suscipiendas esse, quo ipsummet Evangelium. Itaque nostri, cum⁵⁸ saluum conductum dictarent, voluerunt palam edicere, quod non sola Lex divina et non sola praxis Christi, Apostolorum et primitivae Ecclesiae, illa quae scripto continetur, deberet esse Concilii norma: sed illa etiam divina doctrina, quae tunc non fuit /scripta,/ **57** scripta, sed ore tenus tradita.

Hic tua Sanctitas rem magni momenti a me audiat. Nam si voluerimus ordine progredi, negantibus Protestantibus ulla dogmata, aut etiam ulla ceremonias fuisse a Christo et Apostolis ore tenus traditas, sed eas tantum quae scripto continentur et affirmantibus ex sola scriptura petendam esse normam, iuxta quam Concilium celebrandum sit, antequam hoc institueremus, necesse esset diligenter disputare et investigare, num res se habeat de traditionibus, quemadmodum aut nos aut illi affirmant, ut omnes qui essent conventuri, possent intelligere, statuendane essent dogmata ex verbo Dei scripto, an ex traditionibus? Vides igitur, ut semper novae lites et novae difficultates aliae super alias scaturiant, ante etiam ipsam inchoationem Concilii.

Deinde quod ad Concilia, quorum Basilienses meminerunt, attinet, hostes nostri ea non omnino negligunt, sed addunt odio- /sam/ **58** sam quandam restrictionem, nempe ea demum Concilia se probare (sicut etiam doctores ipsos) quae vere habeant fundamentum ex sacra scriptura: alioquin se damnare et repudiare. Verum hoc tibi (sat scio) non placet. Neque enim cogaris rationem reddere, an Concilia et doctores vere inhaereant fundamento sacrae scripturae, necne: sed satis est, si tu ea probaveris. Tunc enim omnes coguntur illis obedire, tamquam⁵⁹ ipsismet Bibliorum libris. Hanc igitur ob causam Synodus Tridentina decurtavit ea verba limitatoria (ut appellant) **FUNDANTIBUS SE VERACITER IN EA** et reposuit, **SECUNDUM PROBATA CONCILIA**, secundum id quod universali Ecclesiae in usu est, ac secundum patrum (id est recentiorum) auctoritates.⁶⁰ Et scio quidem te non ignorare prudentissimos homines, qui diu in hac causa⁶¹ versati sunt, ita sentire, ut si ea iudicanda sit ex verbo Dei in veteri et

⁵⁸ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁵⁹ tamquam] **Opor:** *tanquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁶⁰ auctoritates] **Opor:** *autoritates*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁶¹ causa] **Opor, Daub:** *caussa*; **Otm, Corv:** *causa*.

izročilu ostalo kasnejšim rodovom ter naposled prispelo vse do nas; in to imenujemo *izročilo*. To je najtrdnjši temelj vere. Prav zato je bil na začetku tridentinskega koncila izglasovan nadvse pomemben odlok, ki predpisuje, da je treba ta izročila enako častljivo sprejemati kakor sam evangelij; ko so potemtakem naši sestavljali besedilo člena o prostem prehodu, so želeli naravnost povedati, da Božji zakon, Kristusova dejavnost, dejavnost apostolov in prvobitne Cerkve ne morejo biti za koncil edino merilo, pač pa je to tudi božanski nauk, ki v svojem času ni bil **57** zapisan, temveč le del ustnega izročila.

Tu naj Tvoja Svetost prisluhne nečemu zelo pomembnemu. Če bi namreč želeli po vrsti nadaljevati z zasedanjem, medtem ko so protestanti tajili, da bi kakršenkoli nauk ali obred po ustnem izročilu prišel od Kristusa in apostolov, ter priznavali le tiste, ki so izpričani v zapisu, in torej vztrajali, da je treba le v zapisanem iskati merila, po katerih naj poteka koncil, bi morali pred takšno odločitvijo skrbno premotriti in raziskati, ali je zadeva zastran izročil takšna, kakor trdimo mi ali kakor oni; tako bi vsi, ki bi se shoda udeležili, lažje razumeli, ali je treba nauke oblikovati na podlagi zapisane Božje besede ali na podlagi izročil. Torej vidiš, kako še pred samim začetkom koncila vedno znova vznika vse polno sporov in težav.

Če nadaljujem, kar zadeva koncile, ki jih omenjajo baselski očetje, naši nasprotniki do njih nikakor niso brezbrizni, vendar pa postavljajo **58** neprijetno omejitev, in sicer da priznavajo zgolj tiste koncile (in njihove učenjake), ki nedvoumno temeljijo na Svetem pismu, ostale pa obsojajo in zavračajo. To ti ni prav nič všeč (in to dobro vem). Saj te seveda nihče ne sili, da pojasniš, ali koncili in doktorji zares izhajajo iz temelja Svetega pisma ali ne; vendar pa bo že dovolj, če bi jih potrdil. Tedaj bi jih namreč vsi morali upoštevati – prav kakor knjige Svetega pisma. Iz tega razloga je torej tridentinski shod črtal tiste zamejitve, kakor jih imenujejo, namreč *ki nedvoumno temeljijo na* in jih nadomestil z izrazom *v skladu s potrjenimi koncili*, pač v skladu s tem, kar je v rabi v vesoljni Cerkvi in kar je v skladu z avtoriteto (mlajših) očetov. Seveda vem, da ti je dobro znano, da globoko modri ljudje, ki imajo s tem že zelo veliko izkušenj, menijo, da bi se ta primer – če bi ga sodili po merilu Božje besede v

novo testamento scripto, iuxta eum sensum quem /ex/ 59 ex Epistolis atque Actis Apostolorum agnoscimus ipsos Apostolos tenuisse et docuisse fore ut vincamur a Lutheranis. Verum si iudicanda esset iuxta eas quas nos Traditiones appellamus, iuxta probata Concilia, iuxta consuetudinem Ecclesiae et sententias doctorum neotericorum, fore contra, ut nos vincamus ipsos Lutheranos. Itaque Tridentini patres hoc respexerunt, cum⁶² saluum conductum dictarent, et quandam veluti normam, a qua discedere non liceret, putarunt esse statuendam, omnibus illis qui essent ad Concilium venturi.

Sed ut ingenue dicam, malle eos elaborasse omnibus nervis, si quam viam invenire potuissent, qua Concilium inter nos celebrare (quemadmodum aliquandiu egimus) potuissemus sine stimulis illis qui nobis perpetuo latera urgerent (de Lutheranis loquor) quam praescripsisse, quibus libris utendum illis esset, quibus item non. In summa, fateor me timere ab illis disputationibus, /tanquam/ 60 tanquam a morbo et peste quadam. Nam posteaquam coepta esset pugna cominus et iam arderent utrimque⁶³ animi, quis demum posset hostes prohibere, ne in arcem totius causae⁶⁴ invaderent et ex scriptura peterent tela, quaecumque⁶⁵ ad manus venirent, quae iacerent in nostros? Unde interea evulgarentur ea, quae satius fuisset esse suppressa.

Quaero nunc ab illis qui se putant egregiam operam navasse pro salute Ecclesiae, cum⁶⁶ certam legem, ac veluti arma, quibus esset pugnandum,⁶⁷ salvo conductu edito, Lutheranis praescriberent, ut eos veluti intra cancellos quosdam continerent, si in ardore disputationis audirent ipsos agere tantum ex sacra scriptura et tantum ex praxi Christi, Apostolorum et primitivae Ecclesiae et interim conculcare traditiones, Concilia, consensum nostrarum Ecclesiarum et nostrorum doctorum sententias: quaero, inquam, num forte vellent reclamare et dicere, Heus boni viri, ediximus vobis, ne his armis es- /set vobis/ 61 set vobis pugnandum; abstinete et illis utimini quae vobis ex salvo conductu concessimus: aut si hoc non lubet, abite hinc. Qui risus, qui cachinni audirentur, si ita vellemus prohibere? Comitata statuerunt, ut possint quae velint loqui: in salvo conductu alicubi invitantur, ut veniant et quae velint dicant: alicubi vero frenum illis iniicitur, ne queant, quae illis libitum, sed quae nobis placitum fuerit, loqui.

⁶² cum] **Opor, Daub, Otm:** *quum*; **Corv:** *quum* (abb.).

⁶³ utrimque] **Opor:** *utrinque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁶⁴ causae] **Opor, Daub:** *caussae*; **Otm, Corv:** *causae*.

⁶⁵ quaecumque] **Opor:** *quaecunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁶⁶ cum] **Opor, Daub, Otm:** *quum*; **Corv:** *quum* (abb.).

⁶⁷ pugnandum] **Opor:** *pugnendum*; **Daub, Otm, Corv:** *pugnandum*.

Stari in Novi zavezi po smislu, kakor ga **59** samim apostolom pripisujemo na podlagi njihovih pisem in življenj – iztekel v prid luterancem. Če pa bi se ga lotili po merilih, ki jih mi imenujemo izročilo, po merilih koncilov, po merilih cerkvenih običajev in s pomočjo stališč mlajših učenjakov, bi bilo ravno nasprotno in bi zmagali mi nad luteranci. Potemtakem so imeli tridentinski očetje prav to v mislih, ko so oblikovali besedilo člena o prostem prehodu in so razmišljali o merilih, od katerih ni mogoče odstopati in ki bi veljala za vse, ki bi prišli na koncil.

A če sem povsem iskren, bi veliko raje videl, ko bi si na vso moč prizadevali najti pot, po kateri bi koncil izpeljali sami med seboj (kakor smo že dolgo prej ravnali), ne da bi nas v hrbet ves čas drezale neke osti (v mislih imam luterance), kakor pa da so predpisovali, katere knjige smejo uporabljati in katere ne. Skratka, priznam, da me je tistih razprav strah **60** kakor kuge ali bolezni. Potem ko bi se namreč enkrat pričel spopad mož na moža in bi bile glave že vsepovsod razgrete – kdo bi mogel preprečiti sovražnikom, da bi ne vdrli v najvišjo trdnjavo naše stvari ter pograbili iz besedil vsakršnega orožja, ki bi jim prišlo pod roko, in ga usmerili proti našim? Iz tega bi prišlo in se razpaslo vse tisto, kar bi bilo bolje potlačiti.

Zato imam zdaj vprašanje za tiste, ki mislijo, da so opravili koristno delo v dobrobit Cerkve, ko so v besedilu o prostem prehodu luterancem predpisali jasna pravila in jim malodane določili orožje, s katerim se smejo boriti, ter jih opozorili, da jih bodo tako rekoč zaprli v celice, če jih bodo slišali v žaru razprave oblikovati argumente zgolj na podlagi Svetega pisma, Kristusove dejavnosti, apostolov in prvobitne Cerkve ter vtem poteptati izročila, koncile, enotnost naših cerkva in mnenja naših učenjakov. Sprašujem jih, pravim, ali so morda nameravali ugovarjati, rekoč: »Oprostite, gospodje, dejali smo vam, da se s tem orožjem ne smete **61** boriti; prenehajte in uporabljajte tista orožja, ki smo vam jih dovolili v členu o prostem prehodu: sicer odidite od tod.« Kakšen smeh, kakšen krohot bi se razlegal, če bi jim skušali to tako prepovedati? Na cesarskih zborih je bilo sklenjeno, da mora biti protestantom omogočeno govoriti, kar želijo; v členu o prostem prehodu pa so na nekaterih mestih vabljeni, naj govorijo, kar želijo, spet drugod pa jim tako rekoč natikajo uzdo, da ne bi govorili tistega, kar želijo, pač pa tisto, kar je nam pogodu.

Quorsum haec ingeris? Petet tua Sanctitas. Quorsum? Primum ut ostendam nullam unquam causam nulla unquam memoria extitisse tam difficilem, tam implicitam, tam exulceratam, tam denique desperatam. Deinde ut persuadeam (si quidem possim) nihil fieri abs te prudentius posse, quam si eam curaveris sepeliendam, ita ut in tuo Pontificatu nec nominetur illa quidem amplius.

Proh dii immortales! In quem Labyrinthum⁶⁸ et quam inextricabilem ingreditur, qui in illam ingreditur: immo⁶⁹ vero quam hydram cogitat superare et occidere, qui /omnes/ **62** omnes lites, controversias et difficultates, quae ex eius corpore, ac potius cadavere scaturiunt, putat posse tollere ac sopire? Quanquam enim tam multas ac tam graves hactenus attigerim, tamen non omnes adhuc attigi. Supersunt aliae quaedam valde difficiles, quae minime possent ulla prudentia aut dexteritate in concordiam redigi. Audi nunc unum adhuc mox, deinde finem faciam.

Nostri in salvo conductu meminere consensus Catholicae Ecclesiae: quibus verbis intelligunt illam concordiam in servandis doctrinis, ritibus et ceremoniis, quae est inter nos, qui tuae Sanctae sedi sumus subditi, et paremus. Voluerunt autem, ut in iudiciis ferendis omnes Concilii patres hanc ipsam concordiam habituri essent ante oculos: quandoquidem optima sit ratiocinatio, si quis dicat, Ecclesia Catholica Ro. concors ita observat, ergo recte: neque mutari neque reprehendi id potest. Ita /intelligunt/ **63** intelligunt nostri, cum⁷⁰ dicunt iudicia fieri debere iuxta consensum Catholicae Ecclesiae, ut spectemus usum. At quid vicissim illi? An putas saltem hac in re sentire nobiscum? Aut exiguum discrimen hic esse inter nos et illos? Immo maximum audies. Nam Catholicae Ecclesiae consensum appellant totum id quod comprehensum et definitum est in scriptis Prophetis, Evangelicis et Apostolicis et totum id, in quo omnes vere pii (sic enim loquuntur) qui fuere ab initio orbis conditi, usque ad haec tempora, convenerunt.

Hanc illi consensionem verae et catholicae Ecclesiae vocant. Quod tantumdem est, ac si dicerent laudabiles consuetudines sanctae Ro. Ecclesiae prosterni et prorsus tolli debere. Quia si quis velit spectare, quid Prophetae, quid Christus, quid Apostoli docuerunt et ipsas consuetudines ad normam illius doctrinae veluti ad Lydium lapidem eligere: forte inveniat non esse consentaneas, atque /eiusdem/ **64** eiusdem veluti coloris et pretii.⁷¹ Vide ergo mihi Pater sancte, quo

⁶⁸ Labyrinthum] **Opor:** *Labirynthum*; **Daub, Otm, Corv:** *Labyrinthum*.

⁶⁹ immo] **Opor:** *imo*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁷⁰ cum] **Opor, Daub, Otm:** *quum*; **Corv:** *quum* (abb.).

⁷¹ pretii] **Opor, Daub:** *precii*; **Otm, Corv:** *pretii*.

»Kam meriš z vsem tem?« bo vprašala Tvoja Svetost. Le kam? Najprej želim pokazati, da še nikoli ni kje v spominu pustila sledi kaka tako težavna, tako zapletena, tako razkrojena in tako brezupna stvar; zatem pa bi te rad prepričal (če je to sploh mogoče), da bi daleč najpametneje ravnal, če bi se zavzel in to reč pokopal tako globoko, da med tvojim pontifikatom nihče ne bi niti črhnal več o njej.

Joj, nesmrtni bogovi, v kako zapleten labirint vstopa, kdor se loti te zadeve! Še več, kako strašno hidro snuje napasti in pobiti, kdor **62** meni, da lahko odpravi ali pomiri vse prepire, spore in težave, ki se obilo razraščajo iz njenega telesa, ali bolje, trupla! Čeprav sem se doslej že dotaknil številnih kočljivih tem, vseh vprašanj le še nisem odprl; ostaja še kar nekaj resnično težkih, ki jih s še tako modrim in spretnim pristopom nikakor ni mogoče razrešiti v korist sloge. Prisluhni torej zdaj najprej enemu primeru, nato pa bom prešel k zaključku.

V členu o prostem prehodu so naši omenili soglasnost Katoliške cerkve. S temi besedami imajo v mislih složnost v rabi nauk in svetega obredja, ki vlada med nami, podložnimi in pokornimi tvojemu Svetemu sedežu. Hoteli pa so, da bi imeli vsi koncilski očetje pri oblikovanju razsodb pred očmi prav to složnost, kajti najboljša oblika sklepanja je, če kdo poreče: Rimska katoliška cerkev je v tej rabi enotna, torej je tako prav – tega ni mogoče ne grajati ne spremeniti. Tako **63** to razumejo naši, ko pravijo, da bi oblikovanje razsodb moralo potekati v skladu z enotnostjo v Katoliški cerkvi, kakor imamo pred očmi vprašanje rabe. Kaj pa oni? Ali misliš, da se strinjajo z nami vsaj v tej stvari? Da je morda tu med nami zgolj neznatna razlika? Ravno nasprotno: kakor boš slišal, bi ne mogla biti večja. Oni namreč v izrazu »enotnost Katoliške cerkve« razumejo vse tisto, kar je zajeto in opredeljeno v spisih prerokov, evangelistov in apostolov, in vse tisto, v čemer so se našli vsi resnično pobožni ljudje (tako pravijo), kar jih je bilo od stvarjenja sveta do današnjega časa.

To oni imenujejo enotnost resnične in Katoliške cerkve. To pa pomeni enako, kakor če bi rekli, da bi bilo treba lepe običaje svete Rimske cerkve končati in v celoti odpraviti. Če namreč želi kdo preučiti, kaj so učili preroki, kaj Kristus in kaj apostoli, in če želi same običaje premeriti z naukom, kakor bi jih hotel položiti na preskusni kamen, bi morda našel neskladja in ugotovil, da niso **64** enake barve in teže. Le poglej torej, Sveti oče, kam nas oni želijo

nos velint illi retrahere, ut scilicet vetustissimorum illorum temporum atque aetatum mores et consuetudines non modo scrutemur, sed etiam suscipere cogamur et abolere nostras.

Sed cum⁷² dixerim hanc esse veluti hydram, cui septem capita renascuntur, cum quibus omnibus est tibi pugnandum, si unum avulseris, omnino proprie videor loquutus. Nam interea dum explicavi discrimen, quod est inter nos et illos, de sensu eorum verborum Consensus Catholicae Ecclesiae, usus sum hoc verbo, Apostolici, de quo proculdubio nova lis et controversia orietur atque ex ea postea aliae et ita in infinitum. Nos solemus vocare Apostolicam hanc ipsam sanctam Romanam Ecclesiam et te etiam summum Pontificem Dominum Apostolicum vocamus. Et cum⁷³ dicimus necesse esse in celebrandis Conciliis eam normam observari oportere, quae traditur ab Apo- /stolica/ **65** stolica Ecclesia, intelligimus hanc Rom. hanc praesentem, cuius tu caput es. Verum Lutherani, cum legunt spectari debere id quod Ecclesia Apostolica imperat, primo quidem aspectu videntur consentire et laudare etiam nostram. Si igitur cauti non essemus, nec curarem rem clarius ab illis prius explicari, sed sineremus illos ingredi ad conferendum cum nostris, sane possent nobis movere magnas turbas: quandoquidem scimus eos appellare Apostolicam Ecclesiam illam, illam inquam vetustam congregationem et coitionem, in qua fuit Ioannes, Petrus, Paulus, aliique Apostoli atque fideles: et ab his dictitant petendam esse normam Conciliorum, sicuti saepe monui.

Sed etiam de eodem verbo ECCLESIA, quot putas novas interpretationes et sensus eos solere adducere, alienos illos quidem et contrarios nostris? In summa, nihil potest a nobis fieri prudentius, quam si ab illis sic dextre nos explicemus, ut nullum negotium porro sit /nobis/ **66** nobis commune cum illo genere hominum. Hoc vero una hac, aut nulla praeterea ratione consequi possumus, si omitteremus de Concilio instaurando cogitare.

Nisi forte tua Sanctitas velit sibi persuadere reliquos omnes Principes, praeter unum duces Vuirtembergensem: ac reliquas omnes liberas civitates, praeter unam Argentinam, se summissuras tuae unius potestati et veluti clausis oculis, quo tu illas ducere volueris, secuturas, atque obtemperaturas. Hoc si credis, vehementer (mihi crede) erras. Nam quotiescumque⁷⁴ his de rebus, quas iam attigi, agere vel in Concilio vel in Comitii contigerit, semper maxima illorum

⁷² cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁷³ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁷⁴ quotiescumque] **Opor:** *quotiescunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

zapeljati: v razmišljanje o nraveh in običajih najstarejših časov in preteklih dob, še več, v to, da bi svoje opustili in le-te sprejeli.

Ko sem te okoliščine primerjal s hidro, ki ji sedem glav zraste na mestu ene, ki si jo odsekal, zdaj pa se moraš boriti z vsemi sedmimi, sem po mojem povsem posrečeno spregovoril. Med razlago razlike med nami in njimi v razumevanju besed *enotnost Katoliške cerkve* sem uporabil izraz *apostolski*, zastran katerega bi brez dvoma prišlo do novega prepira in razdora, iz slednjega pa bi vzniknili še novi in novi in tako naprej brez kraja. Mi namreč navadno imenujemo *apostolsko* prav to Rimsko cerkev, tebe pa imenujemo *papež, apostolski gospod*; in ko smo že dejali, da se je treba med koncilskimi postopki držati meril, ki so prišla od Apostolske **65** cerkve, mi s tem razumemo prav to Cerkev, ki je tu v Rimu in katere poglavar si ti. Na prvi pogled se sicer zdi, da Luteranci pri tolmačenju navodila o nujnem spoštovanju izročil Apostolske cerkve najdejo skupni jezik z našo Cerkvijo in da imajo zanjo hvalo; a če ne bi bili previdni in bi ne pazili na to, da temeljiteje pojasnijo svoje stališče, pač pa bi jim kar pustili, da pridejo na shod in razpravljajo z našimi, bi nam kaj zlahka zakuhali velike težave. Saj namreč vemo, da imenujejo *apostolska* le tisto cerkev, ki je združevala starodavni zbor, pri katerem so bili tudi Janez, Peter, Pavel in drugi apostoli ter verniki: in prav pri teh bi bilo treba po njihovem najti navdih za koncilska merila, na kar ves čas opozarjam.

Kaj misliš, koliko novih tolmačenj in pomenov, ki bi lahko bili tudi povsem nasprotni in tuji našemu razumevanju, bi si znali izmisliti celo zastran besede *cerkev*? Skratka, daleč najpametneje bi ravnali, če bi se dovolj spretno izvili, da nam ne bi bilo treba imeti nobenega skupnega opravka **66** z ljudmi njihove vrste; to pa lahko dosežemo zgolj na en in prav noben drug način, in sicer tako, da povsem opustimo kakršnokoli misel na koncil.

V nasprotnem primeru mora Tvoja Svetost upati na to, da bo prepričala vse preostale kneze mimo württemberškega in vsa svobodna mesta mimo Strasbourga, da se podredijo oblasti edino tvoje osebe in da ti kakor zaprtih oči ubogljivo sledijo, kamor se ti jih zahoče popeljati. Če v kaj takega verjameš, se (le verjemi mi) silno motiš. Ne glede na to namreč, kolikokrat bi prišlo do obravnave teh reči, ki sem se jih tu dotaknil, bodisi na concilijih bodisi na cesarskih zborih, bi se vsakokrat ena skupina knezov in svobodnih mest

Principum et liberarum civitatum pars una consentiet atque una conspirabit contra te. Non solum enim nova quaedam religionis societas, sed vetus et commune in Romanos odium et in primis ipsa natura, sanguis et patria, eos abs te abreptos facile conglutinabit. Neque spero /ego/ **67** ego quidem fore, ut ulla umquam⁷⁵ inter te et illos concordia sarciri possit: quin potius cum illis tibi sempiternam discordiam et bellum futurum auguror et iam nunc denuncio.

Quin audi amplius, ut plane intelligas, omnes eos ab una schola et secta prodire et eodem modo esse contra te animatos, aliquem minus, aliquem plus, omnes tamen hostes esse. Multa quidem valde absurda et haeretica sunt a me hodie recitata, ex scriptis illis quae Vuirtembergenses atque Argentinenses nuncii in Concilio effutiverunt: verum ea si conferas cum his quae Saxonum ducis nuncii effutire ausi sunt, videri possunt illa propemodum modesta et tolerabilia. Audi nunc unum atque alterum.

Prudenter fuit a maioribus tuis constitutum, ut omnes Episcopi qui istius sanctae Sedis communionem habituri essent, solemnii iuramento se obstringerent et sancte promitterent se primatum istum tuum tuaque iura, honores, privilegia et totius Roma- /nae Eccle-/ **68** nae Ecclesiae auctoritatem perpetuo defensuros et ut augeantur et promoveantur curaturos: regulas sanctorum patrum, decreta, ordinationes et omnia mandata Apostolica observaturos: haereticos et rebelles denique tuae potestati, persecuturos et impugnaturos. At cur non aequum est cogi etiam episcopos, tuas creaturas, ut ita iurent, quo firmiter⁷⁶ et constantius retineantur in officio: si summus ipse Rom. Imperator cogitur iurare sanctam Rom. Ecclesiam et te rectorem eius exaltare et eum honorem quem habes conservare, nec ullum amplius Romae placitum aut ullam ordinationem facere (sunt ipsamet verba ex formula iuramenti) praeterea si tu quoque ex Constantiensis concilii decreto cogaris iurare? Quanquam id non servas, quia es supra omnia Concilia. Sed nuntii e Saxonia missi eo temeritatis et dementiae venerunt, ut ausi fuerint palam in Concilio petere, ut omnes illi qui tibi essent iuramenti religione astricti, dissolverentur ac liberarentur. Proh! Quid po- /tuit/ **69** tuit excogitari ineptius, quid stultius? Scilicet tua S. permetteret, hac praesertim tempestate (qua si ex vetere instituto illi non fuissent ad iurandum adacti, essent profecto adigendi) ut liceat illis quae voluerint in Concilio loqui: etiam si forte libido eos incesserit, contra te et totam Catholicam Ecclesiam loquendi.

Ac non modo hoc quod est tam absurdum atque enorme petiverunt, sed

⁷⁵ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁷⁶ firmiter] **Opor:** *firmus*; **Daub, Otm, Corv** idem.

odločila zate, druga pa bi se zedinila proti tebi, pri tem pa vezivo med njimi in neko novo versko združenje, pač pa dolgoživo in vsem skupno sovraštvo do Rimljanov, še najbolj pa jih od tebe odtegujejo kar narava, kri in domovina. Ne, nobenega upanja ne gojim, **67** da se bo še kdaj primerilo, da bi bila med teboj in njimi lahko ponovno vzpostavljena složnost: celo nasprotno, upam si prerokovati in že kar zdaj napovedati, da bo med vami vladalo večno nesoglasje in v prihodnje tudi vojna.

Le poslušaj naprej, da boš povsem razumel, da oni vsi izhajajo iz ene skupine in sekte in da so ti vsi na enak način gorki, nekateri sicer bolj in spet drugi manj, prav vsi pa so tvoji sovražniki. Danes sem že marsikaj neumnega in heretičnega navedel iz besedil, ki so jih na koncilu izblebetali württembergski in strasbourgški poslanci, a če vse to primerjaš s tem, kar so si drznili izustiti poslanci saškega kneza, se zdijo njihove besede še kar skromne in znosne. Prisluhni torej zdaj obojemu.

Tvoji predniki so bili preudarni, ko so sklenili, naj škofje, ki imajo postati del skupnosti tega Svetega sedeža, slovesno prisežejo in se z zaobljubo zavežejo, da bodo branili tvoje prvenstvo, tvoje pravice, tvoje časti in tvoje privilegije, pa vso oblast Rimske **68** cerkve in si prizadevali vse to pomnožiti; da bodo spoštovali pravila svetih očetov, odloke, uredbe in vse ostale apostolske odredbe; da bodo heretike in vse, ki bi se uprli tvoji oblasti, pregnjali in se proti njim borili. Zakaj pa tudi ne bi bilo prav, da škofje – tvoji nastavljenici – prisegajo na tak način in tako le odločnejše ter stanovitnejše opravljajo službo? Saj mora celo sam rimski cesar priseči, da bo podpiral sveto Rimsko cerkev in tebe kot njenega predstojnika ter se zavzemal za vse časti, ki jih uživaš, in da ne bo v Rimu izdal nobene odredbe ali ukaza (te besede so prav iz besedila zaprisege),¹⁵ razen če moraš v skladu s sklepom koncila v Konstanci tudi ti priseči.¹⁶ Le da ti tega ne upoštevaš, ker si nad vsemi koncili. Poslanci s Saškega pa so bili celo tako predrzni in nespametni, da so si upali kar na koncilu brez zadržkov zahtevati, naj bodo vsi tisti, ki so ti zavezani s svečano zaprisego, svoje zaveze razrešeni in osvobojeni. Joj, prejoj! Bi sploh lahko **69** komu padlo na pamet kaj bolj neumnega? Se pravi kaj bolj neumnega kot to, da bi Tvoja Svetost v tem času (v katerem bi sicer škofje pač morali pod prisilo zapriseči, tudi če bi ne bilo že od nekdaj predpisa, ki jih k temu zavezuje) dopustila, da govorijo, kar se jim zahoče – pa čeprav bi se jih morda polastila želja, da spregovorijo v tvojo škodo in proti vsej Katoliški cerkvi.

To pa ni bila njihova edina zahteva, kakorkoli je že bila neverjetna in

aliud etiam multo sane absurdius atque enormius. Proh deum atque hominum fidem, in quae tempora incidimus? Itane homines omnem pudorem exuisse et fere communem sensum? Quis unquam praeter Saxones, feros illos et ferreos, tam perfrictae frontis et tam amens extitisset, qui talia petere ausus fuisset: praesertim a tuis ipsis legatis, tuisque creaturis, quas tu ipse ex maximo numero selegeras, caeterisque cariores⁷⁷ Tridentum miseras, quae illic tuo aere et sumptu merebant, quaeque te mirifice et constanter colunt et non modo summa constan- /tia et/ 70 tia et virtute paratae erant tuam potestatem tuasque doctrinas et caeremonias omnes tueri et defendere, sed sanguinem et vitam pro tua gloria profundere: ab his inquam Saxones petere ausi sunt, ut te Pontificem maximum sub iugum atque imperium Concili mitterent, ut de te, tuisque rebus omnibus, dictis et factis ita inquireretur, quemadmodum Constantiense concilium de Ioanne XXIII, et Basiliense de Eugenio III inquisivit. Quaenam erit veluti regina impudentiarum omnium, quae post hominum memoriam fuerunt et sunt, aut aliis erunt in annis, si haec non est? Et tu cum hoc hominum genere adhuc negotium ullum, aut rem ullam unquam amplius tractabis? De hac peste in tuo Concilio admittenda et audienda cogitabis? An non vides, quo te odio prosequantur? Et quo eorum consilia spectent: nimirum ut te accusent, ut reum peragant, ut te moerentem, demissum, afflictumque videant? Ut denique condemnent, atque isto supremo /honore,/ 71 honore, supremaque gloria exuant, sisque illis ludibrio? RECITA, ut videamus num ita petierint illi, sicut dixi.

»Quarto loco referre et in memoriam revocare debemus vestris amplissimis dignitatibus et praestantiis, quod articuli controversiam habentes, fidem nostram Christianam et aliqui eorum Pontificem praecipue concernunt. Cum autem et iura et Concilia, tum Constantiense tum Basiliense, expresse constituerint, quod in caussis fidei et quae ipsummet Pontificem contingant, Pontifex Concilio subiectus et Concilium supra Pontificem sit et esse debeat: conveniens fuerit illud hoc etiam in loco omnino ita servari et ante omnia confirmari, sicut in Basiliensi synodo factum est, ut in secunda Sessione eiusdem habetur. Et quod per hoc Praelati, ac reliqui in Concilio, cuiuscunque gradus ac ordinis fuerint, a suis iuramentis, quibus Pontifici obstricti erant, quantum ad Concilium et caussas in eo tractandas pertinet, liberi sint.« /Sed/ 72 Sed in his verbis, quae consequuntur, attende ingentem hominum confidentiam atque arrogantiam. Audent enim affirmare iam relaxata esse autoritate conciliorum Constantiensis et Basiliensis omnibus Episcopis omnia iuramenta, etiam si tu nolueris nunc

⁷⁷ cariores] **Opor:** *chariores*; **Daub, Otm, Corv** idem.

neumna, ne, zahtevali so še nekaj drugega, še dosti bolj neverjetnega in neumnega. Za Božjo voljo, v kakšnih časih živimo! So mar ljudje ostali povsem brez sramu in zdrave pameti? Je še kdo kje, razen tistih divjih in trdosrčnih Saščanov, ki bi bil tako nesramen in brezumen, da bi si drznil zahtevati kaj takega? In to od tvojih poslancev in tvojih nastavljenecv, ki si jih izbral iz cele množice ter najljubše poslal v Trident. Tam so za tvoj denar in na tvoje stroške službovali; naravnost neverjetno vneto te častijo in ves čas so bili **70** pripravljene z vsemi silami varovati in braniti tvojo oblast, tvoje nauke in tvoje obredje, še več, za tvojo slavo bi bili pripravljene celo preliti kri in dati življenje. In od teh, pravim, so si Saščani drznilo zahtevati, naj tebe, vrhovnega poglavarja, vprežejo v jarem koncila in te podredijo njegovi oblasti, da bi proti tebi in vsemu, kar predstavljaš, proti tvojim besedam in dejanjem, sprožil postopek, kakor ga je koncil v Konstanci sprožil proti Janezu XXIII. in koncil v Baslu proti Evgeniju IV. Ta predlog brez dvoma kraljuje na vrhu vseh nesramnosti, kar jih je kdaj pomnil ali jih pomni človeški spomin in kar se jih kdaj še utegne zgoditi. In ti bi s to vrsto ljudi še imel opravka ter se z njimi še o čem pogajal? Pripravljen si razmišljati o tem, da bi to kugo spustil h koncilu in ji prisluhnil? Ali ne vidiš, s kakšnim sovraštvom se te lotevajo? Ali ne vidiš, kam merijo njihovi načrti – da te hočejo, v to ni dvoma, obtožiti in preganjati kakor obtoženca, te videti malodušnega, ponižanega in strtega? Radi bi te ne nazadnje obsodili in te spravili ob tvoj položaj **71** ter slavo, da bi jim bil v posmeh in zabavo. Sledi navedek, da bomo videli, ali so res zahtevali to, o čemer sem govoril:

»Četrtrič velja ponoviti in spomniti častitljive in cenjene gospode, da členu, katerih vsebina je sporna, zadevajo našo krščansko vero, nekateri med njimi pa zlasti papeža. V zakonih je namreč natančno določeno in tudi na concilih – in sicer tako na tistem v Konstanci kakor tudi na tistem v Baslu – je bilo jasno izraženo, da je v zadevah, ki zadevajo verska vprašanja, pa tudi v zadevah, ki se tičejo papeževih osebe, papež koncilu podrejen, da je koncil nad papežem in da tako mora biti; potemtakem bi bilo prav, da temu pravilu zadostimo tudi na tem mestu, prav kakor je bilo tudi na baselski sinodi, kakor stoji v zapisniku njene druge seje. V skladu s tem naj bodo prelati in vsi drugi prisotni na koncilu, ne glede na njihov položaj in stan, za čas trajanja koncila in obravnav na sejah odvezani od zaprisege, ki jih zavezujejo papežu.« **72** V besedah, ki sledijo, boš gotovo zaznal neznansko samozavest in napuh teh ljudi. Drznejo si namreč trditi, da so baselski in konstanški concilski odloki

relaxare et te iam esse omnino subiectum Concilio, etiamsi neque Episcopi te summittant neque ipse te sponte subiicias.

»Et censet Princeps, quod huiusmodi liberatio etiam sine expressa Pontificis relaxatione sequatur, ut clare ex conclusis Basiliensis concilii in multis locis ibi ponitur, quod etiam Papalis eminentia et dignitas in talibus casibus Concilio subiecta sit. Si ergo subiecta est Papalis eminentia Concilio, sequitur, quod personae Concilium repraesentantes, ab eius nexibus et ipsi praestitis iuramentis, quantum ad fidei articulos et Christianam reformationem tam in capite quam membris instituendam spectat, liberae sunt. Et etiam si Pontifex nollet eis iuramenta ea remittere, quod tamen vi et /virtute/ **73** virtute praedictarum constitutionum Constantiensis et Basiliensis concilii, iam liberae sunt et quod haec ita declarari merito debeat.

Si enim liberum decet esse Concilium, in quo semotis affectibus de controversiis religionis et Christiana reformatione capitis et membrorum tractari, atque omnia secundum sacram scripturam fieri conveniant, necesse est liberas esse personas, quae libere de his omnibus disserere et iudicare debeant. Liberi autem et sine affectibus nunquam erunt, qui Pontifici subiecti et ab eius imperio quantum ad causas in Concilio tractandas⁷⁸ pertinet non soluti censi debebunt. Rogat summopere Princeps noster praedictas constitutiones Constantiensium et Basiliensium Concilii (quod nimirum in fidei articulis et qui Pontificem eiusque potentiam contingunt, Pontifex Concilio subiectus sit) ante omnia confirmari exemplo Basiliensis concilii, quod ab initio decretum Constantiensis concilii /in/ **74** in articulo, Quod universale concilium supra Pontificem sit, ante omnia repetivit, approbavit, ratificavit, atque etiam de verbo ad verbum actis illis inseruit, quemadmodum secundae Sessionis eius Concilii acta manifestissime demonstrant.«

Hic stultissimi homines adducunt atque urgent illorum duorum Conciliorum auctoritatem⁷⁹ et eam existimant sacrosanctam, cum⁸⁰ tamen alia Concilia contemnant perinde ac nesciant sedem hanc Romanam Basiliense habere pro conciliabulo et non pro legitimo Concilio: nec probare Constantinense in omnibus sed tantum in nonnullis partibus. Neque enim probare ullum Concilium umquam⁸¹ vellet, aut posset, quod efferre se supra summum Pontificem Christi vicarium au-

⁷⁸ tractandas] **Opor:** *tranctandas*; **Daub:** *tractandas*; **Otm, Corv:** *tractandas* (abb.).

⁷⁹ auctoritatem] **Opor:** *autoritatem*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁸⁰ cum] **Opor:** *quum*; in **Daub, Otm, Corv** deest *cum tamen alia Concilia contemnant*.

⁸¹ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

že razveljavili vse zaprisege škofov, tudi če jih ti od zaprisege ne želiš odvezati – in da si tudi ti dejansko že koncilu podrejen, čeprav škofje tvojega podrejenega položaja ne uveljavljajo in ga tudi ti prostovoljno ne priznavaš.

»Vojvoda pa ocenjuje še, da tovrstna razveljavitev zapriseg stopi v veljavo tudi brez posebnega papeževega privoljenja, kakor je tudi večkrat jasno zapisano v besedilu baselskega koncila, da je namreč v takšnih primerih tudi papežev ugled in položaj podrejen koncilu. Če je potemtakem papežev položaj koncilu podrejen, potem sledi, da so tudi osebe, ki koncil predstavljajo, razrešene svojih obvez do papeža in zapriseg, ki so mu jih izrekle, kadar pride do obravnave členov, povezanih z vprašanji vere in krščanske preнове, do katere ima priti pri glavi in pri vseh udih. Tudi če jim papež teh odvez ne bi hotel podeliti, so po njegovem po učinkovanju in **73** veljavi prej omenjenih koncilov v Baslu in Konstanci te osebe že razbremenjene svojih zavez in bi po pravici tako tudi morale biti oznanjeno.

Če namreč drži, da je koncil svoboden shod, na katerem bi naj potekala nepristranska razprava o spornih členih zastran verskih vprašanj ter preнове krščanskega sveta vse od glave do udov, vse to pa naj bi potekalo skladno s Svetim pismom, potem morajo biti udeleženci svobodne osebe, ki bodo tudi svobodno o vsem tem razpravljale in razsojale. Tisti pa, ki bodo morali svoje presoje oblikovati brez odveze, v primeru koncilskih razprav torej v vlogi papeževih namestnikov in v od papeža odvisnem položaju, prav gotovo ne bodo svobodni in nepristranski. Naš vojvoda zato odločno zahteva, da prej kakor vse ostalo pride na vrsto potrditev že omenjenih sklepov konstanškega in baselskega koncila (da je namreč v skladu s členi, ki zadevajo vero, in členi, ki zadevajo njegovo oblast, papež koncilu podrejen), prav kakor v primeru baselskega koncila, ki je v členu [o tem], **74** da je univerzalni koncil nad papežem, najprej potrdil odlok konstanškega koncila, ki je bil torej pred vsem ostalim ponovljen, potrjen, priznan in natančno prepisan, o čemer se je mogoče gotovo prepričati v zapisniku druge seje tega koncila.«¹⁷

Tu se ti skrajno topoumni možje na vse pretege sklicujejo na veljavo tistih dveh koncilov, ki se jim zdi nekaj najsvetejšega, čeprav vse druge koncile prezirajo. In kakor da ne bi vedeli, da rimska stolica koncila v Baslu ne priznava za pravi koncil, pač pa ga obravnava kot navaden sestanek; tudi koncila v Konstanci ne priznava v vseh njegovih delih, pač pa le v nekaterih členih. Pa

deret. Hoc simile peccatum existit peccato Diaboli, qui cum⁸² in caelis aliquando esset, voluit se supra Deum ipsum extollere. Sed aut dissimulant, aut ignorant haec haeretici et petunt in summa, ut tu de isto divino solio descendas, teque illis /dedas/ **75** dedas iudicandum, aut mactandum etiam. Sed audi, quibus similes hac in re mihi esse videantur. Propono mihi ante oculos Principem quempiam, qui degat in civitate, aut arce natura atque arte munitissima instructissimaque, cui omnia adsint, quae ad eam tuendam et defendendam sunt necessaria, viri fortissimi et fidelissimi, qui etiam iurarint se eorum Principi nunquam defuturos, commeatus, arma, bombardas, munitiones denique omnes. Deinde statuo mihi ante oculos aliquot regulos et tyrannos, qui eam civitatem ingenti exercitu obsidione cinxerint, urgeantque quotidie quantum possint, ut eam expugnent: at frustra. Idque nimirum, propter eximiam bellicam virtutem, quae viget in Principe et militibus obsessis. Nunc quaero, si reguli illi qui obsident, missa legatione rogarent hostem suum: primum, ut milites a quibus defenditur, vinculo iuramenti absolveret, ita ut si vellent aut desciscere aut desinere pugnare, permetteret illis, deinde, /ut/ **76** ut portas urbis aperiret exiretque in eorum castra solus atque inermis, sineretque se ab illis confodi: si inquam hoc peterent tyranni illi qui obsident, annon existimarem omnes eos esse extrema dementia percussos, dignosque quos ipsimet eorum exercitus exploderent et desererent? Ita profecto. Nam quid posset stultius et magis ridiculum tali legatione excogitari?

Puto Sanctitatem tuam iam esse assecutam,⁸³ quid velim hoc exemplo: collatione tamen clarius explicabo. Tu Princeps ille es, qui civitatem munitissimam atque instructissimam defendis: hoc est, veram et corroboratam divina auctoritate,⁸⁴ summorumque Regum atque Imperatorum, tum doctissimorum et sapientissimorum hominum decretis et iudicio, religionem et Ecclesiam. Fortissimi et fidelissimi milites, qui te defendunt, sunt in primis tui Episcopi: exercitus qui te obsidet, est Protestantium atque haeticorum foedissima factio et conspiratio. Sed frustra, ut spero: quia dixit Christus, /Portae/ **77** Portae inferni non praevalerunt adversus eam. Quid vero auditum umquam⁸⁵ ulla nostra aut patrum memoria stultius et dementius, quam si reguli et tyranni, hostes tui, te rogent, ut deposita primatus auctoritate te illis sponte subiicias, teque sinas ab eis iudicari et interim relaxes habenas atque permittas tuis Episcopis, ut qui voluerit te deserere,

⁸² cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁸³ assecutam] **Opor:** *assequutam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁸⁴ auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁸⁵ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

tudi sicer ne bi hotela, tudi če bi mogla, priznati katerikoli koncil, ki bi se želel postaviti nad papeža kot vrhovnega Kristusovega namestnika; to je vendar greh, enak grehu hudiča, ki je nekoč bival v nebesih in se želel povzdigniti nad Boga. A ti heretiki tega bodisi ne vedo ali pa prikrivajo svoje prave namene, ko v bistvu od tebe zahtevajo, da sestopiš s tega svetega prestola in se jim **75** predaš, da ti sodijo in te žrtvujejo. A prisluhni, komu se mi v tej zadevi zdijo podobni. Pred očmi si predstavljam nekega kralja, ki prebiva v mestu ali v naravno oziroma umetno utrjeni ter nadvse čvrsto grajeni trdnjavi, v kateri je na razpolago vse, kar je potrebno za njeno obrambo, se pravi pogumni in zvesti možje, ki so prisegli, da nikoli ne bodo svojega kralja zapustili, pa oskrba, orožje, bombarde, strelivo in tako naprej. Zatem si predstavljam nekaj kraljevičev in tiranov, ki se spravijo nad to mesto in ga obdajo z ogromno vojsko, ga na vso moč oblegajo in napadajo vsak dan, da bi ga osvojili, a vse zaman. Pa tudi nič čudnega: tako je zaradi njihove pomanjkljive vojaške spretnosti, kakršno premore kralj s svojo oblegano vojsko. In zdaj vprašam: ali bi tisti kraljeviči, ki vodijo obleganje, poslali pogajalce, ki bi najprej zahtevali, naj vojake, ki mesto branijo, razrešijo njihove zaprisege, tako da bi lahko po lastni želji neovirano dezertirali ali se nehali vojskovati, zatem pa še, **76** naj odprejo vrata in naj pride kralj sam ter neoborožen v njihov tabor in naj jim pusti, da ga pokončajo? Če bi tisti tirani, pravim, ki bi ga oblegali, zahtevali kaj takega, mar bi se nam ne zdelo, da so vsi ob pamet in da bi si zaslužili, da jih njihovi lastni vojaki naženejo in zapustijo? Točno tako je. Bi si namreč sploh lahko kdo izmislil kaj bolj neumnega in smešnega?

Mislím, da je Tvoja Svetost že ugotovila, kam merim s to primero, a naj vseeno pojasnim z vzporedbo: ti si tisti kralj, ki braniš utrjeno in čvrsto grajeno mesto, se pravi Cerkev in resnično vero, ki jo krepijo oblast Boga in samih kraljev ter cesarjev, pa modrost in sklepi učenih ter modrih mož. Tisti pogumni in zvesti vojaki, ki te branijo, so v prvi vrsti tvoji škofje; vojska, ki te oblega, so protestanti ter nagnusna in zarotniška zalega heretikov. Upam pa, da zaman, kajti Kristus je dejal: **77** »Vrata podzemlja je ne bodo premagala.«¹⁸ Bi sploh kdo med nami ali celo med našimi očeti pomnil kaj bolj trapastega in nespametnega, kakor je to, da bi te neki kraljeviči in tirani, tvoji sovražniki, poprosili, da najprej odložiš oblast in se jim nato prostovoljno predaš in pustiš, da ti sodijo, medtem pa popustiš vajeti in pustiš svojim škofom, da te po mili volji zapusti, kdor tako hoče, ali pa da te kar naravnost napade, če tako želi?

deserat: aut etiam palam oppugnet, si velit? Hoc si feceris, vide quaeso, quid de te futurum sit. Ioannes XXIII hoc quidem egit et se Constantiensi concilio sponte subiecit. Sed legimus omnes fuisse illi mortuo sculptum in marmore epitaphium Florentiae tale: BALDESARIS COSSAE, IOANNIS XXIII QUONDAM PAPAE, CORPUS HOC TUMULO CONDITUM. Quod si Itali hoc fecerunt Italo homini tempore non ita turbulento atque exulcerato, rogo quid putes tibi facturos Saxones et reliquos Germaniae homines his turbulentissimis atque exulceratissimis tempo- /ribus,/ 78 ribus, quibus totos XL annos contra te vocem extulerunt, calamos strinxerunt et tuam potestatem dignitatemque miris modis violarunt atque foedarunt? Tuque vicissim (seu Paulus et Iulius: nam quod illi fecerunt, tibi quoque imputant) contra eos Caesaris animum atque exercitus incendisti, inflammastique quin tu ipse arma contra illos sumpsisti, sanguinem eorum fudisti: pagos, oppida, urbes incendisti, diripuisti. Ut interim sileam, quod tam saepe in eos emiseras doctos atque eloquentes viros, qui editis libris ac famosis libellis inurerent illis notas sempiternae infamiae apud omnes nationes. Hisne hostibus te committes? Hisne iudicibus uteris? Verum scio te tua sponte satis a tam stulto facto abhorrere: quare non est opus, ut te pluribus verbis dehorter.

Sed quid ego queror nunc de Saxonibus, qui nulla tantae auToritatis atque existimationis tuae, nulla Concilii, cui haud dubie Spiritus sanctus praesedit, sacro- /sancti/ 79 sancti habita ratione, tam absurda atque impia illic proponere ausi sunt? Cum interim viderimus Henricum II, quem honoratissimo hoc titulo Christianissimi nuncupamus, tum illud Concilium in medio cursu turbare et dehonestare voluisse? Nam olfecerat, id quod est, fore ut eo peracto, arma contra Principes et liberas civitates Germaniae essent abs te et a Caesare capienda: quibus eas ad parendum Concilii decretis, ut par est, compelleres. Itaque quasi patronus aut vindex quidam libertatis et salutis illius nationis, ut se palam aliquando iactavit, missa legatione, narravit se scire illud Concilium non esse institutum ad communem universae Ecclesiae utilitatem, atque ut reformaretur restituereturque disciplina et sectae atque haereses comprimerentur, sed ut obsequeris privatae utilitati et commoditati alicuius (Caesarem innuebat) ut maiores controversias, dissidia, lites excitares: denique ut funestissimo bello totam adeo Europam concuteres atque affligeres. /Haec/ 80 Haec de te deque concilio tuo tuus Gallorum rex, non aliam quidem ob causam, nisi ut nationi Germaniae natura et sponte faveret: in summa, nollem illum tantopere eam amare et fovere. At quamquam⁸⁶ tota haec historia sit tibi plane nota et perspecta:

⁸⁶ quamquam] **Opor:** *quanquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

Poglej, kaj bi se utegnilo zgoditi s teboj, če bi tako storil: Janez XXIII.¹⁹ je tako ravnal in se prostovoljno podvrgel koncilu v Konstanci; zdaj pa vsi beremo, kako so mu po smrti v Firencah sestavili tak napis na spomeniku: »Baldassare Cossa, nekdanj papež Janez XXIII., v tem grobu počiva njegovo telo«. Če so namreč Italijani to napravili z nekim Italijanom v ne tako zelo razburkanih in težkih časih, se sprašujem, kaj neki bi po tvojem s teboj storili Saščani in drugi ljudje iz nemške dežele, v teh nadvse razburkanih in resnično težavnih časih, **78** ko so celih štirideset let proti tebi povzdigovali glas, vlekli na dan pisala ter tvojo veljavo in ugled na osupljive načine onečaščali in omalovaževali. Z druge strani pa si ti (ali Pavel in Julij, kajti kar sta storila onadva, pripisujejo tudi tebi) proti njim podžgal in podnetil cesarjevega duha in vojske in si celo sam proti njim poprijel za orožje, pretil si njihovo kri: vasi, naselja, mesta si požgal, oplenil. Da pri vsem tem zamolčim dejstvo, da si tako pogosto nadnje poslal učene in zgovorne može, ki so tistim slovitim izdanim knjigam pri vseh ljudstvih vžigali znamenja večne sramote. Tem sovražnikom se boš predal? Bodo ti tvoji sodniki? Toda vem, da si se sam svojevolsko dovolj odvrnil od tako neumnega dejanja: zato ni potrebe, da bi te odvrčal s še več besedami.

Toda čemu se zdaj jaz pritožujem nad Saščani, ki so si povsem ne oziraje se na tvojo tolikšno veljavo in ugled, povsem ne oziraje se na presveti **79** koncil, ki mu nedvomno predseduje Sveti duh, tam drznili predlagati tako nesmiselne in brezbožne stvari? Ko smo medtem videli Henrika II., ki ga imenujemo s častnim naslovom »najbolj krščanski«, da je tedaj hotel na koncil sredi njegovega poteka vnesti zmedo in ga osramotiti. Zavohal je namreč to, kar dejansko drži, da se bo, ko bi bilo to storjeno, zgodilo, da bosta ti in cesar zgrabila za orožje proti knezom in svobodnim mestom Nemčije; s tem bi jih, kar je tudi prav, prisilil, da se podredijo odločbam koncila. In tako je kakor patron ali nekakšen branitelj svobode in rešitve tega ljudstva, kot se je nekoč javno pobahal, poslal odposlanstvo in izjavil, da ve, da ta koncil ni bil sklican zavoljo skupne koristi vesoljne Cerkve, da bi se prenovil in vzpostavil red ter bi zatrl ločine in krivoverstva, pač pa da bi ti zadostil zasebni koristi in ugodnosti nekoga (namigoval je na cesarja), da bi podžgal še hujša nasprotovanja, razdore in prepire, da bi končno z nadvse pogubno vojno tako pretresel in prizadel vso Evropo. **80** Tako o tebi in tvojem koncilu kralj Francozov, in sicer ne iz drugega razloga kakor zato, da bi po naravi iz lastnega nagiba pokazal naklonjenost nemškemu ljudstvu: skratka, ne bi si želel, da ga ima oni tako zelo rad in da mu je naklonjen. Toda čeprav ti je ves ta potek dogodkov povsem

tamen audiamus ipsamet Regis verba, quae me quidem, quoties lego, magnopere commovent. RECITA:

»Cum prima Septembris secunda sessio in cathedrali Ecclesia celebraretur, supervenit peractis sacris et solitis solennitatibus Regis Franciae orator, sine mandato aperto, exhibens tamen Praesidentibus Concilio missivam clausam, cuius superscriptio erat: Sanctissimis et observandis in primis in Christo patribus conventus Tridentini. Propter hoc verbum Conventus nolebant certi Episcopi (praecipue Hispani) ut praelegerentur, sive reciperentur hae litterae⁸⁷ in Concilio, cum⁸⁸ non spectarent ad Synodum: nisi exhiberet Orator mandatum, qui se audiri cupiebat.« Quibus Orator replicabat literas /clausas/ **81** clausas mandatum continere. Et fuit factus immoderatus clamor in tantum, ut reverendissimi domini legatus cum suis utrimque⁸⁹ adiunctis praesidentibus dominis Sypontino et Veronensi, totam Synodum in sacrarium, in locum secretum et privatam convocarint.

Non laudo legatum illum suosque utrimque⁹⁰ adiunctos, Sypontinum et Veronensem Episcopos, permisisse, ut isthaec ita ad unguem scriberentur et multo minus, ut in vulgus spargerentur. Suppressa quidem oportuit. Nam apparet Tridenti fuisse factionem Hispanorum ita magno odio inflammatam, ut nec litteras⁹¹ quidem Regis Gallorum pati potuerit ut legerentur; et immoderatem vocem extulisse, ut faciant qui sunt furore perciti. Sed iam RECITA ex ipsa protestatione. Haec sunt Regis verba:

»Attamen cum haec tot et tanta, ipse pro se per supradictum illum oratorem suum egisset, monuisset, denunciasset, hortatus esset, tantum abesse ut illis omni- /bus,/ **82** bus, quae summopere iuri omni divino humanoque niterentur, ullo modo summus Christianorum Pontifex moveretur, ut cum pacem tranquillitatemque tueri deberet, controuersias, dissidia, lites, si quae ipsis Principibus inter se Christianis essent, vel minuere, vel funditus tollere, otium atque securitatem omni ratione celebrando Concilio parare: Italiae tamen funestissimum bellum concitatur, quo totam mox Europam conflagrare necesse esset: nova excitare animorum dissidia, aditus ad Concilium omnes praecludere maluisse videretur eamque omnibus suspicionem inducere, istam ipsam Concilii Tridentini indictionem non communis universae Ecclesiae utilitatis gratia repetitam esse: sed

⁸⁷ litterae] **Opor: litterae; Daub, Otm, Corv** idem.

⁸⁸ cum] **Opor, Daub: quum; Otm, Corv: quum** (abb.).

⁸⁹ utrimque] **Opor: utrinque; Daub, Otm, Corv** idem.

⁹⁰ utrimque] **Opor: utrinque; Daub, Otm, Corv** idem.

⁹¹ litteras] **Opor: literas; Daub, Otm, Corv** idem.

znan in poznan, kljub temu prisluhnilo samim kraljevim besedam, ki me sicer, kadar jih berem, zelo ganejo. Navajam:

»Ko so prvega septembra v katedralni cerkvi imeli drugo zasedanje, je po končanih svetih obredih in ustaljenih slovesnostih nenadoma prišel predstavnik francoskega kralja, ki sicer ni pokazal pooblastil, je pa kljub temu predsedujočim koncilu kazal zaprto poslanico, na kateri je bilo na vrhu napisano: »Svetim in med prvimi v Kristusu spoštovanja vrednim očetom tridentinskega shoda.« Zaradi te besede določeni škofje na zboru (zlasti španski) niso hoteli, da bi jo prebrali ali da bi pismo sprejeli na koncilu, ker ni zadevalo sinode, če predstavnik, ki je želel, da se o njem sliši, ne bi pokazal poslanice.« Tem v odgovor je poslanec dejal, da zaprto **81** pismo vsebuje poslanico. In razleglo se je nezmerno kričanje, tako glasno, da so gospodje legat in njegova sopredsedujoča, gospoda Sipontski in Veronski,²⁰ sinodo sklicali v kapelo, na skrivni zasebni kraj.

Ne hvalim tega legata in obeh njegovih sopredsedujočih, Sipontskega in Veronskega, da so dovolili, da so se te stvari tako zelo natančno popisale, in še dosti manj, da se je to razneslo v javnost. To bi bilo namreč treba zamolčati. Očitno je namreč stranko Špancev v Tridentu podžgalo tako hudo sovraštvo, da ni mogla prenesti niti, da bi prebrali pismo francoskega kralja, in da so tako nezmerno povzdignili glas, kakor to počno ljudje v navalu besa. A že navajam besedilo iz samega protesta. To so kraljeve besede:

»Čeprav je tega toliko in je vse to tudi res pomembno, pa je vendar sam po omenjenem svojem poslancu opozoril, opomnil, naznanil in spodbudil, da je še daleč do tega, da bi vse, **82** kar se z vso težo opira na Božje in človeško pravo, najvišjega svečenika kristjanov na kak način pripravilo do tega, da bi v prizadevanjih za mir in umirjene razmere gladil ali povsem razpršil nasprotja, razhajanja in spore med krščanskimi knezi, kadar bi do teh prihajalo, ter z obhajanjem koncila na vsak način skrbel za politični mir in varnost; namesto tega razvnema za Italijo nadvse pogubno vojno, v kateri bi morala v kratkem pogoreti cela Evropa. Utegne se zdeti, da spodbuja nova razhajanja med ljudmi, da je hotel raje vsem onemogočiti dostop na koncil in da vsem vzbuja ta sum, da do same te ponovne indikcije tridentinskega koncila ni prišlo zavoljo skupne koristi vesoljne Cerkve, ampak da je šlo prej za spajdašenje s tistimi, katerih zasebnim računam in koristim se s tem služi, in da očitno temu

factam potius coitionem cum iis, quorum privatis rationibus ac commodis illic inserviretur, nullo reclamante videri: certe summi Pontificis nostri sanctitatem se excludere, ac fructu optatissimi Concilii privare voluisse. /Nihil/ **83** Nihil potuit de summo Pontifice acerbius dici, quam quod tu dissidia, tu bella excites, tu neglectis publicis privatorum commodis servias: tu eo tempore, quo omnia armis sunt turbata, Concilium celebres : ut si nulli advenerint qui reclament et repugnent, potueris omnia tuo ipsiusmet arbitrio illic conficere et quod re vera nolueris sincere⁹² Concilium celebrare. Sed perge RECITANDO:

»Protestatur, sicuti ab ipso iure permissum esse non ignorat, videlicet, ne sibi gravissimis bellicorum motuum difficultatibus implicato, necesse esset Tridentum ad Concilium mittere suae ditionis Episcopos: quippe quibus nec liber nec tutus eo pateret accessus, neve id ipsum Concilium, a quo excluderetur invitissimus, generale totius Ecclesiae catholicae aut haberetur aut appellaretur, quin potius privatum existimaretur Concilium.«

Proh superi! Quid audimus ab rege Christianissimo? Idem fere quod a Saxonibus, qui querebantur exiguum in Concilio /esse/ **84** esse numerum Episcoporum et Legatorum statum Germaniae et propterea generale Concilium illud dici non oportere. Nunc idem inquam Henricus, ut vides. Sed perge:

»Quod videretur illud quidem quaesitum et expetitur, non reformandae restituendaeque disciplinae, nec sectarum comprimendarum studio, sed quibusdam obsequendi, quorum privatae utilitatis magis quam publicae ratio inita esse videretur.«

Omnino ita sentit te Concilium adornasse, quo Caesaris voluntati obsequeris: atque ut illi occasionem dares, qua posset arma capere et aliquot Germaniae Principes, liberisque civitates affligere: quod Gallorum Rex pati nullo modo potest. Perge recitando:

»Denique nec Concilii huiusmodi, neque eius decretis, aut ipse, aut populus Gallicus aut ulli Galliae Ecclesiae ministri in posterum tenerentur: immo vero se testari palam ac denunciare,⁹³ ad eadem remedia ac praesidia descensurum, si necesse videretur, quibus maiores sui Francorum Reges in /re/ **85** re consimili causaque uti consueverunt.«

Usqueadeo Germaniam amat Rex ille, ut prae illa tuam auctoritatem tuique Concilii decreta videatur plane contemnere. Pater sancte, tene quaeso diligentissime hoc verbum, quod nunc dicam, alta conditum mente. Si tibi in omnibus

⁹² sincere] **Opor:** *syncere*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁹³ denunciare] **Opor:** *denunciare*; **Daub, Otm, Corv** idem.

nihče ne ugovarja; gotovo pa se je svetost našega najvišjega svečenika hotela izvzeti in ostati brez dobička, se pravi tako zelo zaželenega koncila. **83** Ničesar hujšega ni mogel reči o papežu kot to, da ti podpihuješ razpore, da spodbujaš vojne, da zanemarjaš javne koristi in služiš koristim zasebnikov; da v tem času, ko je vse v vrvežu vojaških spopadov, obhajaš koncil; da boš, če ne bodo prišli taki, ki bodo ugovarjali in se upirali, lahko tam vse počel sam po svoji volji in da v resnici nočeš iskreno obhajati koncila. A nadaljujem z navedkom:

»Protestira, saj očitno tudi dobro ve, da je po samem pravu to dovoljeno – z njim se ne zapletaj v najhujše težave vojaških nemirov –, da bi bilo treba v Trident na koncil poslati škofove iz njegovega gospostva, kajti ti nimajo niti prostega niti varnega dostopa, in da samega tega koncila, s katerega je izključen tisti, ki se najbolj upira, ni mogoče imeti za ali ga imenovati univerzalni koncil vse Katoliške cerkve, še huje: nanj je treba gledati kot na zasebni koncil.«

Oj, vsevišnji! Kaj slišimo od najbolj krščanskega kralja? Skoraj isto kot od Saščanov, ki so se pritoževali, da je **84** število škofov in legatov iz nemške dežele na koncilu prav pičlo in da se zato ne sme imenovati univerzalni koncil. Zdaj jaz, Henrik, trdim isto, kakor vidiš.« Nadaljujem z navedkom:

»... da se to sicer zdi pretreseno in dognano, ne v prizadevanju za reformiranje in ponovno vzpostavitev reda in tudi ne za zatrtje ločin, ampak v želji po pokoravanju nekaterim, za katere se dozdeva, da so ta načrt sprožili bolj zavoljo zasebne kot zavoljo javne koristi.«

Docela tako meni, da si koncil pripravil zato, da bi z njim ugodil volji cesarja in mu dal priložnost, da bi lahko z njo poprijel za orožje in napadel nekaj knezov in svobodnih mest Nemčije; tega pa francoski kralj nikakor ne more prenesti. Nadaljujem z navedkom:

»Naposled niti njega samega niti francoskega ljudstva niti katerihkoli služabnikov francoske Cerkve v prihodnje ne bodo vezali ne odloki tovrstnega koncila ne papeževi odloki; še več, celo javno izpričuje in razglaša, da se bo, če se bo zdelo potrebno, zatekel k istim obrambnim sredstvom, po katerih so **85** ob podobnem primeru in zadevi imeli navado posegati francoski kralji pred njim.«

Oni kralj tako zelo ljubi nemško deželo, da se zdi, da zaradi nje povsem zanemarja tvojo veljavo in odločbe tvojega koncila. Sveti oče, ohranjaj, prosim, to besedo, ki ti jo bom zdaj izrekel, vestno shranjeno globoko v srcu. Če

articulis et controuersiis, quas commemoravi, pulchre posset convenire cum tota Germania, quod tamen nunquam fiet, adhuc non posses Concilium instaurare atque absolvere vivente Carolo V. Novam rem videor dicere atque inauditam, sat scio: sed non temere dico, verum exploratissime et meditatissime. Itaque accipe causam opinionis meae. Cum⁹⁴ enim plurimi suspicentur, non unus tantum Henricus, Concilium, quod rursus institueres, posse plurimum inservire privatis rationibus et commodis Caroli: plurimi (mihi crede) partim clanculum partim aperte impedient te omni studio, ne illud possis celebrare. Cum⁹⁵ vero ad hanc maximam et gravissimam difficultatem etiam accedant illae tam multae dissensiones /et/ **86** et controversiae, quas commemoravi, cogita tu ipse, quanto minus sperare queas, ut celebres. At dices: Spero fore, ut inter eos Principes pax aliquando sarciatur: quod et curo diligenter. Nam et Cardinalem Lotaringum, hoc est, fere Regem ipsum ex Gallia iam eam ob causam evocavi: et nihil non tento in summa, ut omnino perficiam. Scio omnia haec, beatissime Pater. Demus pacem esse futuram tamen adhuc non puto instaurari atque absolui abs te posse Concilium. Rogas? Quia nulla inter eos potest esse pax, quae repente ita queat sedare animorum contentionem et omnem prorsus suspicionem, aemulationem laudis et gloriae et zelotypiam illam, tantorum malorum fontem, evellere, ut alter alteri plane velit fidere; sedare atque evellere poterit aut longitudo temporis, aut mors ipsa et nihil praeterea. Verum tibi aetas acta est, ut longum illud tempus expectare non possis.

Sed iam recolligam tibi ante oculos ve- /luti/ **87** luti in unum fascem colligatas, ut remetiaris animo plurimas illas et gravissimas contentiones et difficultates, quae ingressum ipsum Concilii impediunt. En eas tibi:

- 1 Quo pacto debeat intelligi illud verbum UNIVERSALE.
- 2 Quo pacto LIBERUM.
- 3 Quo pacto CHRISTIANUM.
- 4 Cum⁹⁶ dicimus Sacram scripturam debere esse normam Conciliis celebrandis, an hoc debeat intelligi de vulgata editione, an de aliqua alia.
- 5 An comprehendatur in sacra scriptura tota historia Machabaeorum.
- 6 An ipsa scriptura sit subiecta Romanae Ecclesiae.

⁹⁴ cum] **Opor, Daub:** *quum*; **Otm, Corv:** *quum* (abb.).

⁹⁵ cum] **Opor, Daub, Corv:** *quum*; **Otm:** *quum* (abb.).

⁹⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

bi se ti ob vseh spornih členih, ki sem jih omenil, zadeva s celotno nemško deželo lahko lepo izšla, kar pa se kljub temu nikoli ne bo zgodilo, bi še vedno ne mogel obnoviti koncila in ga končati, dokler živi Karel V. Očitno je, da govorim o novi in še neslišani zadevi, to dobro vem; toda ne govorim nepremišljeno, ampak po zelo temeljiti preiskavi in zelo temeljitem preudarku. Zato prisluhni vzroku za moje mnenje. Ker namreč premnogi, ne zgolj Henrik kot edini, sumijo, da koncil, ki ga znova začenjaš, lahko najbolj služi zasebnim računam in koristim Karla, te bodo zelo številni (verjemi mi) deloma skrivaj deloma odkrito na vso moč ovirali, da ga ne bi mogel obhajati. Ker k tej največji in najhujši težavi pristopajo tudi tako številna nesoglasja **86** in nasprotja, ki sem jih omenil, le sam razmisli, koliko manj lahko upaš, da ga boš obhajal. Toda dejal boš: »Upam, da bo med temi knezi nekoč znova vzpostavljen mir, in za to tudi prizadevno skrbim. Tudi lotarinškega kardinala,²¹ se pravi skoraj samega kralja, sem namreč že poklical iz Francije zaradi te zadeve: in če povzamem, lotevam se čisto vsega, da bi jo povsem dokončal.« Vse to vem, Preblaženi oče. Poskrbimo, da bo mir; toda kljub temu menim, da koncila še ne moreš obnoviti in končati. Se čudiš? Ker med njimi ne more biti nobenega miru, ki bi mogel nenadoma tako pomiriti prepirljivost duhov in čisto sleherno sumničenje, tekmovalnost za hvalo in slavo ter izkoreniniti tisto ljubosumnost, vir tako zelo hudih zlih stvari, da bi eden drugemu hotel povsem zaupati; pomiriti in izkoreniniti ju bo moglo ali dolgotrajno časovno obdobje ali sama smrt in prav nič drugega kot to. Ti pa si že v letih, tako da tega dolgotrajnega časovnega obdobja ne moreš pričakovati.

Toda zdaj ti bom pred oči povezal **87** tako rekoč v eno butaro zvezana tista preštevilna nasprotja in težave, ki ovirajo sam začetek koncila, da jih v duhu pretehtaš. Glej, tu jih imaš:

1. Na kakšen način je treba razumeti tisto besedo *univerzalni*?
2. Na kakšen način besedo *svobodni*?
3. Na kakšen način *krščanski*?
4. Ko rečemo, da mora biti Sveto pismo merilo za obhajanje koncilov, ali je to treba razumeti za različico »Vulgata«²² ali za kako drugo?
5. Ali naj bo v Svetem pismu zajeta celotna zgodba o Makabejcih?
6. Ali je samo Sveto pismo podrejeno Rimski cerkvi?

7 Cum⁹⁷ dicimus iudicandum esse iuxta doctrinam Patrum, de quibus Patribus intelligendum sit.

8 Quaenam hoc tempore vere dicenda sit prava doctrina.

9 An Lutherani audiendi sint in Conciliis.

10 Et si audiendi, an de illis articulis qui san- /citi/ **88** citi fuere eis absentibus debeant loqui.

11 An debeant admitti, ut una cum Episcopis sententias dicant.

12 Aut forte constituere et ordinare iudices vel arbitros.

13 An Pontifex possit rescindere Conciliorum decreta.

14 An Christus & Apostoli oretenus docuerint alias doctrinas, quam eas quae continentur in quattuor⁹⁸ Evangelistis et in scriptis Apostolicis.

15 An prior atque alter salvus conductus datus a Tridentinis patribus sit reformandus omnino ad exemplum Basiliensis.

16 An satis sit adducere Concilia probata an vero oporteat ostendere ea habere fundamentum in sacris litteris.⁹⁹

17 Quid sit intelligendum per ea verba CATHOLICAE ECCLESIAE CONSENSUS.

18 De qua Ecclesia intelligendum sit, cum quis dicit APOSTOLICA ECCLESIA.

19 An Pontifex debeat absolvere ab ob- /ligatione/ **89** ligatione iuramentorum omnes eos Episcopos, qui in Concilio interfuerint.

20 An uero ex decretis concilii Costantiensis et Basiliensis intelligendi sint iam absoluti et liberati.

21 An Papa sit Concilio subiectus et possit a Concilio iudicari.

I nunc et percurrere omnia Acta tum veterum tum novorum et quotquot umquam¹⁰⁰ fuere Conciliorum, incipiens ab eo quod fuit ab Apostolis celebratum in Hierusalem, usque ad Lateranense sub Iulio II et Leone X: quaere, inquam, omnes omnium Conciliorum historias et inspice diligenter, quaenam fuerint dissensiones, controversiae et difficultates singulorum; nihil profecto invenies simile his nostris, ne centesimam quidem partem talium discriminum et articulorum. Nunc videmur venisse in profundum malorum omnium. At cresceret adhuc (ne dubita) numerus controversiarum, quanto magis exagitarentur. Et

⁹⁷ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

⁹⁸ quattuor] **Opor, Daub:** *quatuor*; **Otm, Corv:** numero IIII.

⁹⁹ litteris] **Opor:** *litteris*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰⁰ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

7. Ko rečemo, da je treba presoјati v skladu z naukom očetov, kaj je treba pri tem razumeti, za katere očete gre?

8. O katerem nauku je treba v tem času resnično govoriti kot o krivem nauku?

9. Ali je treba na koncilih prisluhniti luterancem?

10. In če jim je treba prisluhniti, ali smejo govoriti o tistih členih, ki so bili **88** določeni v njihovi odsotnosti?

11. Ali se jim sme dovoliti, da glasujejo skupaj s škofi?

12. Ali naključno sestavljati in nastavlјati sodnike ali razsodnike?

13. Ali lahko papež razveljavi odločbe koncilov?

14. Ali so Kristus in apostoli zgolj ustno učili druge nauke, kot so ti, ki so zajeti v štirih evangelistih in apostolskih spisih?

15. Ali je treba prvo in drugo zagotovilo prostega prehoda, ki so ga podali tridentinski očetje, v celoti prenoviti po zgledu baselskega?

16. Ali je dovolj navajati potrjene koncile ali pa je treba pokazati, da imajo osnovo v Svetem pismu?

17. Kaj je treba razumeti pod besedami *soglasje katoliške cerkve*?

18. Kako naj razumemo izraz *Apostolska cerkev*?

19. Ali mora papež odvezati **89** od zaprisege vse tiste škofe, ki so bili navzoči na koncilu?

20. Ali pa je treba zanje razumeti, da so že odvezani in prosti odločb konstanškega in baselskega koncila?

21. Ali je papež podrejen koncilu in mu lahko koncil sodi?

Pojdi zdaj in preleti vse akte tako starih kot novih koncilov, in kolikor jih je kdaj bilo, začeni s tistim, ki so ga obhajali apostoli v Jeruzalemu, vse do lateranskega pod Julijem II. in Leonom X.; razišči, pravim, vse zgodovine vseh koncilov in jih natančno preglej, kakšna so bila na posameznih koncilih nesoglasja, nasprotja in težave; zagotovo ne boš našel ničesar podobnega tem našim, niti ene stotine takšnih razlik in členov. Videti je, da smo prišli do dna vsega zlega. A število nasprotij bo (nikar ne dvomi) še naraščalo, kolikor bolj

quarum tandem? Non possum satis mi- /rari,/ **90** rari, cum earum pondus et magnitudinem considero, et ut recta petant radicem et fundamenta (quae illi cupiunt avulsa et eversa) totius tui et Sanctae Romanae Ecclesiae status. Si quis has conferat cum illis articulis, quorum gratia primo inceptum¹⁰¹ est de Concilio agi, id est, ut videremus num iustificatio esset ex sola fide, an ex operibus, num Christianus esset certus de sua salute, atque huiusmodi: inveniet hos esse multo quidem leviores et quidem faciliores qui definiuntur.

Nam ab illis quos haeretici suscitaverunt, pendet definitio totusque eventus et victoria et Concilii et totius Romanae Ecclesiae. Neque deceret detrectare et effugere, quin primum et ante omnia ageremus de personis et quibus veluti armis pugnandum esset. Sic enim opus est, priusquam in arenam descendatur. Sed pro Deum atque hominum fidem! Quantum laborum et molestiarum, quantum ingeniorum (ut ita dicam) aut hominum /et quan/ **91** et quantum auri illic esset insumendum, priusquam de ipsis personis atque armis tractandi et concludendi finem fecissemus, omnes sumus experti, non potuisse Concilium celebrari minore sumptu quam duodecim coronatorum milibus¹⁰² in singulos menses. Fuerunt enim alendi atque ornandi Cardinales, Legati, Assistentes, Nuntii, Fiscales, Notarii, Cursores, Musici, Magistri ceremoniarum, veredarii qui quotidie e Roma Tridentum et e Tridento Romam cursitarent: praeterea magna pars Episcoporum et Theologorum et alii permulti: et crediderim, quod ab his veluti praeparatoriis quae impediunt litis ingressum (ut aiunt in foro) vix quinquennio te posses explicare. Itaque fere sexcenta coronatorum milia¹⁰³ tibi perissent. Dico periissent. Nam tanto sumptu adhuc nihil egisses, quin provocasses tibi et sanctae Ecclesiae maiora incommoda et mala.

Vestra Sanctitas, quae me hactenus tanta clementia et patientia audivit, si- /nat, ut/ **92** nat, ut quaedam adhuc addam. Saepe videmus accidere paucas quaedam et leviculas controuersias et contentiones, minime quidem difficiles natura, quae in concordiam redigantur et sopiantur; tamen non potuisse in concordiam redigi et sopiri, propterea quod animi litigantium et concertantium essent offensi et exacerbati. Quin offendebantur et exacerbabantur cotidie magis, si quis non sinebat offensiones et exacerbationes illas paulatim beneficio temporis mitigari ac veluti maturescere. Si vero hoc in paucis et levioribus contentionibus accidit, quid dicendum est de tam multis et tam gravibus et difficillimis illis, de quibus

¹⁰¹ inceptum] **Opor: incoeptum; Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰² milibus] **Opor: millibus; Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰³ milia] **Opor: millia; Daub, Otm, Corv** idem.

jih bodo pretresali. Katerih vendar? Ne morem se **90** načuditi, ko razmišljam o njihovi teži in razsežnosti ter o tem, da napadajo neposredno korenine in temelje (ki jih želijo iztrgati in izrupati) vsega tvojega položaja in položaja svete Rimske cerkve. Če kdo primerja te s tistimi člani, zaradi katerih se je najprej začela razprava o koncilu, to je, da bi videli, ali upravičenje izhaja samo iz vere ali iz del, ali je kristjan prepričan v svojo odrešitev in podobno, bo ugotovil, da so ti, ki jih opredeljujemo, precej manj pomembni in dosti lažji.

Kajti od tistih, ki jih sprožajo krivoverci, je odvisna opredelitev ter celotni izid in zmaga tako koncila kot celotne Rimske cerkve. Ne bi se spodobilo izogibati temu, da najprej in pred vsem razpravljamo o osebah in o tem, s kakšnim orožjem, če se tako izrazim, se je treba spopadati. Tako je namreč treba, preden se stopi v areno. Toda za Božjo in človeško voljo! Koliko naporov in nadlog, koliko genijev (da tako rečem) ali ljudi **91** in koliko zlata bi bilo treba tam porabiti, preden bi naredili konec obravnavanju in sklepanju glede samih oseb in orožja; vsi smo izkusili, da koncila ni mogoče izpeljati za manjši strošek kakor 12.000 kron mesečno. Treba je bilo hraniti in opremljati kardinale, legate, asistente, nuncije, finančnike, notarje, sle, glasbenike, vodje ceremonij, kurirje, ki so vsak dan tekali iz Rima v Trident in iz Tridenta v Rim; razen tega še velik del škofov, teologov in preštetilne druge; in verjel bi, da bi se iz teh nekakšnih priprav, ki ovirajo začetek pričkanja (kot to imenujejo v javnosti), mogel le stežka izvleči v petih letih. In tako bi šlo v nič skoraj 60.000 kron. Pravim: šlo v nič. Kajti kljub tolikšnemu strošku ne bi opravil ničesar, ne da bi nase in nad sveto Cerkev priklical še večje nevšečnosti in zla.

Vaša Svetost, ki mi je doslej prisluhnila s tolikšno blagostjo in potrpežljivostjo, naj **92** dovoli, da še nekaj dodam. Pogosto vidimo, da prihaja do maloštevilnih in malenkostnih nasprotovanj in sporov, po naravi sicer najmanj težavnih, ki bi jih bilo mogoče pripeljati do sloge in zgladiti; da pa jih kljub temu ni bilo mogoče pripeljati do sloge in zgladiti, ker so bila čustva prepirajočih se in nasprotujočih si užaljena in razdražena. Celo iz dneva v dan bolj so bila užaljena in razdražena, če kdo ni pustil, da se te žalitve in draženja zahvaljujoč času polagoma poležejo in nekako dozoriyo. Če se to dogaja ob maloštevilnih in manj pomembnih sporih, kaj naj rečemo zastran tistih tako številnih, tako hudih in tako zelo težavnih, o katerih sem spregovoril danes? Ker so na obeh straneh čustva razdražena in na vso moč razvneti, naj gorijo

hodie egi? Cum¹⁰⁴ utrimque¹⁰⁵ animi sint irritati et vehementissime offensi, ardeantque odio et ferme furore? Age age, Pater sancte, quod prudentes medici in ulceribus desperatis solent. Commenda totam hanc de religione et de Concilio controversiam Deo et tempori et sine ematurescat; interim non /desunt/ **93** desunt alia bene multa, quae cures, sub tanta rerum maximarum mole, veluti alter Atlas, quem poetae fingunt caelum humeris sustinere: at tu non fecte, sed vere et orbem terrarum regis et simul coelestia. Nam quae hic ligas aut soluis, sunt illic ligata aut soluta.

Beatissime pater, cum¹⁰⁶ haec causa mihi omnium gravissima videretur, attuli in medium tam multa, quanta maxima potui diligentia. Nunc ea potes omnia metiri atque aestimare animo. Profecto enim eiusmodi sunt, ut nemo (meo quidem iudicio) possit ea refellere, neque ullam semitam commonstrare, qua possis superatis tam magnis difficultatibus venire ad instaurationem Concilii. Aut si quis fuerit tanta ingenii vi, tantaque et tam divina prudentia et felicitate, ut queat docere quo pacto te extrices ab his difficultatibus, quas iam attigi, certe non docebit, nullam tibi inveniet viam aut remedium, his quas nunc sum dicturus. Re servavi enim longe maiora, multoque gra- /viora,/ **94** viora, quaeque¹⁰⁷ tua Sanctitas non poterit audire sine magno animi dolore et turbatione. Quid vis amplius? Praeclara illa Germania in suis comitiis Imperialibus statuerat, ut omnes Imperii principes, status atque ordines subiicerent se Tridentino concilio eiusque decreta suscipere atque illis parere. Nunc vero in comitiis Augustanis totum id abrogavit: retraxit inquam, ab oboedientia¹⁰⁸ illius Concilii omnes prorsus Principes, status et ordines et quantum in Germania fuit rescidit ac pedibus conculcavit omnia acta et decreta illius. I nunc et instaure concilium, ne parcas sumptibus, ne parcas laboribus aut periculis: referetur tibi magna gratia, feceris magnum operae pretium,¹⁰⁹ Ecclesiam ruentem sustentabis sempiterna gloria nominis tui, scilicet.

Sed habeo universa capita, quae Augustana comitia in religionis modo causa statuerunt: quare consultum puto, ut explicem hic ordine omnia.

¹⁰⁴ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰⁵ utrimque] **Opor:** *untrinque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰⁷ quaeque] **Opor:** *quaequae*; **Daub, Otm, Corv:** *quaeque*.

¹⁰⁸ oboedientia] **Opor:** *obedientia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁰⁹ pretium] **Opor:** *precium*; **Daub, Otm, Corv** idem.

od sovraštva in malodane besa? Stori, Sveti oče, stori tisto, kar navadno storijo preudarni zdravniki v primeru brezupnih razjed. Zaupaj ves ta spor glede veroizpovedi in koncila Bogu in času in dovoli, da dozori; medtem **93** ne manjka res veliko drugih stvari, za katere lahko pod tolikšno težo najpomembnejših zadev poskrbiš kakor drugi Atlas, ki ga pesniki opisujejo, kako na ramenih podpira nebo; ti pa v resnici in ne namišljeno usmerjaš zemljekrog in obenem še vse nebeško. Kajti tisto, kar tukaj zvežeš ali razvežeš, je tam zvezano ali razvezano.

Preblaženi oče, ker se mi je ta razlog zdel od vseh najtežji, sem jih razkril toliko, kolikor sem jih mogel vestno obdelati. Zdaj lahko vse to v duhu pretehtaš in oceniš. Gotovo so namreč takšni, da jih nihče (vsaj po moji presoji) ne more zavrniti in tudi ne pokazati nobene druge poti, po kateri bi lahko premagal tako hude težave in prišel do obnovitve koncila. Toda če bi kdo premogel tolikšno moč uma in bil tako zelo in tako božansko preudaren in srečen, da bi te lahko poučil o tem, na kakšen način se izkoplješ iz teh težav, na katere si že naletel, te gotovo ne bo poučil, ne bo ti poiskal nobene poti ali sredstva za težave, o katerih nameravam zdaj spregovoriti. Prihranil sem namreč daleč pomembnejše in **94** hujše stvari, ki jih Tvoja Svetost ne bo mogla poslušati brez hude duševne bolečine in zbeganosti. Čemu hočeš še več? Preslavna nemška deželja je na svojem cesarskem zboru sklenila, naj se vsi knezi, stanovi in redovi cesarstva podredijo tridentinskemu koncilu, naj sprejmejo njegove odločbe in jih ubogajo. Zdaj pa je na državnem zboru v Augsburgu to v celoti razveljavila; odtegnila je, pravim, od pokorščine temu koncilu docela vse kneze, stanove in redove, in kolikor je bilo v njeni moči, raztrgala in z nogami poteptala vse njegove sklepe in odločbe. Pojdi zdaj in obnovi koncil, ne varčuj z izdatki, ne varčuj z vlaganjem naporov in tveganjem nevarnosti; povrnjeno ti bo z veliko naklonjenostjo, imel boš veliko korist, podprl boš, seve, podirajočo se Cerkev z večno slavo svojega imena.

Imam pa vsa poglavja, ki jih je augsburški državni zbor pred kratkim sprejel v zvezi z veroizpovedjo; zato menim, da je smiselno, da ti jih tukaj vsa po vrsti navedem.

RECITA PRIMUM.

»1 Cum¹¹⁰ de stabilienda publica pace /Imperii/ **95** Imperii proceres omnium ordinum conuenissent Augustae, visum est proximè esse et compendiariam huius ineundi viam, si primum de religione, cuius titulo vel falso vel vero, hactenus multa exitiosa bella concitata, decideretur.«

Toties decessores tui gravissimis litteris¹¹¹ commonuerunt Caesarem, Regem Romanum aliosque Imperii proceres, ne ponerent falcem in messe aliena: hoc est, ne de religione ipsi agerent, sed eam materiam remitterent ad eum, ad quem spectat, nimirum ad summum Pontificem. Nunc vide ut paruerint. Primum de religione (inquiunt) volumus decidere. Potuisses ferre, si dixissent, Tractemus inter nos. Quaeramus viam componendi dissidii, sed nihil statuamus sine summo Pontifice. Verum aperte dicunt se velle decidere quasi res ad eos pertineat et quod adhuc peius est, decidunt prorsus contra te atque abrogant (ut videbis) quicquid aliquando Comitia pro te statuissent. Quid ab illis expectandum porro? Certe nihil aliud, quam ut per- /gant/ **96** gant omnem tuam potestatem ac iurisdictionem sibi usurpare.

RECITA ALTERUM CAPUT. »At vero ad huius rei legitimam tractationem, cum¹¹² generale, aut rationale Concilium, omnibus liberum et commune, necessario requiratur.«

Subsiste obsecro, sine me hic aliquid ponderare, antequam totum caput legas. Decernunt primum de habendo Concilio omnibus libero et communi. Quid aliud putas illos sibi velle his verbis, quam quod velint celebrare Concilium, ubi Lutherani, pro nefas,¹¹³ possint ipsi singulos articulos controversos, non modo laxis habenis et palam audiente populo disputare et excutere, sed etiam definire et decidere? Quare si tu nunc novam indictionem adornares, eosque ad Concilium invitares, confestim audires se iam vidisse quale Concilium in animo habueris celebrare: hoc est, in quo tuae tantum creaturae possint sententiam dicere: ac nolle accedere, aut consentire, /sed/ **97** sed velle Concilium omnibus liberum et commune. Atque hic suorum Comitiorum decretum allegabunt, a quo nec latum unguem sinent se avelli. PERGE NUNC RECITANDO:

»Idque hoc tempore ob plurimas difficultates convocari opportune nequeat,

¹¹⁰ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹¹ litteris] **Opor:** *litteris*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹² cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹³ nefas] **Opor:** *nephas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

PRVO POGlavJE

»1. Ko so se prvaki vseh redov cesarstva **95** sešli v Augsburgu za utrditev miru, je bilo sklenjeno, da je najbližja in najkrajša pot, da se ta začne, če se najprej odloča o veroizpovedi, pod pretvezo katere so se doslej bodisi lažno bodisi resnično sprožile številne pogubne vojne.«

Toliko tvojih predhodnikov je z zelo ostrimi pismi opomnilo cesarja, rimskega kralja in druge prvake cesarstva, naj s srpom ne žanjejo v tuji žetvi, tj. naj glede veroizpovedi ne odločajo sami, ampak naj to tematiko prepustijo tistemu, ki ga to zadeva, namreč papežu. Zdaj pa poglej, kako so ubogali. Najprej (pravijo) hočemo odločati o veroizpovedi. Prenesel bi, če bi rekli: »Obravnavali bomo med seboj. Iščimo pot, da zgladimo nesoglasje, vendar ničesar ne sklepajmo brez papeža.« Toda odkrito pravijo, da hočejo odločiti, kakor da stvar zadeva njih, in kar je še slabše, odločajo povsem proti tebi in razveljavljajo (kakor boš videl), karkoli je kadarkoli državni zbor sklenil v tvoji prid. Česa se je od njih nadejati v prihodnje? Gotovo ničesar drugega kot tega, da si bodo še **96** naprej prisvajali vso tvojo oblast in polnomočje.

DRUGO POGlavJE

»Toda za zakonito obravnavo te zadeve se nujno zahteva koncil, bodisi splošni bodisi namenski, ki je za vse svoboden in vsem skupen.«

Rotim te, ustavi se; dovoli mi, da tukaj nekaj pretehtam, preden prebereš celotno poglavje. Odločajo najprej o tem, da je treba imeti koncil, ki je za vse svoboden in vsem skupen. Kaj misliš, kaj drugega hočejo s temi besedami kakor to, da hočejo obhajati koncil, kjer lahko luteranci sami – oh, grozota! – o posameznih spornih členih s popuščenimi vajetmi in vpričo ljudstva, ki to posluša, ne samo razpravljajo in jih pretresajo, ampak jih tudi določajo in o njih odločajo? Zato pa bi, če bi zdaj izdal nov razglas in bi jih povabil na koncil, pri priči slišal, da so že videli, kakšen koncil si imel namen obhajati, to je takega, na katerem lahko izrekajo mnenje zgolj tvoji nastavljenici, in da nočejo priti in tudi ne dajati svojega soglasja, **97** pač pa hočejo koncil, ki je za vse svoboden in vsem skupen. Tu se bodo sklicevali na odločbo svojega državnega zbora in ne bodo pristali na to, da bi morali odstopiti za eno samo samcatoped. Nadaljujem za navedkom:

»In ker tega v tem trenutku zaradi preštevilnih težav ni mogoče ustrezno

placuit Regiae Maiestati, Imperatoris vicario, caeterisque ordinibus de hac re iuxta subsequentes condiciones tractationem in aliud temporis spacium reicere.«

Utinam non reiecissent in aliud tempus, sed recta nunc adornassent, celebrassentque. Rogas? Quia nunc aliqui restitissent, ne prorsus omnia nostra condemnarent, seque prorsus a nostro consortio segregarent. Sunt enim nonnulli, sunt qui adhuc nostras partes utcumque¹¹⁴ tuentur: sed labente tempore aut hi morientur, aut patientur se quoque mutari, quemadmodum alii. Multi enim cotidie ex nostris desciscunt ad illos: cum vicissim vix mille simus quisque ex illis qui aliquando Lutherani sunt facti, ad nos soleat redire. /Qua/ 98 Quare omnino videntur velle vincere cunctando, ut sunt astuti, hoc est, expectare illud tempus, quo iam paucissimi appareant in Germania, qui veterem religionem defendant et tunc demum inter se Concilium celebrare et tunc demum condemnatis omnibus nostris dogmatibus ac doctrinis se eximere ab oboedientia¹¹⁵ atque iugo istius Sanctae sedis in perpetuum,

Sed cum plurimarum difficultatum, quibus impediatur Concilium, ne possit celebrari, mentionem faciant, quas alias difficultates eos intelligere putas, nisi eas ipsas quas ego hodie ante oculos tibi posui: quod scilicet minime possit nobis convenire cum illis in XX et amplius gravissimis articulis, nisi forte velis putare eos ignorare aut non habere in promptu illas tam multas difficultates. Pater sancte, nolo quidem affirmare eas esse illic omnibus notas: sed id dixerim, notas esse in Germania bene multis, qui sunt in negotiis versati, vicissimque tuo- /rum/ 99 rum nemini, vide quid dicam: utinam nos non vincerent diligentia, sicuti vincuntur causa.

RECITA TERTIUM

Caput:

»3 Statuunt ergo et se suosque sancte id observaturos iurant, ne quis religionis causa alteri bellum inferat, sed publica pax servetur integra usque ad Concilium.«

Multi, cum timerent sibi bellum inferri, si se Protestantibus coniunxissent, a Regia Maiestate ac reliquis tum spiritualibus tum laicis Principibus, qui nobiscum consentiunt, non audebant hiscere, aut non usque adeo aperte discedere ab institutis Romanae Ecclesiae; et qui iam discesserant, conabantur uti quadam moderatione, metu scilicet belli. At nunc, metu hoc, ac veluti freno sublato, profecto actum est in Germania de rebus nostris.

¹¹⁴ utcumque] **Opor:** *utcunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹⁵ oboedientia] **Opor:** *obedientia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

sklicati, so kraljevo Veličanstvo, kraljevi namestnik in drugi redovi sklenili razpravo o tej zadevi pod naslednjimi pogoji prestaviti na drug čas.«

O da bi je ne bili prestavili na drug čas, ampak bi jo takoj zdaj opravili in obhajali! Vprašaj, zakaj? Ker bi se zdaj nekateri uprli temu, da bi docela obsodili vse, kar je naše, in se docela ločili od naše skupnosti. Obstaja jih namreč nekaj, nekaj takih, ki bodo kakorkoli že ščitili našo stran; toda čas teče in ti bodo bodisi pomrli bodisi dopustili, da tudi njih spremenijo, kakor so to dopustili drugi. Mnogi iz naših vrst namreč iz dneva v dan odpadajo k njim, medtem ko se po drugi strani navadno komaj vsak tisoči iz vrst tistih, ki so nekdaj postali luteranci, vrne k nam. **98** Zato se nasploh dozdeva, da hočejo zmagati z zavlačevanjem, saj so premeteni, se pravi, hočejo počakati na tisti čas, ko bo v nemški deželi očitno le še peščica teh, ki bodo branili staro vero, in šele nato znotraj svojega kroga obhajati koncil ter se po obsodbi vseh naših dogmatičnih naukov za vselej odtegniti pokorščini in jarmu te Svete stolice.

Toda ker omenjajo prešteviline težave, ki preprečujejo, da bi lahko izpeljali koncil, kaj meniš, katere druge težave imajo v mislih, če ne prav te, ki sem ti jih danes predočil? Tega mi v dvajset ali več nadvse spornih členih nikakor ne bi mogli zgladiti z njimi, razen če se morda prepričuješ v to, da oni ne poznajo in nimajo pred očmi tistih tako hudih težav. Sveti oče, nočem trditi, da so te težave tam vsem znane; dejal pa bi le to, da so v nemški deželi dobro znane mnogim, ki se ukvarjajo s politiko, na drugi strani pa nikomur izmed **99** tvojih; glej, kaj govorim: ko le ne bi njihova marljivost premagala naše tako, kakor naša stvar premaga njihovo!

TRETJE POGLAVJE

»Sklepajo torej in prisegajo, da bodo sami in vsi njihovi sveto upoštevali to, da ne bi kdo iz verskih razlogov začel vojne z drugim, ampak naj se splošni mir ohranja brez prekinitev vse do koncila.«

Mnogi si iz bojazni, da bi, če se bodo pridružili protestantom, kraljevo Veličanstvo in drugi tako duhovni kot laični knezi, ki soglašajo z nami, z njimi začeli vojno, niso upali črhiniti ali pa se do te mere odkrito oddaljiti od uredbe Rimske cerkve; in tisti, ki so se že oddaljili, so skušali biti nekako zmerni, iz strahu pred vojno seve. A zdaj, ko je ta strah popustil, kakor bi popustile vajeti, je zagotovo konec z našimi zadevami v nemški deželi.

RECITA QUARTUM.

»4 Id quo fiat commodius, cautum esse volunt, ne quis ex eo numero qui Pontificalium sunt partium, Augustanae confessionis/ **100** fessionis doctrinam ac religionem temere carpat, vexet et contemnat: rursus nec Augustanae confessionis patroni Papistarum religionem inturbent, sed bona pace transigatur inter eos usque ad Concilium.«

Bone Deus, quid hic audimus? Tuae leges clamant eos, qui confessionem Augustanam sunt amplexi, esse haereticos et schismaticos et si quem illiusmodi potes in Italia, in Gallia, in Hispania deprehendere, coniicis in ignes atque aliis tormentorum generibus merito afficis. At egregia ista Comitiam magna gravitate decernunt, ne quis eos carpat, ne quis vexet neve contemnat. O indignum facinus! En quo ventum est! Sed adhuc deteriora sunt, quae sequuntur.

RECITA QUINTUM:

»5 Item liberum sit cuivis, qui sub Papatu sunt, sese sine famae et propriorum bonorum dispendio, Euangelicis (uti vocant) partibus adiungere, etiam ex Praelatis et aliis ordinibus: absque tamen Capitulorum, Episcopatum, Monasteriorum etc. bonorum /immutazione/ **101** immutatione et dispendio.«

Quid iam restat amplius? Tua Sanctitas habet Lutheranos pro infamibus atque eos exuis omnibus bonis: Comitiam vero statuunt ex diametro contra te atque iniquum licere sine iactura famae aut bonorum deserere aut abicere partes et doctrinam Sanctae Romanae Ecclesiae. Quis umquam¹¹⁶ putasset Lutheranam¹¹⁷ haeresim huc evasuram? Proh Deum atque hominum fidem! Quae monstra videmus? Grave sane atque intolerabile fuisset, si solis laicis permisissent, uti illis liceret sine ulla infamia fieri Lutheranis gravius atque intolerabilius, si presbyteris ac monachis: sed gravissimum atque intolerabilissimum est, quod etiam Abbatibus atque Episcopis, quos decet reliquos in officio continere. Ergo tui presbyteri, tui monachi, tuique praelati, qui sunt consecrati atque habent characterem indelebilem, possunt nunc ex decreto Comitiorum illam Sacrosanctam unctionem ludibrio habere, possunt uxorem ducere et dedere se tam libidinoso vitae generi. Sed/ **102** ri. Sed adhuc deterius est, quod sequitur; nam agitur de bonis Ecclesiae.

RECITA SEXTUM.

»6 Bona Ecclesiastica ante Passaviensem confoederationem occupata a

¹¹⁶ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹⁷ Lutheranam] **Opor:** *Luteranam*; **Daub, Otm, Corv:** *Lutheranam*.

ČETRTO POGLAVJE

»Da bi do tega čim zložneje prišlo, hočejo, da velja previdnost, da ne bi kdo izmed teh, ki pripadajo papeški strani, **100** nepremišljeno napadal, mučil in zaničeval verskega nauka protestantske veroizpovedi in da na drugi strani zaščitniki protestantske veroizpovedi ne bi povzročali pretresov v veri papištov, ampak da se zadeve med njimi urejajo umirjeno vse do koncila.«

Ljubi Bog, kaj tukaj slišimo? Tvoji zakoni vpijejo, da so tisti, ki so se oprijeli protestantske veroizpovedi, krivoverci in razkolniki, in če lahko kakega take vrste zasačiš v Italiji, v Franciji in v Španiji, ga vržeš na grmado in ga upravičeno kaznuješ še z drugimi vrstami mučenja. Toda tisti imenitni cesarski zbor odloča z veliko resnobo, naj jih nihče ne napada, naj jih nihče ne muči in naj jih ne zaničuje. Kakšno nespodobno hudodelstvo! Na, poglej, kam smo prišli! Toda še hujše so stvari, ki sledijo.

PETO POGLAVJE

»Prav tako naj bo slehernemu od teh, ki so pod papeško oblastjo, dana svoboda, da se brez izgube dobrega glasu in lastnega premoženja pridruži evangeličanski (kot jo imenujejo) strani, tudi iz vrst prelatov in drugih redov, vendar brez vsake spremembe ali izgube premoženja kapitljev, **101** škofij, samostanov itn.«

Kaj sploh še ostane? Tvoja Svetost ima luterance za zloglasneže in jemlješ jim vse premoženje; državni zbor pa sklepa povsem nasprotno proti tebi in pravijo, da lahko brez izgube dobrega glasu ali premoženja zapustijo ali zavržejo pripadnost in nauk svete Rimske cerkve. Kdo bi kadarkoli pomislil, da bo luteransko krivoverstvo prišlo tako daleč? Za Božjo in človeško voljo! Kakšne pošasti gledamo? Vsekakor bi bilo hudo in neznosno že to, da bi laikom dovolili, da bi jim bilo dovoljeno brez sleherne osramotitve prestopiti med luterance, še huje in neznosneje bi bilo, če bi bilo to dovoljeno duhovnikom in redovnikom; toda najhuje in najneznosneje je, da je to dovoljeno tudi opatom in škofom, ki bi morali ostale zadrževati v službi. Torej se tvoji duhovniki, tvoji redovniki in tvoji prelati, ki so bili posvečeni in nosijo neizbrisljivo znamenje, lahko zdaj po odločbi cesarskega zbora posmehujejo temu presvetemu maziljenju, lahko se ženijo in se predajajo tako razvratnemu načinu življenja.²³ **102** Toda še hujše je to, kar sledi; gre namreč za premoženje Cerkve.

ŠESTO POGLAVJE

»Cerkveno premoženje, ki so ga knezi, mesta in drugi redovi zasegli pred

principibus, civitatibus, caeteris ordinibus et in alios usus collata, nec vi nec legibus repetantur neque repetere volenti Camera Imperatoria potestatem faciat.«

Hactenus Praepositi, Canonici, Monachi et id genus plurimi sperarunt fore ut possint aliquando repetere et recuperare bona suarum Ecclesiarum, quibus fuerant expoliati: sed nunc miseri omni spe destituti forte cogentur fieri Lutherani, ne fame pereant. Bona atque opes Ecclesiarum, Beatissime pater, sunt nervi tuae auctoritatis¹¹⁸ ac potestatis. Quare male agitur, si hi inciduntur ac debilitantur, ut hic vides. Certe omnes illi tam multi, qui interea dum illa bona possidebant, aut rursus in eorum possessionem restitutum iri sperabant, tuas partes ardentem tuebantur, aut frigide posthac /tuebuntur,/ **103** tuebuntur, aut prorsus desciscent abs te.

PERGE ET RECITA MIHI

Septimum.

»7 Iurisdictiones Ecclesiasticae et ministeriorum constitutiones, ante Pataviensem confederationem non ereptae ordinariis ac legitimis collatoribus, non eripiantur: ita tamen, ut illi iuxta illius loci, oppidi vel ducatus religionem, sive Augustanae doctrinae sive Papisticae sit, ministros ordinent idoneos et de horum convenienti salario se inter se ambae partes pacifice transigant.«

Pater sancte, vide quid Lutherani vicissim nobis condonent, cum¹¹⁹ tam multa et tam gravia statuerint pro se ipsis: Bona, inquit, et iurisdictiones Ecclesiasticae, quae non fuerunt ereptae ante confoederationem Pataviensem, non eripiantur. At post illam confoederationem fere nulla facta est vel bonorum vel iurisdictionum occupatio, sed quicquid occupatum est, multo ante occupatum est. /Quare/ **104** Quare ex hoc capite nos nihil commodi consequimur: immo adversarii etiam ex hoc ipso magnum commodum consequuntur, nimirum confirmationem bonorum ac iurisdictionum occupatarum.

AT VIDEAMUS OCTAVUM:

»8 Denique illa ipsa bona Ecclesiarum occupata in usum pauperum, scholarum et ministrorum sustentationem, hospitalium, xenodochiorumque aedificationem seu fundationem conferantur.«

Hoc perinde est, ac si dixissent nullum existere Purgatorium, non esse orandum pro mortuis, immo Missam non esse sacrificium pro vivis ac mortuis. Nam abrogant fundationes ac statuunt bona testatorum in alios usus transferenda, quam in missas recitandas vel canendas pro salute animarum: aiunt se velle illis

¹¹⁸ auctoritatis] **Opor:** *autoritatis*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹¹⁹ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

passavskim mirovnim sporazumom²⁴ in ga namenili za druge namene, se ne sme zahtevati nazaj ne s silo ne po zakonih in tistemu, ki bi ga hotel pridobiti nazaj, naj cesarska zbornica ne ugodí.«

Doslej so predstojniki, kanoniki, redovniki in številni tovrstni upali, da bodo nekoč lahko zahtevali nazaj in si ponovno pridobili premoženje svojih cerkva, ki jim je bilo odvzeto; toda zdaj bodo reveži, ki so ostali brez slehernega upa, morebiti prisiljeni postati luteranci, da ne umrejo od lakote. Imetje in premoženje cerkva, Preblašeni oče, sta mišičevje tvoje veljave in oblasti. Zato trda prede, če le-to propada in se manjša, kakor tu vidiš. Gotovo bo vsa tista množica onih, ki so tedaj, ko so še imeli v posesti te dobrine ali so upali, da jih dobijo nazaj v last, goreče zastopali tvojo stran, odslej precej mlačna **103** ali pa bodo povsem odpadli od tebe.

Nadaljujmo in navedimo SEDMO POGLAVJE.

»Cerkvena polnomočja in ministerialna določila, ki ordinarijem in zakonitim davčnim izterjevalcem niso bila odvzeta pred padovanskim sporazumom, naj se ne odzamejo, a v tem smislu, da v posameznem kraju, mestu ali vojvodstvu skladno z njegovo veroizpovedjo, najsi je ta protestantska ali papistična, razporedijo primerne uradnike in da se glede ustrezne plače zanje obe strani mirno zedinita.«

Sveti oče, poglej, kaj nam bodo luteranci v zameno podarili, potem ko so sami zase odredili toliko usodnih reči: »Premoženje,« pravijo, »in cerkvena pooblastila, ki niso bila odvzeta pred padovanskim sporazumom, naj se ne odzamejo.« Toda po tistem sporazumu ni prišlo do nobene zasege premoženja ali pooblastil; karkoli je bilo zaseženo, je bilo zaseženo dosti prej. **104** Zato na osnovi tega poglavja mi ne bomo dosegli prav nobene koristi; še huje, nasprotniki bodo na podlagi prav tega poglavja dosegli veliko korist, namreč potrditev zasege dobrin in pooblastil.

Toda poglejmo OSMO POGLAVJE.

»Vrh tega naj se prav ta zasežena imetja cerkva namenijo za podporo revežem, za vzdrževanje šol in upravnikov, za gradnjo ali ustanavljanje bolnišnic in hospicev.«

To je prav tako, kakor če bi dejal, da ne obstajajo nobene vice, da ni treba moliti za mrtve, da celo maša ni daritev za žive in mrtve. Ukinjajo namreč sklade in določajo, da je treba imetja oporočiteljev prenesti v druge namene kakor za branje ali petje maš za odrešitev duš; pravijo, da hočejo s temi imetji vzdrževati reveže, šole, upravnike cerkva in bolnišnice. A tukaj se nam zadaja

bonis sustentare pauperes, scholas, ministros Ecclesiarum ac hospitalia. At duplici vulnere hic afficimur. Primum, quod abrogant, quantum in ipsis est, Purgatorium; alterum, quod eisdem bonis, /quibus/ **105** quibus alendum ac sustentandum fuerat Purgatorium et reliquae doctrinae quas tenet ac approbat haec Sancta sedes, nobis bellum inferunt. Cum¹²⁰ enim dicunt se velle scholas instituere ac ministros Ecclesiarum alere, dicunt se velle habere seminarium haereticorum, ac veluti militum, qui nos perpetuo oppugnent. Nam quid aliud nisi haereses docentur in illis scholis atque Ecclesiis? Pater beatissime, quanto magis introspicias, tanto plus veneni videas in his articulis.

RECITANONUM:

»9 Liberum sit unicuique religionis causa alio, rebus suis et existimatione integris et illaesis, migrare: ita tamen, ut magistratui debita, iuxta eius loci stas leges, bonorum portio (quam Gabellam iurisperiti uocant) pendatur. Et qui servi sunt mancipati, hac ratione servitute minime liberentur.«

In quinto statuum est licere unicuique, etiam Praelatis, sine famae ac bonorum /dispendio/ **106** dispendio discedere a tua obedientia tuisque doctrinis et sequi Lutheranam, nunc statuitur, ut liceat etiam vertere solum, mutare dominum, sine ulla iactura honoris ac bonorum. Quare si quis Germaniae Princeps vellet mordicus retinere veterem religionem, subditi venditis bonis alio diffluent. Vide quanti momenti sit hoc nonum caput, quod primo aspectu nihil novi videtur statuere a quinto. Frenum,¹²¹ inquam, iniectum est Principibus, ne impediunt eos qui volunt Lutherani fieri, ne forte fiant corpus sine anima, hoc est, Princeps sine subditis.

RECITA DECIMUM:

»10 Et quia generale Concilium, in quo liberum sit omnibus tuto quid de religione sentiant, palam effari, hactenus dilatum: minime vetita aut interdicta sint nationalia, provincialia,¹²² seu particularia concilia, colloquia et conventus, modo publicam pacem non perturbent.«

Hoc quidem, ac XII mihi videtur o- /mnum/ **107** mnum enormissimum ac pestilentissimum. Hic primum repetunt de habendo Concilio, in quo omnibus, hoc est, etiam Lutheranis, proh nefas!¹²³ liberum sit impune palam dicere contra te. Quid illic putemus eos esse dicturos? Qua modestia de tuo primatu, de nostris

¹²⁰ cum] **Opor:** *quum*; **Daub:** *cum* (abb.); **Otm, Corv:** *cum*.

¹²¹ frenum] **Opor:** *fraenum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹²² provincialia] **Opor:** *provincialia*; **Daub, Otm, Corv:** *provincialia*.

¹²³ nefas] **Opor:** *nephas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

dvojna rana. Prva, da ukinjajo, kolikor je v njihovi moči, vice; druga, da s temi istimi imetji, **105** s katerimi je bilo treba vzdrževati in podpirati vice in ostale nauke, ki se jih oklepa in jih potrjuje ta Sveta stolica, z nami začenjajo vojno. Ko namreč pravijo, da hočejo ustanavljati šole in vzdrževati upravnike cerkva, pravijo, da hočejo imeti semenišče za krivoverce in tako rekoč za vojake, ki nas bodo nenehno oblegali. Kaj drugega namreč učijo v tistih šolah in cerkvah, če ne krivoverstvo? Preblaženi oče, kolikor natančneje bi se poglobil, toliko več strupa bi videl v teh členih.

DEVETO POGlavJE

»Slehernemu naj bo dana svoboda, da se iz verskih razlogov preseli drugam, pri tem pa njegovo premoženje ostane nedotaknjeno in njegov ugled neokrnjen, a na tak način, da se državnemu uradu skladno s postavljenimi zakoni tega kraja plača dolžni delež imetja (ki ga pravni strokovnjaki imenujejo gabela). In tisti, ki so prodani kot sužnji, naj se na ta način nikakor ne osvobodijo sužnosti.«

V petem poglavju je bilo določeno, da je dovoljeno slehernemu, tudi prelatom, brez izgube dobrega glasu **106** in imetja odtegniti se pokorščini tebi in tvojim naukom ter slediti luteranskemu nauku; zdaj se sklepa, da je dovoljeno tudi spremeniti kraj bivanja in zamenjati gospoda, in to brez sleherne izgube časti in imetja. Kajti če bi se hotel kak vladar nemške dežele zagrizeno oklepati stare veroizpovedi, bi njegovi podložniki prodali imetje in se razpršili drugam. Poglej, kako pomembno je to deveto poglavje, za katerega se na prvi pogled zdi, da ne določa ničesar drugega kot peto poglavje. Uzdo, pravim, je treba nadeti knezom, da ne bodo ovirali teh, ki hočejo postati luteranci, da ne bi slučajno postali telo brez duše, to je knez brez podložnikov.

DESETO POGlavJE

»In ker je bil splošni koncil, na katerem je vsem dano svobodno in brez tveganja spregovoriti, kaj menijo o veroizpovedi, preložen vse do sedaj, naj se ne prepoveduje ali preprečuje nacionalnih, provincialnih ali posebnih koncilov ter razprav in shodov, da le ne kalijo javnega miru.«

To in pa dvanajsto poglavje se mi sicer zdita **107** od vseh najbolj nenavadni in najbolj škodljivi. Tukaj najprej znova zahtevajo, da je treba imeti koncil, na katerem je vsem, tj. tudi luterancem – ojoj, groza! –, dovoljena svoboda,

Missis, deque aliis controversis articulis disputaturos? Horresco vel cogitans. Deinde hoc audi: Si, inquit, generale Concilium differetur, liceat interea adornare nationale aut provinciale, seu colloquium seu conventus. Tandem enim res huc redibit: id tandem, inquam, acturi sunt Germani, quod semper post natam hanc controversiam spectarunt et summis votis optarunt: nempe celebraturi sunt sibi nationale Concilium, quo se in perpetuum diuidant ac separent a tuae sedis unitate, multo peius quam Graeci. Utinam non ita sit! Sed vaticinor non sine lacrimis¹²⁴ (ut vides) ita futurum.

RECITA UNDECIMUM:

»11 In quibus locis hactenus utraque religio concessa fuit et ceremoniae admissae, /nulla/ **108** nulla per violentiam eiciatur, usque ad Concilii generalis decisionem.«

Recte hoc, per violentiam non eiciatur. Sed loco violentiae adhibebitur alia machina, quae in hoc genere tantundem, aut etiam plus valet; nempe artes, sollicitationes, conciones, obrusi libri, libelli et picturae, ad spectandum et legendum. Sic enim commodius a paucis quibusdam instillantur haereses ut venena, quam per vim multorum. Quare si in quantumvis magna civitate reperiantur duntaxat viginti, qui labe Lutherana sint infecti, horum sermones veluti cancer serpunt et possunt tibi reliquam multitudinem brevi inficere. Ita sunt diligentes et solliciti: ac mirabile ductu est, non idem vicissim contingere, ut scilicet nostri usque adeo cordi habeant nostram doctrinam, neque in ea promovenda sint ita anxii. SED RECITA XII. Proh dolor! Quale hoc erit?

»12 Quae in prioribus conventibus Imperialibus decreta sunt, in quibus ab hu- /ius/ **109** ius novissimi Augustani conventus constitutionibus vel paululum quid diversum ac contrarium fuerit, abrogentur, annihilentur et cassata habentor.«

An non dixi paulo ante, autoritate horum praeclarorum Comitiorum esse sublatum atque abrogatum, quicquid in prioribus Comitiiis actum fuerat ad commodum rerum nostrarum? Certe hic prorsus abrogata est sententia, quam anno 1523 Caesar tulit contra Lutherum, atque omnes eius sectatores. Abrogatum est illud decretum, cui nomen INTERIM, in quo licet quaedam inessent contra nos, puta de coniugio sacerdotum et de communionem sub utraque specie: tamen plurima inerant contra Lutheranos. Et nunc, inquam, sunt abrogata. Praeterea abrogatum est decretum, quo anno 1548 omnes Principes, status, atque ordines Imperii submiserunt se Concilio Tridentino. Audis hoc, Pater sancte? Recitavi

¹²⁴ lacrimis] **Opor, Daub, Corv:** *lachrymis*; **Otm:** *lachrimis*.

da ne kaznovano javno govorijo proti tebi. Kaj naj si mislimo, da bodo tam govorili? S kakšno umerjenostjo bodo razpravljali o tvojem prvaštvu, o naših mašah in o drugih spornih členih? Zgrozim se, če samo pomislim na to. Dalje prisluhni temu: »Če,« pravijo, »bo generalni koncil preložen, naj bo dovoljeno medtem pripraviti nacionalnega ali provincialnega, bodisi razpravo ali shod.« Naposled bo namreč zadeva prišla do sem: Nemci bodo, pravim, naposled dosegli to, za čimer so vedno stremeli, odkar se je razvnel ta spor, in kar so si na vso moč želeli: obhajali bodo svoj nacionalni koncil, s katerim se bodo za vselej oddelili in ločili od enotnosti s tvojo stolico, še dosti huje kot Grki.²⁵ O da bi ne bilo tako! Toda prerokujem, da tako bo, in to ne brez solza (kakor vidiš).

ENAJSTO POGLAVJE

»V tistih krajih, v katerih sta bili doslej dovoljeni obe veroizpovedi in dopuščeni obe obredji, **108** naj nobene ne izženejo nasilno vse do odločitve generalnega koncila.«

Prav je tako: »... naj se ne izžene nasilno.« Toda namesto nasilja bo pri roki kak drug zvijačni ukrep, ki v tej vrsti ukrepov zaleže vsaj toliko ali še celo bolj, namreč spletke, nadlegovanje, shodi, vsiljevanje knjig,²⁶ plakati in slike za ogled in branje. Na ta način namreč zgolj peščica ljudi kakor strup nakaplja krive nauke bolj nevsiljivo kakor sila mnogih. Če se jih potemtakem v še tako veliki državi najde vsaj dvajset, ki so se navzeli luteranske pogube, se njihove pridige širijo kakor rak in ti lahko v kratkem okužijo ostalo množico. Tako marljivi so in zavzeti, na drugi strani pa se, prav nenavadno, ne dogaja isto, da bi namreč bil našim tako zelo pri srcu naš nauk, in tudi niso tako zavzeti pri njegovem širjenju.

Toda navedimo DVANAJSTO POGLAVJE. Joj, bolečina! Le kakšno bo?

»Kar je bilo odločeno na prejšnjih cesarskih zborih, naj se v tistih delih, **109** ki se še tako neznatno razlikujejo ali nasprotujejo sklepom tega zadnjega augsburškega zbora, razveljavi, izniči in velja za ovrženo.«

Ali nisem malo prej dejal, da je bilo z veljavo tega preslavnega zbora ukinjeno in razveljavljeno vse, kar je bilo na prejšnjih zborih sklenjeno v korist naše strani? Gotovo je bil tukaj povsem razveljavljen sklep, ki ga je cesar leta 1523 sprejel proti Lutru in vsem njegovim privržencem.²⁷ Razveljavljena je bila tista odločba, imenovana *interim*,²⁸ ki je, čeprav so v njej nekatere stvari proti nam, na primer, kar zadeva poročanje duhovnikov in obhajanje pod obema podobama, kljub temu vsebovala veliko proti luterancem. In zdaj, pravim, so

hodie ipsum decretum, ubi sunt haec verba: »Omnes et singuli status, privatim et publice sese ta- /li Con/ 110 li Concilio (de Tridentino loquitur) adiungant et subiciant, ac concordem eius decisionem et determinationem oboedienter¹²⁵ expectent et suscipiant, nec non ei pareant atque obsequantur.«

At nunc audi quid statuunt: Quae in prioribus conventibus Imperialibus decreta sunt, abrogentur, annihilentur, cassentur. Proh dolor! Nam saepe cogor suspirare. Quo fructu ergo potes idem, atque eisdem conditionibus Concilium instaurare, si vides Imperialia Comitia, hoc est totam Germaniam, se tam aperte retraxisse ab illius oboedientia,¹²⁶ atque ipsum etiam totum Tridentinum Concilium (quantum in illis est) abrogasse ac pedibus conculcasse? Dicant quod volent: ego semper magis magisque in ea opinione confirmor, te non debere de instaurando Concilio cogitare.

SUPEREST XIII, quare hoc quoque recita:

»13 In hac tamen pacificatione, confoederatione ac novis privilegiis, omnes se- /ctae,/ 111 ctiae, vel haereses, praeter Augustanam confessionem et Pontificiam, exclusae sint, nec nobiscum participant quicquam.«

Ecce iam factam confoederationem in causa religionis inter Germanos, ac etiam sibi concessisse privilegia. Quid ergo inquirunt se expectare tempus Concilii celebrandi? Mihi hic videntur iam peregrisse, atque absoluisse totum Concilium. Damnarunt enim Anabaptistas, atque alios sectarios, qui eos excluserint a participatione illius pacificationis, confoederationis, ac privilegiis: quin nostram quoque religionem non obscure condemnarunt, cum¹²⁷ statuerint Lutheranos non esse carpandos, vexandos neque contemnendos: quin posse eos id genus doctrinae profiteri sine ullo aut famae aut bonorum dispendio; cumque¹²⁸ omnia abrogarint, quae vel tantillum facerent pro hac sancta Romana Ecclesia (pondera mihi ea uerba, PAULULUM QUID). Dico iterum illos nostros adversarios sub praetextu ac nomine Comitiorum, Con- /cilium/ 112 cilium iam celebrasse.

Sed iam recita pauca illa quae reliqua sunt, ut finiamus tam funestam materiam.

»Haec ordinant et decernunt seque sancte observaturos pollicentur Regia maiestas et omnes Imperii status atque Camerae, ut haec rata habeat, iubent.«

Beatissime Pater, hoc te scire, ac memoria diligenter retinere necesse est:

¹²⁵ oboedienter] **Opor:** *obedienter*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹²⁶ oboedientia] **Opor:** *obedientia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹²⁷ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm:** *cum*; **Corv:** *cum* (abb.).

¹²⁸ cumque] **Opor:** *quumque*; **Daub, Otm, Corv:** *cumque*.

razveljavljene. Vrh tega je bila razveljavljena odločba, s katero so se leta 1548 vsi knezi, stanovi in redovi cesarstva podredili tridentinskemu koncilu. Slišiš to, Sveti oče? Danes sem navedel samo odločbo, v kateri so te besede: »Vsi in posamezni stanovi, zasebno in javno, naj se takemu **110** koncilu (govori o tridentinskem) pridružijo in podredijo, naj pokorno pričakajo in sprejmejo njegovo soglasno odločitev in določitev ter naj se ji pokoravajo in jo ubogajo.«

Toda prisluhni zdaj, kaj sklepajo: »Kar je bilo odločeno na prejšnjih cesarskih zborih, naj se razveljavi, izniči, ovrže.« Oj, bolečina! Prisiljen sem namreč pogosto vzdihovati. Ob kakšni koristi lahko ta isti koncil obnoviš, in to pod istimi pogoji, če vidiš, da se je cesarski zbor, tj. celotna nemška dežela, tako odkrito odtegnil od pokorščine temu koncilu in da je tudi sam tridentinski koncil (kolikor je v njihovi moči) v celoti razveljavil in poteptal? Naj govorijo, kar hočejo: jaz sem vedno bolj in bolj utrjen v tem prepričanju, da ne smeš razmišljati o obnovitvi koncila.

Ostane še TRINAJSTO POGlavJE, zato navedimo tudi tega:

»Kljub temu naj bodo iz tega premirja, sporazuma in novih privilegijev izvzete vse **111** ločine, celo krivoverske, razen protestantske in papeške veroizpovedi, in naj ne bodo z nami sodeležne ničesar.«

Poglej, med Nemci se je že oblikovala zveza, ki zadeva veroizpoved, in so tudi sebi podelili privilegije. Čemu torej pravijo, da pričakujejo čas obhajanja koncila? Tu se mi zdi, da so to že storili in da so s celotnim koncilom opravili. Prekrščevalce in druge sektaše so namreč obsodili ti, ki so jih izključili iz soudeležnosti pri tem premirju, sporazumu in privilegijih; celo našo veroizpoved so neprikrito obsodili, ker so sklenili, da luterancev ni treba napadati, mučiti in tudi ne zaničevati; še več, ti lahko celo to vrsto nauka izpričujejo brez sleherne škode za njihov dober glas in imetje. In ker so razveljavili vse, s čimer bi storili kaj še tako malega v prid tej sveti Rimski cerkvi (pretehtaj te moje besede – *kaj še tako malega*), vnovič pravim, da so ti naši nasprotniki pod pretvezo in v imenu cesarskega zbora **112** koncil že izpeljali.

A navedimo še tistih nekaj malenkosti, ki so ostale, da končamo s tako pogubonosno tematiko.

»Kraljevo Veličanstvo in vsi stanovi cesarstva ter zbornice odrejaajo, odločajo in obljubljaajo, da se bodo tega sveto držali, in velevajo, naj to velja za pravnomočno.«

Preblaženi oče, nujno je, da to veš in da si vestno zapišeš v spomin:

Serenissimus rex Romanus, tres Archiepiscopi, Electores atque alii omnes (eos dico, qui adhuc retinent tuam oboedientiam¹²⁹) consensere in haec omnia, quae nunc audisti: ac sancte etiam iurarunt se ea observaturos. Quare si tu Concilium (ut dixi) indiceres, in quo non appareret, omnino liberam futurum esse omnibus tuto palam dicere, quid sentiant: neque Regia ipsa maiestas, neque illi tui Archiepiscopi neque reliqui tuarum partium Principes ac civitates ullo modo possunt sine periurio, sine infamia et rerum suarum omnium periculo ab istorum Comitiorum decretis discedere, ut in tuum Concilium consentiant. Cur ergo / indicas? / **113** indicas? Cur celebres? Opus enim esset, ut rursus fieret Comitium, ubi haec decreta prorsus abrogarentur ac nova concinnarentur, quibus tota auctoritas¹³⁰ ac potestas celebrandi Concilii tibi uni permetteretur. Sed de hoc desine cogitare. Praecido enim tibi, sine ulla exceptione, omnem spem: immo hoc nefando¹³¹ fundamento iacto quotidie in peius ruent res nostrae, quantum ad Germaniam attinet. Ac puto quidem te cogitaturum de rescindendis tua auctoritate¹³² illis pestilentibus Comitibus ac Caesari et Romano regi imperaturum, ut ipsi quoque ea rescindant: quin etiam interminaturum, ne accedant ad comitia, in quibus talia tractantur. Sed frustra omnia, mihi crede.

Nunc ubi sunt magnificae illae promissiones Cardinalis illius (scis, quem dicam) qui quotidie litteris ac nuntiis¹³³ affirmabat venisse nunc illud tempus, quo tota Germania pertaesa suarum haeresum confluxura esset ad unitatem, ad oboedientiam¹³⁴ atque oscula pedum vestrorum? /Memini/ **114** Memini me in litteris illius legisse audientibus in consistorio omnibus purpuratis Patribus hanc clausulam: »Collegit nuper ad oboedientiam¹³⁵ istius Sanctae sedis Cardinalis Polus totam Angliam. Quare eius exemplo colligemus nunc ex his Comitibus totam Germaniam.« Sic omnino scriptum erat: at quod peius est, adhuc verba dat, et vult nos lactare inani spe. Ait enim se mox in patriam rediturum et curaturum illic nescio quid sua auctoritate,¹³⁶ qua se iactat plurimum valere. At omnes nostri, qui inde aut veniunt aut scribunt, affirmant illum haud magni fieri.*

¹²⁹ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³⁰ auctoritas] **Opor:** *autoritas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³¹ nefando] **Opor:** *nephando*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³² auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub:** *autoritata*; **Otm, Corv:** *autoritas*.

¹³³ nuntiis] **Opor:** *nunciis*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³⁴ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³⁵ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³⁶ auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

* text. ab asterisco usque ad finem primae actionis deest in **Daub, Otm, Corv**: vide epilogum p. 191–193.

presvetli rimski kralj, trije nadškofje, elektorji in vsi drugi (govorim o tistih, ki so doslej ohranjali pokorščino tebi) so pristali na vse to, kar si zdaj slišal; in sveto so tudi prisegli, da se bodo tega držali. Če bi potemtakem (kakor si dejal) napovedal koncil, v primeru katerega ne bi bilo jasno, da je vsem omogočeno brez skrbi javno povedati svoje mnenje; in če niti samo kraljevo Veličanstvo niti tisti tvoji nadškofje niti preostali knezi in mesta, ki so na tvoji strani, ne bi mogli na noben način brez krive prisege, brez osramotitve in tveganj za vse svoje zadeve odstopiti od odločb njihovega zbora, da bi soglašali s tvojim koncilom – zakaj neki bi ga torej **113** napovedal? Zakaj bi ga obhajal? Treba bi namreč bilo, da znova pride do koncila, kjer bodo povsem razveljavljene te odločbe in bodo zasnovane nove, ki bi tebi edinemu dajale vsa pooblastila za njegovo obhajanje. O tem kar nehaj razmišljati. Brez izjeme ti bom namreč odvezel sleherni up; še več, ko bo ta zločinski temelj položen, bo z našimi interesi, kar zadeva nemško deželo, vsak dan šlo na slabše. In menim, da boš razmislil o tem, da s svojo avtoriteto razveljaviš tisti pogubni cesarski zbor, in da boš tudi cesarju in rimskemu kralju zaukazal, naj ga še sama razveljavita; da jima boš celo zagrozil, naj se ne udeležita zbora, na katerem se obravnavajo takšne zadeve. Toda vse zaman, verjemi mi.

Kje so zdaj tiste mogočne obljube onega kardinala (veš, o kom govorim), ki je iz dneva v dan v pismih in po glasnikih zatrjeval, da je zdaj prišel tisti čas, ko se bo celotna nemška dežela, naveličana svojih krivoverstev, zlila v eno, k poslušnosti in poljubljanju vaših nog? **114** Spominjam se, da sem v njegovem pismu vsem slušateljem, koncilskim očetom v škrlatu, v konzistoriju prebral naslednjo klavzulo: »Nedavno tega je kardinal Pole²⁹ celotno Anglijo združil k pokorščini temu Svetemu sedežu. Zato bomo po njegovem zgledu zdaj po tem državnem zboru združili celotno nemško deželo.« Vsaj tako je bilo napisano; toda, kar je še hujše, še vedno govoriči in nas hoče pitati s praznim upanjem. Pravi namreč, da se bo kmalu vrnil v domovino in tam poskrbel za nevem kaj s svojo veljavo, za katero se hvali, da je premore veliko. Toda vsi naši znanci, ki od tam ali prihajajo ali pišejo, zatrjujejo, da mož tam kaj malo velja.

Beatissime Pater, scimus omnes, qua fide ac reverentia Serenissimus Romanus rex suspiciat ac veneretur hanc Sanctam sedem. Quare si eius Regia maiestas non potuit sua auctoritate¹³⁷ nobis nunc avertere tam magna mala, hoc est talia decreta, qualia recitavi: certe credere debemus gravissimas fuisse causas, quibus scilicet nullus Cardinalis, aut alius quivis, remedium facile invenerit. /Hic/ **115** Hic finem dicendi facio et veniam peto, nam vereor, ne nimis prolixa oratione taedium attulerim. Cras dicam reliqua atque ea (mea quidem sententia) multo graviora et multo periculosiora, quam ea fuerunt quae hodie attigi. Argumento hoc utar: Si tanta esset tua vel sapientia vel felicitas, ut posses evadere atque superare omnes eas Syrtes, omnes Scyllas et Charybdes, de quibus dixi, ita ut fracta et debilitata tuorum hostium temeritate et pervicacia posses instaurare continuare atque absolvere totum Concilium, fauste et feliciter,¹³⁸ hoc est stabilire et corroborare, illis invitis et frementibus auctoritate¹³⁹ tui primatus et sacrosanctae istius Sedis cum omnibus tuis doctrinis, consuetudinibus ceremoniis ac ritibus qui nunc sunt in usu. Si, inquam, omnia haec posses, tamen (me quidem consulente) deberes ab eo Concilio abstinere. Nam proculdubio necesse esset, posteaquam illud absoluisses, agere de exequendo et colligere at educere exercitum/ **116** citum adversus eos qui noluissent decreta tua suscipere. Sed hoc opus hic labor: hoc summum esset et Romae et totius Italiae periculum; quemadmodum cras dicam, si Dominus voluerit.

¹³⁷ auctoritate] **Opor:** *autoritate*.

¹³⁸ feliciter] **Opor:** *foeliciter*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹³⁹ auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

Preblagi oče, vsi vemo, s kakšnim zaupanjem in spoštovanjem presvetli rimski kralj čisla in časti to Sveto stolico. Zato pa, če njegovo kraljevo Veličanstvo s svojo avtoriteto ni moglo od nas odvrniti takšnih hudin, tj. odločb, kakršne sem navedel, bi morali gotovo verjeti, da je moralo iti za zelo hude zadeve, da zanje noben kardinal ali kdorkoli drug ni zlahka našel zdravila. **115** Tu končujem svoj govor in prosim za prizanesljivost, kajti bojim se, da si se že naveličal mojega dolgovezenja. Jutri bom govoril o ostalih stvareh in te so (vsaj po mojem mnenju) dosti hujše in dosti nevarnejše, kakor so bile te, ki sem se jih dotaknil danes. Takole bom utemeljil: če bi premogel toliko modrosti in sreče, da bi se lahko izognil in premagal vse te Sirte, vse Scile in Karibde, o katerih sem govoril, tako da bi strl in oslabil predrznost in svojeglavost svojih sovražnikov ter ugodno in srečno obnovil, nadaljeval in končal celotni koncil, se pravi kljub njihovi nejevolji in godrnjanju utrdil in ga okreplil z avtoriteto svojega primata in te Presvete stolice skupaj z vsemi njenimi nauki, navadami, slovesnostmi in obredi, ki so zdaj v rabi – če bi, pravim, mogel vse to, bi se kljub temu (sicer po mojem mnenju) moral odreči temu koncilu. Kajti nedvomno bi bilo nujno, potem ko bi ga že končal, poskrbeti za njegovo uveljavitev ter zbrati in popeljati **116** vojsko proti tem, ki bi ne hoteli sprejeti tvojih odlokov. Toda to podjetje, ta mukotrpen podvig, bi bilo najhujša nevarnost tako za Rim kakor tudi za celotno Italijo, kakor bom povedal jutri, če bo Gospod hotel.

ACTIO ALTERA SECRETARII

AN PAPA VI ATQUE ARMIS POSSIT IMPERARE PROTESTANTIBUS TRIDENTINI CONCILII DECRETA

BEATISSIME PATER:

Divus Lucas narrat Christum aliquando ita dixisse. RECITA: »Quis ex vobis volens turrim aedificare, nonne prius sedens computat sumptus, qui sunt necessarii, si habeat ad perficiendum? Ne postquam posuerit fundamentum et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei dicentes: Quia hic homo coepit edificare et non potuit consummare. Aut /qui/ **117** qui rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem milibus¹⁴⁰ occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quae pacis sunt.«

Quibus verbis Christus docet tam publicos quam privatos homines debere uti magna prudentia et cautione, quoties suscepturi sunt aliquam provinciam: atque illa tantum aggredi et amplecti, quibus vident suas vires posse sufficere, ne forte contingat eos digito monstrari, irrideri, atque (ut ille ait) dicier, Hic est. Haec doctrina nunc ad tuam Sanctitatem pertinet in primis: quae cum¹⁴¹ de instaurando Concilio cogitat, cogitat quidem de suscipienda atque aggredienda re atque provincia tanti ponderis atque momenti, ut nulla possit esse maioris. Non solum enim prospiciendum est, possisne magnos illos nodos, omnino Gordianos, dissolvere et difficultates, de quibus dixi, superare, priusquam Concilium perficias; sed /an/ **118** an, posteaquam perfeceris, futurum sit ut possis exequi et decreta tua ut serventur imperare. Hoc opus, hic labor est.

Mihi vero perinde videtur esse, si quis instituat et absolvat Concilium, quod exequi nullo modo possit: ac si quis iaciat fundamenta alicuius fabricae, quam minime ad finem perducere queat.

Num ipsum Concilium queat abs te instaurari et perfici, dixi heri multis quidem verbis, sed nondum omnia attigi. Potuissem enim multo plura; sed quoniam addidi, si tanta esset tua vel sapientia, vel felicitas,¹⁴² vel ambo simul coniuncta,

¹⁴⁰ milibus] **Opor:** *millibus*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁴¹ cum] **Opor, Daub:** *quum*; **Otm, Corv:** *quum* (abb.).

¹⁴² felicitas] **Opor:** *foelicitas*; **Daub, Otm, Corv:** *felicitas*.

DRUGA RAZPRAVA PAPEŠKEGA TAJNIKA

ALI SME PAPEŽ Z OROŽJEM IN SILO PROTESTANTOM NALOŽITI SKLEPE TRIDENTINSKEGA KONCILIA

Sveti oče! Sv. Luka pripoveduje, da je Kristus nekoč takole dejal, navajam: »Kdo izmed vas, ki hoče zidati stolp, prej ne séde in ne preračuna stroškov, ali ima dovolj, da ga dokonča? Sicer se lahko zgodi, da postavi temelj, zidave pa ne more dokončati; in vsi, ki bi to videli, bi se mu začeli posmehovati in bi govorili: 'Ta človek je začel zidati, pa ni mogel dokončati.' Ali: **117** kateri kralj, ki gre na vojsko proti drugemu kralju, ne bo prej sédel in se posvetoval, ali se more z deset tisoč možmi postaviti po robu njemu, ki prihaja nadenj z dvajset tisoči? Če se ne more, pošlje poslanstvo, ko je oni še daleč, in sprašuje, kakšni so pogoji za mir.«³⁰

S temi besedami Kristus uči tako zasebnike kakor tudi javne osebnosti, naj bodo skrajno previdni in skrbni, kadar se lotevajo kakega podjetja – in naj se lotijo in oprimejo le tistega, čemur bodo po svoji oceni lahko kos, da bi ne moglo priti do tega, da bo kdo nanje kazal s prstom in da bodo deležni posmeha, pa da ne bo prišlo do tega (kakor pravi), da bi govorili: »Ta je tisti ...« Ta nauk se najprej tiče Tvoje Svetosti; ko namreč razmišljaš o nadaljevanju koncila, razmišljaj o tem, da bi se lotil in oprijel zadeve oziroma podjetja tolikšnega pomena in teže, da mu ni enakega. Ne gre namreč zgolj za nujni razmislek o tem, ali sploh lahko razvežeš tiste ogromne, že kar gordijske vozle ter preмагаš vse ovire, o katerih sem govoril, preden pripelješ koncil do kraja, pač pa tudi o tem, **118** ali bo po koncu koncila sploh mogoče, da bi iz tega kaj bilo in bi lahko odredil, da tvoji odloki stopijo v veljavo. To je šele prava naloga, in ta ne bo lahka.

Meni se namreč vsekakor zdi, da bi, tudi če bi kdo odredil, naj se koncil nadaljuje in pride do svojega konca, nikakor ne bilo mogoče iz tega potem kaj narediti; to je, kakor če bi kdo razrahljal temelje neke stavbe: nikakor je ne bi mogel do konca zgraditi.

O tem, ali sploh lahko koncil nadaljuješ in dokončaš, sem že včeraj na dolgo spregovoril, vsega pa le še nisem obdelal. O tem bi lahko še širše spregovoril; a ker sem ravno dodal, da tudi če bi bil tako moder ali tako srečne

ut expeditis omnibus nodis, omnibus Syrtibus, Scyllis et Charybdibus superatis, posses fauste atque feliciter Concilii extremum actum videre: adhuc tamen nollem tibi esse auctor,¹⁴³ ut illi operi manum admoveres, propterea quod executio illius trahit secum nimis altos montes plurimorum incommodorum et periculorum. Qua de re hodierno die orationem instituiam, at maiore (ut spero) brevitate quam heri: quanquam multo /graviora/ **119** graviora sum dicturus. Tantum rogo tuam Sanctitatem, ut quemadmodum heri, ita nunc quoque patienter et aequo animo sibi recte consulentem audire me velit.

Finge Concilium esse peractum, *constabilitam illius auctoritate tuam auctoritatem et potestatem,¹⁴⁴ confirmatas tuas doctrinas tuosque ritus, condemnatos atque explosos adversarios; fac, inquam, ita habere omnia. At hi nolent parere: quin immo condemnabunt omnia tua decreta. Atque hoc ipsum certum tibi persuadeas. Quod si quis tibi aliam spem inicit, profecto aut te decipit aut qualia sint illorum ingenia potentiaque atque opes non agnoscit. Ex multis vero unam tantum nunc causam affero, quamobrem sponte minime sint parituri. Si velimus spectare id, quod istius Sedis tuae existimationem et maiestatem decet: Concilii patres nihil aliud possunt agere (neque tu illis, ut agant, permittes) quam stabilire tuam potestatem et prorsus omnes doctrinas, consuetudines, ceremo- /nias/ **120** nias et ritus qui sunt in usu sacrosanctae Ecclesiae Romanae et a Lutheranis reprehenduntur. Sic enim nos decet facere, ne videamur fateri errasse, si vel tantillum istorum emendaremus. Nostri vero adversarii usqueadeo sunt a nobis alieni, usqueadeo toto animo adversi, ut qui tam acerbas inimicitias nobiscum exercent et odio plus quam Vatiniano nos nostraque omnia prosequantur, ut omnino impossibile sit fore, ut umquam¹⁴⁵ decreta illa velint suscipere.

Tua Sanctitas forsitan dixerit illos non esse tam multos numero neque adeo potentes: itaque sperare se eos plenos metu et trepidatione futuros neque amplius restituros, sed se submissuros ubi audierint tuam Sanctitatem exercitus parare. Utinam vero ita accideret! At ego longe aliud metuo. Nam plane scio illos et numero et opibus longe plures potentioresque esse quam multi opinantur: quemadmodum non multo post ostendam. Nam quo pacto se adversus huius sedis et Caesaris aliorumque Principum potentiam defendere /per/ **121** per XL adeo annos et in suis opinionibus persistere obstinate potuissent, si pauci et imbelles essent?

¹⁴³ auctor] **Opor:** *autor*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁴⁴ constabilitam ... potestatem] **Opor:** *constabilitam illius auctoritate tuam auctoritatem et potestatem*; **Daub, Otm, Corv:** *constabilitam a tuis episcopis, qui interfuerint, tuam auctoritatem et potestatem*.

¹⁴⁵ umquam] **Opor, Otm:** *unquam*; **Daub, Corv:** *unquam* (abb.).

roke – ali pa kar oboje naenkrat –, da bi mogel razvozlati vse vozle in premagati vse Sirte, Scile in Karibde in bi mogel srečno doživeti poslednje dejanje koncila, bi te še vedno ne hotel bodriti k temu, da se lotiš tega podjetja. To pa zato, ker dokončanje koncila s seboj prinaša prave gore premnogih nevšečnosti in nevarnosti. O tem bom danes spregovoril – upam, da v krajšem obsegu kakor včeraj, čeprav bom govoril **119** o dosti bolj resnih zadevah. Tvojo Svetost prosim le tega, da bi mi bila tudi tokrat podobno kakor včeraj pripravljena potrpežljivo in mirno prisluhni ter sprejeti moj nasvet.

Zamisli si, da je koncil končan, da je veljava koncila podkrepila tvojo avtoriteto in oblast, da so bili potrjeni tvoji nauki in tvoje obredje, da so bili sovražniki obsojeni in pregnani; predstavljaš si, kakor pravim, da je vsemu temu tako. Oni pa še vedno ne bodo hoteli ubogati – še več, vse tvoje odloke bodo obsodili, v to si lahko trdno prepričan. Če ti kdo zbuja upanje, da bi lahko bilo kako drugače, te skuša preslepiti ali pa ne ve, kolikšne so njihove razumske sposobnosti in kolikšna sredstva imajo na voljo. Iz množice razlogov, zakaj se niso pripravljene niti najmanj pokoriti, bom izpostavil zgolj enega, in sicer pogledjmo le to, kar se spodobi za ugled in častitljivost tvoje stolice; koncilski očetje ne morejo storiti ničesar drugega (pa tudi ti jim tega ne bi dovolil), kakor da si prizadevajo za trdnost tvoje oblasti, pa za vse nauke, običaje, ceremonije **120** in obrede, ki so v uporabi v sveti Rimski cerkvi in ki jih luteranci grajajo. Tako tudi moramo ravnati, kajti če bi spremenili še tako neznatno stvar, bi dali vtis, da se zavedamo svojih zmotnih prepričanj. Naši nasprotniki pa so se nam že tako zelo odtujili in so tako strastno naperjeni proti nam, da do nas gojijo samo še najbolj trpko sovraštvo, nas in vse, kar smo, pa črtijo že malodane kakor največje politično zlo; v takšnih razmerah je povsem nemogoče, da bi še kdaj privolili v te sklepe.

Tvoja Svetost morda poreče, da jih vendar ni ravno tako zelo veliko in da tudi niso tako močni – in da je torej upati, da bodo v prihodnosti povsem prestrašeni in jih bo minila vsa volja do odpora, pač pa se bodo raje podredili, ko bodo slišali, da Tvoja Svetost napravlja vojsko. Ko bi se vsaj tako zgodilo! Jaz pa se le bojim, da bo povsem drugače. Dobro namreč vem, da jih je veliko in da so dosti močnejši, da je med njimi dosti več imovitih, kakor si mnogi mislijo; nekoliko kasneje bom pokazal, kako je s to rečjo. Le kako bi se sicer namreč branili pred močjo te stolice, pa cesarja in drugih knezov **121** že celih štirideset let in tako trdovratno vztrajali pri svojih stališčih, če bi bili maloštevilni in krotki?

Quare iterum affirmo omni asseveratione eos recusaturos parere tuo Concilio. Atque hic nihil aliud supererit, nisi ut adversus eos bellum geras. Nunc ergo videamus, quorum Principum vires et arma tecum sis habiturus, et rursus, cuiusmodi illorum Principum et confaederatorum potentia existat, contra quos bellum gesturus sis. Neque enim potes iudicare, num victoria speranda et quantum tibi pecuniarum atque militum apparatus necessarius sit, nisi haec duo, quae attigi, fuerint tibi diligentissime cognita atque perspecta.

Quod attinet ad primum: Exclusio (ut quidam inquit) multorum est inclusio unius. Itaque sic progrediar, ut primum recitem omnes eos Principes, quos crediderim tecum arma non esse sumpturos (dico etiam ex his, quos forsitan putabas sumpturos) atque ita vide- /bimus,/ 122 bimus, quosnam belli socios et adiutores habiturus sis.

Principio neque Ferdinandum Romanorum neque Maximilianum Boemiae neque Sigismundum Augustum Poloniae reges habiturus es, neque omnes eos Principes et liberas civitates Germaniae, quae adhuc inter nostros censentur, neque Angliae Reginam, multo minus Henricum Gallorum regem, aut Ferrariensium Ducem, ac neque Venetam Rempublicam, quae tam potens est, ut iuvare te (si quidem vellet) magnopere posset.

Video tuam Sanctitatem mirari et intra se dicere: Quae ratio tui consilii est? Cur ita censes fore, ut non omnes hos quos recensuisti, aut saltem non maiorem partem habiturus sim mecum in bello contra haereticos gerendo? Respondeo: Ferdinandum et Maximilianum eius filium sancte constituisse velle se cum omnibus Principibus, statibus et ordinibus Imperii pacem et firmissimam amicitiam servare et malle propria commoda /quam/ 123 quam aliena. Dico Ferdinandum cupere fratri Caesari succedere in Imperio, cui iam pridem etiam est destinatus, filium autem eius successorem sibi secundum institui, quem quidem tota Germania valde amat et colit: ac proinde multi putant fore, ut facile quod sperant consequantur. Nihil vero illos aeque posset in re tanta turbare atque impedire, quam si nunc pro tua potestate restituenda contra Germaniam, quae illis patria est, arma caperent.

Rex Poloniae, cum¹⁴⁶ multo magis pendeat a socero atque affine suo (quos cupit ornatos successione Imperii) quam ab ullo mortalium, prorsum abs te iuvando abstinebit, praeterquam quod e re ipsius non est accurrere ad fundendum sanguinem et provocandam sibi iram atque inimicitiam nationis Germaniae in perpetuum. Deinde magna pars eius regni incoepit magis amare doctrinas atque

¹⁴⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

Zato pa še enkrat z vso gotovostjo trdim, da ne bodo pristali na to, da bi se koncilu pokorili. Tu potemtakem ne bo preostalo nič drugega, kakor da greš nadnje z vojsko, zato zdaj poglejmo, kateri knezi bodo s svojimi sredstvi in vojsko na tvoji strani in nasprotno, kakšne neki so zmogljivosti tistih knezov in zvez, proti katerim se boš vojskoval. Ne da bi karseda natančno in vestno pretehtal in dognal ti dve vprašanji, ki sem ju izpostavil, niti ne moreš vedeti, ali sploh lahko računaš na zmago in koliko sredstev ter vojske boš v ta namen potreboval.

Kar zadeva prvo vprašanje: izključitev (tako je nekdo dejal) množice pomeni vključitev enega. Zato bom nadaljeval tako, da bom najprej naštel vse tiste kneze, ki po mojem ne bodo skupaj s teboj poprijeli za orožje (v mislih imam tudi te, za katere si morda menil drugače), pa bomo videli, **122** kdo bodo tvoji zavezniki in pomagači v vojni.

V začetku ne boš imel na svoji strani ne rimskega kralja Ferdinanda,³¹ ne češkega kralja Maksimilijana,³² ne poljskega kralja Sigismunda Avgusta,³³ pa tudi ne vseh tistih knezov in svobodnih nemških mest, ki ta hip veljajo za »naše«, prav tako ne angleške kraljice,³⁴ še manj francoskega kralja Henrika³⁵ ali vojvode Ferrare,³⁶ celo ne Beneške republike, ki je tako mogočna, da bi ti lahko bila v veliko pomoč, če bi seveda tako hotela.

Vidim, da se Tvoja Svetost čudi in si pri sebi pravi: »Kaj te vodi pri tvojem razmišljanju? Zakaj pričakuješ, da vseh teh, ki si jih naštel, ali vsaj večine njih ne bom imel na svoji strani v vojni proti heretikom? Odgovarjam: Ferdinand in njegov sin Maksimilijan sta sveto obljubila, da bosta vzdrževala mir in karseda trdno prijateljstvo z vsemi knezi, stanovi in redovi cesarstva ter da bosta raje zasledovala lastne kakor pa **123** tuje koristi. Govorim o tem, da si Ferdinand želi, da bi brata nasledil na prestolu, za katerega je že dolgo namenjen, pravijo pa, da si je za naslednika že izbral svojega sina, ki je po vsej nemški deželi silno priljubljen in čislán; zato pa mnogi tudi pričakujejo, da bosta zlahka dosegla vse, česar se nadejata. V teh njenih načrtih ju nobena reč ne bi tako zelo zmotila, kakor če bi zdaj proti nemški deželi, ki predstavlja njuno domovino, v korist tvoje povrnjene oblasti prijela za orožje.

Poljski kralj je bolj odvisen od svojega tasta in svaka kakor od katerega koli drugega človeka (in si želi, da bi nasledila cesarstvo), zato se bo na vsak način vzdržal tega, da bi pomagal, poleg tega pa mu nikakor ni v korist, da bi hitel prelivat kri in si tako nakopal trajno jezo ter sovraštvo nemških ljudstev. Razen tega pa se je velik del tega kraljestva pričel bolj navduševati nad nauki

institutata Protestantium quam tua: praesertim hi, /qui/ **124** qui nobili genere orti sunt, ita ut parum abfuerit, quin praeterita aestate Sanctitati vestrae valedixerint. Quamquam¹⁴⁷ vero Episcopum Veronae eo ablegaveris, ut Polonos in officio contineat, tamen vix continebit, si mense Aprili coibunt Comitia: ita sunt omnium nobilium animi concitati, atque a tuis hostibus sollicitati.

Inter Principes Imperii existunt quidem nonnulli, qui cuperent restitutos veteres ritus veteresque ceremonias, sed has potius suo ipsorum quam tuo arbitrio. Vix enim unum atque alterum reperias (ex illis dico, qui inter tuos et inter Catholicos, ut aiunt, censentur), qui non multa in suis urbibus passi sint abrogari et aboleri. Ergo hi mallent praesentem statum suarum Ecclesiarum conservari.

Et magnopere errat, qui forte existimat eos malle tuo vel alterius cuiusvis Principis arbitrio, quam suo ipsorum, gubernare suam ditionem, tam in spiritua- /libus/ **125** libus quam in temporalibus. Quin audi hoc diligenter. Ante quam apud eos ingravescerent haec mala atque haereses, agnoscebant duos dominos ac veluti duo capita: te inquam et Caesarem, itaque in hoc motu et in hac rerum mutatione laetantur se uno ex his veluti vinculo solutos esse factosque liberiores. Atque ita non libenter, crede mihi, utrumque¹⁴⁸ vetus iugum de integro suscipient, ut qui longe libentius abicerent (si quo modo possent) alterum quoque.

Verum est alia ratio multo gravior et fortior. Nam tametsi est illis quidem vetus religio cordi, tamen multo magis libertatem amant et eam sibi conservatam cupiunt. At nunc metuerent labefactatam iri aut forsitan aliquando ereptam, si reliqui Principes ac membra Imperii debilitarentur aut forsitan extinguerentur. Sapientia sat dictum. Certe puto me rem magnam innuisse.

In summa: ego quidem non possum adduci ut credam ullum Principem tantopere /esse/ **126** esse affectum veteribus nostris opinionibus et doctrinis, ut propter eas velit pati in discrimen adductam eorum libertatem. Quis nesciat totum corpus reddi imbecillius et ad reliquas partes corporis sustentandas et defendendas minus aptum minusque forte, si patiamur unum aut alterum ex membris abscindi? Aut igitur non caperent arma pro te, ut dixi, aut non caperent ea alacritate atque ita serio, ut par esset. Itaque semper esset ab illis aliquid metuendum. Nam quid firmitatis possis sperare ab his, qui pro extraneis suscipiunt bella contra suos non modo populares et cives sed etiam affines et cognatos? Facile (mihi crede) illos ius patriae, ius sanguinis, ius veteris amicitiae et natura ipsa in concordiam ex improvviso redegerit exclusis omnibus tum Italis tum Hispanis.

¹⁴⁷ quamquam] **Opor:** *quanquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁴⁸ utrumque] **Opor:** *untrunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

in načeli protestantov kakor pa nad tvojimi – zlasti ti, **124** ki so plemenitega rodu, tako da ni prav dosti manjkalo, da bi v lanskem letu od tebe vzeli slovo, in čeprav si tja poslal veronskega škofa, da bi Poljake zadržal v bogoslužju, bo imel s tem velike težave, če bo v mesecu aprilu prišlo do zбора: tako zelo so plemiči razburjeni in tako zelo so jih nahujskali tvoji sovražniki.³⁷

Med knezi v cesarstvu jih sicer je nekaj takih, ki bi si morda želeli nazaj starega obredja in ceremonij, a dejal bi, da si to predstavljajo po svoje, in ne kakor ti. Le s težavo boš med njimi našel takega (v mislih imam le tiste, ki veljajo za »tvoje« in, kakor pravijo, katolike), ki ne bi že dopustil, da bi bilo kaj opuščeno ali odpravljeno; takšni bodo raje videli, da se trenutno stanje zastran njihovih cerkva ne spremeni.

Vsekakor pa se hudo moti, kdor morda misli, da bi ti knezi svojo posest raje upravljali po tvoji – ali kogarkoli drugega – presoji kakor po svoji, ne glede na to, ali gre za **125** duhovne ali posvetne zadeve. Zdaj pa le pozorno prisluhni. Preden se je med njimi tako hudo razraslo to zlo in odpadništvo, so priznavali dva gospodarja kakor dve glavi: v mislih imam tebe in cesarja. Zdaj, v tem nemirnem času sprememb, so zato veseli, da se bodo enega od teh dveh rešili, kakor bi odvrgli okove in se osvobodili; verjemi mi, da bodo le z velikim odporom znova sprejeli stari jarem, ko pa bi se najraje znebili (če bi se le nekako lahko) še drugega.

Vendar pa obstaja še dosti bolj resen in tehten razlog. Čeprav imajo namreč v srcu staro vero, dosti bolj ljubijo svobodo in jo želijo tudi obdržati. Zdaj bi se lahko zbal, da se bo ta njihova svoboda zamajala in bi lahko bili nekoč tudi obnjo, če bi bili preostali knezi in člani cesarstva ob svojo moč oziroma bi lahko celo bili pogubljeni. Bodi dovolj; mislim, da sem namignil, za kako pomembno reč gre.

Skratka, ne morem se prisiliti v domnevo, da bi kdorkoli izmed knezov bil tako **126** naklonjen našim starim prepričanjem in naukom, da bi bil zaradi njih pripravljen ogroziti svojo svobodo. Vsi dobro vemo, da je vse telo oslABLJENO in manj sposobno vzdrževati preostale svoje dele ter manj odporno, če smo primorani v amputacijo tega ali onega uda. Zato pa ne bi, kakor sem dejal, zate prijeli za orožje ali pa vsaj ne bi zanj zgrabili primerno hitro in zavzeto; potemtakem bi od njih moral vedno pričakovati kako neprijetno presenečenje. Bi se namreč sploh lahko nadejal kake zanesljivosti od teh, ki so v korist tujcev pripravljene iti na vojsko proti lastnim ne le ljudem in državljanom, pač pa celo proti svojim sorodnikom in svakom? Zlahka bi jih (le verjemi mi) v

Nec puto esse in catholicis Principibus tantum inimicitiarum et tam capitale odium adversum reliquos, ut possimus sperare eos usque ad exitum eius belli, / quod/ **127** quod susciperetur constanter unam tecum permansuros.

Angliae regnum, valde magnum quid fecerit et sat faverit parti nostrae, si prorsus repulsam dederit erroribus quibus iam erat imbutum. Certe audimus eos esse longe lateque sparsos atque ita radices egisse, ut licet multi cotidie auctoritate¹⁴⁹ et diligentia Cardinalis Poli in carcerem condantur multique exurantur (tres enim Episcopi paucis mensibus fuere combusti, ut sileam de reliqua turba) tamen videtur potius augeri numerus nostrorum adversariorum quam imminui. In summa, non est sperandum fore, ut inde, hoc quidem tempore possis ullam pecuniam extorquere. *Accedit, quod Philippus Hispaniarum Princeps, qui Mariam illam Reginam duxit in uxorem, cum¹⁵⁰ iam desperet ex ea prolem se suscepturum, retraxit se ex Anglia in Belgicam, unde ingentibus largitionibus oppugnat eorum Anglorum animos, penes quos existit auctoritas¹⁵¹ deferendae coronae illius regni. /Anxie/ **128** Anxie enim cupit inaugurari in regem, ut possit etiam obeunte Regina illa sine haerede, aut ducta Elisabet altera sorore, aut quacumque¹⁵² ratione regnum retinere. Quare tota Anglicana pecunia aliis usibus nunc destinata est.*

Rex Galliarum aut pacem nunc faciet cum Caesare aut minus (hoc enim magis viri prudentes putant); nisi fecerit, non debes tibi persuadere fore ut interea dum una cum Caesare Germaniam bello adoriere, velit ipse fabulae spectator esse et sinere Germaniam subigi. Hoc (credat mihi tua Sanctitas) numquam¹⁵³ ille permissurus est. Quamquam¹⁵⁴ enim illi sis dicturus te tuis exercitibus velle efficere tantum, ut Germania decreta Concilii et veterem religionem cogatur suscipere neque te passurum ut eorum libertas alioquin opprimatur et quamquam¹⁵⁵ eum obtestareris et per omnia quae sunt sancta adiurares, ne tibi ipse, qui usque adeo tuae S. Sedis fautor et defensor esse solet, in tam sancto opere promovendo im/ **129** do impedimento esse vellet, tamen nihil proficeres. Hanc ego tibi

¹⁴⁹ auctoritate] **Opor:** *autoritate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

* Accedit, quod ... destinata est.] Textus ab asterisco usque ad ... *destinata est* deest in **Otm, Corv.**

¹⁵⁰ cum] **Opor:** *quum*; **Daub:** *cum*.

¹⁵¹ auctoritas] **Opor:** *autoritas*; **Daub** idem.

¹⁵² quacumque] **Opor:** *quacunq̄ue*; **Daub** idem.

¹⁵³ numquam] **Opor:** *nunquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁵⁴ quamquam] **Opor:** *quanquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁵⁵ quamquam] **Opor:** *quanquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

nenadno zavezništvo povezalo domovinsko pravo, krvno pravo, gostinsko pravo, celo sama njihova narava – Italijanov in Špancev pa ne bi bilo zraven. Niti nisem povsem prepričan, da so katoliški knezi tako sprti z ostalimi in do njih tako sovražni, da bi se lahko vse do konca morebitne vojne **127** zanašali na njihovo stanovitnost. Angleško kraljestvo bi lahko mnogo prispevalo in tudi bilo dovolj naklonjeno naši strani, če bi le opravilo z zablodami, s katerimi je že bilo prežeto. Vsekakor je slišati, da so te zablode vsepovsod razsejane in so že pognale globoke korenine, tako da so po pooblastilu marljivega kardinala Pola že številni ljudje pristali v ječi in na grmadi (trije škofje sežgani na grmadi v nekaj mesecih, da o ostalih sploh ne govorim) – in vendar se zdi, da število naših sovražnikov tam prej narašča, kakor pa upada. Skratka, ni pričakovati, da bi od tam lahko v kratkem izvlekel kaj denarja. Potem pa je tu še to, da se je španski kralj Filip, ki se je poročil s kraljico Marijo, a se ni več nadejal potomstva z njo, iz Anglije umaknil v Belgijo,³⁸ od koder se z bogatimi darovi dobrika tistim Angležem, ki odločajo o tem, kdo bo naslednji prejel krono tistega kraljestva. **128** Filip si namreč na moč želi biti imenovan za kralja, da bi lahko tudi v primeru kraljičine smrti brez dediča obdržal oblast, bodisi s poroko z njeno sestro Elizabeto bodisi na kak drug način. Iz tega razloga je ves angleški denar namenjen drugim potrebam.

Francoski kralj bo sedaj sklenil mir s cesarjem ali pa tudi ne (tako menijo bolj učeni možje); če ne bo sklenil miru, pa si nikanar ne domišljaj, da bo zadovoljen z vlogo opazovalca in da bo pustil podjarmiti nemško deželo, ko bosta s cesarjem šla nadnje z vojsko. Tega (naj mi Tvoja Svetost le verjame) nikoli ne bo dopustil. Tudi če mu morda nameravaš pojasniti, da želiš s svojimi vojskami doseči zgolj to, da bi nemška dežela spoštovala koncilske odloke in sprejela prejšnjo vero, in da nikakor ne bi dopustil nobenega kratenja njihove svobode, in tudi če bi ga rotil ter ga pri vsem, kar je sveto, zaklinjal, naj te kot dosedanji podpornik in zaščitnik tvoje Svete stolice v tako svetem podjetju **129** ne skuša ovirati, bi ničesar ne dosegel. Te upe naj ti kar takoj brez nadaljnega

spem sine ulla exceptione praecido. Ille te quidem colit atque aliis in rebus omnibus, opinor, morem gereret: in ea una (si velimus id quod est sincere iudicare) nec vellet nec posset. Nam cum¹⁵⁶ tanta sit de laude et gloria (laudem et gloriam cum¹⁵⁷ dico, nihil possum maius dicere) inter illum et Caesarem contentio atque aemulatio, numquam¹⁵⁸ extorquebis ab Rege illo aliquid, quo possit cognoscere fore, ut sua imminuatur gloria, hostis sui crescat. At dices: Quid si pacificatio inter eos consequatur? An non possemus tunc sperare eum domi mansurum et non futurum nobis impedimento, interea dum in Germania bellum gereremus? Minime omnium. Nulla enim pacificatio inter eos secutura¹⁵⁹ est, quae possit extinguere illorum animorum ardorem, atque ita nulla tuta et diuturna erit. Et sat puto me apud sapientissimum Principem de Gallo dixisse. /Veneti/

130 Veneti eiusmodi sunt ingenii, ut si quis eos stimularit et propriam eorum libertatem vel iurisdictionem violaverit, confestim clament et de repellenda iniuria et de ulciscendo cogitent. Atque in hac re neque opibus neque ullis incommodis parcunt: verum pro tutanda summorum Pontificum aut aliorum Regum et Principum dignitate aut recuperanda libertate non solent admovere manus ad thesauros neque suas classes et milites educere: multo minus volent nunc tam difficili et periculoso bello se tecum implicare. Utinam vero eos in hac quidem causa in consilium adhiberes: sunt enim viri magna rerum experientia et sapientia cumulati. Profecto non verba sed tonitrua audires, quibus te permovent, atque absterrent, ne crabrones in caput Italiae irritares.

Igitur in bello hoc gerendo habiturus esse Herculem Ducem Ferrariae, utpote tuum vasallum, quanquam¹⁶⁰ minime volet conferre suos ingentes thesauros. / Sed/ **131** Sed vix mittet aliquot pedites aut equites, quingentos aut sexcentos, nempe ut in proximo contra Protestantes bello. Habiturus esses Guilielmum Ducem Mantuae, quem scilicet Hercules Cardinalis Gonzaga, eius patruus (ut est summus Lutheranorum hostis, quos tamen amare et fovere aliquando videbatur) impellet suis consiliis, quo tu volueris: et forte minime impellet. Nam ferunt Ducem illum iam detrectare iugum tutoris, ut est vividi ingenii.

Addo etiam te habiturum Cosmum Florentinorum Ducem, et forte etiam Octavium Ducem Parmensium, tametsi de hoc minime affirmo. Nam ut umbra corpus, ita perpetuo is sequitur Regis Gallorum vestigia. At omnes hi exiguum

¹⁵⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Corv:** *cum*; **Otm:** *cum* (abb.).

¹⁵⁷ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

¹⁵⁸ numquam] **Opor:** *nunquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁵⁹ secutura] **Opor:** *sequutura*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁶⁰ quamquam] **Opor:** *quanquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

razblinim. Kralj te sicer ceni in po mojem bi ti v vsem drugem ustregel, v tej eni stvari pa (če naj bomo povsem odkriti) tega ne bi ne hotel ne mogel. Ker je namreč med njim in cesarjem tolikšna napetost in tekmovalnost zastran časti in slave (ko rečem »čast« in »slava«, bi težko izrekel kaj pomembnejšega), ne boš od kralja nikoli izsilil česa takega, kar bi oznanjalo, da njegov ugled trpi v korist njegovega nasprotnika. Rekel boš: »Kaj pa če le pride do miru med njima? Ali ne bi mogli v takem primeru upati, da bo ostal doma in nas ne oviiral med našimi vojnimi napori v nemški deželi?« Daleč od tega. Med njima ne bo nobenega pomirjenja, ki bi moglo omiliti trenja med njima, zato med njima trajnega miru ne bo. Mislim, da sem o modrem kralju Francije povedal dovolj.

130 Benečani so takšnih nazorov, da bodo tisti hip, ko jih bo kdo zbodel ter ogrozil njihovo svobodo ali kršil njihove pristojnosti, zagnali vik in krik in pričeli razmišljati o povračilu ter maščevanju za utrpelo škodo. V takšnih primerih ne varčujejo s sredstvi in jim nič ni pretežko; za obrambo samih papežev ali drugih kraljev in cesarjev, za njihovo dostojanstvo ali pa celo svobodo pa niso ravno vajeni seči v blagajne, kakor tudi ne vpoklicati svoje vojske in ladjevja. Potemtakem bodo še toliko manj navdušeni za to, da bi se s teboj zapletli v tako težavno in tvegano vojno. Ko bi jih vsaj v tej zadevi vprašal za nasvet! Gre namreč za modre ljudi z bogatimi izkušnjami. Prepričali bi te in te odvracali ne z besedami, pač pa z gromkimi vzkliki, da ne drezaj v to osje gnezdo.

V tej vojni bi bil potemtakem na tvoji strani vojvoda Ferrare Ercole, saj je tvoj vazal, čeprav zelo nerad troši svoje veliko bogastvo. **131** Toda on bo le s težavo poslal nekaj vojske in konjenice, morda petsto ali šeststo ljudi, nekako tako kakor v primeru zadnje vojne s protestanti.³⁹ Na tvoji strani bo tudi Viljem vojvoda Mantovski, ki ga bo seveda njegov stric, kardinal Ercole Gonzaga⁴⁰ (ta je pač najbolj zagrizen sovražnik luterancev, dasiravno je bilo nekoč videti, da jih podpira in da so mu blizu), s svojimi nasveti usmerjal, kamor ti želiš – a morda ga ne bo nikamor usmeril: govori se namreč, da se vojvoda že upira skrbnikovim vajetim, ker je radožive narave.

Dodal bi še, da boš imel na svoji strani florentinskega vojvodo Cosima,⁴¹ morda tudi parmskega vojvodo Ottavia,⁴² čeprav v slednje nisem trdno prepričan: prav kakor namreč senca sledi telesu, tako Ottavio ves čas sledi stopinjam

nescio quid conferent, si spectes magnitudinem belli, quod suscepturus esses. Solus Guido Ubalduus Dux Urbinatum, qui non modo vasallus est sed huius sacrosanctae Ecclesie capitaneus (ut appellant) generalis, non solum milites ex sua /ditione/ **132** ditione exercitatissimos educet tibi, sed una cum suis consiliis omnes suas opes, quamvis non sint valde magnae, sed quales quales sint, conferet atque una vitam ipsam.

Caesarem postremo loco, de quo verba facerem, reservavi: de eo itaque audiatur V. Sanctitas, quae mea sit sententia. Plerique omnes affirmant eum Imperii habenas commisisse Ferdinando fratri, ac mox in Hispaniam cum utraque sorore navigaturum, nempe ut illic a rebus maximis gestis atque a corporis ingeniique laboribus aliquando quiescat. Neque desunt, qui dicant eius Maiestatem iam esse minus idoneam rebus magnis bene gerendis, sive corpus spectes iam prope modum confectum multis aegritudinibus, sive aliud. Multi etiam putant, si maxime valeret, tamen in animum induxisse nolle posthac contra Germaniam bellum gerere, quin neque contendere amplius cum illa in causa religionis. Adde etiam mul- /tos/ **133** tos existimare eum erga Tuam Sanctitatem parum benevolo aut aequo animo esse. Memineris certe oportet illum diserte suis edixisse, ne te paterentur¹⁶¹ Pontificem creari, sed quemvis potius alium Gallicae nationis, denique ex toto collegio. Timebat scilicet, ne cum¹⁶² sis patria Neapolitanus atque unus ex exulibus, illum ex eo regno exturbares. Memineris etiam oportet quam te initio tui Pontificatus contempserit per suos tum Cardinales tum alios quos Romae habet, cum magno etiam tuae vitae periculo. Quare fuit tibi etiam pro custodia vitae parandus exercitus: quin et Regi spes inicienda fore ut eum tuis armis contra Caesarem iuves, ut te iuvandum susciperet, ut iam pervagata esset fama in tota Europa te consociasse tua arma cum Rege Gallorum, ut Caesarem eiceres ex regno Neapolitano. Nunc nollem tibi auctor¹⁶³ esse, ut Cesari plane confideres, quamvis iactet se usque adeo oboedientem filium, omniaque sua officia tibi /promit-/ **134** promittat. Cum¹⁶⁴ enim prematur bello Gallico, videt non esse e re sua, ut tuas potentissimas vires coniungas cum hoste suo: quare modo iniecta spe de pace, modo aliis artificiis, curat rem extrahi, dum tu, qui iam es octuagenarius, Papatum deferas. Sed fac omnia haec aliter se habere: hoc est, finge Caesarem e Germania non discessurum, Caesarem florere, Caesarem

¹⁶¹ paterentur] **Opor:** *paterenter*; **Daub, Otm, Corv:** *paterentur*.

¹⁶² cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

¹⁶³ auctor] **Opor:** *autor*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁶⁴ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm:** *cum*; **Corv:** *cum* (abb.)

francoskega kralja. A vsi ti bi spravili skupaj le kaj neznatnega, če pomisliš, na kako razsežno vojno bi se pripravljali. Le vojvoda Urbina Guidobaldo,⁴³ ki ni le vazal, pač pa tudi generalni kapitan (kakor temu pravijo) svete Cerkve, bi ti pripeljal več kakor zgolj vojake, in to dobre, s svoje **132** posesti: poleg svojega znanja bi ti dal na razpolago še vsa svoja sredstva – resda ne prav bogata, a kakršna so, pač so – in tudi svoje življenje.

Cesarja sem prihranil za konec: naj torej Vaša Svetost prisluhne, kaj imam povedati o njem. Številni zatrjujejo, da je vajeti cesarstva že predal bratu Ferdinandu in da bo kmalu potoval z obema sestrama v Španijo, brez dvoma zato, da bi si po množici izjemnih dejanj nekoliko odpočil od telesnih in duševnih naporov. Tudi takšni se najdejo, ki razlagajo, da njegovo visočanstvo ni več kos vsem nalogam, bodisi da pogledaš njegovo od boleznih izmučeno telo bodisi kaj drugega. Mnogi pa so tudi mnenja, da bi se cesar, tudi če bi bil povsem pri močeh, ne odločil poslej za vojno z nemško deželo in da celo ne bi z njimi nadaljeval spora zastran vprašanj vere. Dodal bi še, da mnogi **133** menijo, da cesar Tvoji Svetosti ni ravno naklonjen. Gotovo se boš spomnil, da je izrecno naročil svojim, naj ne pristanejo v tvojo izvolitev in naj raje podprejo koga iz Francije, ne nazadnje koga iz celotnega zbora. Bal se je seveda, da ga boš kot Neapeljčan in eden od pregnancev skušal izgnati iz tistega kraljestva.⁴⁴ Gotovo se boš spomnil tudi, kako te je v začetku tvojega pontifikata zaničeval po svojih kardinalih in drugih svojih ljudeh v Rimu, da je bilo celo tvoje življenje v resni nevarnosti. Iz tega razloga je bilo treba v obrambo tvojega življenja celo zbrati vojsko: od tod tudi upanje [francoskemu] kralju, da mu boš z lastno vojsko pomagal proti cesarju, tako da bi tebe kot svojega pomagača podprl pri tem, da ga izženeš iz Neapeljskega kraljestva – ne nazadnje se je bila po vsej Evropi že razširila govorica, da si se povezal v zavezništvo s francoskim kraljem. Ne bi želel zdaj biti tisti, ki bi te spodbujal k temu, da popolnoma zaupaš cesarju, čeprav se hvali celo s svojim poslušnim sinom in ti obljublja njegove usluge. **134** Ker ga namreč bremeni vojna s Francijo,⁴⁵ mu je jasno, da mu ne bi bilo v korist, če bi ti združil svoje velike sile z njegovim sovražnikom; zato pa zdaj z obljubami o premirju, zdaj z drugimi sredstvi skuša zadevo zavlačevati, dokler ne boš ti, zdaj že osemdesetletnik, odšel s papeškega položaja. A postavimo, da je vse drugače: se pravi, zamisli si, da cesar

adhuc cupere cum Principibus Germaniae bellum gerere, Caesarem magis esse animatum atque odio adversus Lutheranos incensum quam nunquam antea, Cæsarem denique tibi bene velle ex animo.

Dicet T. Sanctitas: Haec si ita se haberent, in tuto res esset: vincerem procul dubio, etiam si illi Reges et Principes, quos commemorasti, nihil conferant: quin etiam si aliqui eorum aperte prodirent in aciem contra nos, unus mihi Caesar satis esset ad debellandos Romanae Ecclesiae omnes hostes. Cupio / ego/ **135** ego quidem debellatos, si quisquam alius. Sed priusquam de victoria ac de triumpho cogites, audi reliqua: nondum enim peroravi. Scito igitur superesse id quod omnium maximum est, nimirum ut dicam, contra quos homines bellum gesturus sis. Ex his enim quos commemorabo, nullus prorsus deerit: at deerit forsitan aliquis ex his, quos in tua parte collocavi, aut saltem non conferet quicquid poterit virium. Unam ergo conferent contra te omnia consilia, omnes cogitationes, opes, munitiones, machinas, pedites, equites, nervos, liberos, sanguinem et vitam, omnes illi Principes et liberae civitates, quas tute scis tuam oboedientiam¹⁶⁵ abiecisse. Hic non opus est Catalogo: scio omnium eorum nomina esse inscripta magno cum dolore in tabulis cordis tui: scio etiam te scire eos per se esse potentes et acerrime et vehementissime bellum gesturos esse adversum te. Sed neque etiam hi soli futuri sunt. Nam cum¹⁶⁶ sint /in ea/ **136** in ea natione Principes et civitates, quae neque omnino tibi favent neque valde sunt adversae, tamen parvo momento huc vel illuc possunt impelli. Cum his igitur tui hostes ita egerint: Viri fratres, audistis parari contra nos arma in Hispania, in Italia, in Flandria. Est quidem illis praetextus religionis: aiunt se bellum gerere pro aris et pro restituendis veteribus cultibus et caeremoniis, quas nos repudiavimus. Verum scimus totum illum apparatus revera vestram omnium libertatem, perinde ac nostram, vestras opes, vestras domos, vestras uxores, vestros liberos petiturum, eversurum, perditurum. Itaque occurrite una nobiscum in tempore huic tanto malo, adiungite vestras opes cum nostris. Etenim si volueritis esse spectatores tragoediae, interea dum ab hoc veluti corpore totius Imperii unum aut alterum brachium abscindetur, aut unus oculus a nostris communibus hostibus eruetur: frustra postea agetis de reliquis corporis /partibus/ **137** partibus defendendis, quae statim erunt obnoxiae, et facilis praeda Italis atque Hispanis.

An non putas, Pater sancte, fore ut hac vel simili oratione multi permoverentur?

¹⁶⁵ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁶⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

ne bo zapustil nemške dežele, da je pri polni moči, da si še kar želi začeti vojno s knezi nemške dežele, da je bolj razsrjen in poln sovraštva do luterancev kot še nikoli doslej, da ti želi samo dobro iz vsega srca.

Tvoja Svetost morda poreče: »Če bi temu bilo tako, bi stvar bila rešena: brez dvoma bi zmagal celo v primeru, ko tisti knezi in kralji, ki si jih naštel, ne bi ničesar prispevali. Še več, tudi če bi se kdo od njih odprto postavil proti nam, bi mi že samo cesar zadoščal za zmago nad vsemi sovražniki Rimske cerkve.« Če si kdo želi, **135** da bi res bili poraženi, sem to jaz. A preden pričneš razmišljati o zmagi in triumfu, moraš slišati še ostalo – nisem še končal. Vedeti moraš namreč, da je tu še tista najpomembnejša reč, in sicer proti kakšnim ljudem se nameravaš vojskovati. Od teh namreč, ki sem jih naštel, ne bo prav nihče izostal: morda bo manjkal kdo od tistih, ki sem jih postavil na tvojo stran, ali pa vsaj ne bo priskrbel toliko sil, kolikor bi jih mogel. Tle bodo torej proti tebi strnili vse svoje zamisli, vse svoje preudarke, vse sile, utrdbe, naprave, vso pehoto, vso konjenico, vse moči, otroke, kri in življenje, in to vsi tisti knezi in svobodna mesta, ki so ti nedvoumno odpovedali pokorščino. Tu ni treba nobenega Kataloga:⁴⁶ vem, da so imena vseh njih boleče vtisnjena na sezname tvojega srca, in vem, da se zavedaš, kako močni so že sami po sebi ter kako ostro in zavzeto se bodo s teboj vojskovali. Sami pa ne bodo ostali. Čeprav so namreč **136** med tistim ljudstvom tudi knezi in mesta, ki ti niso ne preveč naklonjeni in tudi ne ravno sovražni, jih lahko že nezaten dražljaj pahne bodisi sem bodisi tja. K takšnim se bodo tvoji sovražniki obrnili takole: »Bratje, slišali ste, da se proti nam pripravljajo vojske v Španiji, v Italiji, v Flandriji. To se dogaja pod pretvezo verskih zadev: govorijo, da se vojskujejo za oltarje in za ponovno vpeljavo starih verovanj ter obredja, ki ga mi zavračamo. Mi pa vemo, da so vse tiste priprave namenjene temu, da razdejejo in pogubijo vašo in našo svobodo, vaše imetje, vaše domove, vaše žene, vaše otroke. Zato se nam pridružite v tem tako mračnem času, združite svoje moči z našimi. Če namreč želite biti zgolj gledalci tragedije, medtem ko bodo naši skupni sovražniki tako rekoč odtrgali ta ali oni ud od telesa cesarstva ali izdrli eno oko, si boste kasneje zaman prizadevali za obrambo drugih delov **137** telesa, ki bodo nenadoma izpostavljeni in lahek plen Italijanom ter Špancem.«

Se ti ne zdi, Sveti oče, da bi jih tak ali podoben govor prepričal? Ali ne

An nescis animos illorum hominum* plenos esse (magis quam umquam¹⁶⁷ antea ulla memoria) suspicione et diffidentia? An ignoras nihil posse in Germania dici aut excogitari odiosius et quod magis commoveat stomachum et bilem, quam nomen militum Italarum, quam nomen Hispanorum et quam Papae nomen? Credant alii quod velint: ego in ea sum sententia, ut putem aliquot illius nationis Principes et civitates (ex his dico, qui adhuc tuos ritus retinent) non modo non esse sumptuos arma pro te (ut dixi) verum etiam contra te; aut si aperte signa contra non explicaverint, saltem subministraturos tuis hostibus ea omnia quae sunt futura ad bellum gerendum necessaria, commeatum, transitus, milites, tibi vero eadem negaturos. Con- /Contra/ 138 tra hos, si adhuc essent soli, durum profecto et difficilimum bellum susciperetur. Sed audi reliqua.

Helvetiorum quattuor¹⁶⁸ insignes populi (Cantones vocant) Tigurum, Berna, Basilea, Schaffusia cum aliquot civitatibus illis foedere iunctis, Sangallo, Geneva, atque aliis complexi sunt idem genus doctrinae quod Germani illi, qui sunt ultra Rhenum, et te tuaque omnia eodem odio, quo illi, prosequantur, aut longe etiam maiore. His ex animo consentiunt tria foedera (ligas appellant) Raetorum, qui etiam sunt Helvetiis confoederati. Nunc quaero, ubi omnes hi audierint collectum esse abs te et mitti in Germaniam ingentem exercitum, quo invasurus sis Protestantes, ut eos ad suscipienda Concilii decreta compellas: quid putes eos facturos? Futuros spectatores fabulae, aut quid? Certe erras toto caelo, si tibi persuadeas eos rem tantam esse neglecturos et non visuros fore ut tota faba deinde cudatur in proprium ipsorum /caput/ 139 caput, nisi in tempore occurrant. Occurrent proculdubio et confestim suis exercitibus paratis atque una Protestantibus adiunctis subsidio venient. At qualibus exercitibus? Quis non novit disciplinam eorum esse praestantissimam? Milites fortissimos? Et solos adeo Bernates posse nullo negotio¹⁶⁹ educere XXX millia instructissimorum militum? Tigurinos XX?

Hic dixerit tua S. esse aliquot Helvetiorum pagos, qui tuam oboedientiam¹⁷⁰ mordicus retineant, a quibus possis suppetias et auxilia sperare. Sunt quidem ex illis aliquot pagi, qui abs tuo gremio numquam¹⁷¹ ulla vi passi sunt divelli: quo nomine confitearis necesse est te multum eorum observantiae erga te debere.

¹⁶⁷ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

* **Daub, Otm, Corv** add. *utpote variis calamitatibus ictos*.

¹⁶⁸ quattuor] **Opor:** *quatuor*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁶⁹ negotio] **Opor, Daub:** *negocio*; **Otm, Corv:** *negotio*.

¹⁷⁰ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁷¹ numquam] **Opor:** *nunquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

veš, da so srca tistih ljudi polna (bolj kakor kdo lahko pomni) sumničavosti in nezaupanja? Ali ne veš, da v nemški deželi nobena beseda ali zamisel ne naleti na večji odpor, da se ob ničemer ljudem ne obrača želodec bolj kakor ob omembi italijanskih vojakov, Špancev ali papeža? Drugi si lahko mislijo, kar si želijo, osebno pa sem mnenja, da bi kar nekaj knezov in mest tistega ljudstva (v mislih imam te, ki se zaenkrat še držijo tvojih obredov) ne zgrabilo za orožje zate (kakor sem že dejal), še več, da bi poprijeli za orožje proti tebi; če pa že ne bodo odprto razvili praporov proti tebi, bodo vsaj priskočili na pomoč tvojim sovražnikom z vsem tistim, kar bo potrebno za vojskovanje, se pravi s potrebščinami, prostim prehodom, vojaki, tebi pa bodo vse to odrekli. **138** Vojna proti njim bi bila resnično težavna in neizprosna, tudi če so bili do sedaj osamljeni. Vendar prisluhni naprej.

Štiri znamenita helvecijska ljudstva (imenujejo jih »kantoni«), tj. Zürich, Bern, Basel in Schaffhausen, so v zavezništvu s še nekaj mesti, med njimi so St. Gallen, Ženeva in še nekaj drugih, sprejeli isto vrsto nauka kakor tisti Nemci, ki živijo na drugi strani Rena; zdaj tebe in vse, kar predstavljaš, sovražijo enako strastno, če ne še veliko bolj. Somišljenike imajo tudi v treh zvezah (imenujejo jih »lige«) Retijcev, ki so tudi v konfederaciji s Helvecijci. In zdaj se sprašujem naslednje: kaj bodo po tvojem storili, ko bodo slišali, da si zbral in v nemško deželo poslal ogromno vojsko, da bi napadel protestante in jih prisilil v spoštovanje koncilskih odlokov? Misliš, da bodo zgolj opazovalci ali kaj? Motiš se do neba, če misliš, da bodo tako pomembno reč kar pustili vne- mar in da jim ne bo povsem jasno, da bodo morali samo vse to poplačati, **139** če bodo pravočasno prišli na pomoč. Brez vsakega dvoma bodo prišli; hitro bodo zbrali vojske in z njimi prišli protestantom na pomoč. Kakšne pa so te vojske? Kdo še ne ve, da je njihova disciplina brez primere? Da so njihovi vojaki nad- vse pogumni? Kdo ne ve, da lahko že samo Bernčani brez vsakega truda na vojsko popeljejo trideset tisoč visoko usposobljenih vojakov, Zürichčani pa dvajset tisoč?

Tu utegne poreči Tvoja Svetost, da obstaja tudi nekaj okrožij Helvecije, ki zagrizeno vztrajajo pri tem, da ti sledijo, in da se od teh lahko nadejaš pomoči ter vojaških enot. Res je, so tudi takšna okrožja, ki jih nobena sila ni mogla iz- trgati iz tvojega naročja, in v tem pogledu moraš priznati, da silno potrebuješ

Ac recte profecto egisti, quod tam amanter et liberaliter complexus es eorum Legatos, qui tibi gratulatum venerant. Curasti enim per Terracinae Episcopum, ut tuo sumptu Romam venirent, tuo sumptu hic alerentur, tuo sumptu in patriam redirent cum magnis donis: praeterea et /debes/ **140** debes quidem curare, ut eos tibi demereas omni officiorum genere. Sed tamen hoc non impetrabis, ut velint tibi suis exercitibus socii esse in bello hoc de quo loquimur. Rogas? Quia sunt aliis pagis iuncti arctissimo foedere: contra quos, nisi insigni aliqua iniuria affecti, nolent, ut sunt boni viri, contra (inquam) tam caros¹⁷² bellum gerere et fidem frangere. Eadem enim est ratio in his, quam dixi esse in aliquibus Principibus Imperii, nempe periculum sibi summum imminere, ne, si te atque Caesarem iuvent in Tiguro, Berna, Basilea (quae sunt columnae et robora libertatis Helveticae) opprimendis, sua sibi quoque libertas postea posset confestim debilitari atque eripi. Quis enim dubitat Lucernam, Friburgum aliosque pagos magis fore propriae libertatis conservandae studiosos, quam tuae auctoritatis¹⁷³ restituendae? Praesertim cum¹⁷⁴ ipsis accidat idem, quod de quibusdam Principibus Germaniae catholicis dixi, qui praesenti statu Ecclesiarum /suarum/ **141** suarum multis nominibus maiore cum commodo et animorum voluptate fruuntur. Est enim omnino laxior et liberior, quam is futurus esset, quem tu (si ubique victor evaderes) restituendum curares. Nam id opinor operam dares, ut tui canones ad unguem porro servarentur, ut praecideres omnem occasionem, ne quis amplius clamaret contra istam sanctam Sedem.

Sed quid verbis opus est? Consule illum, cuius modo mentionem feci, Terracinae Episcopum, qui res Helveticas tractat, an revera illi videatur fore, ut Helvetiae illa pars quae te colit, possit impelli, ut arma sumat pro te contra suos confoederatos. Certe enim affirmabit non sumpturam, si modo verum voluerit dicere id quod sentit. Vereor enim, ne tibi saepe imponat magisque suam ipsius causam agat in illa legatione quam tuae Sanctitatis. An non vides, ut impudenter flagret libidine Cardinalatus?

Sed audi reliqua. Non modo enim ma- /xima/ **142** xima pars Helvetiorum atque Retorum ad suscipienda arma contra te, si armatum in Protestantes viderent, sed una cum illis omnes Provinciae et populi, quos nunc dicam, accenderentur.* In primis tota Prussia, quae Alberto ex Brandenburgensium familia duce atque

¹⁷² caros] **Opor:** *charos*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁷³ auctoritatis] **Opor:** *autoritatis*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁷⁴ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

* in primis tota Prussia ...] Textus ab asterisco usque ad *Sunt illi ipsi** (in c. 145) in **Daub, Otm, Corv** aliter ac in **Opor**; vide epilogum p. 194–198.

njihovo pozornost; zato si kar prav ravnal, da si tako ljubeznivo in velikodušno sprejel njihove poslane, ki so ti prišli čestitat. Po škofu Terracine⁴⁷ si namreč uredil, da so na tvoje stroške prišli v Rim, da so na tvoje stroške tu bivali in se na tvoje stroške tudi vrnili domov obloženi z darili; pa saj se jim tudi **140** moraš na vse načine dobrikati, da bodo ostali tvoji dolžniki. Tega pa vendar ne boš dosegel, da bi se ti hoteli kot zavezniki pridružiti v vojni, o kateri teče beseda. Še vprašaš, zakaj? Zato, ker jih z drugimi predeli povezuje še tesnejša vez: razen če ne bodo od njih utrpeli kake hude krivice, se kot spodobni ljudje ne bodo hoteli spuščati v vojno s svojimi bližnjimi in tako zapraviti njihovo zaupanje. Razmišljajo namreč na enak način kakor ostali knezi v cesarstvu, o čemer sem govoril, in sicer da jim bo pretila velika nevarnost, da bi tudi sami bili hitro ob svobodo, če bi tebi in cesarju pomagali pri napadu na Zürich, Bern in Basel (ki so stebri in braniki svobode v Helveciji). Kdo pa sploh dvomi v to, da gre Luzernu, Fribourgu in drugim kantonom bolj za njihovo lastno svobodo kakor za tvojo veljavo? Zlasti še, ker se tudi pri njih dogaja podobno kakor v primeru nemških katoliških knezov, ki sem ga opisal – da namreč v trenutnih okoliščinah **141** povsem poljubno in brez težav uporabljajo različna imena za svoje cerkve. Takšno stanje je dosti bolj sproščeno in svobodno, kakor bi bilo, kjer bi ti (kot zmagovalec) urejal razmere; ti bi si namreč po mojem prizadeval za to, da bi bila tvoja pravila upoštevana do zadnje pike in da bi že vnaprej zatrl vsako možnost, da bi še kdo kdaj dvignil glas proti tej Sveti stolici.

Pa kaj bi govoril? Posvetuje se z njim, ki sem ga ravnokar omenil, škofom Terracine, ki pozna razmere v Helveciji, ali se mu zdi, da bo tisti del Helvecije, ki te spoštuje, mogoče prisiliti k temu, da zate zgrabi za orožje proti svojim zaveznikom. Brez dvoma bo zatrdil, da tega ne bodo storili, če bo le iskren; bojim se namreč, da ti pogosto skuša ugajati in da na položaju poslanca bolj zasleduje svoje koristi kakor pa tvoje. Mar ne vidiš, kako gori v želji po kardinalskem klobuku?

A poslušaj naprej. Proti tebi se namreč ne bo **142** dvignil v orožju zgolj velik del Helvecijcev in Retijcev, če bodo videli, da se oborožuješ proti protestantom, pač pa se jim bodo pridružile tudi vse province in ljudstva, ki jih bom zdaj naštel. Najprej vsa Prusija, ki se je na pobudo in pod vodstvom Alberta

impulsore ante viginti et eo amplius annos prorsus a tuo imperio descivit, et Evangelica (ut aiunt) facta est. Tota etiam Livonia, quae idem egit iamdudum: totum regnum Daciae atque etiam regnum Suetiae, maxima pars Frisiae orientalis, denique omnes civitates maritimae, quas appellant.

At operae pretium¹⁷⁵ est scire, cuiusmodi sint omnes hi populi. Nosti esse Sarmatiam Europae, quam hodie Prussi, Russi, Lituani, Moscovitae et partim etiam Poloni inhabitant. Nosti in eadem Sarmatia, quae ad Oceanum et sinum Codanum seu (ut Ptolemaeus) a Venedis olim populis Venedicum vergit, Livoniam, cuius longitudo est circiter quingento- /rum/ **143** rum passuum milium,¹⁷⁶ latitudo quadringentorum, terram frumento, carne, melle fertilissimam: et quae quattuor¹⁷⁷ insignes portus habet, Rigt, Terpt, Reuel et Derba, quos dixeris quattuor¹⁷⁸ ceu ubera Livoniae: nam ex magna orbis parte illuc omnia ad victum ornatum quae necessaria inferuntur et vicissim inde frumenta, mella, pellesque exportantur. Est illic insignis Archiepiscopus Rigensis: est magister Livoniensis, Episcopi Reualiensis, Derbatensis, Oiliensis, Cauroniensis, qui tametsi magistratum ibi agunt atque omnia regunt, tamen victi ferocissimorum illorum populorum importunitate et insolentia omnes eas doctrinas et ceremonias, quae nobis sunt in usu, funditus extirpare et passim admittere Lutherismum sunt coacti. Quod nisi fecissent, proculdubio fuissent eiecti, aut etiam interfecti.

Daniae vero et Norvegiae regna in insulis illis Septentrionalibus et peninsula illa, quam quidam ex veteribus ob immensam magnitudinem veluti alterum orbem /appel-/ **144** appellarunt, obtinet nunc Christernus Olsatiae Dux, qui altero illo Christerno Caesaris sororio ex regno eiecto atque in exiguam quandam insulam relegato in Regem electus est. Is prorsus abhorret a tua auctoritate¹⁷⁹ et doctrina cum toto ducatu et regno.

In eadem peninsula Iustanus regnum Suetiae et Gothorum obtinet. Quam vero is faveat tuae sanctae Ecclesiae auctoritati¹⁸⁰ et doctrinis, testis tibi et toti urbi atque Italiae esse potest Olaus Magnus, quem in Archiepiscopatu Upsaliensi, qui in ipsa Gothia est, Ioanni fratri, hic Romae in summa paupertate mortuo, suffecisti.¹⁸¹ Ambo enim ab rege et populo, quibus illic opibus atque honoribus florebant,

¹⁷⁵ pretium] **Opor:** *precium*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁷⁶ milium] **Opor:** *millium*.

¹⁷⁷ quattuor] **Opor:** *quatuor*.

¹⁷⁸ quattuor] **Opor:** *quatuor*.

¹⁷⁹ auctoritate] **Opor:** *autoritate*.

¹⁸⁰ auctoritati] **Opor:** *autoritati*.

¹⁸¹ suffecisti] **Opor:** *suffecistis*.

Brandenburškega⁴⁸ pred nekaj več kakor dvajsetimi leti odcepila izpod tvoje oblasti in je postala (kakor pravijo) evangeličanska. Sledi vsa Livonija,⁴⁹ kjer so že davno storili enako, potem celotno Dansko kraljestvo, pa Švedsko kraljestvo in tako rekoč vsa vzhodna Frizija, pa seveda vsa obmorska mesta, kakor jih imenujejo.

Dobro pa bi bilo vedeti, kakšne sorte ljudje so to. Saj veš, da je v Evropi neka Sarmatija, kjer danes živijo Prusi, Rusi, Litvanci, Moskoviti in delno tudi Poljaki; veš tudi za tisto deželo, ki se v predelu Sarmatije ob oceanu in Kodanskem zalivu,⁵⁰ kakor mu pravi Ptolemaj, razteza proti deželi Venedov, se pravi Livonijo, ki po dolgem meri kakih petsto tisoč, **143** počez pa štiristo tisoč korakov.⁵¹ Gre za deželo, ki je bogata z žitom, mesom, medom, ima pa tudi štiri pomembna pristanišča, to so Riga, Dorpat, Reval in Durben, ki bi jih lahko imenovali kar štiri napajališča Livonije: tja se namreč iz vsega sveta steka vse potrebno za omikano življenje, nasprotno pa od tam izvažajo žito, med in krzno. Tam še posebej veliko velja nadškof Rige, tu je še deželni mojster Livonije, pa škofje revalski, durbenski, dorpatski, oeselski in kurlandski, ki tam sicer res opravljajo službo in vse upravljajo, a so bili, nemočni proti neomikanosti in zaostalosti tamkajšnjih ljudi, prisiljeni povsem opustiti naše nauke in obredje ter postopoma sprejeti luteranstvo. Če ne bi tako ravnali, bi bili brez dvoma pregnani, če že ne kar pomorjeni.

Kraljestvu Danske in Norveške na severnih otokih in na tistem polotoku, ki so ga stari zaradi izjemnih razsežnosti imenovali kar Novi svet, **144** zdaj vlada Kristijan vojvoda Holsteinski;⁵² ta je onega drugega Kristijana, cesarjevega svaka,⁵³ izgnal iz kraljestva na neki neznamen otok in bil izvoljen za kralja. Kristijan je do dna sovražen tvoji oblasti in nauku in to velja za vse njegovo gospostvo ter kraljestvo.

Na tistem istem polotoku vlada Gustav⁵⁴ kraljestvu Švedske in Gotov. Koliko je ta naklonjen oblasti in naukom tvoje Cerkve, lahko tebi, pa Italiji in vsemu svetu izpove Olaf Magnus,⁵⁵ ki si ga po smrti brata Johana – ta je umrl v hudi revščini tu v Rimu – postavil na njegovo mesto v uppsalski nadškofiji na Švedskem. Kralj in ljudstvo sta namreč obema zasegla vse premoženje in

exuti atque nudati, eieci sunt tantum ob eam causam, quia tueri et sustentare tuam potestatem tuasque doctrinas omni studio nequicquam conabantur. Nam magno impetu in omnes illas civitates, oppida et pagos pervasit morbus et furor Lutheranorum hominum. /At/

145 At nosti, qui nam sint populi illi. Sunt illi ipsi,* qui circiter annum urbis Romae millesimum centesimum sexagesimum quartum primum duce Alarico, deinde iterum post centum circiter annos duce Genferico in Italiam, etiam non provocati, nec ulla religionis (quae tantam vim habeat in animis hominum) causa lacessiti, inundarunt et urbem hanc diripuerunt incenderuntque: quorum barbaro furori acceptas ferimus infinitas calamitates et strages, quae studia, quae linguam, quae mores invaserunt et corruerunt.¹⁸² Non modo enim incendio absumpserunt arces, templa, palatia, sed in ipsa monumenta et saxa ferro saevierunt et corruerunt, ut multis in locis videre est, invidia et rabie plusquam barbara. Atque hi ita sunt feri natura, ut non modo in Italiam ex Insulis et Septentrionibus illis maximos exercitus et foedissimam quandam barbarorum hominum colluviam intulisse legamus, sed in reliquas provincias et regna, in Galliam et Britanniam atque /adeo/ **146** adeo in ipsas Hispanias atque etiam Africam, quae tam longo intervallo distant ab eis, irruerint. Certe metuendi sunt populi illi veluti crabrones quidam, quos nec tantillum oportet irritare; atque utinam, etiam si non irritentur, maneant in suis Insulis nec aliorum quietem turbent.

Hoc itaque saxeam et ferream genus hominum contra te una cum tam multis aliis, quos dixi, magno cum furore irrueret. Dii meliora. In summa, si bellum hoc susceperis, multo maiorem materiem et molem in tota Europa ac maius incendium commovebis atque accendes, quam umquam¹⁸³ existimares.

Inter caetera vero haec quoque incommoda tibi forent subeunda et devoranda. Nam educendi essent tui exercitus procul ab ipsa Italia superatis Alpibus multorum dierum itinere: invadendi hostes domi, ubi ipsi facile habebunt omnia, quae ad bella sustinenda solent esse necessaria, tu vicissim difficillime. Quantae vero difficultatis sit educere magnum aliquem /exercitum/ **147** exercitum in remotas provincias atque trans Alpes atque hostes alioquin belli gerendi peritos et fortes, qui tempus habuerint parandi ea, quae ad defensionem sunt necessaria, domi suae adoriri, quis est qui non intelligat? Q. Fabius Maximus cum¹⁸⁴ ab Africo bello Senatam vellet dehortari, inquit de Africa: »Ubi non portus ullus

¹⁸² corruerunt] **Opor:** *corruerunt*.

¹⁸³ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁸⁴ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv** idem.

odvzela vse časti, ki sta jih uživala, ter ju izgnala zgolj zato, ker sta si na vsak način, čeprav zaman, prizadevala za podporo tvoji oblasti in naukom. Bolezen in besnilo luterancev sta namreč z vso silo vdrla v vsa tamkajšnja mesta in pokrajine.

145 Pa saj veš, za katera ljudstva gre. To so tisti, ki so nekako v 1164. letu rimske zgodovine najprej pod Alarikom,⁵⁶ kakih sto let kasneje pa še pod Genserikom⁵⁷ brez vsakega povoda in brez vsakega verskega razloga (kajti vera ima sicer takšno moč nad ljudmi) vdrli v Italijo ter požgali in oplenili to mesto: njihovo barbarsko divjanje poznamo kot eno samo nesrečo in propad, ki sta izpridila vse dotedanje dosežke, jezik in navade. Niso namreč zgolj požgali trdnjav, templjev, palač, pač pa so se nad kipi in obeležji znesli z orožjem, kakor je marsikje videti, z več kot barbarsko jezo in ostrino. To ljudstvo je tako divje po naravi, da tiste silne vojske in vsa poplava odvratno barbarskih množic s tistih severnih otokov in polotoka ni pljusknila samo v Italijo, pač pa so, kakor beremo, vdrli tudi v druge province in kraljestva, v Galijo in Britanijo, pa **146** celo v Hispanijo in Afriko, ki sta jim sicer tako daleč. Vsekakor se jih je treba bati kakor sršenov, ki jih nikakor ni dobro dražiti; bog daj, da bi ostali na svojih otokih, saj jih nihče ne draži, in naj ne kalijo drugim miru.

Ta trdi rod ljudi bi skupaj z mnogimi drugimi, ki sem jih omenil, silovito vdrl sem. Bog ne daj! Skratka, če bi začel to vojno, bi v vsej Evropi sprožil dosti večji plaz in zanetil dosti hujši požar, kakor bi si sploh mogel misliti.

Med drugim pa te čakajo še naslednje nevšečnosti, ki jih bo kar treba požreti. Tvoje vojske bi namreč bilo treba popeljati iz Italije; pohod, med katerim bi bilo treba premagati Alpe, bi trajal več dni. Napadeni sovražniki pa bi čakali doma, kjer bi oni imeli pri roki vse, kar je potrebno za dolgotrajno vojno, ti pa bi to zagotovil le s težavo. Izjemno težko je popeljati veliko **147** vojsko v oddaljene kraje onkraj Alp in napasti izkušene in pogumne sovražnike na njihovih domačih tleh, potem ko so imeli dovolj časa za pripravo vsega tistega, kar je potrebno za obrambo. To vsi dobro vemo. Kvint Fabij Maksim⁵⁸ je skušal odvrniti senat od vojne v Afriki z naslednjimi besedami o celini: »Tam nobeno pristanišče ni odprto za naše ladjeve, nobenega ozemlja še nismo osvojili, nobeno mesto nam ni zaveznik, noben kralj nam ni prijatelj, nikjer

classi nostrae apertus, non ager pacatus, non civitas socia, non Rex amicus, non consistendi usque locus, non procedendi: quacumque¹⁸⁵ inspexeris, hostilia arma atque infesta. « Eadem fere omnia possumus nunc de tuis exercitibus dicere, si Germaniam velint aggredi, praesertim in hac causa. Adhaec, gerendum esset bellum in ea provincia, in qua vix quattuor¹⁸⁶ menses Itali atque Hispani possent sub dio militare. Hieme¹⁸⁷ vero (quae illic tam diuturna et tam saeva esse solet) revocandi essent in hiberna, ad urbes et oppida: ne si secus fieret, idem illis accideret, quod ante paucos annos accidisse scimus Caesaris exercitui, quem ad ob/sidionem/ **148** sidionem Metensem admoverat et tota hieme¹⁸⁸ compellebat illic haerere sub dio: quasi qui vellet vim inferre coelo ipsi et tempori anni. Itaque vix centesimus quisque evasit, qui frigore non perierit, praesertim ex Italis.

Quare hoc bellum futurum esset diuturnum proculdubio et valde difficile et periculosum. Neque enim iam de aris et de religione solum esset dimicandum, sed de summa rerum, de libertate et de Imperio et de tuo ipso Imperio. Vide quid porro dicam: quod si audieris, plane ostendam et eo ipso die, quo statueris Concilium esse instaurandum (unde consequitur huiusce teterrimi belli gerendi necessitas),¹⁸⁹ aleam arrepturum esse, eamque iaciturum pro toto adeo Ecclesiastico imperio et pro Italiae ac fere totius Europae salute. Sed priusquam haec dicam, alia quaedam attingam necesse est. Iam potes ex his quae hactenus dixi, aestimare, quam immanes sumptus forent tibi faciendi. At aerarium Rom. Ecclesiae /exhaustum/ **149** exhaustum esse scimus omnes. Tanta fuit Pauli ac Iulii III frugalitas et parsimonia, tum in suis ditandis atque ornandis modestia (scilicet) ipsi me diu fidius thesauri Sultani Solimani (liceat modo id quae res est dicere) explendae illorum libidini non fecissent satis. Tu vero cum pro tua animi magnitudine et liberalitate hoc primo tui Pontificatus anno immensos sumptus sustinueris, omnino nihil potuisti in aerarium redigere. Ergo ubicumque¹⁹⁰ et undecumque posses cum tuis ministris, qui omnes vias pecuniae norunt, magna diligentia et severitate colligendae, corradendae, imperandae essent pecuniae, quae sunt (ut scis) bellorum nervi. Nam quemadmodum sine nervis corpus nequit consistere, ita neque ipsi exercitus sine maxima auri et argenti vi, sed dilabuntur.

¹⁸⁵ quacumque] **Opor:** *quacunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁸⁶ quattuor] **Opor:** *quatuor*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁸⁷ hieme] **Opor:** *hyeme*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁸⁸ hieme] **Opor:** *hyeme*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁸⁹)] deest in **Opor, Daub, Otm, Corv**.

¹⁹⁰ ubicumque] **Opor:** *ubicunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

ni nobenega kraja, kjer bi se utrdili ali kamor bi šli; kamorkoli bi segel pogled, vsepovsod bi prežala nevarnost in sršelo orožje.«⁵⁹ Vse to bi mogli reči tudi za tvoje vojske, če bi želele napasti nemško deželo, še zlasti v tem smislu. Poleg tega bi se bilo treba vojskovati v pokrajini, kjer bi se lahko italijanske in španske čete bojevale pod milim nebom kvečjemu štiri mesece. Pozimi (in zime so tam resnično dolge ter neusmiljene) bi jih bilo treba poklicati v prezimovališča, v mesta in zaselke; če tega ne bi storili, bi se z njimi zgodilo enako, kakor se je zgodilo v tistem znanem primeru s cesarjevo vojsko pred nekaj leti med **148** obleganjem Metza,⁶⁰ ko je z vojsko prišel tja in jih prisilil tam ostati na prostem vso zimo, kakor bi hotel s silo ukazovati samemu nebu in letnemu času. Komaj vsak petstoti se je rešil pred smrtjo v mrazu, zlasti med Italijani.

Zato bi bila ta vojna brez vsakega dvoma dolgotrajna ter nadvse težavna in tvegana; boj bi se ne bil namreč samo za oltarje in za vero, pač pa bi bilo na kocki prav vse: svoboda, cesarstvo in celo tvoje kraljestvo. Pazi na moje naslednje besede: če boš prisluhnil, bom jasno pokazal, da boš tistega dne, ki ga boš določil za zasedanje koncila (kar bo tudi porodilo potrebo po tej strašni vojni), pograbil kocko in jo vrgel v pogubo vsega cerkvenega kraljestva, Italije in malodane vse Evrope. A preden to povem, moram razgrniti še druge reči. Iz doslej povedanega že lahko oceniš, kako gromozanska sredstva boš moral pripraviti. Toda blagajna Rimske cerkve je **149** izčrpana, to vemo vsi. Pavel III. in Julij III. sta bila res zmerna in varčna, pa tako skromna pri zasebnem razkošju (seveda)! Pri moji veri, še vse bogastvo sultana Sulejmana ne bi potešilo njunega pohlepa (stvar je pač treba imenovati s pravim imenom). Ti pa si tudi v prvem letu svojega pontifikata potrošil, kakor si pač velikodušen in radodaren, velike vsote, zato v blagajno nisi mogel prav ničesar nabrati. Potemtakem bi moral s svojimi pomočniki, ki vedo za vse poti denarja, kjerkoli in od koderkoli bi le bilo mogoče, skrajno marljivo in dosledno zbrati, postrgati in zaseči denar, ki je (saj veš) ožilje vojne. Kakor namreč telo ne more obstati brez ožilja, tako tudi vojske ne obstanejo brez silnega učinka zlata in srebra, pač

Quare primum essent augenda pretia¹⁹¹ salis in omnibus tuis urbibus sine ulla exceptione: quam rationem maiores tui mineram quandam auri appellare consueverunt. At quia inde non tantum /adhuc/ **150** adhuc posses colligere, quantum opus est, imperanda essent adhuc alia tributa, quae taleas appellamus, deinde oppigneranda aliquot vectigalia. Atque ut etiam clerus ipse ferret suam oneris partem (ut par est) omnibus Romanae curiae Officialibus, quos vocant, et omnibus non modo clericis aut presbyteris, sed etiam monachis et monasteriis, tum virorum tum mulierum, imperandae essent quinque aut sex decimae, aut medii fructus, ut fieri solet, si quando agitur de bello Turcis inferendo. Ac non modo ab his presbyteris et monachis, qui sub tuo temporali (ut solemus dicere) dominio degunt, decimae ipsae, aut medii fructus imperandi essent, sed ab illis etiam, qui suis sacerdotiis et opibus fruuntur ex ditione Caesaris, ex ditione Gallorum regis, ex ditione Venetae reipublicae et Ducis Ferrariensium atque aliorum Principum. His enim rationibus pecuniae conficiendae maiores tui omnibus usi sunt. Quin et indulgentias per totum Christianum orbem aliquando evulgarunt, /pretio/ **151** pretio¹⁹² redimendas. Denique etiam cruciatas (quas appellant) indixerunt atque ita tantum auri colligebant, quantum ad res magnas obeundas sufficere posse videretur. At operae pretium¹⁹³ est videre, possisne tu hoc tempore omnia haec efficere aut etiam tentare.

Principio, quod ad pretia¹⁹⁴ salis augenda et ad alia tributa attinet, ubi ad tuas civitates, oppida et pagos fuerit delatum tantum pecuniae ab illis esse emungendum et iam adventare ad se viderint quaestores, subquaestores, lictoresque, qui eos incipiant exactionibus divexare: Dii immortales, quam acerbo et capitali odio te prosequuntur, quales voces, fremitus, eiulatus, querelae passim exaudientur? Certe is actus comoediae¹⁹⁵ (aut potius tragoediae) tantum molestiarum habebit, tantumque sollicitudinis erit in eo devorandum, quantum nulla umquam¹⁹⁶ totius reliquae vitae tranquillitas, felicitas,¹⁹⁷ laetitia et dulcedo possit condire et mitigare. Deinde quis scit, num /forte/ **152** forte graves aliqui tumultus inde sint exorituri? Quis scit, num forte tui subditi restituri et negaturi sint et ad arma etiam venturi? Memineris oportet quaestorem cui nomen erat Cauino, quemque

¹⁹¹ pretia] **Opor:** *precia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁹² pretio **Opor:** *precio*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁹³ pretium **Opor:** *precium*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁹⁴ pretia] **Opor:** *precia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁹⁵ comoediae] **Opor:** *comaediae*; **Daub, Otm, Corv:** *comoediae*.

¹⁹⁶ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁹⁷ felicitas] **Opor:** *foelicitas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

pa razpadejo. V ta namen bi bilo najprej treba dvigniti cene soli v vseh tvojih mestih brez izjem: ta ukrep so tvoji predhodniki imenovali kar zlata žila. Ker pa iz tega vira ne bi mogel **150** zbrati toliko, kolikor bi bilo treba, bi bilo treba zaukazati še druge oblike zbiranja sredstev, denimo zadolžnice in menice. In ker tudi duhovščina nosi svoj del bremena (kakor je tudi prav), bi bilo treba vsem uradnikom rimske kurije, kakor jih imenujejo, pa vsem duhovnikom in tudi menihom in samostanom, tako moškim kakor tudi ženskim, naložiti pet ali šest desetin oziroma dajatve v višini polovice dobička, kakor je v navadi tudi, kadar se pripravlja vojna proti Turkom. Dajatev pa ne bi smel naložiti le duhovnikom in menihom, ki so pod tvojo svetno (kakor pravimo) oblastjo, pač pa bi te desetine oziroma polovico pridelka moral zahtevati tudi od onih, ki dohodke od službe in imetja uživajo na posestvih od cesarja, pa francoskega kralja, Beneške republike, ferrarskega vojvode in ostalih knezov. K tem davčnim ukrepom so se zatekli vsi tvoji predhodniki; celo prodajo odpustkov so nekoč oglaševali, in to po vsem krščanskem svetu. **151** Ne nazadnje so oznanjali celo križarske vojne, kakor jih imenujejo, in na ta način zbrali toliko zlata, kolikor se je zdelo zadosti za velika podjetja. Treba je pa videti, ali lahko v tem času tudi tebi uspe vse to in ali se česa takega sploh lahko lotiš.

Najprej o višjih cenah soli in drugih davščinah: ko bo v tvoja mesta, zaselke in okraje prišla vest, da je treba od njih iztisniti toliko denarja, in ko bodo videli, da so že na poti kvestorji, kvestorski namestniki in liktorji, ki se bodo spravili nadnje z izterjavami – pri moji veri, kako trpko in globoko sovraštvo do tebe jih bo navdalo! Kakšen vik in krik se bo razlegel, koliko pritožb in ugovorov bo od vsepovsod! To dejanje komedije (ali raje tragedije) bo vsebovalo toliko žalosti in strahu, da bi ju ne mogel olajšati in potešiti noben življenjski mir, nobena sreča, nobeno veselje ali radost. Razen tega, kdo ve, ali **152** ne bodo morda iz tega vzniknili hudi nemiri? Kdo ve, ali se ne bodo morda tvoji podložniki uprli in celo prijeli za orožje? Le spomni se kvestorja po imenu Cavino, ki ga je Klemen VII. poslal v Parmo, da bi tam pobral naložene

Clemens septimus Parmam miserat, qui imperatam pecuniam exigeret, in medio adeo templo fuisse, in populi seditione, eam ob causam trucidatum. Deinde Perusinos eos, quibus Paulus III pretium¹⁹⁸ salis auxerat, tametsi fuerint soli, ausos fuisse non modo negare, sed armis etiam diu resistere exercitui, qui adversus eos fuerat ab ipso Pontifice missus, unde consecuta est obsessio et mox oppugnatio, direptio, et vastatio urbis aliaque plurima mala. Haec recentissima exempla, si umquam¹⁹⁹ fuerunt alias, nunc profecto sunt potissimum metuenda et omne genus cautionis abs te adhibendum, ne contingat, ut cum tuis subditis et filiis (sunt enim filii tui et tu illis vicissim pater) bellum geras et tuorum subditorum et filiorum sanguinem ef- /fundas/ 153 fundas interea dum cupis adversus eos, qui sunt vere hostes, exercitus adornare.

Puto te scire in omnibus tuis urbibus nonnullos esse, qui Lutherano veneno (proh dolor) infecti sunt: neque hoc ex infima tantum fece populi, sed ex mediis etiam et summis viris. Itaque hi futuri essent totius seditionis et tumultus auctores,²⁰⁰ suasores et architecti. Videor eos audire evomentes fere tales voces venenaque: Papa voluit celebrare Concilium, longe aliis conditionibus quam Comitia Imperii statuerint, aut quam ipse Papa et totum Concilium promiserit neque umquam²⁰¹ voluit audire adversarios, ne semel quidem, sed prorsus inauditos condemnare. Deinde Episcopi iidem, qui sunt pars et rei accusati, voluerunt esse, contra omnia divina et humana iura, iudices in causa sua: nec pudet eos nunc mittere exercitus, collectos e pauperum miseris et sanguine, qui bonos illos Christianos cum liberis atque uxoribus crudelissime trucident, non /aliam/ 154 aliam ob causam, nisi quia illi tam iniusto Concilio recusant parere et aliud quod legitimum sit expetunt. Nos certe, o cives, iuvare hunc Papae conatum nullo modo debemus, non si moriendum etiam sit. Pecuniam ne nostram ad tantum facinus perpetrandum conferemus: quin istos quaestores et nebulones hinc exigimus in malam rem et Papae nunciamus nos aliis in rebus illi non defuturos: in hac nec posse, nec debere obsequi, duntaxat salva conscientia.

Quod si ille perstiterit in sententia, audierimusque eum hoc nomine parare exercitum contra nos, quid superest, nisi ut tandem omnes simus bona fide uniti et confoederati resistamus curemusque accersendos vel Turcas vel Protestantes ipsos, qui nos defendant atque eripiant.

¹⁹⁸ pretium] **Opor:** *precium*; **Daub, Otm, Corv** idem.

¹⁹⁹ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁰⁰ auctores] **Opor:** *autores*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁰¹ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

davščine; množica vstajnikov ga je zaradi tega pobila kar sredi cerkve. Spomni se Perugianov, ki jim je bil Pavel III. zvišal ceno soli: čeprav so bili osamljeni, so se drznili papežu postaviti po robu, še več, dolgo so zdržali v oboroženem uporu proti vojski, ki jo je nadnje poslal papež, zaradi česar je prišlo do obleganja, mesto je bilo nato zavzeto in opustošeno ter je utrpelo veliko hudega.⁶¹ Tudi če bi se v teh nedavnih primerih odvijalo drugače, se je takšnega razvoja dogodkov zdaj resnično treba bati in na vsak način moraš paziti, da bi se ne spustil v vojno med seboj in svojimi podložniki ter sinovi (to so namreč tvoji otroci, ti pa njihov oče) in da bi njihovo kri **153** prelival, medtem ko hočeš opremiti vojsko za boj proti resničnim sovražnikom.

Mislím, da se zavedaš, da je v vsakem tvojem mestu tudi nekaj tistih, ki jih je že okužila luteranska bolezen (joj, prejoj!), in to ne z družbenega dna, pač pa iz srednjega in tudi najvišjega sloja mož. Ti bi bili tako netilci in snovalci vstaj ter upora. Kar zdi se mi, kako jih slišim bruhati takšne besede in strup: »Papež je hotel sklicati koncil, in to po povsem drugačnih pogojih, kakor je bilo sklenjeno na cesarskih zborih, in celo drugačnih, kakor sta jih obljubila sam papež in pa koncil; nasprotnikom sploh ni hotel prisluhniti, niti enkrat, pač pa jih je kar naravnost obsodil, ne da bi od njih kaj slišal. Potem pa so še tisti škofje, ki so udeleženci v postopku in tožena stran, hoteli biti – in to v popolnem nasprotju z vsakim človeškim in Božjim zakonom! – sodniki v lastni zadevi: nič jih ni sram, da zdaj pošiljajo vojske, sestavljene iz tegob in krvi siromakov, in te vojske zdaj kruto pobijajo dobre kristjane z njihovimi otroki in ženami vred, **154** in to zgolj zato, ker se nočejo podrediti tako krivičnemu koncilu in zahtevajo, kar je prav. Meščani, mi temu papežu pri njegovih naklepih že ne bomo pomagali, niti za ceno smrti ne. Nikar ne podpirajmo s svojim denarjem tako zločinskega početja! Raje naženimo od tod te kvestorje in malopridneže in jih pošljimo k vragu, papežu pa dajmo vedeti, da smo mu pri drugih rečeh na voljo – pri tej pa mu ne moremo in ne smemo ustreči, če želimo imeti čisto vest.

Če bo namreč vztrajal pri svojem in se bo izkazalo, da v ta namen pripravlja vojsko proti nam, kaj nam ostane drugega, kakor da se vsi ljudje dobre vere združimo in povežemo ter se upremo, na pomoč pa pokličemo bodisi Turke bodisi protestante, ki nas bodo branili in rešili.<

Boni consule, Pater sancte, si nunc ea dicendi forma seditiosa et venenata utor, qua Lutherani solent. Sic enim oportuit, ut ea magna pericula, de quibus institui /dicere/ 155 dicere, atque una fontes, unde ea derivant, tibi ante oculos ponerem. Quamquam²⁰² vix mihi videor assecutus umbram eius acerbitatis et veneni, quod illi solent, si quando contingat eos in tali occasione orationem habere, profundere.

Quod vero ad medios fructus, vel ad tam multas decimas a toto clero exposcendas attinet: eadem est hic ratio, quae fuit de tributis et de precio salis augendo. Nam a Cardinalibus quidem hactenus moris non fuit, ut vel tantillum exigeretur, sed tantum ab episcopis atque aliis inferioris ordinis et ab omnibus monachis atque adeo ab illis ipsis qui vocantur Mendicantes, cum affluent divitiis. Sed incredibile dictum est, quam periculosa sint hoc tempore horum omnium ingenia: Episcoporum dico, presbyterorum et monachorum omnium; qui si tantillum incommodi aut detrimenti abs te vel a tuis ministris acceperint, confestim cogitant de Lutherano veneno hic et illic evomendo et de ulciscendo. Id quod illis facile /factu/ 156 factum est, modo velint, tum pro contionibus²⁰³ obiter atque aliud agentes, si quando inquisitores timent: tum in privatis sermonibus et colloquiis, presertim vero cum²⁰⁴ audiunt confessiones. Itaque si isti nunc sentirent se multarum decimarum exactionibus extimulari, profecto (ut sunt turbulenti et seditiosi) possent tibi malas tragoedias excitare atque hoc ab genere longe maius periculum ego metuerem quam a Laicis. Sed quid si utrorumque ira et rabies conspiraret adversus te? Cumque²⁰⁵ illi tributa et maiora pretia²⁰⁶ salis, hi vero decimas negare constituissent, una negotium²⁰⁷ tibi facerent? In summa, cum utrisque magna quadam moderatione et lenitate utendum censerem. Quod tamen si faceres, non posses tantum auri extorquere, quantum ad instruendum exercitum satis esset. Neque enim exigua, aut mediocri vi, sed magna et potenti opus est, ad evellendum aurum. Vide in quas angustias incideres. Nam plurimum emungere, omnino pe- /riculosa/ 157 riculosa res esset et multae cautionis, ne tibi aliud genus crabronum irrites: parum vero, quod illi haud inviti contulerint, magnis rebus agendis haud suffecerit. Quanto igitur satius fuerit, Pater sancte,

²⁰² quamquam] **Opor:** *quamquam*; **Daub:** *abb.*; **Otm, Corv:** *quamquam*.

²⁰³ contionibus] **Opor:** *concionibus*, **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁰⁴ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

²⁰⁵ cumque] **Opor:** *quumque*; **Daub, Otm, Corv:** *cumque*.

²⁰⁶ pretia] **Opor:** *precia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁰⁷ negotium] **Opor, Daub:** *negocium*; **Otm, Corv:** *negotium*.

Pamet v roke, Sveti oče, če uporabim nespoštljivo in strupeno obliko govora, kakor je to v navadi luterancev. Ne gre drugače, če ti želim pred oči naslikati vse hude nevarnosti, o katerih sem začel **155** govoriti, in od kod izvirajo. Vseeno se mi zdi, da je bila to le bleda senca tiste strupene zajedljivosti, ki so je oni vajeni, kadar imajo priložnost spregovoriti v takšnih okoliščinah.

Kaj pa dajatve v višini polovice dobička ali tolikih desetih, ki bi jih naložil vsej duhovščini? Tu velja isti pomislek kakor za primer davkov in povišanih cen soli. Doslej ni bilo v navadi, da bi od kardinalov kdo pričakoval še tako neznatno dajatev; od škofov pač, kakor tudi od nižjih redov, pa od vseh menihov in celo od tako imenovanih beraških redov, ko pa so tako bogati. A prav neverjetno je, kako nevarno je njihovo razpoloženje v tem času – v mislih imam škofe, duhovnike in menihe. Če bodo ti namreč deležni od tebe in tvojih pomočnikov še tako majhne škode, bodo hitro pričeli razmišljati o tem, kako bi se lahko maščevali in pričeli sem ter tja trositi luteranski strup. Prav nobenih težav ne bodo imeli s tem; **156** to lahko počno na shodih ali pa tudi drugače, če se kdaj zbojijo inkvizitorjev; tedaj lahko to počnejo v zasebnih razgovorih in pridigah, še zlasti pa poslušajo spovedi. Če bi ti torej pod pritiskom visokih dajatev postali razdraženi, bi ti znali brž zakuhati pravo dramo (gre za nestanovitne in uporniške ljudi) in tega bi se jaz od njih bal dosti bolj kakor od laikov. Kaj pa, če bi si nakopal jezo in bes obojih? Kaj bi bilo, če bi se eni sklenili upreti višjim cenam soli, drugi pa desetnam in bi ti tako združeno nakopali težave? Skratka, do enih in drugih bi ti svetoval določeno mero popustljivosti in zmernosti. Če pa bi se vendar odločil za tiste ukrepe, ne bi mogel izsiliti toliko denarja, kolikor bi ga zadoščalo za to, da spraviš skupaj vojsko. Denarja pa tudi ni mogoče zbrati kar z neko neznatno ali celo povprečno silo, pač pa to zahteva silno veliko moči. Glej, v kakšnem precepu si se znašel! Pobrali veliko denarja, **157** to bi bila tvegana in občutljiva reč, ker bi lahko dregnil v povsem drugačno osje gnezdo; pobrali premalo, ker bi ga oni le neradi dali, pa bi pomenilo, da ne bi bilo dovolj za velike načrte. Koliko lažje bi bilo, Sveti

carere his sollicitudinibus, periculisque et iubere, ut procul facessant ad Antipodes usque et Concilia et talia bella, quae sunt Conciliorum fructus?

Verum hoc audi: demus hoc posse aliquo modo fieri, ut facile et tuto ab ea parte cleri, quae in tuis urbibus degit, tot decimas exigas, quot velis: certe ab ea, quae alibi vivit et in ditione reliquorum Principum sacerdotia et redditus habent, nihil posses exigere. Rogas? Quia omnes illi potentatus, qui habent suas causas, quamobrem nolint tibi in bello adversus Germaniam gerendo socii et adiutores esse, omnino resisterent, ne ulla pecunia eo nomine in suis civitatibus imperaretur atque exigeretur, ne in suspicionem aliquando venirent, saltem collata pecunia bellum illud con- /tra/ **158** tra Germaniam iuvare voluisse.

Quid, inquires de Cesare, an non pateretur colligi a me pecuniam ex decimis eorum sacerdotiorum et monasteriorum, quae sunt in Sicilia, in regno Neapolitano, in ducatu Mediolanensi, in Hispania et Flandria. Non puto. Quandoquidem si exercitum atque auctoritatem²⁰⁸ suam conferret, satis sibi contulisse videretur: quin peteret (ut aliquando solet) abs te, ut sibi liceret pecuniam ex decimis illis colligere, qua eum exercitum aleret, qui comparatus esset pro tuae Ecclesiae dignitate restituenda atque amplificanda. Nam tali proculdubio et non alia e suis thesauris deprompta pecunia ille te iuvandum ornandumque susciperet. An non nosti morem? Non nosti quid fuerit actum in proximo contra Protestantes bello?

Quod ad indulgentias pertinet, unus atque alter ex Pontificibus, qui nuper ante te fuit, coepit eas gratis dare: itaque frustra, ac forsitan cum risu omnium, certe nullo cum fructu nunc institueres eos commissarios, quos instituere et mittere per totum /Christianum/ **159** Christianum orbem haec Sedes cum suis indulgentiis olim solebat. Lutherana haeresis multa nobis ornamenta et commoda concussit et labefactavit: hoc vero quod ex indulgentiis capiebamus, prorsus disiecit et sustulit.

Denique quod attinet ad cruciatam (ut appellant), maiores tui, cum de Christi sepulchro e manibus Turcarum eripiendo ageret, eam indicere consueverunt: nec memini legere ullum umquam²⁰⁹ Pontificem extitisse, qui eam adversus alios quam ipsos Turcas indixerit, praeter Eugenium VIII, qui aliquando contra Boemos, utpote scismaticos, sed infauste atque infeliciter²¹⁰ eam indixit. Nam in bello periere fere omnes illi cruce signati: scismatici vero victores evaserunt.

²⁰⁸ auctoritatem] **Opor:** *autoritatem*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁰⁹ umquam] **Opor:** *unquam*, **Daub, Otm, Corv** idem.

²¹⁰ infeliciter] **Opor:** *infoeliciter*; **Daub, Otm, Corv** idem.

oče, pogrešati te skrbi in nevarnosti, koliko bolje bi bilo zaukazati, naj se vse na drugi konec sveta poberejo koncili in takšne vojne, ki so njihova posledica!

A poslušaj naprej. Postavimo, da bi se to le nekako izšlo, namreč, da bi od tistega dela duhovščine, ki prebiva v tvojih mestih, zlahka in brez tveganja pobral toliko dajatev, kolikor bi hotel, pa od tistega dela, ki dohodke dobiva od posesti drugih knezov, ne bi mogel izsiliti prav ničesar. Še sprašuješ, zakaj? Zato pač, ker se bodo vsa tista gospostva, ki že imajo svoje razloge, zakaj ne želijo postati tvoji zavezniki in pomagači v vojni proti nemški deželi, odločno uprla temu, da bi bila v ta namen v njihovih mestih naložena kaka dajatev, da ne bi kdaj nanje padel sum, da so že samo z zbranimi sredstvi podprli tisto vojno **158** proti nemški deželi.

»Kaj,« boš porekel zastran cesarja, »mar ne bo dovolil, da zberem denar z desetnimi na cerkvenih posestih in v samostanih, ki se nahajajo na Siciliji, pa v Neapeljskem kraljestvu, v Milanski kneževini, v Španiji in Flandriji?« Po mojem ne, in sicer zato, ker bi se zdelo, da ti dovolj pomaga že s tem, da prispeva svojo vojsko in veljavo; morda bi celo on od tebe zahteval (in to ne bi bilo nenavadno), da mu dovoliš z desetnimi zbirati denar, s katerim bi vzdrževal vojsko, zbrano v ta namen, da bi povrnila in pomnožila ugled tvoje Cerkve. Pomagal bi ti namreč s sredstvi, zbranimi iz takšnega vira, ne pa iz lastne zakladnice, o tem ni nobenega dvoma. Saj veš, kako to gre. Saj veš, kako je bilo v zadnji vojni proti protestantom.

Kaj pa odpustki? Kar nekaj papežev pred teboj je pričelo odpustke deliti zastonj. Tako ni bilo nobenega učinka, razen morda vsesplošnega posmeha, vsekakor pa ne bi bilo nobenega dobička, če bi zdaj nastavlil takšne agente, kakršne je imela nekoč navado nastavljeni in z odpustki pošiljati po vsem **159** krščanskem svetu ta stolica. Luteranska herezija je pretresla in razrahljala marsikaj, kar nam je bilo v korist, a kar smo pridobivali od odpustkov, to je povsem razbila in uničila.

Kar ne nazadnje zadeva križarske vojne (kakor se imenujejo), so jih tvoji predhodniki oznanjali, ko je tekla beseda o tem, da bi Turkom iz rok iztrgali Sveti grob; ne spominjam se, da bi kdaj bral o kakem papežu, ki je križarsko vojno napovedal proti komu drugemu kot prav proti Turkom, razen Evgenija IV., ki jo je nekoč napovedal proti Čehom, kakor so pač bili razkolniki, a ta stvar se ni dobro končala.⁶² V vojni so namreč poginili skoraj vsi, ki so nosili

Nunc tibi nollem auctor²¹¹ esse, ut illum imitareris, neque ut de colligenda eo nomine pecunia cogitares. Parum enim proficeres (ita sunt tempora mutata et infelicia) immo magnas turbas moveres. Superest, ut vectigalia aut aliquot ex tuis urbibus oppignereres aut etiam vendas. Hoc /sane/ **160** sane multo facilius et minore cum periculo facere posses, quam ex sale, ex tributis, ex decimis, ex indulgentiis atque ex cruciata pecuniam colligere: imo illic nullum periculum, nisi quod forte non tam facile invenias emptoires, qui ea ingentia pretia,²¹² quibus opus est, numerarent. Nam pauci admodum apparent, qui tantum pecuniae in arcam potuerint reponere. Deinde timendum sibi putarent, ne totam eam summam luderent (audi quid dicam) si susceptum abs te bellum infeliciter eveniret propter eas, quas paulo post dicam, causas.

Sed vide, quam sim liberalis hodie. Largiar enim omnia haec tibi, nimirum ut ab omnibus tuis civitatibus et toto tuo clero, ubicumque²¹³ is sit, possis tantum pecuniae colligere, quantum imperes et quantum ad tantum bellum sustinendum sit necessarium. Sane scio me hic tibi rem maximam concedere: aut quae nam potest esse maior, cedo? An non pecuniarum contributio semper apex rerum omnium/ **161** mnum habita est et nunc habetur in primis? Quandoquidem magis exulcerata sunt tempora et multo plura nescio quo modo videntur esse, quae contributionem et exactionem illam morantur et impediunt, quam umquam²¹⁴ antea. Largior itaque rem (ut dixi) maximam. Sed audi adhuc reliqua.

Iam collecti, iam instructi erunt tui exercitus, iam Tridentum versus incedent et progredientur. Nulla enim alia est via, qua possint Germaniam atque hostes invadere. Nam per Raeticas Alpes haud licebit resistentibus Raetis, qui tuam oboedientiam²¹⁵ maxima ex parte deseruerunt et Helvetiorum atque Protestantium facti sunt socii. Quod si per Alpes illas licuisset transire saltem Cesareis copiis, quae ex Hispania et Italia (maxime vero quae ex ducatu Mediolanensi) educendae sint, maxima commoditas contigisset. Nam primum Bellizonam profecti, mox per vallem Misautiorum, superatisque Alpibus quae vocantur sancti /Bernhar-/ **162** Bernhardini, in vallem Rheni descendissent, atque per eam ad lacum Brigantinum, Lindaviumque pervenissent. Quod quidem iter triplo aut amplius brevius est, quam quod per Tridentum patet. Hoc tantum commodum nuper animadvertit Caesar et misso legato Angelo Ritio tentavit omnibus modis,

²¹¹ auctor] **Opor:** *autor*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²¹² pretia] **Opor:** *precia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²¹³ ubicumque] **Opor:** *ubicunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²¹⁴ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²¹⁵ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

križ, razkolniki pa so bili zmagoviti. Res ti ne bi priporočil, da greš po njegovi poti, kakor tudi ne, da sploh razmišljaš o zbiranju denarja v ta namen. Premalo bi dosegel (časi in tegobe so se res zelo spremenili) za ceno hudih pretresov. Ostane ti le to, da sredstva dobiš z davki ali zastavo oziroma celo prodajo česa iz tvojih mest. To **160** bi bilo vsekakor veliko lažje doseči in tudi manj tvegano bi bilo, kakor da bi sredstva zbiral z dajatvami na sol, z davki, z desetnimi, z odpustki in s križarskimi vojnami: dejansko tu ne bi bilo nobenega tveganja, razen morda tega, da ne bi ravno zlahka našel kupcev, ki bi zmogli tako visoke cene, kakršne bi bilo treba nastaviti; le malo jih je namreč, ki bi lahko v blagajno prispevali tolikšno vsoto, obenem pa bi razmišljali o tveganju, da bi lahko vso tisto vsoto zaigrali (poslušaj, kaj govorim), če bi se tvoja vojna iz razlogov, ki sem jih že naštel, nesrečno razpletla.

Glej, kako sem danes velikodušen. Vse to sem ti pripravljen privoščiti, da namreč od vseh svojih mest in vse svoje duhovščine, kjerkoli ta že je, zmoresš zbrati toliko denarja, kolikor zaukažeš in kolikor ga je potrebnega za plačevanje tako hude vojne. Seveda vem, da tu dajem soglasje izjemno pomembni zadevi, in se strinjam, da najbrž ni ničesar pomembnejšega. Mar ni denarni prispevek vedno in pri vseh rečeh **161** tisto, pri čemer se vse konča? Mar ni tako tudi zdaj? Res pa je, da so zdaj časi precej slabši in je negotovih dejavnikov dosti več kakor kadarkoli prej, vse to pa bo močno oviralo in onemogočalo zbiranje sredstev.

In tako boš zbral ter opremil svojo vojsko in že bodo vojaki korakali proti Tridentu. Nobene druge poti namreč ne bodo mogli ubrati, po kateri bi mogli doseči nemško deželo ter napasti sovražnike. Čez Retijske Alpe namreč ne bo šlo, kajti Retijci, ki so ti večinoma odpovedali pokorščino in so se odločili za zavezništvo s Helvecijci ter protestanti, tega ne bodo dovolili. Bilo bi seveda daleč najugodnejše, če bi lahko vsaj cesarjeve enote iz Španije in Italije (slednje večinoma iz Milanske kneževine) prečkale tiste Alpe; odpravili bi se namreč prek Bellinzone in po dolini Mesolcina⁶³ ter nato prečkali Alpe čez prelaz svetega **162** Bernarda, nato bi se spustili v dolino Rena in po njej dosegli Bodensko jezero ter kraj Lindau. Ta pot bi bila vsaj trikrat krajša kakor pot, ki vodi prek Tridenta.⁶⁴ Tega se je nedavno zavedel tudi cesar sam, ki je prek poslanca Angela Ritia skušal na vsak način doseči, tudi z velikimi denarnimi

etiam magna promissa pecunia, si id posset a Raetis obtinere at non potuit: restitit enim vehementer D. Io. Fraxinaeus Episcopus Baionae, regis Galliarum legatus, vir solers et acer. Atque hinc etiam vide mihi quaeso, num ille Rex pati unquam posset Germaniae libertatem eripi aut debilitari. Cum enim de traiciendis ex Italia in Germaniam exercitibus per Alpes Raeticas audiret agi, ipse sua auctoritate, qua apud Raetos plurimum valet, suisque opibus intercessit atque effecit id ne liceret, quasi patronus optimus ipsius Germaniae, cuius maxime intererat et quam alioqui oportebat missis Legatis cum Raetis agere, et enixe rogare, ne ullum /Italorum/ **163** Italorum aut Hispanorum exercitum sinerent per eam regionem in Germaniam educi.

Sed ad rem. Tuae copiae ductu Guidiubaldi Urbini ducis, aut forte reverendissimi D. Caroli Caraphe Cardinalis nepotis tui ex fratre, qui totam vitam degit inter arma, per Tridentinas fauces ingressae, iam de adoriendis hostibus cogitabunt. Quid vero, si interea Turcarum tyrannus, qui omnia diligenter explorat atque observat, quae apud Reges et Principes Christianos in dies fiunt: quid, inquam, si interea dum tuos paras, ipse suos adornet exercitus, illos ingentes, quales post Xerxem paucissimi reges eduxerunt, atque eos tibi forsitan in ipsa Germania obiciat? Aut in Pannonia et Transylvania, quam nunc adoriri parat, quiescat tacitus, veluti spectator fabulae et cum²¹⁶ videbit Christianos manum conseruisse, multum sanguinis esse effusum et debilitatam esse vehementer alteram ex partibus, aut forte u-/tramque/ **164** tramque,²¹⁷ ita ut fit in bello (saepe enim cruentae sunt victoriae) ibi occasionem ille dudum speratam et expectatam arripiat et magno impetu reliquias Christianorum invadat; unde id sane contingeret, quod est in Apologo. Pugnantis enim inter se rana et mure de paludis imperio milvum aiunt, qui de improvviso affuerit, utrumque²¹⁸ sustulisse et devorasse. Dii omen avertant: at facile quidem hoc factu est. Maxima enim est illius tyranni potentia. An non audis Ferdinandum quotidie pacem aut inducias ab eo petere et de cedenda Transylvania cogitare, quia non sperat posse illum sustinere? Ideo prudentes viri, qualis tu es, diligentissime debent cavere, ne totum Christianum orbem tam atroci periculo committant. Immo conveniret exhorrescere atque contremiscere ad solam adeo cogitationem tantorum malorum et quidvis potius pati quam permittere, ut res eo deducatur, unde, quae dixi, sint timenda. Quis putasset

²¹⁶ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

²¹⁷ utramque] **Opor:** *utranque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²¹⁸ utrumque] **Opor:** *utrunque*; **Daub, Otm, Corv** idem.

obljubami, da bi mu Retijci dovolili prehod, a zaman; temu je namreč silovito nasprotoval gospod Jean Fraxineus,⁶⁵ bayonski škof in poslanec francoskega kralja, spreten in ostroumen mož. In tu, vidiš, si zastavljam vprašanje, ali bi res ta kralj dopustil, da bi bila nemška dežela vsaj delno ali celo povsem ob svobodo. Ko je namreč slišal, da bi lahko vojske iz Italije potovale v nemško deželo čez Retijske Alpe, je izkoristil svoj vpliv, kajti pri Retijcih uživa precejšnjo veljavo, in posredoval ter dosegel, da za to niso dobile dovoljenja; deloval je kakor nekakšen zaščitnik nemške dežele, ki ji je to bilo v izjemnem interesu in ki se je tudi sicer morala po poslancih z Retijci pogajati ter vztrajno prositi, naj nikar ne dopustijo, **163** da bi kaka italijanska ali španska vojna prišla v nemško deželo prek njihovega ozemlja.

A nazaj k stvari. Tvoje vojske bodo pod vodstvom Guidobalda vojvode Urbinskega ali pa morda prečastitega gospoda Carla Carafe, kardinala in tvojega nečaka po bratovi strani, ki je vse življenje preživel obdan z orožjem, korakale skozi tridentinsko sotesko, z mislimi bodo že pri napadu na sovražnika. Kaj pa, če bo medtem vladar Turkov, ki prav vsako reč, ki se vsakodnevno odvije med krščanskimi kralji in knezi, dobro razmotri in razišče – kaj bo, ponavljam, če bo vtem, ko se boš ti napravljaj na vojsko, tudi on vpoklical tiste svoje gromozanske čete, kakršne so vse od Kserksa prav redki vladarji popeljali na vojsko, in se ti z njimi postavil nasproti v nemški deželi? Ali pa če se morda potuhne v Panoniji in Transilvaniji, ki se jo zdaj pripravlja napasti, ter tam počaka kakor stranski opazovalec; in ko bo videl, da so se kristjani med seboj spoprijeli ter prelili obilo krvi in da je zdaj ena stran – ali pa kar obe – **164** močno oslABLJENA, kakor se primeri v vojni (zmage pač terjajo krvni davek), utegne zgrabiti dolgo pričakovano priložnost in z vso silo napasti preostanek kristjanov. Zgodilo bi se prav kakor v basni, ki govori o žabi in miši, kako se bojujeta za vladavino nad močvarjo, a vtem nenadoma prileti sokol, ki ju obe zgrabi in požre. Bog ne daj, a prav zlahka bi se tako odvilo. Tisti vladar je namreč strahotno močan. Ali ne veš, da ga Ferdinand ves čas poziva k premirju in da razmišlja o tem, da bi mu prepustil Transilvanijo, ker nima upanja, da bi ga lahko ustavil? Zato pa bi morali modri možje, kakor si ti, biti nadvse previdni, da ne bi krščanskega sveta izpostavili tolikšni nevarnosti. Že samo ob misli na takšno gorje bi te moral spreleteti srh; bolje bi bilo, ko bi bil pripravljen potrpeti karkoli že, samo da ne bi prišlo do okoliščin, v katerih bi

um- /quam/ **165** quam²¹⁹ celebrationem Concilii talia pericula habere coniuncta? At res ita est, habet omnino instauratio illa Concilii, de qua cogitas, omnia haec coniuncta mala et pericula, quibus vides nullum posse atrocius cogitari. Quid etiam, si Turca ipse, interea dum te videret exhaustum auro et militia, quam tam procul in Germaniam usque misisses, mitteret suas illas incomparabiles classes, quae Tyrreno mari occupato et Tyberina ostia²²⁰ ingressae, ipsum te in Vaticano hoc colle adorirentur, aut etiam Adriaticum sinum ingressae, tota illa ora quae est ab Arimino usque ad Anconam, militibus expositis occupata, mox reliquas tuas urbes, quae sunt in continenti, ferro et igne devastarent?

Hic quaeret a me tua Sanctitas, num forte ego suspicer fore, ut Lutherani ipsi sint Turcas evocaturi contra te? Nescio num hoc essent facturi. Tamen scio, cum Paulus III ante paucos annos litteras²²¹ gravissimas (Breve appellamus) ad Cae- /sarem/ **166** sarem et Romanum regem dedisset, in quibus erat scriptum illos consultius esse facturos, si bello contra Turcas omisso bellum adornarent contra Lutheranos, quippe qui essent Turcis ipsis longe perniciosiores et deteriores; cumque hoc breve fuisset per Germaniam evulgatum, scio exitisse viros doctos qui contra scripserint atque affirmarint tolerabilius esse (liceat tua pace narrare, quando ita exposcit necessitas rei, de qua ago, quod Lutherani sentiunt, a quibus scis me toto coelo dissentire) tolerabilius inquam esse, si quis sub tyrannide Sultani Solimani degat, quam sub Pontifice Romano. Quare cum ita sentire editis libris profiteantur, crediderim ego quidem, si se videant opprimi, neque ullam alibi esse spem conservande libertatis, liberorum, uxorum et vitae, eos et de Turca et si quid est deterius Turca cogituros dicturosque quod ille apud Poetam: Flectere si nequeam superos, Acheronta movebo. /Sed/

167 Sed dixi paulo ante me hodie esse futurum valde liberalem: atque ita erit. Nam hoc etiam volo largiri, Turcam domi mansurum cum suis classibus suisque terrestribus exercitibus neque cogitaturum umquam²²² de Germania neque de Italia aut Roma invadenda. Demus non cogitaturum nec venturum; demus, ut per illum tibi bellum gerere quantum volueris liceat atque ita contra solos eos, quos initio commemoravi, sit tibi dimicandum. Hic itaque meminisse oportet unam adeo civitatem Madenburgum, cum ab omnibus Principibus et civitatibus Imperii fuisset derelicta eique cum magna parte potentiae Cesarianae

²¹⁹ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²²⁰ ostia] **Opor:** *hostia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²²¹ litteras] **Opor:** *litteras*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²²² umquam] **Opor, Daub:** *unquam*; deest in **Otm, Corv**.

se morali bati tega, o čemer sem spregovoril. Kdo bi si kdaj mogel misliti, **165** da bi lahko zasedanje koncila vsebovalo tudi tolikšna tveganja? In vendar je tako, ponovni sklic koncila, o katerem razmišljaš, prinaša vsa ta gorja in nevarnosti, od katerih si ni mogoče zamisliti nič hujšega, to tudi sam vidiš. Kaj bi bilo, če bi Turek, ki bi opazoval, kako si ostal brez denarja in vojske, ki si jo bil poslal tako daleč v nemško deželo, poslal svoje ladjevje, ki mu ni enakega? Kaj, če bi to ladjevje zavojevalo Tirensko morje, vplulo v ustje Tibere in te napadlo na tem vatikanskem griču? Ali če bi celo vplulo v Jadransko morje ter zavojevalo vso obalo od Riminija do Ancone, saj tam ne bi bilo vojske, nato pa bi z ognjem in mečem kmalu opustošilo še preostala tvoja mesta v notranjosti dežele?

Tvoja Svetost me zdaj morda vpraša, ali morda sumim, da bi lahko prišlo do tega, da bi luteranci sami priklicali Turke nadte? Ne vem, ali bi kaj takega bili pripravljene storiti. Vem pa, da je Pavel III. pred nekaj leti poslal cesarju in rimskemu kralju nadvse resno pismo (imenujemo ga *breve*), **166** v katerem je bilo zapisano, da bi pametneje ravnala, ko bi opustila vojno proti Turkom in se raje obrnila proti luterancem, češ da so dosti hujši in mnogo bolj nevarni od samih Turkov; ko je breve zakrožil po nemški deželi, so nekateri učeni možje, kolikor vem, spisali nasprotno mnenje in zatrjevali, da bi bilo znosnejše (dovoli, da spregovorim o tem, kar luteranci mislijo, kajti to terja zadeva, o kateri govorim; saj veš, da se sicer z njimi niti malo ne strinjam) – da, prav si slišal: znosnejše – živeti pod sultanom Sulejmanom kakor pod rimskim papežem. Ker to svoje mnenje razglašajo tudi v objavljenih knjigah, bi kar verjel, da bi razmišljali o Turku in o tem, ali je še kaj slabše kakor Turki, če bi videli, da jim grozi podjarmljenje in da ni več nobenega upanja, da lahko obranijo svobodo svojih otrok, žena in življenja. Bržkone bi ponovili besede, izrečene pri pesniku: *Pèkel vam spravim na noge, če nébes ne bo se mi uklonil!*⁶⁶

167 A malo prej sem dejal, da sem danes zares velikodušen – in tako naj tudi bo. Tudi tu sem namreč pripravljen popustiti, da bo namreč Turek ostal doma s svojim ladjevjem in s svojimi kopenskimi vojskami ter da sploh ne bo razmišljal o invaziji na nemško deželo in Italijo ali Rim. Recimo, da o tem ne bo razmišljal in da ne bo prišel; recimo, da se ti bo, kar zadeva Turka, dovoljeno po mili volji vojskovati, in to le proti tistim, ki sem jih omenil na začetku. V tem primeru velja omeniti mesto Magdeburg; mesto so vsi knezi in druga mesta cesarstva pustili na cedilu, zato se je moralo sámo vojskovati proti močnim cesarskim enotam ter vojskam drugih knezov, predvsem volilnega kneza

atque aliorum Principum, in primis vero Mauritii Saxonum Ducis atque Electoris, viri bellica virtute praestantissimi, esset pugnandum: tamen potuisse sustinere pondus tam magni belli atque obsidionem universum annum nec se dedisse hosti, sed hunc ultro pacem cum illa optimis conditionibus fecisse. Quid ergo futurum? Cum²²³ tibi diutius erunt /sumptus/ **168** sumptus et pericula bellorum sustinenda et devoranda, si dimicandum tibi fuerit cum tam multis Principibus, tam multis civitatibus, tam multis populis, qui erunt conglutinati et unanimes? Qui sunt bellicosissimi et fortissimi, qui pro libertate et simul pro religione pugnaturi sunt, quae duo vincula magis stringere, quam unum, quis non videt?

Primus ille Caesar Iulius, admirabili et singulari virtute et felicitate²²⁴ vir, diu multumque laboravit, antequam illi nationi potuisset iugum, nec ita valde diuturnum, imponere et tamen eo tempore Germania longissimo intervallo non erat ita exercitata aut repleta viris fortibus et belli gerendi peritis, quemadmodum nunc est nec habebat eum stimulum religionis, quae illam ad maiorem constantiam et fortitudinem²²⁵ impelleret, quem nunc habet. Cumque haec non essent, quae nunc maxima sunt, tamen ille inquam ipse Caesar, instructissimus legionibus illis Romanis, quibus nihil umquam²²⁶ audi- /tum/ **169** tum est fortius, durissimos et diuturnos labores pertulit, antequam bellum conficeret: sed tale bellum, quod non multo post instaurari a Romanis necesse fuit. Neque enim omnino subegerat et vicerat: immo ad Albim usque solum et Neccarum tum Romanorum victoria processerat.

Dices sperandum esse, ut hostes, ubi viderint exercitus tuos tam instructos, eosque appropinquare ad suum interitum, presertim cum illis pecunia ad sustinendum bellum defuerit, trepidaturi sint atque ita metu concussi, disiuncti atque dilapsi, supplices petituri sint, ut sanctae Romanae sedi reconcilientur.

Quid si hoc minime gentium? Immo constantissime sint pugnaturi? Quaero an sit sapientis Principis suscipere maximum bellum gerendum ea spe, quod hostes pugnam detrectaturi sint? Hoc profecto non decet: quin potius ita se comparare oportet, ac si omnino saepius sint manus conserendae. Accidit quidem aliquando, ut diffluant hostes, si quando /multi/ **170** multi Principes multaeque civitates una foedus ineunt et bellum gerunt. Sed saepe etiam uniti persistunt et dimicant: et credo ego quidem fore, ut hostes illi, etiamsi sint ex tam multis

²²³ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

²²⁴ felicitate] **Opor:** *foelicitate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²²⁵ fortitudinem] **Opor:** *fortitudivem*; **Daub, Otm, Corv:** *fortitudinem*.

²²⁶ umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

Mavricija vojvode Saškega, ki je bil nadvse izkušen vojak: in vendar je mesto vzdržalo to hudo breme vojne in se je upiralo obleganju vse leto, ne da bi se predalo sovražniku – ne, slednji je naposled ponudil mestu premirje pod ugodnimi pogoji.⁶⁷ Kaj nas torej čaka? Kaj bo, ko boš moral predolgo **168** podpirati in požirati stroške vojne in njena tveganja, ko pa se boš moral vojskovati proti tolikim knezom, tolikim mestom, tolikim ljudstvom, ki bodo poenoteni in povezani? Ki so bojeviti in pogumni? Ki se bodo borili za svobodo in za vero? To sta dve vezi, ki sta močnejši od ene same, to je vendar vsakomur jasno.

Že slavni Julij Cezar, mož edinstvene in občudovanja vredne kreposti ter srečne roke, se je dolgo in naporno trudil, preden je mogel tistemu ljudstvu nadeti jarem, pa ne za dolgo – poleg tega pa v tistem času Germanija še zdaleč ni bila tako bojevita oziroma tako bogata pogumnih, bojaželjnih mož, kakor je sedaj, pa tudi ni bilo tiste verske spodbude, ki bi jo gnala k enaki vztrajnosti in pogumu, ki ju premore danes. Kljub temu da takrat ti pogoji niso bili spolnjeni, zdaj pa vsekakor so, je celo sam Cezar z vsemi svojimi rimskimi legijami, ki jim menda v pogumu nikoli ni bilo **169** enakih, le s hudimi in dolgotrajnimi napori vojno končal, nedolgo zatem pa so bili Rimljani tam spet prisiljeni v vojno. Sploh pa Cezar Germanov ni premagal in pokoril, kajti Rimljani so zmagovito prodrli zgolj do Labe in Neckarja.

Rekel boš, da se je nadejati, da se bodo sovražniki ob pogledu na tvoje dobro opremljene vojske, kako se približujejo in jim prinašajo pogubo, njim pa bo primanjkovalo sredstev za vojno, preplašili – da jih bo navdal tak strah, da bo konec njihove enotnosti in bodo ponižno prosili za spravo s Sveto rimsko stolico.

Kaj pa, če sploh ne bo tako? Če se bodo, ravno nasprotno, stanovitno vojskovali? Sprašujem se, ali bi se pameten vladar vojne lotil v upanju, da bodo sovražniki bežali pred spopadom? To pač ne gre; prej nasprotno, med pripravami na vojno je treba pričakovati, da bo prišlo do številnih spopadov. Res se občasno zgodi, da se sovražniki razbežijo, **170** kadar se na vojno odpravijo številni knezi in mesta, povezani v zavezništvo, a pogosto tudi enotni vztrajajo in se vojskujejo; verjamem, da se bodo ti sovražniki, čeprav nabrani z vseh

capitibus collecti, tamen sint constanter pugnaturi, quia habent maximas causas, nempe libertatis et religionis, quae illos consociant et arctissimis foederibus coniungunt.

Quod ad pecuniam, quam tu putas illis defuturam, attinet: primum id scito, multo minore summa opus esse his qui domi et pro libertate et pro aris pugnant (hi enim solent propriis stipendiis merere et multa domi habent in promptu) quam illis qui ex Italia vel ex Hispania abeunt militatum in remotissimas regiones. Deinde ne excidat id quod hodie affirmavi, regem Galliarum numquam²²⁷ esse permissurum, nunquam omnino, ut Germania opprimatur, aut nimium debilitetur: nullus mortalium hoc ab eo (mihi crede) impetrabit. Itaque tu ipse nosti, /quantam/ **171** quantam vim coronatorum ille possit, si voluerit (volet autem proculdubio, aut clanculum aut aperte) ad sustentandam illam nationem conferre. Quare non est quod speres, pecuniam tuis hostibus defuturam.

Quapropter si belli exitus, quod habiturum esset maiores nervos, quam tu putares, aliquamdiu²²⁸ protraheretur (neque enim fieri aliter potest: ea enim expeditio non erit paucorum mensium, sed aliquot annorum) si, inquam, differretur, atque interea Carolus V. diem suum obiret, ut homo, idque senex et morbis confectus, quo tandem in statu res tuae futurae essent, beatissime Pater? Hoc certum est, Caesaris felicitatem²²⁹ et potentiam futurum tuum veluti fundamentum, super quo esset aedificandum, si modo erunt tibi bella gerenda. Avulso vero eo fundamento omnem eam molem, quam supra extruxisses, ruere necesse esset et profecto corruerent omnia. Scis enim, ut fulmina summos montes, ita invidiam summam hominum gloriam solere ferire et /propterea/ **172** propterea in Caesarem ipsum ardere multorum invidiam cum magno odio coniunctam. Sed cum multi eo vivente dissimulent neque audeant se aperire, protinus eo mortuo aperirent se patefacere. Itaque sunt qui putent post Caesaris mortem consecuturos²³⁰ esse magnos tumultus magnasque rerum commutationes. Certe tui milites, presertim Itali, qui tunc essent in Germania, in primis autem tuus ex fratre nepos tuusque Urbini Dux summo in discrimine versarentur, ita ut forsitan vix unus posset evadere. Nam (ut dixi) corridente fundamento omnes involverentur et opprimerentur eodem casu atque ruina, ex qua non eriperentur ab his, quos ante Caesaris mortem amicos experiebantur.

²²⁷ numquam] **Opor:** *nunquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²²⁸ aliquamdiu] **Opor:** *aliquandiu*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²²⁹ felicitatem] **Opor:** *foelicitatem*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³⁰ consecuturos] **Opor:** *consequuturos*; **Daub, Otm, Corv** idem.

vetrov, stanovitno vojskovali, ker jim gre za velike reči, namreč svobodo in vero, ki jih povezujeta in med njimi ustvarjata nadvse trdna zavezništva.

Kar zadeva denar, ki jim ga bo po tvojem manjkalo, moraš najprej vedeti, da ti, ki se vojskujejo doma za svojo svobodo in oltarje (ti navadno služijo v lastnih vojskah,⁶⁸ poleg tega pa imajo doma marsikaj pri roki), potrebujejo dosti manjšo vsoto, kakor oni, ki se iz Italije ali Španije odpravljajo na vojsko v oddaljene kraje. Razen tega nikar ne pozabimo na to, kar sem danes že zatrdil, da namreč francoski kralj nikoli, prav nikoli ne bo dovolil, da bi si nemško deželo kdo podjarmil ali da bi jo pretirano ošibil: ni ga človeka (le verjemi mi), ki bi ga v to prepričal. Pa saj sam veš, **171** koliko ima pod palcem, če bi hotel (in brez dvoma hoče, bodisi skrivaj bodisi brez vsake pretveze) kaj primakniti v podporo tistemu ljudstvu. Zato ni tako, kakor se ti morda nadejaš, da namreč tvoji sovražniki ne bi imeli denarja.

Če bi se zaradi tega konec vojne, ki bi imela več življenjskih žil, kakor bi si mislil, nekoliko odmaknil – drugače seveda ne more biti: tista odprava ne bi trajala nekaj mesecev, pač pa nekaj let –, če bi se zadeva, kakor pravim, zavlekla, medtem pa bi Karel V. preminil – ne nazadnje je človek, pa še star in utrujen od bolezni –, kaj bi to pomenilo za tvoje načrte, Sveti oče? To namreč drži kot pribito: cesarjeva sreča in moč sta tako rekoč tvoj prihodnji temelj, na katerem bi bilo treba graditi, če boš na kak način vojskoval vojne. Če bi kdo ta temelj spodmaknil, bi se morala vsa gmota, ki bi jo bil na njem zgradil, podreti in brez dvoma bi vse propadlo. Saj veš, prav kakor strele udarjajo v najvišje vrhove, tako tudi zavist bije ob izredno človeško slavo, **172** zato pa tudi cesarju marsikdo goreče zavida in ga sovraži. Toda medtem ko se mnogi pretvarjajo in prikrivajo svoje prave namene, dokler cesar še živi, bodo po njegovi smrti takoj pokazali svojo pravo naravo; zato pa nekateri menijo, da bodo po cesarjevi smrti sledili veliki pretresi in globoke spremembe. Vsekakor bi se v takšnem primeru tvoji vojaki, zlasti Italijani, ki bi tedaj bili v nemški deželi, z njimi pa najprej tvoj nečak po bratovi strani in tvoj vojvoda Urbinski, znašli v stiski, tako da bi si morda le s težavo rešili kožo. Ko bi se namreč (kakor sem dejal) zrušil temelj, bi vsi skupaj padli in vse bi pokopal isti propad, iz katerega jih ne bi rešil nihče od onih, ki so jih imeli pred cesarjevo smrtjo za svoje prijatelje.

Quid etiam, si tua Sanctitas, quae iam excessit octuagesimum annum (quae Deum, ut tibi Nestoreos annos tribuat aut saltem, ut videas illos annos Petri, quos pauci Pontifices vident) sed cum mortalis sis et senex, quid si fervente /bello/ **173** bello a nobis abstraheris? Proh, qua sollicitudine et veluti desperatione hinc discederes, cum²³¹ videres te omnia deserere in ancipiti statu neque potuisse gustare fructum, suavitatem et laetitiam victoriae? Et tamen devorasses veluti radices et apparatus belli tam amarum et tam plenum gravissimarum molestiarum. Heu quanto in luctu et maerore,²³² quam funesta in confusione rerum suarum omnium victuri essent superstites et quam delusi ab ipsa fortuna, quae te impulisset ad tam foedum bellum gerendum, ut illud aurum in Germania atque inter haereticos consumeres, quo ipsi fuissent ditandi atque ornandi, cum omni eorum posteritate?

Sed quandoquidem professus sum me hodie liberalem esse futurum, pergam in meo instituto: immo dissolutiore liberalitate nunc utar, quam hactenus fecerim, et plane prodigus sum futurus. Scis enim eos prodigos appellari, qui profuse largiuntur non modo sua, sed aliena, /quae/ **174** quae donare nullo modo deberent. Itaque donavi fore, ut potueris tantum pecuniae colligere, quantum tibi ad rem tantam aggrediendam opus sit. Donavi fore, ut Turcarum tyrannus te non impediatur. Nunc vero alia quaedam dono, valde quidem magna: primum, ut Caesar, quamdiu²³³ bellum duraverit, sit victurus. Deinde, ut tua vita sit suffectura usque ad exitum belli: postremo (quod pluris est quam omnia) ut brevi et summa cum felicitate²³⁴ et gloria possis victoriam reportare omnibus Ecclesiae Romanae hostibus debellatis et sub iuga missis, restituta in tota Germania tua pristina potestate et oboedientia²³⁵ et omnibus veteribus et catholicis cultibus doctrinisque et in crucem adactis aut in ignem coniectis omnibus illis concionatoribus et seditionum haeresumque auctoribus.²³⁶ Ita in summa, ut de illis tanta cum laude et gloria triumphares, quanta ante te mortalium nemo.

An non placeo tibi mea hac tanta liberalitate et donis? Et tam laeto vaticinio/ **175** nio et evangelio? Sane animadverti te ad mentionem victoriae et triumphis magna dedisse signa hilaritatis et laetitiae.²³⁷ Sed audi inquam reliqua,

²³¹ cum] **Opor:** *quum*; **Daub, Otm, Corv:** *cum*.

²³² maerore] **Opor:** *moerore*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³³ quamdiu] **Opor:** *quandiu*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³⁴ felicitate] **Opor:** *foelicitate*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³⁵ oboedientia] **Opor:** *obedientia*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³⁶ auctoribus] **Opor:** *autoribus*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³⁷ laetitiae] **Opor:** *letitiae*; **Daub, Corv:** *laetitiae*; **Otm** cum e caudata: *lēticiae*.

Kaj pa, če bi nam Tvojo Svetost, ki je že dopolnila osemdeseto leto (prosim Boga, naj ti nakloni Nestorjeva leta ali vsaj to, da bi doživel Petrovo starost, ki jo doživijo le redki papeži)⁶⁹ – tudi ti si le smrtnik in že v letih –, sredi **173** vojne vihre ugrabila smrt? Gorje, v kakih skrbeh in obupu bi zapustil ta svet, ko bi vendar videl, v kako negotovem položaju ga zapuščaš, in spoznal, da ne boš mogel uživati sladkih sadov ter veselja zmage, sploh še, ker bi že bil pogoltnil korenike vojne in vse, kar grenkega ter odvratnega sodi k njej! Jojmene, kolikšna žalost in potrto, kako pogubna zmeda bi zavladala vsenaokrog tistih, ki bi te preživeli! Kako izigrane bi se počutili, ker te je usoda potisnila v tako umazano vojno, da si v nemški deželi med heretiki potrošil tisti denar, od katerega bi morali oni obogateti z vsem svojim potomstvom vred!

A ker sem že izjavil, da bom danes velikodušen, naj nadaljujem v tej svoji nameri: zdaj bom še bolj razsipno velikodušen, kakor sem bil doslej – naravnost potraten bom. Saj veš, da za potratne veljajo tisti, ki radodarno delijo ne le iz svojega, pač pa tudi iz tujega, **174** tudi tistega, česar nikakor ne bi smeli razdajati. In tako sem ti že poklonil pričakovanje, da boš mogel zbrati toliko denarja, kolikor ga potrebuješ za takšno podjetje. Poklonil sem Ti tudi to, da te vladar Turkov pri tem ne bo oviral. Zdaj imam zate še druga darila, in to obilna: najprej to, da bo cesar živel tako dolgo, kolikor bo trajala vojna; zatem to, da bo tudi tvoje življenje trajalo vse do konca vojne; in nazadnje še to (in to velja več kakor ostalo), da boš mogel na hitro, v sreči in slavi doseči zmago ter premagati in podjarmiti vse sovražnike Rimske cerkve, vzpostaviti v vsej nemški deželi svojo prvotno oblast in doseči pokorščino, znova vpeljati vse staro katoliško obredje ter nauke – in na vislice ali grmado spraviti vse kolvodje upora ter podpihovalce odpadništva. Skratka, želim ti, da bi v vsem tem obhajal tako slaven in hvalevreden triumf kakor še nihče pred teboj. Ti ni všeč ta moja velikodušnost z darili? Ti niso všeč te moje napovedi, **175** to oznanjenje? Ni mi ušlo, da ob omembi zmage in triumfa ne skrivaš veselja in vznosenosti. A prisluhni naprej, Sveti oče. Recimo, da si zmagal. Sledilo

Pater sancte. Demus te vicisse; at duo haec consequentur. Alterum, quod parum diuturna foret sedi isti Romanae ea victoria et felicitas,²³⁸ nam postquam tuos exercitus in Italiam retraxisses, illi iidem Principes, iidem illi populi victi, protinus novas res molirentur atque rursus eiectis sacerdotibus et monachis omnibusque tuis ritibus novos concionatores instituerent, suoque viverent modo. Nam hoc scire in tota hac causa, ubi de Germania et religione agitur, operae pretium²³⁹ est, omnes eos, qui sunt nati post quadraginta aut etiam quinquaginta annos, ut numquam²⁴⁰ agnoverunt istius sanctae Sedis doctrinas et oboedientiam,²⁴¹ ita neque eas amare, quin odio habere plus quam dici possit: et usqueadeo, ut minime sperandum sit fore, ut ulla ratione nobiscum umquam²⁴² consentiant. Hoc vero odium incredibiliter augetur ex /memoria/ **176** memoria belli contra eos suscepti confectique, in quo hic patrem, ille filium, alius fratrem amisisset. Exstarent etiam monimenta crudelitatis, qua saepe milites, praesertim victores, uti solent: exustiones aedium et saepe integrorum pagorum et direptiones et consimilia. In summa, tam immanibus et infinitis sumptibus, tantisque sollicitudinibus et periculis sane exiguum et breve commodum Romanae Ecclesiae parares. Excisa enim esset arbor, non avulsa. Sed alterum quod ex victoria consequeretur, multo maioris ponderis est: audi hoc, audi et condita mente teneto, ad quod etiam diligentissime accuratissimeque respice, quotiescumque de instaurando Concilio et de bello gerendo volueris deliberare. Talis victoria, quae primo aspectu tam iucunda et suavis tamque utilis, tam salutaris et gloriosa videtur futura tuo Pontificatui et toti Romanae Ecclesiae (arrige aures, beatissime Pater: nam explore loquor et scio me rem maximam nunc esse dictu- /rum)/ **177** rum) haud multo post fieret omnino amara et damnosa magnamque nobis infamiam afferret: et mallem ego quidem praesentem Romanae Ecclesiae statum, tametsi non desunt sollicitudines et pericula multa a Lutheranis, qui quotidie aliquid atterunt, quam eum statum, in quo post adeptam victoriam futuri essemus. Nondum assequeris quid hoc sit quod innuo? At summo digito indicabo. Romani Pontifices cum eorum catholica Ecclesia tunc fuere minus potentes et minore in pretio²⁴³ apud omnes Christianae religionis Reges et Principes: quin eorum dignitas existimatioque tunc magis fuit oppressa, cum Caesares summam potentiam et existimationem essent aliquando

²³⁸ felicitas] **Opor:** *foelicitas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²³⁹ pretium] **Opor:** *precium*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁴⁰ numquam] **Opor:** *nunquam*, **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁴¹ oboedientiam] **Opor:** *obedientiam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁴² umquam] **Opor:** *unquam*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁴³ pretio] **Opor:** *precio*; **Daub, Otm, Corv** idem.

bo dvoje, in sicer najprej to, da bosta zmaga in sreča za to rimsko stolico kaj kratkega veka, kajti potem, ko boš svoje vojske umaknil nazaj v Italijo, bodo ti isti knezi, ta ista premagana ljudstva nemudoma začeli snovati spremembe, znova bodo izgnali duhovnike in menihe ter ukinili tvoje obredje, nastavili bodo nove pridigarje in naprej živeli po svoje. Ko namreč govorimo o nemški deželi in veri, je treba pri vsem skupaj vedeti naslednje: vsi tisti, ki so starejši od štirideset ali petdeset let, čutijo tak odpor, še več, tako neizrekljivo globoko sovraštvo do tvoje Svete stolice – saj namreč nikoli niso priznavali njenega nauka in so ji odrekli pokorščino –, da res ni nobenega upanja na kakršnokoli spravo z nami. To sovraštvo bi prav neverjetno naraslo **176** ob spominu na vojno, ki jim je bila napovedana in izvojevana in v kateri je ta izgubil očeta, oni sina, tretji brata. Vsepovsod bi bili posejani spomeniki nasilja, ki vojakom, zlasti zmagovitim, ni tuje: požgane hiše in pogosto cela naselja, plenjenje in podobno. Skratka, za ceno neznanskih stroškov brez kraja in tolikih skrbi ter tveganj bi Rimski cerkvi brez dvoma priboril boren izkupiček. Drevo bi bilo posekano, ne izdrto. A neka druga posledica vojne bi imela veliko večjo težo: le prisluhni, zbrano prisluhni in si to zapomni ter obenem skrbno ter natančno pretehtaj, ko si že pripravljen razmišljati o ponovnem sklicu koncila in o vojni. Takšna zmaga, ki bi se na prvi pogled zdela tako prijetno sladka in tako koristna, tako slavna in tako blagodejna za tvoj pontifikat ter vso Rimsko cerkev (našpiči ušesa, Blaženi oče, kajti govorim iz izkušenj; prepričan sem, da bom zdaj povedal nekaj res **177** pomembnega), bi nedolgo zatem postala skoz in skoz grenka ter škodljiva, prinesla pa bi nam hudo sramoto. Osebno bi raje videl, da bi v Rimski cerkvi vse ostalo tako, kakor je zdaj, čeprav v trenutnih okoliščinah ne manjka skrbi in tveganj, ki jih predstavljajo luteranci, ki ves čas delajo škodo; ne želim si tistih okoliščin, v katerih bi se znašli po zmagi. Še ne slediš, na kaj namigujem? Ti bom pa s prstom pokazal. Rimski papeži in njihova Katoliška cerkev so imeli takrat najmanj moči in takrat so jih najmanj cenili krščanski kralji in knezi – še več, njihov ugled in spoštovanje sta bila prav takrat najbolj potlačena, kadar so cesarji uživali najvišjo oblast in ugled.

consecuti. Iam animadverto te rem vidisse et assecutum esse. At nihilominus pergo adhuc pauca de re maxima dicere: et vicissim Romani Pontifices cum eorum catholica Ecclesia floruerunt summoque in honore et pretio²⁴⁴ habiti sunt et crevit eorum au- /toritas/ **178** toritas et maiestas, cum Caesares minore in existimatione et potentia fuerunt. Itaque maiores tui, qui hoc pulcherrimum Ecclesiasticum imperium ad te transmiserunt, huc perpetuo magna prudentia spectarunt, ut quantum possent, Caesarum crescentem potentiam reprimerent et debilitarent et interim diligentissime curarunt, ut aliorum Regum et Principum animos omnibus modis demerent sibi que devincirent, quos Caesaribus (si quando opus esset) obicerent.

An putas (dicet tua S.) fore, ut Carolus V. felicitate²⁴⁵ eius victoriae deinceps esset usus ad proprium commodum rerum suarum? Hoc ego non possum affirmare. At multi Reges et Potentatus ita suspicantur, ut solent esse regna atque principatus omnes pleni zelotypia. Haec vero, haec retinet et perterrefacit eos Principes, de quibus dixi, ne capiant talia arma, quae aliquo modo extinguere aut etiam debilitare Germaniae libertatem possent. Hoc vero nemo est qui non vi- /deat/ **179** deat, quod tuis exercitibus tuaque victoria parares Carolo V. multo maiorem gloriam et existimationem, quam hactenus tam multis expeditionibus feliciter²⁴⁶ gefits fuisset umquam²⁴⁷ consecutus.

Quamobrem forte non posses deinceps non parere eius voluntati, quicquid vellet petere abs te et impetrare. Nunc vero adhuc tibi licet uti tuo arbitrio.

Quid igitur superest ut deliberes, nisi hanc futuram esse valde malam expeditionem, si post tam multas difficultates et pericula superata, post adeptam victoriam adhuc res tuae et totius sanctae Ecclesiae Romanae deteriore loco futurae essent, quam nunc sunt.

Verum ego usus sum hodie liberalitate et prodigalitate prorsus de alieno: certe donavi tibi res incertissimas et quae nec in mea nec in alicuius mortalis potestate existunt. In primis donavi victoriam et de hostibus triumphum, quasi vero non posses tam facile perdere quam vincere. An ignoramus eventum belli semper esse dubium? Atque hic mihi vestra Sanctitas respondeat /velim/ **180** velim, si Concilium instaurares, et absolveres, si deinde bellum gerendum, quo posses tua decreta imperare, susciperes et adversam fortunam experireris, tuique exercitus

²⁴⁴ pretio] **Opor:** *precio*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁴⁵ felicitate] **Opor, Daub:** *foelicitate*; **Otm, Corv:** *felicitate*.

²⁴⁶ feliciter] **Opor:** *foeliciter*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁴⁷ umquam] **Opor, Daub:** *unquam*; deest in **Otm, Corv**.

Že vidim, da si spregledal in doumel zadevo. Vseeno bom o zadevi povedal še nekaj pomembnih reči: rimski papeži so namreč skupaj s svojo Katoliško cerkvijo prav takrat uživali največjo čast in veljavo, prav takrat je najbolj rasla njihova **178** avtoriteta in dostojanstvo, kadar so cesarji uživali nižji ugled in oblast. Zato so tvoji predhodniki, ki so ti zapustili ta prečudoviti cerkveni imperij, zelo skrbno pazili, da so po svojih najboljših močeh krnili in slabili rastočo oblast cesarjev, obenem pa so nadvse marljivo skrbeli za to, da so na vse mogoče načine pritegnili in si pridobili naklonjenost drugih kraljev in knezov, ki so jih (po potrebi) ščuvali proti cesarjem.

Ali misliš (poreče Tvoja Svetost), da se bo zgodilo to, da bo Karel V. svojo srečno zmago izkoristil v korist svojega položaja? Tega ne morem potrditi, številni kralji in oblastniki pa sumijo, da ne bo nič drugače, kakor se navadno primeri v kraljestvih in gospostvih, ki jim ljubosumje ni tuje. Le ljubosumje namreč, da, ljubosumje, zadržuje omenjene kneze in jim brani, da bi se odpravili na vojno, ki bi lahko kako utrnila ali vsaj oslabilo svobodo nemške dežele. Saj vendar vidimo, **179** da bi s svojimi vojskami in s svojo zmago zagotovil Karlu V. dosti večjo slavo in ugled, kakor pa ju je uspel doslej doseči na vseh svojih uspešnih odpravah skupaj.

Iz tega razloga morda kasneje ne bi mogel več odpovedati pokorščine njegovi volji, ne glede na to, kaj bi od tebe zahteval ali skušal doseči. Zaenkrat pa si svoboden pri svojih odločitvah.

Kaj ti torej drugega preostane v razmislek kakor to, ali ne bo morda ta odprava naravnost škodljiva, ko pa bi bil vendar po tolikih premaganih ovirah in nevarnostih ter po zmagi tvoj položaj in položaj vse Rimske cerkve slabši, kakor je sedaj.

Ampak danes sem bil radodaren in razsipen s tujim imetjem: poklonil sem ti skrajno negotove reči, ki niso ne v moji ne v nikogaršnji oblasti. Najprej sem ti naklonil zmago in triumf nad sovražniki, kakor da ne bi mogel prav tako zlahka izgubiti kakor zmagati. Saj vemo, da je izid vojne vedno negotov, kajne? Tu naj mi Vaša Svetost, prosim, odgovori **180** na naslednje: če bi ponovno sklical koncil in ga dokončal, če bi bilo zatem treba na vojno, s katero bi uveljavil svoje odloke, a bi se ta odvila proti tvojim pričakovanjem, če bi

infeliciter²⁴⁸ pugnarent fusique essent et caesi, aut dilaberentur (quod tam multis modis potest accidere), quid obsecro futurum esset de illis Germaniae urbibus, aut Principibus, qui forte tuas partes fuissent secuti? Sed quid ego nunc de illis, qui tam procul a nobis sunt, interrogo? Accedam propius: quo in statu futura esset Italia? Atque ut adhuc propius accedam, quo in statu Roma? Quo in statu tuamet persona? Quodnam velles quaerere latibulum aut perfugium? Quod suavissimi tui affines et cognati? Quodnam tuus Cardinalium senatus? Et Episcopi, tuae creaturae? Est quidem arca illa Noae in illo extremo sinu maris Adriatici, in qua (si modo recipereris) posses aliquamdiu²⁴⁹ tutus esse. Sed illa Respublica te non reciperet, sat scio: et talem veluti Helenam, recu- /saret/ **181** saret domi alere. Nam si te recipiendum putaret, recta de bello gerendo deliberandum illi esset adversus tuos hostes, qui illius hostes fierent, et te intra paludes Venetas recepto, protinus agros, villas, oppida, urbes eorum crudelissime devastarent.

Et tibi pro certo persuadeas, Pater sancte, si armis tentares Concilii decreta Protestatibus imponere, et res infeliciter²⁵⁰ eveniret, maxima inudatio, et veluti diluvium populorum Barbarorum et haeticorum magno furore totam Italiam invaderet, praesertim vero Romam: Romam inquam, Romam. Quos vero milites in promptu haberes, quos posses obicere ad sustinendum impetum illius multitudinis irritatae et exacerbatae? Praeterquam quod ea est tibi natura inimica. Obiceresne illi tuos Italos? At quid si magna pars eorum, in illa diu expectata ab ipsis occasione, aperiret intestina odia, quibus te clanculum prosequuntur et vinceret Barbaros /ipsos/ **182** ipsos crudelitate et rabie contra te? Praesertim illi, illi inquam, quos dixi esse in tuis urbibus Lutherano veneno infectos? Proh dii immortales, tunc erumperet furor, tunc hi exultarent et insolescerent: hi essent futuri duces, hi instigatores extraneorum: hi tuos sacerdotes, tuosque monachos, proh pudor, quibus iniuriis atque ignominiis afficerent? Quin et templa tua, et omnia sacra?

Heu me miserum: nam totus horreo et vix lacrimas²⁵¹ contineo, tantum cum leviter cogito, quaenam esset futura strages, quae calamitates miseriaeque totius Italiae, quod odium adversum te omnium, quae infamia tui nominis apud omnes posteros et quam atrocibus contumeliis, scommatibus et blasphemiiis omnes te tuumque concilium tuosque exercitus impeterent, lacerarentque.

²⁴⁸ infeliciter] **Opor, Daub:** *infoelicitier*; **Otm, Corv:** *infeliciter*.

²⁴⁹ aliquamdiu] **Opor:** *aliquandiu*; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁵⁰ infeliciter] **Opor, Daub:** *infoelicitier*; **Otm, Corv:** *infeliciter*.

²⁵¹ lacrimas] **Opor:** *lachrymas*; **Daub, Otm, Corv** idem.

se tvoje vojske vojskovale brez sreče in bi bile raztreščene ter posekane ali pa bi razpadle (kar se rado zgodi na sto in en način), kaj, sprašujem, bi se zgodilo s tistimi nemškimi mesti ali knezi, ki bi se bili morda postavili na tvojo stran? Čemu te zdaj sprašujem o tako oddaljenih rečeh? Naj nadaljujem: kaj bi bilo z Italijo? Če še nadaljujem, kaj bi bilo z Rimom? Kaj bi bilo s teboj? Kje bi iskal skrivališče ali zatočišče? Kaj bi bilo s tvojimi preljubimi sorodniki in bližnjimi? Kaj bi bilo s tvojim zborom kardinalov? Kaj s škofi, tvojimi nastavljenjenci? Obstaja sicer Noetova barka v skrajno severnem zalivu Jadranskega morja, kjer bi lahko bil (če bi te sprejeli) nekaj časa varen. A tista republika te ne bi sprejela, to pač vem: takšne Helene,⁷⁰ da tako rečem, ne bi hoteli **181** rediti doma. Če bi se odločila, da te sprejme, bi morala takoj začeti razmišljati o vojni proti tvojim sovražnikom, ki bi postali njeni sovražniki; ko bi te sprejeli v beneški morost, bi sovražniki takoj pričeli brez vsake milosti uničevati njihova polja, pristave, zaselke in mesta.

Le bodi trdno prepričan, Sveti oče, da bi prišlo, če bi se odločil z orožjem protestantom vsiliti koncilске odloke in bi se stvar izjalovila, do potopa: pravi val barbarskih ljudstev in heretikov bi z vso silo pljusnil čez vso Italijo, najbolj v Rim – da, Rim, pravim. Bi imel kje pri roki vojake, ki bi jih lahko vrgel proti tistemu navalu, da bi ustavil napad razjarjene množice? Le da ti je ta že po naravi sovražna. Bi jim poslal naproti svoje Italijane? Kaj pa, če bi ti končno dočakali svojo priložnost in bi večinoma priznali svoje prikrito sovraštvo, ki ga skrivaj gojijo do tebe, v tej nastrojenosti proti tebi pa bi se izkazali **182** še krutejše od barbarov? Zlasti tisti, da, tisti, o katerih sem dejal, da jih je v tvojih mestih že zastupil luteranski strup? Pri nesmrtnih bogovih, tedaj bi šele izbruhn timer pekeli! Tedaj bi si šele ti dali duška v svoji ošabnosti! Ti bi bili naslednji kolovodje in razpihovalci prevrata in ti bi – sramota! – za tvoje duhovnike, tvoje menihe, celo za tvoje cerkve in vse svetosti poznali zgolj krivice in žalitve.

Kako mi je hudo! Ves drhtim od strahu in komaj zadržujem solze, toliko bolj, ker si zlahka predstavljam, kakšno opustošenje bi to bilo, kakšna nesreča in beda bi to bila za vso Italijo, s kakšnim sovraštvom bi te vsi črtili, kako malo bi bilo v časteh tvoje ime pri zanamcih, s kako grobimi žaljivkami in kletvami bi vsi obkladali tebe in tvoj koncil, kako bi se spravili nad tvoje vojske in jih razmesarili.

Pater beatissime, Pater sanctissime a cuius sapientia et virtute tota resp. Christiana sperat res iucundissimas et felicissimas,²⁵² non autem huiusmodi funestas atque infaustas, quales nunc invitus et magno cum /dolore/ **183** dolore attigi, supplico atque adiuro per illum Deum, qui te ad supremum istum dignitatis gradum extulit, per illum amorem et benevolentiam, qua prosequeris tuos nepotes, cognatos, affines, per amorem et benevolentiam eam, quam habes erga Romam ipsam, totamque Italiam, tuam patriam et praecipue ad eos qui te iuverunt, quo posses in ista sella quiescere, qua nihil est in toto orbe illustrius aut felicius,²⁵³ ne sinas te aliquorum consiliis impelli et praecipitari ad Concilium, ad bella, ad tam magna mala, ac statuas habendos tibi hostium acerbissimorum loco omnes eos, qui tam pernicioosa consilia porro suggerere voluerint.

Sed cum omnia ista pericula audieris, forte tibi, ne inultos sinas illos malos Germanos, veniet in mente consilium eorum qui censent ineundum esse firmissimum aliquod foedus cum Henrico Gallorum rege atque huius opibus ac potentia uti ad debellandos Protestantes ac ne is recuset tam magnam, tamque arduam pro- /vinciam/ **184** vinciam tecum aggredi, promittendum illi esse de adiuvendo nationi Germanicae Imperio et rursus in Gallia, atque in ipsum Henricum transferendo: si inquam veniret tibi in mentem eorum Cardinalium consilium sequi, qui huc te vellent impellere, dicam ego paucis hac quoque de re quid sentiam. Nemo est qui neget maximas esse opes summamque potentiam Henrici Gallorum regis: addo etiam permagnam felicitatem:²⁵⁴ sed affirmo haec omnia non esse adhuc tanta, etiam si cum tuis opibus, tua potentia, tuaque felicitate²⁵⁵ coniungantur, ut ad debellandam Germaniam paria esse possent. Nam quis dubitat, quin omnes Principes ad unum atque omnes ad unam liberae civitates, etiam illae ipsae quae alioquin favent tuae sanctae Sedi, arma palam caperent contra te et contra regem ipsum, si quid olfacerent vos cogitare de trasferendo ex Germania in Galliam Imperio? Hoc prorsus esset, aut pupillam oculi, aut cor ipsum ad vivum tangere. Quare ipsae medius- /fidius/ **185** fidius feminae²⁵⁶ armatae, ipsique pueri atque ipsamet (ut ita dicam) saxa atque arbores evulsae ab radicibus accederent, ut se vestris exercitibus obicerent: nec forte vos expectarent in limitibus Germaniae, sed vel Romam vel Parisios usque obviam prodirent. Quin non solum rex Romanus, rex Bohemiae ac rex Poloniae tunc futuri essent

²⁵² felicissimas] **Opor:** foelicissimas; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁵³ felicius] **Opor:** foelicus; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁵⁴ felicitatem] **Opor:** foelicitatem; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁵⁵ felicitate] **Opor:** foelicitate; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁵⁶ feminae] **Opor:** foeminae; **Daub, Otm, Corv** idem.

Blaženi oče, Presveti oče, od tvoje modrosti in kreposti se vse krščansko občestvo nadeja le vsega najboljšega in same sreče, ne pa tako pogubne in nesrečne usode, o kakršni sem zdaj le nerad in z veliko **183** bolečino spregovoril! Rotim in prosim te pri Bogu, ki te je povzdignil v ta najvišji položaj, pri ljubezni in dobrohotnosti, ki jo izkazuješ svojim nečakom, sorodnikom in bližnjim; rotim te pri ljubezni in dobrohotnosti, ki ju čutiš do samega Rima in vse Italije, svoje domovine, pa zlasti do tistih, ki so ti pomagali, da si se mogel obdržati na tem prestolu, ki mu na svetu ni enako imenitnega ali srečnega: nikar ne dovoli, da bi te nasveti nekaterih pahnili ali prisilili v koncil, v vojno, v tako neznansko zlo! Skleni raje, da boš imel za najbolj nevarne sovražnike vse tiste, ki ti želijo streči s tako nevarnimi nasveti.

Zdaj si torej slišal o vseh teh tveganjih; da pa ne bi kar pustil tistih malo-pridnih Nemcev nekaznovanih, bi se morda spomnil nasvetov tistih, ki se zavzemajo za neko obliko trdnega zaveznitva s francoskim kraljem Henrikom in uporabo njegovih zmogljivosti ter sredstev za obračun s protestanti; da tudi ne bi zavrnil združenega napada na tako veliko in tako zagrizeno **184** deželo, naj bi mu bilo treba obljubiti, da bodo nemškemu ljudstvu odvzete pravice do cesarske oblasti in da bodo prenesene na Francijo in Henrika; če bi ti torej padlo na pamet, da bi upošteval nasvet tistih kardinalov, ki te silijo v to smer, bom povedal še nekaj svojih misli na to temo. Ni ga, ki bi zanikal, da ima Henrik veliko sredstev in vpliva, dodal bi še, da tudi sreče; a upam si trditi, da vsega tega le ni toliko, tudi če bi vse svoje imetje združil s tvojim premoženjem, tvojim vplivom in tvojo srečo, da bi vse skupaj zadoščalo za vojno v nemški deželi. Bržkone ga namreč ni, ki bi dvomil, da bodo knezi vsi do zadnjega in prav vsa svobodna mesta, celo tista, ki so sicer naklonjena tvoji Sveti stolici, brez oklevanja prijeli za orožje proti tebi in kralju, če bodo zaslutili, da razmišljata o prenosu cesarske oblasti z nemške dežele na francosko. To bi namreč bilo povsem enako, kakor če bi na živo drezala v punčico očesa ali v samo srce. Zato bi brez vsakega dvoma **185** pridrvele celo oborožene ženske, pa otroci in celo (če se tako izrazim) skale in drevesa, izruvana pri koreninah, vsi zato, da bi se postavili po robu vajinim vojskam; pa tudi ne bi vaju čakali na mejah nemške dežele, ne, celo v Rim ali v Pariz bi vama prišli naproti. Še več, med vajinimi najbolj zakrknjenimi sovražniki bi se v tem primeru ne znašli le rimski, češki in poljski kralj, pač pa tudi Benečani in obenem še vsi

vestri insensissimi hostes, sed una Veneti atque omnes Italiae principes. Rogas? Quia cum Henricum de occupanda Germania atque Imperio viderent conantem, iure putarent eum de Monarchia cogitare: cur ergo se non obicerent totis viribus, dum adhuc tempus esset, quo talis conatus posset reprimi?

Pater sanctissime, utrosque censeo tibi habendos hostium loco: tum videlicet eos, qui tibi suggerunt consilia de adiungendo tibi Cesare contra Germaniam, tum eos, qui de Gallorum rege coniungendo (in ea quidem causa) verba faciunt. Cedo, cur non esset tantundem Rom. Ecclesiae /postea/ **186** postea timendum ab Henrico victore et potitore rerum, quantum ab ipso Caesare? Certe non est consultum vobis Pontificibus ullum, vel Caesarem vel Regem, nimis in altum evehere propter eas, quas dixi, causas.

In summa: si Germaniae Principes et populi in sua haeresi pertinaciter pergere velint, sine pergant cum eorum magno malo: tu rem colloca in manu Domini, permittite illum facere, qui probe sciet viam invenire quomodo illos perdat, et Ecclesiam suam tueatur, absque eo quod tu tantis periculis eam committas. Imitare maiores tuos, qui cum vidissent regnum Bohemiae eadem phrenesi laborare, ut se vellent ab unitate huius Sedis sanctae divellere, haud putarunt illud magna vi esse retinendum, sed laxandas habenas. At postea paulatim per se coepit ad cor redire, et se nostrae Ecclesiae reconciliare, id quod etiam Germaniam facturam esse speremus. Si Deus te Pontificem fecit, fruire ista tan- /ta feli-/ **187** ta felicitate,²⁵⁷ atque eam ne conturbes. Habes quinquaginta et amplius civitates sub tuo teporali (ut solemus dicere) imperio, unde potes nullo negotio,²⁵⁸ quinque centena ducatorum millia singulis annis colligere. Habes praeterea ex mineris quae sunt in Sicilia, opulentos redditus, circiter ad sexaginta milia: habes Italiam, Gallias et Hispanias, quae tibi magna humilitate obediunt, quaeque te prorsus adorant ac quotidie mittunt ad tuos usque pedes ob varias causas ingentem vim novi auri argentique, ita ut Romana curia sane floreat et in magna hilaritate vivat invitis et frementibus Lutheranis, qui quidem cuperent te et Concilio et bello gerendo implicatum videre: prospiciunt enim te, si Concilium egeris et necessario bellum deinde adnoveris, adducturum totam Rom. Ecclesiam, quam illi tantopere oderunt, in summum discrimen. Habes circum te et nepotes et tam multos alios, quos tibi natura et ius sanguinis coniunxit: et scimus /te cupere/ **188** te cupere eos ditescere atque ornare et efficere, ut in tota tua posteritate appareat tui Pontificatus tuaeque erga illos benevolentiae ac liberalitatis illustre aliquod

²⁵⁷ felicitate] **Opor:** foelicitate; **Daub, Otm, Corv** idem.

²⁵⁸ negotio] **Opor, Daub:** negocio; **Otm, Corv:** negotio.

ostali vojvode Italije. Se čudiš? Ko bi namreč videli, da Henrik snuje invazijo na nemško deželo in cesarstvo, bi po pravici bili pod vtisom, da razmišlja o monarhiji: zakaj se potemtakem ne bi temu z vsemi močmi postavili po robu, dokler bi še bil čas, da zadušijo takšno nakano?

Presveti oče, sodim, da bi moral ene in druge imeti za sovražnike, in sicer tako tiste, ki ti svetujejo zavezništvo s cesarjem proti nemški deželi, kakor tudi tiste, ki te (v isti zadevi) nagovarjajo k zvezi s francoskim kraljem. Sprašujem se, zakaj bi se Rimski cerkev ne bala **186** zmagovitega Henrika, gospodarja sveta, vsaj toliko kot cesarja? Brez dvoma ni iz razlogov, ki sem jih naštel, prav nič v interesu vas papežev, da bi kogarkoli, bodisi cesarja bodisi kralja, preveč povzdigovali.

Skratka, če želijo nemški knezi in ljudstva še naprej trdovratno vztrajati pri svojem odpadništvu, jim pusti, naj vztrajajo v lastno škodo: pusti, naj bo ta reč v Božjih rokah, dovoli, da Bog ravna po svoje, saj bo najbolje znal najti pot, kako jih pogubiti in varovati svojo Cerkev, ne da bi jo ti spravil v tolike nevarnosti. Posnemaj svoje predhodnike, ki ob spoznanju, da je Češko kraljestvo zajela enaka norost in se hočejo odtrgati od celote s to Sveto stolico, niso razmišljali o tem, da bi jih s silo zadržali, pač pa, da bi bilo dobro popustiti vajeti. Nedolgo zatem se je Češko kraljestvo samo spametovalo in se ponovno spravilo z našo Cerkvijo, česar se nadejamo tudi v primeru nemške dežele. Če te je že Bog postavil za papeža, uživaj to neizmerno **187** srečo, nikar je ne skušaj skaliti. Pod svojo svetno (kakor jo imenujmo) oblastjo imaš čez petdeset mest, od katerih lahko brez napora zbereš petkrat po sto tisoč dukatov vsako leto. Razen tega imaš obilne dobičke tudi od rudnikov na Siciliji, okrog šestdeset tisoč; imaš Italijo, francoske in španske dežele, ki te prav ponižno ubogajo in skoz in skoz obožujejo ter pošiljajo pred tvoje noge ob različnih priložnostih vsakodnevne darove silnega zlata in srebra, tako da rimska kurija kar cveti in živi v pravem razkošju, kar luterancem ni prav, zato bi te pa tudi radi videli vpletenega v koncil in vojno; pričakujejo namreč, da boš po sklicu koncila in posledični vojni napovedi Rimski cerkev, ki jo tako zelo sovražijo, pahnil v hudo stisko. Imaš pa okrog sebe tudi nečake in številne druge, s katerimi sta te obdala narava in krvno pravo: vsi vemo, **188** da jim privoščiš bogastva in časti, pa da želiš zagotoviti tudi, da bi tvoje potomstvo imelo kako imenitno obeležje tvojega pontifikata in tvoje izkazane jim dobrohotnosti ter radodarnosti. Ne nazadnje pa imaš tudi številne sorodnike, ki jih imaš strašno rad

testimonium. Denique habes plurimos familiares, quos valde amas (quae tua est bonitas et clementia) quibus cupis benefacere. Quare noli fraudare te ipsum et omnes tuos ea spe et ex tam pacifico, tam laeto atque amplissimo loco, in quo te Deus et tua ingentia merita collocarunt: cave, ne te dedas praecipitem in foveam, repletam gravissimis sollicitudinibus atque infamia.

Aut si quid vis bello experiri, perge (ut coepisti) in exturbandis regulis, qui Rom. Ecclesiae arces atque oppida circum circa tam multis modis occuparunt. Quin et illud omnes aequo animo ferent ac laudabunt etiam, si de Neapoli, quae tua est patria et Pontificum Romanorum feudum et de toto eo regno aliquid volueris conari, ut saltem tot profugi atque extorres, affines et consanguinei /tui/ **189** tui aliique praecipua nobilitate viri, quos tam multos in tuo Palatio collegisti, in pristinam fortunam ac dignitatem per te restituantur. Osculor pedes tuae Sanctitatis immortalesque habeo agoque gratias pro tuis auribus, quas mihi tam benignas adeoque clementes hesterno hodiernoque die praebere non es dedignatus.

FINIS.

(to sta ti tvoja dobrota in blagohotnost), ki jim želiš izkazati dobroto. Zato nikar ne pusti sebe in vseh svojih opehariti za to pričakovanje in se zvabiti s tega udobnega, veselega in bogatega mesta, na katerega so te postavili Bog in tvoji izjemni dosežki; pazi, da se ne poženeš strmoglav v jamo, polno prehudih skrbi in sramote.

Če pa že res hočeš kaj poskušati z vojno, še naprej (kakor si že začel) preganjaj gosposko, ki se je vsenaokrog na razne načine polastila tolikih utrd in mest Rimske cerkve. Celó to bodo mnogi ravnodušno trpeli ali pa celo hvalili, če boš skušal kaj ukreniti zastran tvojega domačega Neaplja, fevda rimskih papežev, pa nasploh zastran celega tistega kraljestva, da bodo vsaj vsi tisti begunci in izgnanci, tvoji bližnji in sorodniki, **189** pa še drugi očitno plemeniti možje, ki si jih toliko nabral v svoji palači, prišli po tvoji zaslugi nazaj do svojega položaja in posesti. Poljubljam noge Tvoji Svetosti in izrekam nesmrtno občuteno hvalo za tvojo pozornost, ki si mi jo tako dobrohotno in tako usmiljeno blagovolil nakloniti na včerajšnji in današnji dan.

KONEC.

- ¹ V Augsburgu.
- ² Na prvem »uspešnem« sklopu skupno osmih sej (prva seja je bila sklicana v Mantovi, a se je sestala l. 1537 v Vicenzi), ki so potekale med letoma 1545 in 1547.
- ³ Pietro Bertani (1501–1558), škof v Fanu (od 1537), ki je bil izvoljen med udeležence koncilskega zasedanja, sklicanega v Tridentu med letoma 1545–1547.
- ⁴ Kardinal Girolamo Dandini (1509–1559), od 1544 škof Caserte, po letu 1546 večkrat papeški nuncij, pod Julijem III. (pontifikat 1550–1555) papeški tajnik in od 1551 kardinal.
- ⁵ Vergerij je tu posvojil rabo imena *Germania* pri nemških humanistih (prim. Christopher Krebs, *A most dangerous book: Tacitus's Germania from the Roman Empire to the Third Reich* (New York, London: W. W. Norton, 2012), 105ss.). Prevajanje izraza predstavlja dilemo, ki se ji skušam izogniti z izrazom »Nemško/na Nemškem« ali »nemška dežela«, kar pa ne pomaga pri slovenjenju izraza *Germani*, ki je v antiki označeval izjemno heterogeno skupino germanskih ljudstev.
- ⁶ Zlasti Karel V. si je močno prizadeval, da bi do koncila sploh prišlo. Eden glavnih motivov za njegova prizadevanja za koncil je bila – poleg njegovega siceršnjega močnega katoliškega sentimenta – potreba po enotnosti krščanskega sveta; po bitki pri Mohacsu l. 1526 in obleganju Dunaja l. 1529 je otomanski prodor v osrčje Evrope postal eden Karlovih glavnih problemov.
- ⁷ Tridentinski koncil je kot uradno besedilo Biblije sprejel prevod sv. Hieronima z naslovom *Vulgata*, pri katerem se je Hieronim držal izvirnih besedil v hebrejskem oziroma aramejskem jeziku, pri tem pa ostro ločil med besedili v hebrejski verziji in besedili v grškem prevodu *Septuaginta*. Posamezne knjige iz *Septuaginte*, ki jih ni bilo med knjigami hebrejskega izvirnika, je izločil kot apokrifne. Koncil je ponovno odločal o rabi posameznih knjig v *Septuaginti*.
- ⁸ Tomaž Akvinski (1225–1274), dominikanec, filozof in cerkveni učitelj (*doctor angelicus*), utemeljitelj tomističnega nauka in eden glavnih dogmatskih cerkvenih mislecev. Poleg množice »manjših« spisov sta njegovi temeljni deli *Summa theologiae* in *Summa contra gentiles*.
- ⁹ Janez Duns Skot (John Duns oziroma Ionannes Duns Scotus; 1266–1308), frančiškan, eden najpomembnejših filozofov visokega srednjega veka (*doctor subtilis*).
- ¹⁰ Vergerij ima v mislih četrto zasedanje (8. 2.–8. 4. 1546), a verjetno ni štel prvega zasedanja, na katerem se je odločalo zgolj o odprtju in zaprtju koncila. Na četrtem zasedanju sta bila sprejeta dva sklepa, in sicer o svetopisemskem kanonu ter o izdajanju in rabi svetih knjig.
- ¹¹ Mavricij (1521–1553), volilni knez Saške. V schmalkaldski vojni se ni želel odprto pridružiti Schmalkaldski zvezi, ki jo je Karel V. porazil l. 1547. Iz osebnih razlogov (Karel je med drugim za vojnega ujetnika vzel Mavricijevega tasta Filipa Heškega) se je Mavricij kasneje obrnil proti Karlu; l. 1552 je s Henrikom II. Francoskim podpisal dogovor o zavezništvu proti Karlu; vojaška akcija, ki je sledila, se je končala s premirjem v Passau. V spopadu z Albertom II. Alkibiadom Brandenburškim l. 1553 pri Sievershausnu je bil Mavricij smrtno ranjen, in ker ni imel moških naslednikov, ga je nasledil brat Avgust.
- ¹² Johann Gropper (1503–1559), nemški katoliški teolog in pravnik; kot zagovornika Katoliške cerkve na Nemškem ga je papež Pavel IV. predlagal za kardinala, vendar je Gropper položaj zavrnil, češ da ga ni vreden. Tik pred smrtjo se je moral Gropper celo otepati obtožb pred inkvizicijo.

- ¹³ Izvirno besedilo člena o zagotovljenem prostem prehodu, oblikovanega na baselskem koncilu (Vergerij ga je spremenil zgolj malenkostno):

Quod si nos aut aliquis ex nobis vel nobis cuiuscumque conditionis vel status aut praeeminentiae existens praescriptae assecurationis et salviconductus formam et modum in quocumque puncto vel clausula violaverit quod tamen avertere dignetur omnipotens et sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta et ipsorum arbitrio merito approbanda et laudanda habeant nos et habere poterunt incidisse in omnes poenas quas iure divino et humano aut consuetudine huiusmodi salvorum conductuum violatores incurrere possunt absque omni excusatione aut quavis in hac parte contradictione.

- ¹⁴ Tu se je Vergeriju pri citiranju baselskega dokumenta zgodila drobna površnost, ki pa na razumevanje besedila ne vpliva ravno malenkostno, sploh ne v primerjavi z dikcijo dokumentov Tridentinskega koncila:

... et signanter quod in causa quatuor articulorum per eos attentorum **lex divina, praxis christi apostolica et ecclesiae primitivae una cum conciliis doctoribusque fundantibus se veraciter in eadem** pro verissimo et indifferente iudice in hoc Basileensi concilio admittentur.

- ¹⁵ Vergerijeva dikcija je tu nekoliko problematična: res povzema, kakor se sam izrazi, »besedilo zaprisege«, vendar so se te zaprisege po vsebini nekoliko razlikovale. Zaprisega Otona I. Velikega res vsebuje določilo, da se bo »vzdržal svojevoljnih odlokov bodisi o papežu bodisi Rimljanih, ne da bi se o tem posvetoval s papežem«:

Tibi domino Johanni papae ego rex Otto promittere et iurare facio per Patrem et Filium et Spiritum sanctum et per hoc lignum vivificae crucis et per has reliquias sanctorum: ut si permittente Deo Romam venero, sanctam Romanam ecclesiam et te, rectorem ipsius, exaltabo, secundum meum posse. Et numquam vitam aut membra neque ipsum honorem, quem nunc habes et per me habiturus eris, mea voluntate aut meo consensu aut meo consilio aut exortatione perdes. **Et in Roma nullum placitum neque ordinationem faciam de omnibus, quae ad te vel ad tuos Romanos pertinent, sine tuo consilio.** Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem venerit, tibi reddam. Cuicumque autem regnum Italicum commisero, iurare tibi faciam illum: ut adiutor tui sit ad defendendam terram sancti Petri secundum suum posse. (Citirano po Anton Diemand, *Das Ceremoniell der Kaiserkrönungen von Otto I. bis Friedrich II* (München: Lüneburg), 112)

Jaz, kralj Oton, tebi, gospod Papež Janez, prisegam in obljubljam pri Očetu, Sinu in Svetem duhu, pri tem lesu oživljajočega križa in pri teh relikvijah svetnikov: če mi bo Bog dovolil priti v Rim, bom sveto Rimsko cerkev in tebe, njenega predstojnika, po svojih močeh povzdigoval. Nikoli ne bo po moji volji, z mojim privoljenjem, na moj nasvet ali mojo pobudo ogroženo tvoje življenje ali tvoja oseba, kakor tudi ne časti, ki si jih trenutno deležen in jih boš po moji zaslugi deležen. **V Rimu ne bom sprejel nobenega odloka ali sklepa zastran česar koli, kar zadeva tebe ali tvoje Rimljane, ne da bi se s teboj posvetoval.** Če

bo v mojo posest prišel kak del sveta svetega Petra, ti ga bom predal. Komurkoli že bom predal Italijo, ga bom obvezal k tvoji prisegi, da bo po svojih najboljših močeh tvoj pomočnik pri obrambi dežele svetega Petra.

Vprašanje je, ali je Karel V. papežu prisegel kaj podobnega, sploh če upoštevamo formularni značaj zaprisege:

In nomine domini nostri Jesu Christi Ego N. rex, et futurus imperator Romanorum, promitto, spondeo, polliceor, atque per haec evangelia iuro coram Deo et beato Petro apostolo tibi N. beati Petri apostoli vicario fidelitatem, tuisque successoribus canonice intransibus; meque amodo protectorem ac defensorem fore huius sanctae Romanae ecclesiae, et vestrae personae, vestrorumque successorum in omnibus utilitatibus, in quantum divino fultus fuero adiutorio, secundum scire meum ac posse, sine fraude et malo ingenio. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei evangelia. (Citirano po Diemand, *Das Ceremoniell der Kaiserkrönungen*, 13)

V imenu našega gospoda Jezusa Kristusa. Jaz, kralj ... in prihodnji rimski cesar, obljubljam, zagotavljam, se zavežujem in pri teh evangelijskih pred Bogom prisegam zvestobo apostolu svetemu Petru in tebi ..., namestniku blaženega apostola Petra, kakor tudi tvojim naslednikom, kakor ti bodo po vrsti sledili. Obljubljam, da bom z Božjo pomočjo po svojih najboljših močeh in sposobnostih v vseh pogledih ščitil in branil to sveto Rimsko cerkev in vašo osebo ter osebo vaših naslednikov in da bom to počel brez zlih in zvijačnih namenov. Naj mi stoji Bog ob strani in naj mi pomagajo sveti Božji evangelijski.

- ¹⁶ Med sklepi koncila v Konstanci (1414–1418) je bil člen *Frequens generalium conciliorum celebratio*, ki je papeža zavezoval k naslednji prisegi, s čimer se je koncil na neki način postavil nad papeža:

Quanto Romanus pontifex eminentiori inter mortales fungitur potestate tanto clarioribus ipsum decet fidei vinculis et sacramentorum ecclesiasticorum observandis ritibus alligari.

Eapropter ut in futuro Romano pontifice in suae creationis primordiis singulari splendore luceat plena fides statuimus et ordinamus quod deinceps quilibet in Romanum pontificem eligendus antequam sua electio publicetur coram suis electoribus publice confessionem et professionem faciat infra scriptas:

In nomine sanctae et individuae trinitatis patris et filii et spiritus sancti Amen. Anno a nativitate domini millesimo et cetera Ego N. electus in papam omnipotenti deo cuius ecclesiam suo praesidio regendam suscipio et beato Petro apostolorum principi corde et ore confiteor et profiteor quamdiu in hac fragili vita constitutus fuero me firmiter credere et tenere fidem catholicam secundum traditiones apostolorum generalium conciliorum et aliorum sanctorum patrum maxime autem sacrorum octo conciliorum universalium videlicet primi nicaeni Secundi Constantinopolitani tertii Ephesini quarti Chalcedonensis quinti et sexti item Constantinopolitani septimi item Nicaeni octavi quoque

Constantinopolitani nec non Lateranensis Lugdunensis et Viennensis generalium etiam conciliorum.

Kolikor višjo uživa rimski papež oblast, toliko jasnejše bi morale biti vezi vere in cerkvenih zakramentov, ki ga zavezujejo k spoštovanju zakonov.

Da bi potemtakem v prihodnje že pri samem ustoličenju rimskega papeža kar najjasneje vera zasijala v vsej polnosti, izdajamo sklep in odredjamo, da mora odslej vsakdo, ki ima biti izvoljen za rimskega papeža, pred razglasom izvolitve vpričo svojih volivcev javno izreči prisego v naslednji obliki:

V imenu Svete trojice Očeta, Sina in Svetega duha, amen. V letu po rojstvu Gospodovem tisoč itn. jaz, ..., izvoljen za papeža vseмогоčnega Boga, čigar cerkev s svojim predstojništvom prevzemam v vodenje, blaženemu Petru, prvemu med apostoli, v srcu in v besedi prisegam in obljubljam, da bom v času svojega krhkega življenja trdno verjel in ohranjal katoliško vero v skladu z izročili apostolov, splošnih koncilov in drugih svetih očetov, zlati pa svetih osmih univerzalnih koncilov, to so nicejski koncil, zatem koncil v Konstantinoplu, tretji koncil v Efezu, četrti v Kalcedonu, peti in šesti spet v Konstantinoplu, sedmi v Niceji in osmi znova v Konstantinoplu; spoštoval bom tudi lateranski, lyonski in dunajski splošni koncil.

Pri vprašanju tridentinskega koncila je bil prav to eden od kamnov spotike, namreč ali je koncil nad papežem ali papež nad koncilom, za kar so se zavzemali tudi papeži, ki so sklicevali tridentinski koncil. Po koncilu je obveljala slednja interpretacija.

¹⁷ Zapisnik druge seje (15. 2. 1432) koncila v Baslu je povzel dikcijo več členov oziroma zasedanj (sklicuje se tudi na člen o univerzalnih koncilih (*Frequens generalium conciliorum celebratio ...*), sprejet med 39. sejo koncila v Konstanci), najbolj dobesedno iz uredb, sprejetih na četrti seji (ta je bila zadnja marčevska seja; morda poslanci Saške celotno marčevsko zasedanje imenujejo »druga seja«, čeprav so se marca zgodili trije sestanki) oziroma z adnjem sestanku druge seje, ki je potekala marca na četrtem zasedanju. Zapisnik tega člena baselskega koncila omenja celo, da so ustrezne člene, ki urejajo to področje, na prejšnji seji tudi prebrali.

¹⁸ Mt 16,18: portae inferi non praevallebunt adversum eam.

¹⁹ Protipapež Janez XXIII. (Baldassare Cossa, 1370–1419) je bil protipapež v času zahodne shizme; pojavil se je na koncilu v Konstanci, a je s koncila tudi pobegnil, ko se je izkazalo, da bo treba izvoliti novega papeža, zato ga je koncil odstavil; v odsotnosti so mu tudi sodili zaradi očitane razkolništva. Končal je kot škof v Frascatiju. Vergerij se o njegovem epitafu nekoliko moti. Ta se glasi: Ioannes quondam papa XXIII – Obiit Florentie Anno Domini MCCCCXVIII XI Kalendas Ianuarii.

²⁰ Drugo obsežno sejo koncila je Julij III. (pontifikat 1550–1555) vnovič sklical v Tridentu; določil je naslednjo komisijo predsedujočih koncilu: kardinal legat Marcellus Crescentius, nadškof Sebastian Pighinus iz Siponta in škof Aloysius Lipomanni iz Verone.

²¹ Lotarinškega kardinala – Karel Lotarinški (Charles de Lorraine, 1524–1574).

²² Gl. op. 7.

²³ Vergerija je ta aspekt življenja v protestantizmu očitno še posebej mučil: pri njegovem

- srečanju z Lutrom ga je med drugim zmotilo prav to, da je bil ta poročen in da se je javno hvalil s svojim zakonskim stanom.
- ²⁴ S passavskim mirovnim sporazumom se je avgusta l. 1552 končala kratka vojna med Karlom V. in zvezo Mavricija Saškega ter Henrika II. Francoskega. Gl. tudi op. 11 in op. 68.
- ²⁵ Namigovanje na shizmo.
- ²⁶ O tem je Vergerij kot ploden publicist in pamfletist vedel prav vse; na tem mestu navidežno resnobni ton, podložen s subtilno ironijo, povsem popusti in se vda humornemu namigovanju na publicistično dejavnost avtorja.
- ²⁷ Cesarski zbor v Nürnbergu l. 1522.
- ²⁸ Augsburški interim; po Karlovi zmagi nad Schmalkaldsko zvezo l. 1547 je na cesarskem zboru v Augsburgu l. 1548 Karel izdal t. i. *Augsburški interim*, nekakšno začasno (lat. *interim*) odredbo, s katero je želel nekoliko pogasiti strasti med protestanti in Rimsko cerkvijo – odlok bi veljal do takrat, ko bi tridentinski koncil uredil spore med obema stranema, a je bil neuspešen.
- ²⁹ Kardinal Reginald Pole (1500–1558), canterburyjski nadškof in pomemben predstavnik protireformacije na Angleškem. Kot kardinal je odigral pomembno vlogo tudi pri tridentinskem koncilu.
- ³⁰ Lk 14,28–32.
- ³¹ Ferdinand I. Habsburški (1503–1564), cesar Svetega rimskega cesarstva od 1558, pred kronanjem za sv. rimskega cesarja pa poglavar avstrijskih dedni dežel.
- ³² Maksimilijan II. Habsburški (1527–1576); zanimivo je, da ga Vergerij imenuje »češki kralj« (*rex Boemiae*), čeprav je bil Maksimilijan uradno okronan šele med letoma 1562 in 1564. V času, ko je Vergerij pisal svoji *Actiones*, je Maksimilijan gojil pristne odnose z nekaterimi protestantskimi knezi in tudi sicer dajal vtis, da mu je luteranstvo blizu.
- ³³ Sigismund II. Avgust (1520–1572), poljski kralj (od 1548) in veliki knez Litve.
- ³⁴ Marija I. Angleška (1516–1558), katere vladavino je zaznamovala ostra protireformacija.
- ³⁵ Henrik II. Francoski (1519–1559), naslednik Franca I.
- ³⁶ Ercole II. d'Este (1508–1559), vojvoda Ferrare.
- ³⁷ Že papež Julij III. je v začetku l. 1555 za papeškega nuncija na Poljskem imenoval veronskega škofa Luigija Lippomana (1496–1559), vendar je imenovanje zadržal konklave po Julijevi smrti; Lippomanovo imenovanje za nuncija je tako potrdil šele Pavel IV. Izbira Lippomana za nuncija v deželi, kjer so se, kakor je sam poročal (*Acta nuntiaturae Polonae*, III, 1, 73), »razmere, povezane s cerkvijo in vero, na moč poslabšale«, morda ni bila najbolj posrečena; Lippomano je bil namreč izjemno dejaven član zbora papeževih poslancev na tridentinskem koncilu: l. 1551 ga je Julij III. tudi imenoval za enega od predsedujočih koncilu.
- ³⁸ V času, ko je Vergerij pisal pričujoči spis, je bil Filip na Nizozemskem.
- ³⁹ Schmalkaldska vojna, 1546–1547; gl. tudi op. 11.
- ⁴⁰ Kardinal Ercole Gonzaga (1505–1563), ki je odigral pomembno vlogo na zaključnih sejah tridentinskega koncila.
- ⁴¹ Cosimo I. Medičejski (1519–1574).
- ⁴² Ottavio Farnese (1524–1586), vojvoda Parme.
- ⁴³ Guidobaldo II. della Rovere (1514–1574), vojvoda Urbina.
- ⁴⁴ Odnosi med Pavlom IV. in Karlom V. (pa tudi Ferdinandom I.) so bili precej napeti, vendar so segali onkraj »nacionalnih« zamer. Vendar pa se Vergerij ne moti, ko mu le-te pripisuje: kot Neapeljčan je Pavel IV. težko prenašal, da je bila južna Italija pod špansko nadvlado,

med njegovo nunciaturo v Španiji pa so se njegova protišpanska stališča le še poglobila, kar je pomagalo oblikovati zunanjo politiko njegovega pontifikata; proti koncu leta 1556 se je tudi spustil v nepremišljeno vojno s Filipom II.

- ⁴⁵ Zadnja vojna med Svetim rimskim cesarstvom in Francijo (osma italijanska vojna) med letoma 1551 in 1559.
- ⁴⁶ Vergerij tu bržkone namiguje na seznam prepovedanih knjig; na petem lateranskem koncilu (1512–1517) je bil potrjen sklep o prepovedanih knjigah. Beseda »cenzura« se skriva v posrečenem evfemizmu *indago solertior* (»skrbnejši nadzor«, »skrbnejše omejitve«):

Volentes igitur de opportuno super his remedio providere hoc sacro approbante concilio ut negotium impressionis librorum huiusmodi eo prosperetur felicius quo deinceps indago solertior diligentius et cautius adhibeatur statuimus et ordinamus quod de cetero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliam quamcumque scripturam tam in Urbe nostra quam aliis quibusvis civitatibus et dioecesibus imprimere seu imprimi facere praesumat nisi prius in urbe per vicarium nostrum et sacri palatii magistrum in aliis vero civitatibus et dioecesibus per episcopum nostrum vel alium habentem peritiam scientiae libri seu scripturae huiusmodi imprimendae ab eodem episcopo ad id deputandum ac inquisitorem haereticae pravitatis civitatis sive dioecesis in quibus librorum impressio huiusmodi fieret diligenter examinentur ...

V želji po ustreznih protisredstvih smo v soglasju s tem svetim koncilom sklenili, naj v korist dejavnosti tiska tovrstnih knjig odslej veljajo skrbnejše omejitve, ki jih je treba uveljavljati bolj marljivo in bolj previdno. Odrejamo, da mora v prihodnje vsakdo, ki ima namen v našem mestu ali kateremkoli drugem mestu oziroma škofiji tiskati ali založiti knjigo ali kakršnokoli drugo besedilo, le-to v Rimu dati skrbno pregledati našemu vikarju in uradniku palače, v drugih mestih in škofijah pa bodisi škofu bodisi kakemu drugemu poznavalcu tiskarske dejavnosti oziroma tozadevnih besedil, ki ga je škof pooblastil za to, da v mestu ali škofiji, kjer ima knjiga iziti, ocenjuje odpadniške težnje ...

Indeks je bil potrjen tudi na četrti seji prvega sestanka tridentinskega koncila l. 1546; očitno je ta člen Vergerija, ki je svoje *Actiones* izdal *sine nomine auctoris*, dovolj motil, da se je iz določila kasneje norčeval bodisi z izdajanjem del brez podpisa avtorja bodisi z izdajanjem del pod psevdonimi, med katerimi je tudi njegov lastni *index librorum prohibitorum*:

Sed et impressoribus modum in hac parte ut par est imponere volens qui iam sine modo hoc est putantes sibi licere quidquid libet sine licentia superiorum ecclesiasticorum ipsos sacrae scripturae libros et super illos adnotationes et expositiones quorumlibet indifferenter saepe tacito saepe etiam ementito prelo et quod gravius est sine nomine auctoris imprimunt alibi etiam impressos libros huiusmodi temere venales habent: decernit et statuit ut posthac sacra scriptura potissimum vero haec ipsa vetus et vulgata editio quam emendatissime imprimatur nulli que liceat imprimere vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere nisi primum examinati probatique fuerint ab ordinario sub poena anathematis et pecuniae in canone concilii novissimi lateranensis apposita. [...]

Ipsa vero huiusmodi librorum probatio in scriptis detur atque ideo in fronte libri vel scripti vel impressi authentice appareat.

Pa tudi zastran tiskarjev je treba oblikovati primeren sklep, kajti ti so že povsem brez mere v prepričanju, da jim je dovoljeno kar brez nadzora cerkvenih predstojnikov tiskati svete knjige in njihove komentarje ter razlage iz rok kogarsibodi in brez vsakega razločka, pri tem pa zamolčati mesto tiska in, kar je še huje, celo ime avtorja, nato pa takšne knjige brez vsakega sramu prodajati. Zato sklepamo in odrejamo, da je treba poslej Sveto pismo, zlasti še to staro in splošno veljavno različico, tiskati kolikor le mogoče brez odklonov in da nihče ne sme tiskati ali založiti tiska katerekoli verske knjige brez imena avtorja in da tudi ne sme takšnih knjig prodajati ali skladiščiti, ne da bi jih poprej pregledal in odobril uradnik. Kazen je v nasprotnem primeru obsodba odpadništva in denarna kazen v višini, določeni na zadnjem lateranskem koncilu. [...] Predpisano odobritev knjige je treba natisniti na začetku knjige ali tiska, in sicer kot del izvirnega tiska.

Pavel IV. je l. 1559 tudi izdal *Index auctorum et librorum prohibitorum* (na katerem se je znašel tudi Vergerij), ki je na zadnjem zasedanju dvignil veliko prahu, saj se je celo udeležencem koncila zdel preveč radikalen.

- ⁴⁷ Ottaviano Raverta (1516?–1561) je bil za škofa v Terracini imenovan l. 1545, vendar tam nikoli ni bil dejaven. Udeležil se je tudi prve seje tridentinskega koncila, od l. 1551 pa je bil predvsem politično dejaven. Dvakrat je bil apostolski nuncij v Španiji, med letoma 1553 in 1560 pa nuncij v Švici.
- ⁴⁸ Albert I. Pruski (1490–1568), veliki mojster reda tevtonskih vitezov in pruski vojvoda, ki je prestopil v protestantsko vero.
- ⁴⁹ Livland (lat. *Livonia*), območje na vzhodni baltski obali, ki zajema približno območje Estonije in Latvije.
- ⁵⁰ Baltsko morje.
- ⁵¹ Korak oziroma seženj (lat. *passus*): dolžinska mera, ki je pri Rimljanih merila približno 1,5 m.
- ⁵² Kristijan III. (1503–1559), kralj Danske in Norveške.
- ⁵³ Kristijan II. (1481–1559), kralj Danske (1512–1523), Norveške (1513–1523) in Švedske (1520–1521). Vergerijeva pripoved tu zaide precej daleč stran od zgodovinske stvarnosti; Kristijana II. je odstavil njegov stric Friderik Holsteinski, ki mu je po letu 1532 odredil »hišni pripor« v gradu Kalundborg, kjer je Kristijan II. tudi dočkal smrt. Svojega bratranca Kristijana III. je preživel za nekaj dni.
- ⁵⁴ Gustav I. Švedski (1496–1560), kralj Švedske od l. 1523., čigar vladavina je sovpadla s pospešenim uvajanjem protestantizma na Švedskem.
- ⁵⁵ Olaf Magnus (Olof Månsson, 1490–1557), švedski cerkveni pisec, katoliški dostojanstvenik in diplomat. Kot tajnika njegovega brata Johana Magnusa (Johan Månsson, 1488–1544) ga je papež po Johanovi smrti l. 1544 imenoval za uppsalskega nadškofa, kar pa je bilo po uspehu reformacije na Švedskem zgolj titularno imenovanje; že l. 1530 sta bila Olaf in Johan izgnana s Švedske in razlastninjena. Po tem času je Olaf bival v Rimu in bil tudi pomemben udeleženec druge seje tridentinskega koncila.

- ⁵⁶ Alarik I. (ok. 370–ok. 410), kralj Vizigotov, ki je najprej l. 401, nato pa še l. 410 vdrl v Italijo in slednjič tudi zavzel ter oplenil Rim.
- ⁵⁷ Genserik (ok. 400–477), kralj Alanov in Vandalov, ustanovitelj kraljestva Vandalov.
- ⁵⁸ Kvint Fabij Maksim (*Quintus Fabius Maximus Verrucosus Cunctator*, ok. 275–203 pr. Kr.), rimski vojskovodja, večkratni konzul in dvakratni diktator – v drugo po katastrofalnem porazu rimske vojske proti Hanibalalu pri Trazimenskem jezeru l. 217 pr. Kr. Zaradi gverilske taktike izmikanja si je prislužil vzdevek *Cunctator*, »Obotavljivec«, ki pa so mu ga že proti koncu druge punske vojne (218–201 pr. Kr.) pričeli šteti v čast.
- ⁵⁹ Liv. 28, 42, 6–7; Kvint Fabij Maksim je ostro nasprotoval načrtom Scipiona Afričana o invaziji v Afriko.
- ⁶⁰ L. 1552, med osmo italijansko vojno.
- ⁶¹ L. 1540. Do »solne vojne« je Perugia, kljub statusu papeškega mesta, uživala precejšnjo mero svobode; ko je papež Pavel III. dvignil davek na sol (ki ga je bila Perugia do tedaj opravičena), so se Perugiani uprli, a so jih papeške čete porazile.
- ⁶² Evgenij IV. (1383–1447; pontifikat 1431–1447) je l. 1431 napovedal (peto in zadnjo) križarsko vojno proti Husitom, ki se je za »križarje« končala porazno, saj naj bi se razbežali že ob pogledu na enote Husitov. Evgenij je sicer l. 1443 pozval tudi na križarsko vojno proti Turkom, ki se je končala s hudim porazom križarske vojske v spopadu pri Varni proti koncu l. 1444.
- ⁶³ V izvorniku *vallis Misautiorum*; ime *Misautii* v leksiki ali drugod v sočasni literaturi ni izpričano; morda gre za popačeno obliko imena antičnih Meziatov (lat. *Mesiates*). Gre za *Vallis Mesaucina* (po *Mesaucum* za Masox), danes Val Misolcina.
- ⁶⁴ Vergerij je dobro vedel, o čem govori. Po svojem odpadništvu in izgnanstvu je nekaj let bival v Vicosopranu, ki je le nekaj ur hoda od severne Italije; v inkvizicijskih poročilih je bilo zabeleženo, da je Vergerij sam obiskoval severno Italijo ter tako vzdrževal distribucijsko linijo za svoja dela.
- ⁶⁵ Oseba, o kateri tu govori Vergerij, je bayonski škof Jean des Monstiers seigneur de Fresse (1514–1569), katerega polatinjeno ime je Fraxinus oziroma Fraxineus. Po vsem sodeč je odigral instrumentalno vlogo pri sklenitvi sporazuma med Henrikom II. Francoskim ter Mavricijem Saškim.
- ⁶⁶ Verg. *Aen.* 7, 312.
- ⁶⁷ Karel V. je l. 1550 Mavriciju Saškemu poveril mandat za obleganje Magdeburga, ki se je l. 1524 pridružil Schmalkaldski zvezi, nato pa l. 1548 tudi zavrnil Karlov odlok »Augsburški interim« (gl. op. 28). Mavricij je obleganje izkoristil za novačenje vojske, ki pa jo je nato uporabil v navezi s Henrikom II. Francoskim prav proti Karlu.
- ⁶⁸ Za razliko od plačancev, ki bi jih bil prisiljen najemati papež.
- ⁶⁹ Carafa (1476–1559) je bil, kakor pravi Vergerij, v času nastanka *Actiones* star 80 let in ni niti doživel zadnje seje tridentinskega koncila (v spremni študiji omenjamo, da je bil koncilu izrazito nenaklonjen, zato te seje najbrž nikoli ne bi sklical), ki jo je sklical šele njegov naslednik Pij IV. Nestor je bil najstarejši grški junak pred Trojo. O starosti sv. Petra ob njegovi smrti je težko povedati kaj posebej gotovega razen približnega datuma njegove smrti, tj. proti koncu Neronove vladavine, nekje med letoma 64 in 68 po Kr. V času Kristusovega javnega delovanja naj bi bil že odrasel mož.
- ⁷⁰ Aluzija na motiv trojanske vojne, ki se je začela s Helenino ugrabitvijo, ki so jo Trojanci nato zaščitili.

PETER PAVEL VERGERIJ »MLAJŠI« – PIER PAOLO VERGERIO »IL GIOVANE« (1498–1565)

Kar nekaj Vergerijev iz Justinopolisa si je že za časa svojega življenja ustvarilo ime in sloves, dva pa močno izstopata;¹ prerasla sta ne le lokalni, koprski okvir, pač pa tudi meje italijanskega sveta. Peter Pavel Vergerij² »starejši« (1370–1444) je bil humanist in eden prvih teoretikov pedagogike, brez katerega si ni mogoče zamisliti resne zgodovine renesančnega humanizma.³ Peter Pavel Vergerij »mlajši« (1498–1565) je opravil življenjsko pot od advokata prek cerkvenega diplomata in katoliškega škofa do odpadnika in protestantskega duhovnika ter avtorja, pri tem pa pustil globljo sled, kakor mu jo je bila doslej pripravljena priznati slovenska znanstvena tradicija.⁴

Vendar pa je bil mlajši od obeh Vergerijev na neki način deležen »biografske« pozornosti že zgodaj; v predgovorih k svoji latinski prepesnitvi Homerjeve *Iliade* in *Odiseje* (prevod je izšel leta 1537 v Benetkah) se mu je poklonil še en koprski humanist, njegov sodobnik Andreas Divus:

Tebe, preslavni Vergerij, čigar značaj in učenost sem vedno občudoval čez vse, sem izbral kot edinega od vseh in tvojemu imenu želim posvetiti te sadove svojega duha. Tega nisem storil zato, ker bi bil mislil, da lahko ti s posvetitvijo mojih spisov še bolj zasloviš (saj si že tako poln vse hvale, da tvojemu slovesu ni mogoče ničesar več

¹ Prim. Nives Zudič Antonič, *Zgodovina in antologija italijanske književnosti Kopra, Izole in Pirana* (Koper: Italijanska unija, 2014), 96.

² Pri slovenjeni obliki imena »Peter Pavel Vergerij« tu vztrajam zgolj zaradi tradicije (pod tem imenom je Vergerij mlajši obravnavan tudi v *Slovenskem biografskem leksikonu*; prim. Ivan Filipovič, Jože Rajhman, »Vergerij, Peter Pavel mlajši (okoli 1498–1565)«, *Slovenska biografija* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013), pridobljeno 31. 3. 2018, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi774658/#slovenski-biografski-leksikon>. Slovensko obliko imena v resnici omogoča bolj kot kaj drugega predvsem filološka tradicija slovenjenja imen, ki sta jih oba Vergerija v svojih delih v duhu humanistične tradicije preoblikovala v latinsko obliko.

³ Marko Marinčič, »Amore patriae teneri non potuit: dva Vergerija o Hieronimu (in o mejah lokalnega patriotizma)«, v: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*, ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka (Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2018), 12.

⁴ O tem gl. podrobneje pri Jože Pogačnik, »Peter Pavel Vergerij ml. v slovenski znanosti«, *Acta Histriae* 7/2 (1999): 91–102.

dodati), temveč da bi čez mene in čez moje spomenike, ki bi sami po sebi morda ostali precej v temi, z napisom tvojega imena razlil nekakšno luč in svetlobo.

Kje je človek, ki bi se mogel s tabo upravičeno primerjati v vsakršni slavi? V Benetkah si živel tako, da so te vsi ljubili, večina pa tudi častila in spoštovala. Vendar si se, podžgan od želje po večji slavi, hotel preseliti v Rim, kjer bi bili darovi tvoje nadarjenosti, da se tako izrazim, vidni v bolj obiskanem gledališču. In ko si prišel v Rim, si že čez nekaj dni postal tako zaupen prijatelj papežu Klementu VII. in si si pridobil naklonjenost tega tako velikega in dobrohotnega moža, da ti je sam od sebe zaupal ugledno poslanstvo k nepremagljivemu kralju Ferdinandu, kar je poprej odrekel mnogim, ki so se za to potegovali. Kaj naj rečem, kako je v tej dolžnosti vzblestela luč tvoje razumnosti in preudarnosti? Bog mi je priča, v tistem delu sveta ni človeka, ki te ne bi z najvišjimi in s popolnoma iskrenimi hvalnicami povzdigoval do neba in te skrbno in sveto ohranil v svojem spominu. Ko pa je papež Klemen umrl, si na pismeni poziv papeža Pavla III. prihitel v Rim. Tam si mu v razumnih besedah dal poročilo o uspehih svojega poslanstva, tako da mu niti na misel ni prišlo, da bi na tvoje mesto postavil koga drugega, ampak te je odposlal s še večjimi in obsežnejšimi pooblastili. Ko je namreč sklenil sklicati koncil, da bi odpravil zmote, je želel, da se s tabo sestanejo knezi iz vse Nemčije, da bi ti skrbno preiskal njihovo razpoloženje in ugotovil, kaj sodijo o koncilski konstituciji. Ko si to zadevo naglo in z največjim priznanjem opravil, si se vrnil v Rim, od tam si se napotil v Neapelj spet kot papežev odposlanec k cesarju. Naposled si se okrašen s škofovsko častjo svoje domovine vrnil domov, kjer uživaš v spoštljivem zatišju in kjer si najrajši odpočiješ v študiju svete književnosti, ki si jo vedno goreče ljubil. V tem očitno posnemaš svoje prednike, predvsem učenega moža, velikega govornika Petra Pavla Vergerija, po katerem si prevzel ime in krepost. Ta mož je bil najslavnejša zvezda svojega časa, vse kaj drugega kot poprečen okrasek; zablestel je na koncilu v Konstanci, ki je bil pred sto leti, bil je dober strokovnjak v vseh svobodnih znanostih, o čemer pričajo njegovi spisi, ki jih je mnogo objavil. Bil je zelo priljubljen pri škofih svojega časa, prav tako pa pri cesarju Sigismundu, pri katerem je tudi umrl, kot berem v poročilih učenjakov. Vse to so v resnici velike in neminljive stvari: toda ti si s svojo edinstveno krepostjo storil in dosegel ne samo to, da ne potrebuješ nobenega priporočila svojih prednikov, temveč da so celo oni zaradi odličnih lepot tvojega značaja in tvoje učenosti danes pri nas še slavnejši.

Ker vem, kako iz srca so ti naklonjeni vsi, ki te poznajo (saj ni skoraj nikogar, ki te ne bi hotel – očaran od tolike hvale – spremljati z največjo blagohotnostjo in spoštovanjem), sem upal, da bom že s samim tem posvetilom svojih del lahko navezal nase ne toliko tebe, saj se že dolgo štejem med tvoje zaupne prijatelje, temveč vse svoje someščane, ki si jim ti tako zelo pri srcu. O koristnosti svojega dela in o avtorjevem priporočanju ne bom ničesar govoril, da ne bi, kot se temu reče, ob sončni

svetlobi prižigal svetilke. Naj torej končam, še prej pa te prosim, bodi prepričan, da ti ostajam in da sem ti vedno ostal iskreno vdan! Pozdravljen, čast in okras svoje domovine!⁵

Divov prolog, posvečen Vergeriju, je zanimiv v več pogledih: poleg tega, da Vergerija »mlajšega« jasno povezuje v družinski zvezi z Vergerijem starejšim (pri slednjem podobno izpostavlja njegovo povezavo s koncilom v Konstanci), je morda celo preveč natančen, da ne bi mogli pomisliti na Vergerijevo intervencijo (zanimivo vprašanje je sicer, ali ni morda med Vergerijem in Divom do tega leta že obstajala kaka korespondenca), a tudi če je res bilo tako, je to pravzaprav postranskega pomena; do leta 1537 je Vergerijev sloves, ustvarjen na diplomatskih misijah, že segel tudi v Koper. Divus v svojem prologu, zasnovanem v obliki pisma (*epistula nuncupatoria*), posebej tematizira Vergerijevo vlogo pri diplomatskih prizadevanjih za ekumenski koncil, kar bržkone ni mogla biti posledica povsem samostojne odločitve – vsaj omenjena pot v Neapelj po zaključeni drugi diplomatski misiji se zdi prevelika podrobnost. Vergeriju se je njegova nunciatura, kakor tudi škofovski mandat v Kopru, zdela pomembna vse do zadnjega, tudi če se je zdelo, da je bila del prejšnjega življenja, ki ga je bil pustil za seboj, ko je leta 1548 zapuščal Italijo; Vergerij je namreč pomemben del svoje kariere vezal na ekumenski koncil⁶ in vse do prvega koncilskega zasedanja je bilo njegovo življenje neločljivo povezano z njegovo usodo. Ta sentiment diha tudi iz njegovega nagrobnega napisa:

Epitaphium reverendiss(imi) in Christo Patris ac D(omi)n(i) D(omi)n(i) Petri Pauli Vergerii, olim Episcopi Iustinopolitani, Evangelicae veritatis amore in exilio mortui Tubingae IV. Octobr(is) an(ni) MDLXV

Hac ego sum Petrus Paulus, cognomine gaudens
Vergerii, sancta contumulatus humo.
Qui Iustinopoli dicebar Episcopus olim,

⁵ Prev. K. Gantar: Kajetan Gantar, »Andreas Divus iz Kopra – Prevajalec Homerja«, v: *Divina*, ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka (Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2016): 22–24.

⁶ Prim. Joseph E. Kelly, *The Ecumenical Councils of the Catholic Church: A History* (Collegeville (Minn.): Liturgical Press, 2009), 126ss.; Kenneth Setton, *The papacy and the Levant, 1204–1571* (Philadelphia (Pa.): American Philosophical Society, 1976), 450ss; o prizadevanjih za koncil zlasti Hubert Jedin, *Geschichte des Konzils von Trient. Bd. 1, Der Kampf um das Konzil* (Darmstadt: WBG, 2017), zelo obsežno tudi Ludwig Pastor, *The History of the Popes* (London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1923), 41ss.

Legatus fueram regna per ampla papae.
Attamen abiecto, mundus quem quaerit, honore
Cum vera amplexus sum pietate fidem.
Sic volui potius pius exul in orbe vagari,
Quam Praesul patriis impius esse locis.
Petrus eram primo, quia te, bone Christe, negabam,
Petrus eram pascens post tibi, Christe, gregem.
Paulus eram, quia te contra, bone Christe, fremebam,
Paulus eram pro te, Christe ferendo crucem.
Vergerius merito vergens dicebar ad orcum,
Vergerius vergens dicar ad astra poli.
Quisquis es, in meritum Christi qui fidis, ad urnam
Accedens nostra talia vota feras:
VergerIVs fVerat qVI ClarVs epIsCopVs oLIM
eX IVstInopLI VIVat In arCe poLI.

Hoc epitaphium cum sustul(issent) Papist(ae) Tub(ingenses) reparavit ibid(em)
Theol(ogicum) Stipend(ium) sum[p]tibus Ducal(ibus) A(nno) MDCLXXII.⁷

»Nagrobni napis velečastitega očeta in gospoda v Kristusu, gospoda Petra Pavla Vergerija, nekoč škofa v Justinopolisu, ki je iz ljubezni do evangeljske resnice umrl v izgnanstvu v Tübingenu 4. oktobra 1565.

Tukaj ležim Peter Pavel, ki mi v čast je priimek / Vergerij, pokopan v gomilo svete prsti. / Nekoč so me naslavljali »škof Justinopolisa«, / kot papežev poslanec sem prepotoval širna kraljestva. / A vendar sem se odpovedal častem, za katerimi se svet peha, / ko sem se z resnično pobožnostjo oklenil vere. / Raje sem hotel kot pobožen pregnanec tavati po svetu, / kakor pa biti neveren predstojnik v domačih krajih. / Najprej sem bil Peter, ker sem te, dobri Kristus, tajil, / potem sem bil Peter, ko sem zate, Kristus, pasel čredo. / Pavel sem bil, ker sem proti tebi, dobri Kristus, dvigal glas, / Pavel sem bil zate, Kristus, ko sem nase vzal križ. / Po pravici so me imenovali »Vergerij«, ker sem meril proti peklu,⁸ / imenovali me bodo Vergerij, ker stremim k nebesnemu svodu. / Kdorkoli že si, ki verjameš v Kristusovo pot k

⁷ Citirano po Dirk Kottke, »O izgubljenem epitafu za Petra Pavla Vergerija«, *Stati inu obstatu: revija za vprašanja protestantizma* 21/22 (2015): 67–68.

⁸ Posrečena besedna igra: ime Vergerij (it. Vergerio, polatinjeno *Vergerius*) zveni podobno kakor latinski glagol *vergere*, »obrnjen biti (kam), nagnjen biti (kam)«.

odrešenju, ko proti moji žari / stopaš, reci tele dobre želje: / Vergerij, ki bil je nekoč slavni škof / iz Justinopolisa, naj živi na veke v nebeški trdnjavi.⁹

Potem ko so bili tübingenski papisti ta nagrobni spomenik odstranili, ga je Teološki sklad na vojvodove stroške leta 1672 ponovno postavil.<

VERGERIJ IN TRIDENTINSKI KONCIL

Potem ko se je marca 1517 »v znamenju samovšečnega zadovoljstva«¹⁰ končal peti lateranski koncil (1512–1517), ki sicer ni minil brez pomembnih sklepov, vendar očitno tudi še ni bilo prave namere, da bi jih Cerkev tudi dejansko uveljavila, je zlasti v deželah severne Evrope, kjer že pred Lutrom ni manjkalo »manjših Lutrov«,¹¹ pričelo še intenzivneje vreti dotlej nakopičeno nezadovoljstvo, ki ga je poganjal stoletni reformni duh. Kritike papeštva in cerkvene izprijenosti, prežete z vulgarnim prostaštvom duhovniškega proletariata,¹² je razdražila oholost papeža Julija II. (in njegovega naslednika Leona X.), ki ni skrival, da avtoritete koncila ne priznava, češ da ga »lahko skliče, a ostaja nad njim«.¹³ Nasploh je bilo vprašanje koncilske avtoritete nad papeško ena večjih ovir na poti do reformnega koncila. Leonova (vprašljiva) frivolna reakcija¹⁴ na Lutrovih 95 tez, ki so bile razgrnjene komaj dobrega pol leta po zaključku lateranskega koncila, jasno kaže na to, da renesančni papež in drugi visoki cerkveni dostojanstveniki še niso bili pripravljeni prepoznati resnih težav, v katerih se je Cerkev znašla, in priznati, da jih je treba začeti reševati – še več, Lutrovo izobčenje leta 1521 je kazalo na to, da se je bilo papeštvo prej pripravljeno vkopati kakor prenoviti.

Historiat dogajanja po petem lateranskem koncilu je potemtakem historiat razraščanja odpora do papeštva v nemških deželah in postopnega, a nezadržnega prodiranja »odpadništva« tudi v italijanske dežele, kar pa v tem

⁹ Epitaf je sestavljen v solidnih elegičnih distihih.

¹⁰ Philip McNair, »Semena preroda«, v: *Zgodovina krščanstva*, ur. Tim Dowley (Ljubljana: DZS, 1992), 365.

¹¹ Prav tam, 363ss.

¹² Josef Holzer, *Zgodovina cerkve v stotih slikah* (Ljubljana: Družina, 1995), 243.

¹³ Scott Hendrix, *Martin Luther, Visionary Reformer* (New Haven and London: Yale University Press, 2016), 75.

¹⁴ Robert Linder, »Katoliška obnova«, v: *Zgodovina krščanstva*, ur. Tim Dowley (Ljubljana: DZS, 1992), 410.

času še ni bil Vergerijev problem: ob koncu lateranskega koncila in vse tja do poznih dvajsetih let 16. stoletja je bil namreč še globoko v posvetnih vodah pravnih opravil: za kasnejšo cerkveno službo se je namreč Vergerij odločil šele po smrti svoje žene Diane Contarini, s katero se je poročil leta 1526. Vse do leta 1530 je služboval kot odvetnik v Veroni, Padovi in Benetkah.

V tem času pa so tudi že v Rimu vreli reformni tokovi, ki so imeli, podobno kot *devotio moderna* v severni Evropi kako stoletje prej, svoje zastopnike tudi med visokimi in (humanistično) izobraženimi cerkvenimi dostojanstveniki, kot sta bila denimo Gian Pietro Carafa (kasnejši papež Pavel IV.) in Gasparo Contarini (1483–1542). Že leta 1517 je nastal t. i. »Oratorij božje ljubezni« (razpuščen je bil desetletje kasneje), katerega člani, zlasti Contarini, so bili instrumentalnega pomena pri iskanju kompromisne rešitve, sprejemljive za reformatorje in Rimsko cerkev. Poskus je dvakratno propadel: na državnem zboru v Regensburgu leta 1541 se sprti strani nista mogli zediniti okrog dveh ključnih točk razhajanja, tj. vprašanja transsubstanciacije in vprašanja papeške avtoritete, ki sta bili tudi sicer pomembni vprašanja tridentinskega koncila.¹⁵

Medtem ko je bil Leon X. preveč »renesančni« papež, da bi se mogel resno poglobiti v rastoče težave, sta bila dva njegova naslednika prešibka (ali prekratkega veka), da bi zmogla sklicati ekumenski koncil, ki bi se resno poglobil v reformo: Hadrijan VI. (1522–1523) je sicer imel resne reformne načrte (s katerimi je začel skoraj nemudoma po izvolitvi), a je umrl komaj 22 mesecev po izvolitvi; Klemen VII. (1523–1534) pa, poleg tega, da je bil omahljiv in neodločen, koncilu ni bil preveč naklonjen, ker ga je motilo vprašanje koncilске avtoritete nad papeško. Ovira je bila tudi zahteva, izražena na shodu nemških deželnih stanov v Nürnbergu, po »splošnem, svobodnem krščanskem koncilu v nemški deželi«, ki je bila tudi kasneje ponovljena, čemur se v svojih *Actiones* posebej posveča tudi Vergerij. Sklica koncila Klementu obenem niso dovoljevale sočasne politične razmere.¹⁶

¹⁵ Prav tam, 412–413. Eden glavnih pogajalcev na »rimski« strani, Gasparo Contarini, je bil po neuspelem zboru v Regensburgu deležen trpke usode: po povratku v Italijo je bil obtožen krivoverstva in umrl leto kasneje, še preden bi se postopek proti njemu lahko resno začel. Contarini je bil tako dvojno nerazumljen: deležen je bil napadov doma, kot člana papeške prenovitvene komisije, ustanovljene leta 1536, pa ga je napadel tudi Luter. Na zboru v Regensburgu je Contarinija spremljal tudi Vergerij.

¹⁶ Leta 1527 so Rim oplenili Karlovi najemniški vojaki, katerih nerazumno divjanje je v Rimu dolgo ostalo v spominu (*Sacco di Roma*). Poglavitna skrb velikega dela evropskega

Klementov največji prispevek k reformam in koncilu je bil bržkone ta, da je za svojega naslednika imenoval Alessandra Farneseja. Papež Pavel III. (1534–1549) je končno zmagel to, k čemur je pritiskal velik del krščanske Evrope s cesarjem Karlom V. na čelu: sklic ekumenskega koncila, posvečenega reformi Cerkve. Prvi njegov ukrep je bil ustanovitev posebne papeške komisije za prenavo leta 1536 (vodil jo je Contarini), naslednje leto pa je sklical ekumenski koncil.

Pavel III. se je diplomatskih ovir na poti koncilu dobro zavedal, zato je že v začetku svojega pontifikata leta 1534 poklical Vergerija, ki je bil leta 1532 postal papeški tajnik pri Klementu VII., naslednje leto pa je že postal nuncij na dvoru Ferdinanda I., kjer je imel nalogo seznaniti se z razpoloženjem do papeštva v nemških deželah. Ko ga je bil leta 1533 Klemen VII. pooblastil za papeškega nuncija na Ferdinandovem dvoru, so bile priprave na naslednji koncil že tako rekoč v zraku, kakor je bilo v zraku tudi spoznanje, da je »bolezen odpadništva« zajela tudi že italijanske dežele (o tem natančneje v nadaljevanju).

Klemen VII. ideji koncila, kakor smo že nakazali, ni bil naklonjen in se zanj ni posebej aktivno zavzemal (v tem je bil na liniji s francoskim kraljem Francem I., ki se je bal, da bi koncil okrepil položaj Karla V.), kar je pri Ferdinandu zbujalo precejšnjo mero nezaupanja.¹⁷

Podobno kot Klemen VII. pred njim, se je tudi Pavel III. pri začetnih pripravah na koncil znašel v precepu med Karlom V., ki je sklic koncila močno podpiral, in Francem I., ki mu ni bil naklonjen. Bilo je preveč političnih in finančnih ovir, pa tudi nasprotovanj znotraj vplivnih cerkvenih krogov, da bi lahko koncil gladko stekel. Odraž diplomatskih težav se je med drugim prezrcalil v na videz banalno vprašanje, kje naj se koncil sestane, vendar je to vprašanje pomembno odražalo pričakovanja reformatorjev, da bo imel papež na njegov potek kolikor le mogoče omejen vpliv. Prva izbira kraja zasedanja, Mantova,¹⁸ odraža Pavlovo motivacijo, da bi koncil zares sklicali: Mantova je bila kot cesarski fevd sprejemljiva v kontekstu zahtev, izraženih na shodih

prebivalstva so bili tudi turški vpadi, v luči katerih je papeža skrbel tudi prepad med Karlom V. in Francem I. Papež je bil ujet v tako rekoč brezizhoden položaj. O nadvse zapletenem političnem položaju, v katerem se je znašel Klemen VII., zelo podrobno Setton, *The Papacy and the Levant*, 450ss.

¹⁷ Ann J. Schutte, *Pier Paolo Vergerio: The Making of an Italian Reformer* (Genève: Librairie Droz, 1977), 78.

¹⁸ Pri oblikovanju predloga o Mantovi kot kraju zasedanja koncila je imel prste vmes prav Vergerij (Pastor, *History of the Popes*, 43).

nemških deželnih stanov, da se mora koncil sestati na nemškem ozemlju. Papež je 2. junija 1536 izdal bulo *Ad dominici gregis curam*,¹⁹ s katero je sklical koncil v Mantovi. Namen koncila je bil jasen, cilji pa so se med seboj dopolnjevali: vprašanje herezij, moralna prenova Cerkev, mir in enotnost v krščanskem svetu ter boj proti Turkom. Predvideni datum pričetka koncila je bil 23. maj 1537.

Zaradi zapletov v Mantovi je bila kot naslednja opcija izbrana Vicenza: ker ni bila del papeške države, pač pa del beneškega ozemlja, je bila sprejemljiv kompromis, a kljub temu je bila udeležba na prvem zasedanju jeseni leta 1537 klavrno nizka. Razen papeževih odposlancev je prišlo le pet škofov, med njimi Vergerij, ki je bil takrat koprski škof, zato je bil koncil preložen na kasnejši, neopredeljen čas. Na prigovarjanje Karla V. je Pavel III. koncil vnovič sklical za november 1542, in sicer v Trentu, a je vojna med Francem I. in Karlom V. pričetek zasedanja ponovno pomaknila šele na obdobje po miru v Crespyju (18. september 1544). Končno se je koncil sestal leta 1545, tokrat prvič v Trentu, in zasedal do leta 1547. Kljub skromni udeležbi²⁰ je bilo to zasedanje eden od vsebinskih vrhuncev koncila, saj je proti koncu zasedanja naslovil tudi izjemno sporno temo opravičenja.

Pavel III. je umrl 10. novembra 1549; nasledil ga je papež Julij III. (1550–1555), čigar izvolitev (februarja 1550) je zaznamovalo ostro lobiranje različnih frakcij, katerih močno različni politični interesi, vezani na politiko več dvorov, so zajemali tudi vprašanje nadaljevanja koncila. Julij je na prigovarjanje Karla V. koncil vnovič sklical 1. maja leta 1551. Tokrat so se koncila udeležile tudi delegacije protestantov, ki pa so pri svojih zahtevah ostali praznih rok. Že naslednje leto so zborovanje zapustili, koncil pa je bil do nadaljnjega prekinjen.

Papeža Julija je na čelu Vatikana nasledil papež Pavel IV. (1555–1559),²¹ ki je kot zagrizen nasprotnik protestantov koncilu odločno nasprotoval, zato vse do konca njegovega pontifikata ni bilo nobene možnosti, da bi bil

¹⁹ Bula je zakrožila po vsej zainteresirani javnosti: v roke so jo dobili tudi protestanti in češki utrakvisti (Kavka, F., Skybova, A., »The 'Bohemian Question' in the Sixteenth Century«, 158).

²⁰ Po narodnostni sestavi je bil koncil precej monoliten: največ je bilo Italijanov in kar precej Špancev. Izbira kraja je vznejevoljila Francoze, ki so se udeležbe zato v veliki meri vzdržali. Prvega zasedanja sta se udeležila dva kardinala, štirje nadškofje, 20 škofov in pet predstojnikov meniških redov. Nemci so se udeležili šele drugega zasedanja (1551), saj jim Karel V. ni pustil na koncil, dokler papež ni privolil v to, da smejo na njem sodelovati tudi protestanti.

²¹ Julijev prvi neposredni naslednik Marcel II. je bil papež zgolj 22 dni.

le-ta obnovljen. Ponovno sklican in zaključen je bil šele med pontifikatom Pavlovega naslednika Pija IV. (1559–1565). Koncil se je tako razvlekel na mladodane dve desetletji, z različno vnemo se mu je posvečalo kar pet papežev in je potekal v vsega skupaj treh daljših sejah (1545–1549, 1551–1552 in 1562–1563). Kljub temu pa je bil koncil v nekaterih pogledih uspešen in tudi ploden; za Cerkev je bilo poleg nekaterih bistvenih doktrinarnih nauk nemara najpomembnejše to, da je koncil utrdil papeško avtoriteto, ki jo je tudi povzdignil nad sam koncil, katerega sklepe je poslej papež potrdil in razglasil. Toda tako kot je lateranski koncil zanetil nezadovoljstvo med protestanti in delno povzročil objavo wittenberških tez, tako tudi tridentinski koncil ni imel uspeha pri istem problemu, tj. odpravi razdora, zaradi katerega je bil med drugim sklican: v času med drugo in zadnjo sejo so se protestanti od Cerkve in papeža le še bolj odtujili.

A sredi leta 1534 še nič ni razodevalo takšnega razpleta, in čeprav je koncilu kazalo slabo,²² je obstajalo upanje, da je razdor še mogoče zaceliti, če bi le lahko prišlo do ekumenskega koncila. Papež Klemen VII. mu, kakor smo že pokazali, razumljivo ni bil naklonjen. Njegov tajnik in nuncij na dunajskem dvoru Vergerij pa je postajal nestrpen.

Že takoj na začetku svoje diplomatske kariere je bil Vergerij v samem središču dogajanja: kot papeški nuncij na Ferdinandovem dvoru je bil prisoten pri vseh pogajanjih, zato je bilo razumljivo, da bo njegova vloga pri tlakovanju poti proti koncilu pod Pavlom III. poudarjeno pomembna. Vergerij je prišel v Rim okrog leta 1530; hitro si je pridobil zaupanje papeža Klementa VII. in že leta 1532 zasedel mesto papeževega tajnika, naslednje leto pa postal papeški nuncij na dvoru Ferdinanda I. Na Dunaju je imel Vergerij nalogo in odlično priložnost od blizu spoznavati, koliko se je luteranstvo razširilo po nemških deželah in kako je naraščala nestrpnost do Rimske cerkve; zadeva se mu je zdela urgentna, medtem ko Klemen VII. tega še ni dovolj razumel.²³ Vse to je razvidno iz Vergerijeve korespondence s papeškim tajnikom in protonotarjem kurije Pietrom Carnesecchijem (1508–1567). V pismu, datiranem 30. avgusta 1534, je Vergerij že ugotavljal, da se je iz Trsta (kamor je Vergerijev pogled s Ferdinandovega dvora dobro segel) »bolezen odpadništva«²³ že močno

²² Washington, C., *The Participation of non-Catholic Christian Observers, Guests and Fraternal Delegates at the Second Vatican Council and the Synods of Bishops*, 63.

²³ Pastor, *History of the Popes*, 42.

razširila. Ukrepanje proti nadaljnemu razraščanju odpadništva je bilo po Vergerijevem mnenju nujno:

Izvedel sem, da v Trstu, v mestu, ki leži v naši Italiji na obali našega Jadranskega morja, dobro uspeva luteranstvo, predvsem na račun trgovine z nemškimi deželami. Zastran te zadeve sem se na vso moč zavzel, opirajoč se na kraljevo avtoriteto in na avtoriteto svoje nunciature, zato upam, da mi bo uspelo izruvat ta škodljivi plevel. To pravim z vso resnostjo, kajti tako je najbolje, monsinjor, vedeti pa morate tudi, da se Njegova Visokost kar nekoliko slepi, ko sliši, kako se luteranstvo širi po deželah cesarstva in po Češkem kraljestvu, kajti v teh deželah ne more ukrepati, kakor bi hotela, medtem ko v svoji domovini, v kneževini Avstriji, te popustljivosti ni, zato bo po svoji volji ostro nastopila proti tem grešnikom – še najostreje pa bo ukrepala proti Tržačanom. Slišim pa tudi, da se je ta kuga razširila celo ven iz Trsta in da je napadla tudi mesto po imenu Piran, kjer neki podleži kar javno zastrupljajo duše preprostih ljudi. Monsinjor, poznam značaj te dežele, kajti tam je moja domovina: če bo luteranska sekta prodrla med tiste preproste duše, če bo zbolela tista regija Italije, bo Vaša milost kmalu videla (Bog ne daj!), kako se ta okužba širi tudi po okolišnih regijah. Zato pri Jezusu Kristusu prosim, da to nadvse pomembno zadevo čim prej in čim bolj zavzeto sporočite Našemu gospodu, da se temu čim prej postavi po robu, kar bi bilo pametno storiti že v nemških deželah, pa se je namesto tega ta kuga že povsem razširila na toliko škodo uboge Kristusove vere.²⁴

Na predvečer Klementove smrti je Vergerij že intenzivno lobiral za njegovega naslednika. Lotil se je ambicioznega načrta: v pismu, ki ga je iz Prage pisal kardinalu in tridentinskemu škofu Bernhardu Clesu 11. avgusta 1534, je razgrnil načrt: naslednji papež po njegovem mnenju ne bo »iz Firenc, Benetk ali Rima, pač pa bo zagotovo španske ali nemške krvi, in sicer zaradi velikih zaslug avstrijske hiše«. ²⁵ Vergerij je na tak morebiten razplet očitno že vezal svojo naslednjo nunciature, ²⁶ vsekakor pa je v tem času že intenzivno lobiral za naslednji koncil – in tudi dobival povratne informacije, da so se nem-

²⁴ Prev. G. Pobežin; izvornik povzet po: France Dolinar, »Vergerijev vpliv na razvoj protestantizma na Slovenskem«, *Acta Histriae* 7/2 (1999): 10; Josip Gruden, »Peter Pavel Vergerij in njegov stik s slovenskimi deželami«, *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 19 (1909): 144.

²⁵ »... penso che per hora non si ellegerà più Fiorentino né Vinitiano né Romano, ma necessariamente o Hispano o Germano per i gran favori che tiene la casa di Austria.« Citirano po: Walter Friedensburg, »Vergeriana 1534–1550. Eine nachlese«, *Archiv für Reformationsgeschichte* 10 (1913): 72.

²⁶ Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 81 op. 8.

ški škofje pripravljene udeležiti le koncila, ki bi potekal na nemških tleh. V pismu Bernhardu Clesu z dne 16. avgusta 1535 je poročal o besedah wurzburškega škofa in omenil poziv, naj kralj Ferdinand urgira v Rimu prek poslanca Sancheza.²⁷

Cles nad Vergerijevim načrtom ni bil navdušen. Čeprav so bila Vergerijeva prizadevanja blizu Ferdinandovim željam, se ni izšlo: 13. oktobra 1534 je bil za papeža pod imenom Pavel III. izvoljen kardinal Alessandro Farnese. Čeprav je bil to za Vergerija osebni poraz, se je zanj dobro izšlo, kajti Pavel III. je bil Vergeriju naklonjen, ne nazadnje celo v tem pogledu, da je bila njegova naslednja nunciatura v vseh pogledih udobnejša od prve: Vergerij je bil finančno preskrbljen,²⁸ poleg tega pa je smel s seboj vzeti osebnega tajnika, sorodnika Otonella Vido. Pavel je Vergerija poklical k sebi, da bi natančneje izvedel, kakšno je razpoloženje do papeštva zunaj Italije in še posebej na severu. Vergerij, ki je Pavlu tudi sam že pisal, je bil presenečen nad tem, kako malo poznajo v Vatikanu razmere na severu Evrope; za razliko od Klementa VII. mu je Pavel III. pozorno prisluhnil, in ko so stekle prve priprave na koncil, je nunciature pri Ferdinandu I. znova poveril Vergeriju.²⁹

Vergerij je imel diplomatsko občutljivo nalogo (koncil sta prek svojih odposlancev aktivno spodbujala tudi Henrik VIII. in Franc I.) kneze prepričati, naj ne nasprotujejo sklicu koncila zunaj meja nemških dežel in naj po možnosti sprejmejo Mantovo kot kraj zasedanja. Nalogo je izpolnil v dveh potovanjih v letu 1535 (od 17./18. aprila do 6. junija in od 19. julija do začetka decembra). Odprava se je zdela uspešna, čeprav so v nemških deželah izbiri Mantove nasprotovali; zastran tega vprašanja se je vkopal tudi papež. V pismu, datiranem 23. julija 1535, je papežev tajnik Ambrogio Ricalcati Vergeriju poslal jasna navodila, da pri izbiri kraja ne sme popustiti: še naprej naj zastopa stališče, da do koncila mora priti, a le v Mantovi in nikjer drugje.³⁰ Na topel sprejem je Vergerij večinoma naletel tudi na svojem drugem potovanju, najzanimivejši del pa je sledil v novembru, ko se je ustavil v Wittenbergu; tam je prvič od blizu spremljal luteransko bogoslužje, srečal pa se je tudi z Lutrom. Vergerijevo poročilo daje vtis, da je bilo srečanje neprijetno: Luter je na Vergerija naredil močan, a negativen vtis.³¹ V pismu Ricalcatiju iz Dresdna,

²⁷ Friedensburg, »Vergeriana«, 73.

²⁸ Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 87 op. 40.

²⁹ Pastor, *History of the Popes*, 42ss.

³⁰ Prav tam, 50–59.

³¹ Prim. Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 93ss.; Pastor, *History of the Popes*, 66ss.

datiranjem 13. novembra 1535, je poročal o Lutrovi prostaškosti, ki je slednji ni skrival.³² Najbolj je Luter Vergerija, ki je v nujnost koncila globoko verjel in ga je (morda tudi zaradi izkušnje z Lutrom) luteranstvo še odbijalo,³³ razdražil s prepričanjem, da je koncil protestantom nepotreben, češ da ga potrebuje le katoliško občestvo, ki je že tako dolgo v hudih zmotah.³⁴ Vendar je Luter tudi ob tej priložnosti prisegal, da se bo na koncilu prikazal za vsako ceno in tam predstavil svoj pogled na vso zadevo;³⁵ toda vsekakor se je vsaj še leta 1537 strinjal, da do koncila mora priti, če bo le na ustreznem mestu. K predgovoru svojih »Schmalkaldskih členov« (1537), ki ga je sestavil leta 1538, je namreč zapisal:

Papež Pavel III. je sklical koncil, ki naj bi se lani okrog binkošti sestal v Mantovi. Kasneje je koncil preselil iz Mantove, a še vedno ni znano, kje naj bi ga sklical – in tudi ne, ali ga bo sploh lahko sklical. Mi se pa moramo pripraviti na to, da nas bodo, če nas na koncil pokličejo, tam izobčili. Zato so mi naročili, naj razčlenim naše nauke za primer, da bi prišlo do pogajanj zastran tega, koliko in v čem smo pripravljeni popustiti papistom, v katerih rečeh pa bomo trdno vztrajali.³⁶

Po končani misiji pri predstavnikih Schmalkaldske zveze se je Vergerij v začetku decembra vrnil na Dunaj. Enaindvajsetega decembra je prispel njihov odgovor (Vergerij ga je dobil šele kak mesec kasneje, na poti iz Rima v Neapelj): koncil se jim ni zdel več potreben, če pa bi do njega nekako le prišlo, bi moral biti na nemških tleh. Za papeža je bilo to nesprejemljivo. V naslednjih sedmih letih do koncila ni imelo priti. Vergeriju je spodletelo.

³² Zanimiv primer Lutrovega nediplomatsko robatega nastopa je zapis v njegovih *Tischreden*: »Luter, Herusk. V kronikah stoji zapisano, da je neki knez Heruskov s Harškega, Herman po imenu, Rimljane uničujoče porazil in pobil 21.000 njihovih. Tako zdaj tudi Herusk Luter s Harškega pustoši po Rimu.« (*Lutherus Cheruscus. In chronicis legitur, quod quidam Cheruscus dux, ein Hartzler oder Hartzlander, nomine Hermannus, Romanos strage profligasset, et ex illorum acie 21000 occidisset. Ita nunc Lutherus Cheruscus, eyn Hartzlander, Romam devastat.* Tischreden 3464c; citirano po: Rainer Kipper, *Der Germanenmythos im Deutschen Kaiserreich Formen und Funktionen historischer Selbstthematization* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2002): 43. Prim. tudi Walter Sparr, »Luthrova nestrpnost in evangeličanska zapoved strpnosti«, *Stati inu obstati: revija za vprašanja protestantizma* 21/22 (2015): 160–161.

³³ Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 92–94.

³⁴ Pastor, *History of the Popes*, 67.

³⁵ Prav tam, 68; Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 95.

³⁶ Prev. G. Pobežin; besedilo izvirnika povzeto po ang. prevodu: Martin Luther, *The Schmalkald Articles* (Minneapolis: Augsburg Fortress, 1995), 1.

Še pred 11. decembrom je Vergerij dobil navodilo, naj se vrne v Rim poročat. Propadle priprave na koncil so ga hudo prizadele, a obliž na to rano je bilo mesto v komisiji za prenovu in pripravo na koncil (vodil jo je Gasparo Contarini), pri kateri je Vergerij deloval diplomatsko in verjetno še vedno pod vtisom svojih obiskov v nemških deželah: medtem ko je bil z odobravanjem sprejet njegov predlog, naj iz nastajajočega memoranduma, na podlagi katerega je nastala bula *Ad dominici gregis curam*, izpustijo provokativno formulacijo *secundum morem antiquorum conciliorum* – »glede na obliko prejšnjih koncilov« –,³⁷ pa je veliko razburjenja in nezaupanja povzročila njegova pripomba, naj še enkrat premislijo o kraju zasedanja, ki se je Nemcem zdel tako sporen; morda je prav v tem trenutku zapravlil del zaupanja pri sodelavcih v papeževem krogu.³⁸

Po objavi bule *Ad dominici gregis curam* 2. junija 1536 je papež imenoval nove poslance, ki so njeno vsebino predstavili na evropskih dvorih; Vergerija ni bilo med njimi – nasledil ga je Giovanni Morone, novi nuncij pri Ferdinandu I. Celotna epizoda priprav na koncil je bila zanj diplomatska, pa tudi osebna katastrofa, a v retrospektivi se zdi, da se drugače ni moglo izteči: volilni knezi nemških dežel v svojem pomanjkanju zaupanja v papeževe namene do njega niso bili iskreni, v Rimu pa mu prav tako niso več zaupali.

Kljub temu je bil papež z njegovim delom zadovoljen (tako je vsaj sklepati po korespondenci z Ricalcatijem);³⁹ pod Ferdinandovim pokroviteljstvom je bil v maju tega leta za svoje zasluge nagrajen s škofijo v Modrušu. Čeprav se je imenovanje v odročni škofiji zdelo kot nazadovanje, je na neki način pomenilo uresničitev želja: papež je sklical koncil, za katerega si je Vergerij tako prizadeval, ponudil pa mu je tudi mesto škofa, ki mu je zagotavljalo udeležbo na koncilu. Vendar Vergerij ni bil zadovoljen: dodeljena škofija je bila preveč odmaknjena in prerевна. Modruš je bil Vergeriju pretesen.

Ferdinand na Vergerija ni pozabil: pri papežu je dosegel, da je proti koncu leta 1536 po smrti koprškega škofa Defendenda Valvassorija Vergerija imenoval za njegovega naslednika. Imenovanje za koprškega škofa je bilo grenko-sladka zmaga. Vergerij je s tem dokončno zamenjal službo: iz diplomata se je prelevil v cerkvenega dostojanstvenika. V domači Justinopolis se je vrnil »z

³⁷ Pastor, *History of the Popes*, 78.

³⁸ Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 15.

³⁹ Prav tam, 101.

naslovom, ki največ šteje«, ⁴⁰ a tam je bil diplomatsko izoliran, in ker Koper ni bil bogata škofija, je bil tudi finančno podhranjen: dobival je zgolj 200 dukatov letnega dohodka. Njegovih finančnih težav s tem še ni bilo konec: 50 dukatov letne rente je moral plačevati Antoniu Eliu, tajniku kardinala Alessandra Farneseja (papeževega vnuka), kar ga je pahnilo v tolikšno finančno stisko, da ni mogel niti v Rim po bulo, s katero ga je papež imenoval za škofa. Zaradi te finančne stiske se je bil prisiljen upreti izplačevanju rente Eliu s civilno tožbo, s čimer se je močno zameril papežu in družini Farnese. Njegova pot v Vicenzo jeseni 1537 je bila dvojne narave: delno se je tja odpravil zaradi udeležbe na koncilu, delno pa je tam želel razrešiti svoje finančne težave in težave z Eliom. Tu pa so se začele njegove velike težave s Cerkvijo in brez dvoma njegov postopen odmik od njene osrednje usmeritve. ⁴¹

Ko je koncil prvič resno zasedal v Trentu leta 1545, se ga Vergerij ni udeležil: že lep čas je bil namreč osumljen odpadništva. Po letu 1537 se je spor med njim in družino Farnese le poglobljaj, zato ni bilo mogoče pričakovati, da bi se njegov status – ali finančni položaj – kako popravil. Vergerij se je zato odločil Koper zapustiti. Kje natanko se je mudil v naslednjih dveh letih, ni povsem jasno – vsekakor je najbrž obiskoval svoje bolj ali manj vplivne prijatelje, ki so mu bili tudi v finančno pomoč; ⁴² nekaj časa se je mudil v Mantovi, ki je bila cesarski fevd, pri kardinalu Ercolu Gonzagi, proti koncu leta 1539 pa je že prišel v Rim, kjer se je mudil tudi v družbi kardinala Contarinija. V družbi obeh in drugih iz tega kroga se je najkasneje v tem času pričel spogledovati z evangelizmom in s t. i. *spirituali*. Iz Rima se je v marcu 1540 v družbi Ippolita d'Este odpravil v Francijo, od koder se je v Koper vrnil šele v drugi polovici leta 1541 (v tem času se je zanj ugodno rešil tudi spor zastran Eliove rente); medtem se je leta 1541 skupaj s Contarinijem udeležil tudi posveta v Regensburgu. V Koper se sicer ni vrnil spreobrnjen v protestantizem, je pa v sebi morda že gojil poglede, ki jih je oblikoval v stiku s *spirituali* in evangelizmom.

Med letoma 1541 in 1545 je Vergerij, ki je bil pred tem skoraj štiri leta odsoten iz svoje škofije (Otonello Vida mu je medtem obupano pisaril, naj se vrne v Koper opravljat svoje dolžnosti), bolj ali manj nemoteno opravljal dolžnosti škofa, vendar se je njegov položaj vztrajno slabšal. Sredi leta 1543 je nanj padel sum odpadništva, češ da se spogleduje z luteranstvom. Pomemben del obtožb

⁴⁰ Fulvio Tomizza, *Zlo pride s severa. Roman o škofu Vergeriju* (Ljubljana: Beletrina, 2015), 176.

⁴¹ Podroben opis v Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 114ss.

⁴² Prav tam, 117.

je prišel kar iz Kopra, razlogi zanje pa so bili tudi močno osebne narave.⁴³ V Kopru se je uspel zameriti številnim ljudem, s svojo diplomatsko predzgodovino v nemških deželah pa je bil priročna tarča obtožb o luteranskih nagnjenjih. Vendar so nekatere glavne obtožbe proti njemu prišle prav iz njegove lastne škofije, v kateri je skušal s preveliko vnemo narediti red. V hud konflikt je prišel zlasti z duhovščino in menihi različnih redov v koprski škofiji, ki so v nekaterih primerih zašli že v kar škandalozne prekrške.⁴⁴ Iz besedila pritožbe, ki je bila vložena med Valierijevo vizitacijo leta 1580 zastran zadržanja pripadnikov servitskega reda (*Conquestio Civitatis de servitis*, 17. februar 1580), je jasno, s čim se je od leta 1541 (kakor kaže, brez uspeha) spopadal že Vergerij:

Kar pa zadeva druge samostane v tem mestu, je tam tudi samostan služabnikov device Marije, ki je zaradi malomarnosti samostanskih bratov v preteklih letih do skrajnosti propadel. Bratje so razprodali cerkveno srebrnino in druge svetinje, ... v samostan so si vozili priležnice, prodajali premično in celo nepremično premoženje samostana, zagrešili pa tudi še druge skrajno zavržne prekrške ...⁴⁵

Med leti 1544 in 1548 se je Vergerij otepal obtožb, in čeprav se je vmes že zdelo, da bo nasprotna stran postopek opustila, je bil proces eden najdaljših in najtežjih v Italiji. Leta 1548 je bil postopek obnovljen, nekatere inkvizicijske dejavnosti pa so se nadaljevale še po njegovi smrti. Vergerijev spis za to priložnost, ki je sicer morda nastal šele kasneje, po letu 1550, je bil njegovo mojstrsko delo *Otto difesioni*. Tu se odpre vprašanje Vergerijevega »spreobrnjenja«, ki je bilo bržkone dolgotrajen, čez več let razprostranjen proces, vendar se ta v luči njegovega epitafa ne zdi nekaj totalnega. Po tem spreobrnjenju najbrž niti nima smisla brskati s preveliko kronološko vnemo in iskati »prav tisti trenutek« ali serijo dogodkov, na katero bi bilo mogoče ta proces pripeti. Skoraj

⁴³ Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 172ss.

⁴⁴ Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 171ss

⁴⁵ ... *Come fra gli altri monasterij che sono in questa città, ve n'è uno dei Padri di S.ta Maria dei Servi, il quale per li cattivi fratri administratori delli anni passati, è andato quasi in estrema ruina, havendo essi venduti gli argenti della chiesa, et altre cose sacre, ... menato le concubine nel monasterio, venduto i beni mobili del convento, et anco i di stabili, oltre molti altri nefandissimi errori ...* (citirano po: Sergio M. Paschera, Tiberio M. Vescia, *I servi di Maria in Istria* (Trieste: Ed. Italo Svevo, 2005), 45; prim. tudi Neža Čebtron Lipovec, Boris Kavur in Katharina Zanier, »Servitski samostan v Kopru. Arhitekturni spomenik in arheološko najdišče«, v: *Začetki spomeniške službe v Istri – Gli inizi della tutela dei beni culturali in Istria – Počeci konzervatorske službe u Istri*, ur. Deborah Rogoznica (Koper – Capodistria: Histria editiones, 2015), 357).

nemogoče se zdi privoliti v razmislek, da je Vergerija k odpadništvu spodbudil denimo primer Francesca Spiere (njegova navzočnost ob Spierovi smrti leta 1548 je v njem sicer gotovo poglobila spoznanje, da se mora odcepiti od Katoliške cerkve).⁴⁶ Vergerijeva odločitev se namreč zdi vsaj toliko politično preračunljiva, kolikor je bila tudi intelektualna in čustvena. Nanj so sicer tudi kasneje padale sence dvoma, ali ni bilo njegovo spreobrnjenje nemara le posledica zamer do papeštva: v tem pogledu sicer ni bil nobena posebna izjema.⁴⁷ Glede na nekatera njegova močno revidirana stališča (od katerih je morda eno pomembnejših tudi prenovljeno nagibanje k *libertas* namesto *imperium*), morda sumi, ki jih je bil deležen, niso bili povsem nerazumljivi.

Postopki proti Vergeriju so se nato vlekli do leta 1549, vse to pa je pomenilo, da se koncila, ko se je ta sestal leta 1545 v Trentu, ni mogel udeležiti; do konca leta 1549, ko je papež Pavel III. umrl, je bil Vergerij že zapustil Italijo in odšel v izgnanstvo. V odsotnosti je bil obsojen herezije, papež mu je odvzel položaj in ga izobčil. Leta 1550 je bil Vergerij že v Vicosoprano, kjer je do leta 1553 deloval kot dušni pastir tamkajšnje italijanske skupnosti; zatem se je preselil v Tübingen, kjer je postal svetovalec Krištofa vojvode Württemberškega. Umrl je dve leti po koncu zadnje seje tridentinskega koncila, za katerega se je tako trudil, a mu je najbliže prišel le v Vicenzi.

DVAE ACTIONES SECRETARII PONTIFICII – DOPISI PAPEŠKEGA TAJNIKA

Leta 1556 je v Baslu izšla na prvi pogled neugledna knjižica hoteno anonimnega videza.⁴⁸ V svoji tiskarni jo je natisnil humanistični tiskar *Iohannes*

⁴⁶ Prim. Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 239ss.; Pio Paschini, *Pier Paolo Vergerio il giovane e la sua apostasia: un episodio delle lotte religiose nel cinquecento* (Roma: Scuola tipografica Pio X, 1925).

⁴⁷ Neven Jovanović, »Pavao Skalić protiv Pier Paola Vergerija, 1559–1564«, v: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*, ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka (Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2018), 52–53.

⁴⁸ Format knjižice (*octavo*) je dobro premišljen, ker je bilo spis mogoče priložiti navadni pošti, s čimer se je Vergerij uspešno izognil temu, da bi inkvizicija prestregla njegova dela, ki so bila uvrščena na indeks prepovedanih knjig (Robert A. Pierce, *Pier Paolo Vergerio the Propagandist* (Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2003), 76ss.); Vergerij se je kot avtor »uvrstil« na indeks papeža Pavla IV. (*Index auctorum et librorum*, 1559) in na indeks papeža Pija IV. (*Index librorum prohibitorum*, 1564).

Oporinus (Johann Herbster, 1507–1568). Knjižica je vsebovala dva spisa: prvi je naslovljen »Ali naj papež Pavel IV. razmisli o ponovnem sklicu tridentinskega koncila?« (… *an Paulus Papa IIII debeat cogitare de instaurando Concillio Tridentino*), drugi pa »Ali sme zatem [papež] z orožjem in silo zapovedati protestantom, naj sprejmejo sklepe koncila?« (… *an [Papa] vi et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii decreta*).⁴⁹

Kronologija nastanka *Duae actiones* ni prav jasna. Hubert v svojem obsežnem pregledu Vergerijeve bibliografije omenja izdajo iz leta 1554, vendar jo postavlja pod vprašaj oziroma to izdajo veže na omembo obeh spisov v Vergerijevem pismu Heinrichu Bullingerju, v katerem govori o »dveh spisih, ki ju je Bullinger videl poleti« (Vergerij Bullingerju, okt. 1554: *excuduntur duae illae secretarii actiones, quas hac aestate vidisti*). Povsem možno je, da je Bullinger videl le rokopis, Vergerij pa je z omembo tiska pretiraval. V vsakem primeru je (prva) izdaja iz leta 1556 verjetnejša: v pismu, ki ga je namreč Vergerij Bullingerju poslal 11. aprila 1556, omenja, da sta spisa pravkar izšla v Baslu in da ju Bullinger lahko dobi pri tiskarju Oporinu, kajti sam knjig še nima pri sebi (*edictae fuerunt Basiliae meae Actiones secretarii pontificii, nondum hic habeo, petendae tibi erunt ab Oporino*).⁵⁰ Knjižica, ki je izšla leta 1556,⁵¹ je bila prva v seriji natisov – sledili so ji še trije ponatisi, prvi že naslednje leto v Königsbergu pri tiskarju Hansu Daubmannu. Leta 1559 je v Augsburgu izšel ponatis pri Valentinu Otmarju, še istega leta pa tudi v Pforzheimu pri Korvinu (*Corvinus*: Georg Rab). Poleg teh treh ponatisov je od leta 1557 krožil tudi ročni prepis v gotici, ki je nastal v Augsburgu. Z izjemo predgovorov se

⁴⁹ Ideja o vsiljevanju koncilskih odlokov z orožjem deluje hoteno šokantno, vendar ni bila povsem iz trte izvita. Toda ravno Vergerij se je še kot papeški nuncij poigral z zamisljivo, da bi moral papež protestante na vsak način prisiliti v spoštovanje koncilskih odlokov (Schutte, *Pier Paolo Vergerio*, 96).

⁵⁰ Friedrich Hubert, *Vergerios publizistische Thätigkeit nebst einer bibliographischen Übersicht* (Göttingen: Vanderhoeck & Ruprecht, 1893), 299ss. Prvo izdajo postavlja v leto 1554 tudi izčrpni pregled nove latinete na Slovenskem *Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis*, ki ga je sestavil prof. dr. Primož Simoniti, omenja pa tudi ponatis iz Pforzheima in Königsberga, kakor tudi dopolnjeno izdajo iz leta 1559: Primož Simoniti, *Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis* (Zagreb – Ljubljana: Editio Academiae scientiarum et artium Slovenicae et Instituti historici Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1972), 141–142.

⁵¹ V strokovni literaturi razpravi *Duae actiones* nista bili deležni veliko znanstvene pozornosti: kakor že omenjeno, ga omenjata dva temeljna pregleda Vergerijeve literarne produkcije – poleg zgoraj citiranega Simonitijevega pregleda še Hubert, *Vergerios publizistische Thatigkeit*, 299–300. Prim. tudi Pogačnik, »Peter Pavel Vergerij ml. v slovenski znanosti«.

osnovno besedilo prve izdaje v kasnejših izdajah ni bistveno spremenilo; v izdajah iz leta 1559 je Vergerij besedilo le malenkostno revidiral in dodal oziroma razširil dva odlomka, ki sta posebej izpostavljena in prevedena v pričujoči spremni besedi, obema razpravama pa je dodal še tretji zvezek z naslovom »Sledi še tretji spis, ki dopolnjuje prejšnji dve poglavji in ki ugotavlja, da koncila ni mogoče ponovno obnoviti, papež pa nima tolikšne oblasti, da bi mogel sklepe koncila s silo uveljaviti« (*Accessit tertia, qua utrunque caput complectitur, ac definit, Concilium non posse instaurari. Nec papam tanta esse potentia, ut possit decreta vi imperare*).

Knjiga, ki je *sine loco* in *sine auctore* izšla leta 1556, je na moč preprost izdelek: naslovnica je, kakor že omenjeno, opremljena zgolj z naslovom in dvema zanimivima dostavkoma (od teh je eden v oklepaju): »Veliko je namreč upanje, da bo prišlo do miru« (*Magna est enim spes de pace*) in »Tu so, bralec, razgrnjeni sklepi zadnjih cesarskih zborov« (*Habes hic lector, quid in proximis comitiis Augustanis fuerit statutum*).

V marsikaterem pogledu so »Dopisi papeškega tajnika« od nagovora naprej povsem anahronistični. V času pisanja je bil Vergerij že davno povsem odmaknjen iz kroga »papeževih zaupnikov« (*a secretis papae*); kakor smo že pokazali, se je to na neki način zgodilo že z njegovim imenovanjem za modruškega in kasneje koprškega škofa, ki je pomenilo tudi diplomatsko osamitev, od leta 1549 pa je bil Vergerij sploh izobčen. Že pred tem ni več potoval v Rim, ker se je leta 1545 pred inkvizicijskim postopkom umaknil v Mantovo, leta 1548, ko so postopek obnovili, pa je Italijo končno zapustil in odšel v Švico. Poleg Vergerijevega epitafa, ki smo ga navedli v začetku spremne besede, prav pričujoči Vergerijevi razpravi (ob njiju pa še Vergerijevo delo *Concilium, non modo Tridentinum, sed omne papisticum perpetuo fugiendum esse omnibus piis*, ki ga omenjamo še v nadaljevanju) pričata o tem, da je bil tridentinski koncil za Vergerija tudi še leta po njegovem diplomatskem neuspehu boleča točka.

Izdaja iz leta 1556 nima nobenega posebnega predgovora. V nagovoru, namenjenem papežu, ki deluje kot dobrohotna *captatio benevolentiae*, se pripovedovalec kot udeleženec navideznega dialoga nemudoma vrže v polemiko s papežem. Vergerij, kakor bomo videli v nadaljevanju, s svojo razpravo ni imel nobenih dobrih namenov, prej nasprotno; nekatere formulacije delujejo kot

(nalašč) slabo prikrita ironija in prav zlahka smemo domnevati, da ta naslovljencu (če je delo sploh prebral) ni mogla ostati skrita:⁵²

Blaženi oče! Ker mi je Vaša Svetost namenila to (nezasluženo) čast, da mi je odredila mesto med svojimi zaupniki, imam pregled ne le nad vsem, kar se vsakodnevno zgodi v Rimu, pač pa tudi nad vsem, kar se dogaja po vsej krščanski državi. In zdaj vidim, da je pred nami naloga, ki ji v mojem spominu ni enako težavne in mukotrpne in ki je bolj tvegana kakor prav vsa tvoja dejanja, ki so sledila tvojemu povzdignjenju na ta najbolj častitljivi položaj (po Božji milosti). Spregovoriti nameravam prav o tej nalogi, kajti le tako bom zadostil svoji vesti, ki mi to nalaga kakor silno neodložljiv dolg.

Svoje misli bom razvezal brez zadržkov, in ko bom prišel do kraja, bo Vaša Svetost, ki v modrosti prekaša vse druge ljudi, sama presodila, kako ravnati naprej. Ponižno prosim le to, da mojim besedam o teh usodno pomembnih rečeh prisluhne enako naklonjeno in dobrohotno, kakor prisluhne tudi drugim svojim podrejenim.

Branje obeh Vergerijev razprav bi lahko bralca, ki uživa v privilegiju dobro razčlenjene zgodovinske slike o poteku tridentinskega koncila, pustilo v resnih dvomih, kaj je Vergerij z delom sploh skušal doseči. V tem pogledu nam pride prav obsežen predgovor druge izdaje, ki je izšla v Königsbergu in ki vsebuje tudi predgovor z Vergerijevim podpisom:

Quem fructum possit percipere qui has Secretarii Pontificii actiones legerit, non inutile fuerit commonefacere lectorem. Nimirum Papae Cardinales, Episcopi, totaque illa secta quae se in hereditatem atque in locum Apostolorum successisse iactat, nihil de sua insolentia, arrogantia, sevitia et crudelitate remittit, exurit enim nostros fratres cottidie, idque eo magis quod fractam et debilitatam esse suam auctoritatem et potentiam nondum satis vident. [...]

In primis vero adhuc sibi blandiuntur quasi possint quando libitum illis fuerit, generale concilium nullo negotio celebrare, suos adversarios condemnare, mox sumptis armis ad suscipienda decreta eosdem vi compellere: hoc inquam sibi persuadent in manu habere. Quare ubi istius Pontificii Secretarii vocem audierint, vix est dubium quin visuri sint se neque generale concilium posse celebrare neque eius decreta recusantibus vi et armis imperare, immo si voluerint crabrones irritare, summum esse periculum, ne vel in colle Vaticano et Tyberinis ripis contingat ipsis aculeos illorum experiri. [...] Sunt nonnulli non modo privati, sed principes viri

⁵² Vsi navedki so, razen kjer je označeno drugače, iz Oporinove izdaje iz leta 1556; navedki so brez latinskega izvirnika, ki ga bralec lahko poišče na ustreznem mestu v latinski kritični izdaji, razen v primeru dveh besedil v nadaljevanju, ki ju Oporinova izdaja še ne vsebuje.

quoque pro virili promovere reascentem hanc Domini nostri Iesu Christi doctrinam sed timent Paparum saevitiam ... [...] Qui boni viri inter Papistas sunt ii cum audiunt ipsorum Idolum Papam de generali Concilio celebrando agere, plane sibi persuadent liberum Concilium celebratum iri, hoc est, ut nobis quoque qui sumus Paparum adversarii liceat accedere ... [...] Sed ... hi quoque non nihil excitabuntur ut videant Papam inique et Tyrannice agere.

Ne bo odveč na začetku poučiti bralca, kakšno korist bo imel od branja »Dopisov papeškega tajnika«. Papeževi kardinali in škofje ter vsa tista sekta, ki se hvalisa z nasledstvom sedeža apostolov, prav nič ne obžaluje svoje nadutosti, arogance in divje krutosti; ne, naše brate vsakodnevno iztrebljajo, to pa zato, ker še niso povsem doumeli, da sta njihova moč in veljava že povsem razdrobljeni in iztrošeni. [...] Še kar si samovoljno delajo utvaro, da bodo lahko brez vseh težav obhajali vesoljni koncil, obsojali svoje nasprotnike in jih prav kmalu z močjo orožja silili k sprejetju koncilskih odlokov: povsem prepričani so, da imajo položaj v svojih rokah. Ko bodo enkrat slišali glas tega papeškega tajnika, bodo brez dvoma spoznali, da koncila ne bodo mogli sklicati in da tudi ne bodo mogli zatem njegovih odlokov s silo in orožjem vsiliti njegovim nasprotnikom, razen če želijo dregniti v osje gnezdo in tvegati, da bodo na vatikanskem griču in na bregovih Tibere občutili strupene pike. [...] Ni jih malo, tudi prvaki so med njimi, ki jim ni malo do tega, da bi se namesto človeških prerodila in ponovno uveljavila volja našega Gospoda Jezusa Kristusa, a kaj ko se bojijo papeške surovosti ... [...] Kar je med papisti dobrih mož, se prepričujejo, da ima njihov idol Papež, ko govori o vsesplošnem koncilu, v mislih svoboden koncil – se pravi tak, da se ga bomo smeli udeležiti tudi tisti, ki smo Papeževi nasprotniki. [...] A tudi ti bodo nemalo presenečeni, čeprav vidijo, kako krivično in tiransko se Papež vede.

V primerjavi s predgovorom v ponatisu iz leta 1557 navedeni nagovor iz prvotnega besedila deluje malodane smešno, kar je bil morda hoteni učinek. V izdaji iz leta 1556 se skriva nekaj subtilnega humorja. Napadalni predgovor v izdaji iz leta 1557 je daleč od presenečenja glede na občinstvo, ki mu je Vergerij (tudi osebno) v tem času razpečeval svoj pamflet. V primeru izdaje iz leta 1556 pa imamo opravka s povsem drugačnimi okoliščinami in ciljno skupino bralcev; tudi če je papež Vergerijev pamflet prebral, je bilo to povsem nepomembno, ker mu je bil namenjen zgolj v naslovu. Izdaja iz leta 1556 je bila v resnici namenjena Vergerijevim bralcem v Italiji⁵³ – in tudi če to občinstvo

⁵³ Podpisana izdaja iz leta 1557 je bila namenjena bralcem v nemških (oziroma poljskih) deželah; Vergerijevo ime tam ni bilo sporno.

morda ni bilo povsem protipapeško razpoloženo, je šlo za zvesto bazo bralcev, ki so bili pripravljene tvegati dejstvo, da berejo prepovedano literaturo.⁵⁴

Uvodne Vergerijeve argumente in predgovor iz druge izdaje je smiselno primerjati z malodane neverjetnimi posplošitvami v uvodnih formulacijah iz Vergerijevega dela »Vsi pobožni ljudje bi se morali izogibati koncilom, ne le tridentinskemu, temveč papeškimi koncilom nasploh« (*Concilium, non modo Tridentinum, sed omne papisticum perpetuo fugiendum esse omnibus piis*) iz leta 1553, ki bralca nagovarja, da se »mora koncilu izogibati, ker ni katoliški in tudi ne sklican v Kristusovem duhu« (*LECTORI. Concilium quo turba coit Romana Tridenti vitandum credas omnibus piis. Non est Catholicum nec Christi mente coactum.*):⁵⁵

In Concilio Tridentino ... Causa diiudicanda quae?

Controversia inter Papistas et Lutheranos.

Iudices qui?

Papa cum suis coniuratis Episcopis et Praelatis, seductionis a Lutheranis annos supra 30 accusati.

Accusatores qui?

Idem qui et iudices.

Rei qui?

Lutherani, Papatus accusatores.

Damnabuntur qui?

Nec iudices nec accusatores Lutheranorum, sed Lutherani, accusatores Papistarum.

Na tridentinskem koncilu ... Bo potekala razprava. O čem?

O sporu med papisti in luteranci.

Sodili bodo. Kateri sodniki?

Papež in njegovi sozarotniki škofje ter prelati, ki so jih luteranci pred 30 leti obtožili zavajanja.

In kdo so tožniki?

Isti kakor sodniki.

In kdo so obtoženci?

Luteranci, ki papeštvo obsojajo.

In kdo bo obsojen?

Ne sodniki ne tožniki luterancev, pač pa luteranci, papistov tožniki.

⁵⁴ Pierce, *Pier Paolo Vergerio the Propagandist*, 129.

⁵⁵ Petrus Paulus Vergerius, *Concilium, non modo Tridentinum, sed omne papisticum perpetuo fugiendum esse omnibus piis* (S.l. 1553), 1.

Izobraženo občinstvo se je moralo ob vsem skupaj dvakrat zabavati: italijanski bralec se je bržkone poznavalsko namuznil, ko je na naslovnici prebral Vergerijev ironični dostavek »Veliko je namreč upanje, da bo prišlo do miru« (*Magna enim est spes de pace*), občinstvo v nemških deželah pa je prav tako morda uživalo v odprtem zabavljaštvu proti papežu, ki je nasršeno od za Vergerija povsem značilnega propagandističnega pretiravanja.⁵⁶

Besedilo druge (in tretje) izdaje je, kakor smo že omenili, Vergerij pustil razmeroma nespremenjeno – in tako je ostalo vse do leta 1559, ko je prvi dve razpravi revidiral in dodal še tretjo: *Accessit tertia, qua utrunque caput complectitur, ac definit, Concilium non posse instaurari* (»Sledi še tretji spis, ki dopolnjuje prejšnji dve poglavji in ki ugotavlja, da koncila ni mogoče obnoviti«). Že v Daubmannovi izdaji iz leta 1557 pa je Vergerij zaključek prve razprave nekoliko razširil, to besedilo pa je bilo nato uporabljeno tudi v nadaljnjih izdajah:

Vestra Sanctitas audivit Comitiorum decreta, nunc audiat quid postea consecutum sit et quomodo in deterius semper res nostrae ruant in Germania.

Fridericus Palatinus Elector, tametsi visus fuisset aliquando magis Protestantibus quam tuae Sedi favere, tamen e suis dominiis numquam voluit Missas eicere, ita ut omnes illius provincias, quae satis sunt amplae, potueris inter eas quae tibi parent connumerare. Diem suum obiit Fridericus, et scis quis successerit? Quis summa illa dignitate fungatur? Palatina tum aliaque dominia possideat? Otto Henricus Palatinus Rhaeni atque utriusque Bavariae dux ille, ille qui semper tibi adversatus est, qui contulit quicquid habuit consilii, auctoritatis et facultatis, ut contraria doctrina promoveretur. Is, is inquam, potitur nunc Electoratu et iam sustulit prorsus omnes Missas. Licet vero Sacerdotes et Monachi fremuerint, ad Caesarem accurrerint ac conati etiam fuerint seditionem in Palatinatu excitare, ut liceret illis suas Missas peragere, tamen nihil profecerunt. Actum ergo prorsus est de toto illo tractu neque es quod speres eo mortuo successurum aliquando meliorem. Est enim iam subordinatus, qui illi succedat, Federicus Comes Palatinus, magna prudentia, magno consilio ac non contemnendus certe Princeps, si tam magnus Lutheranus non esset.

Audi reliqua, Carolus Marchio Badensis usque ad hoc tempus passus est in suis

⁵⁶ Pierce, *Pier Paolo Vergerio the Propagandist*, 130–131.

provinciis, quas amplas possidet, Missas celebrari. At nunc post illa Comitia Electorem imitatus sustulit quoque et ipse prorsus.

Scis esse in Germania Iudicium Camerae Imperialis, quod solet Spirae residere toto hoc XL annorum, quo de Religione illic litigatum est, spatio: Protestantes numquam potuerunt obtinere, ut in numero illorum Iudicum et Advocatorum reciperetur, qui non esset ex tuis Catholicis, quare habebas illam veluti arcem in visceribus tuorum hostium, magno rerum tuarum commodo.

At illa quoque est tibi nunc adempta et fere solo aequata. Nam Comitia illa pestilentia de quibus queror, commiserunt suas vices Principi nescio cui, qui Spiram accederet et Iudiciurn Camerae reformaret. Accessit, reformavit, aut potius deformavit atque inter cetera perfecit, ut in numero Iudicum et Procuratorum aliquot Iurisconsulti ex professo Lutherani fuerint recepti. Fuerunt quidem quattuor aut quinque ex illis iudicibus ac Latomus in primis noster ille, qui potius quam tantum dedecus viderent, ut Lutherani esent eorum Collegae, sustinuerunt sponte se a magistratu gravissimo ac amplissimo abdicare. Sed quo tandem fructu non video, consultius fecissent perseverasse, quam vacuum locum, in quem hostes irrumperent, dimisisse. Certum est ex 40 Iudicibus et 24 Procuratoribus illius Camerae bonam et forte maiorem partem esse ex factione Lutherana.

Est igitur verissimum quod paulo ante dicebam, res noftras in peius ruere, ita ut de sustentandis atque in pristinum statum restituendis, ego quidem nihil putem esse sperandum.⁵⁷

Vaša Svetost je slišala sklepe, sprejete na zborih, zdaj pa naj prisluhne, kaj bo sledilo in kako se bo naš položaj v nemški deželi ves čas le slabšal.

Čeprav se je občasno zdelo, da je Friderik, palatinski volilni knez,⁵⁸ bolj naklonjen protestantom kakor tvoji stolici, pa vendar nikoli ni dovolil s svojih gospostev izgnati maš, tako da si lahko vse njegove dežele, in te niso majhne, prištel k tistim, ki so ti pokorne. Friderik je umrl in veš, kdo ga je nasledil? Kdo je zdaj na tistem visokem položaju? Kdo ima v lasti palatinske posesti? Oto Henrik, slavni knez Renskega palatinata in vojvoda obeh bavarskih dežel, ki ti je bil vedno gorak in ki je zastavil vse svoje sposobnosti, sredstva in veljavo le za to, da bi podprl nasprotni nauk. On, pravim, on ima sedaj v oblasti volilno kneževino in takoj je odpravil vse maše. Naj so še tako stokali duhovniki in menihi, hodili k cesarju in poskušali celo z netenjem vstaje v Palatinatu, vse za to, da bi smeli še naprej maševati, a vse zaman. Tista zadeva je končana, nikakor pa se ti ni nadejati, da ga bo nekoč po njegovi smrti nasledil kdo boljši. Njegov naslednik, Friderik palatinski grof, mu je že podrejen; je

⁵⁷ Citirano po izdaji, ki je leta 1559 izšla pri Korvinu.

⁵⁸ Friderik II. (1482–1556), volilni knez Palatinata.

pa zelo moder in preudaren človek in vsekakor bi bil prav spoštovanja vreden knez, ko le ne bi bil tako zagrizen luteranec.

Poslušaj naprej. Karel mejni grof Badenski⁵⁹ je vse do sedaj v svojih deželah, in te so obsežne, dopuščal obhajanje maš. Zdaj pa, po tistih cesarskih zborih, je po vzoru volilnega kneza tudi on povsem ukinil maše.

Kakor veš, je bilo v nemški deželi v vsem tem obdobju 40 let, odkar tam poteka razpor zastran vere, v Speyerju državno komorno sodišče; protestantom nikoli ni uspelo doseči tega, da bi bil med tiste sodnike in advokate sprejet kdo, ki ne bi bil izmed tvojih katoličanov, zato si imel tam tako rekoč utrdbo v samem drobu tvojih sovražnikov, kar ti je vsekakor šlo v prid.

Zdaj pa si tudi to sodišče izgubil – zate je malodane porušeno. Tisti prekleti zbori, čez katere se pritožujem, so namreč nekemu knezu poverili mandat, naj gre v Speyer in reformira komorno sodišče. Šel je, reformiral, ali bolje, deformiral in med drugim dosegel tudi to, da so med sodnike in namestnike takoj sprejeli tudi pravne strokovnjake luterance. Med tistimi sodniki pa jih je bilo nekaj, štiri ali pet, med njimi najprej naš slavni Latomus,⁶⁰ ki so raje prostovoljno izstopili iz pomembne in donosne službe, kakor pa da bi se morali soočiti s to sramoto, da bi bili luteranci njihovi kolegi. Čemu je to koristilo, pa ne vem: bolje bi bilo, ko bi vztrajali, namesto da so napravili prazen prostor, ki so ga zasedli sovražniki. Gotovo je večji del 40 sodnikov in 24 namestnikov tiste zbornice z luteranske strani.

Kot pribito drži, kar sem malo prej zatrdil, da se namreč naš položaj slabša, tako da po mojem nikakor ne gre upati, da bi bilo mogoče ta propad ustaviti ali celo vzpostaviti prvotno stanje.

Tudi besedila druge razprave Vergerij ni posebej spreminjal, je pa tisti njen del, ki bi ga lahko poimenovali »ekskurz o severnih deželah« (v besedilu prve, Oporinove izdaje mu je posvetil zgolj tri strani), precej razvezal in vrinil na njegovo mesto obsežnejšo zastranitev. Ta obsežna zastranitev ni presenetljiva; očitno jo je Vergerij pripravil prav posebej za tisk v Königsbergu, kajti zlasti v tistem delu, kjer govori o Prusiji, je opazno njegovo dobrikanje Albertu Pruskemu:

Maritimae, quas appellant, civitates, totum Daniae et Norvegiae regnum, tota

⁵⁹ Karel II. (1529–1577) je bil grof mejne grofije Baden od leta 1552 do smrti leta 1577; 1. junija 1556 je uzakonil luteranstvo kot zakonito vero v grofiji Baden–Durlach.

⁶⁰ Bartholomaeus Latomus (Barthélemy Masson, 1485–1566), humanist, filolog, profesor na Collège de France; od leta 1548 je bil član državnega komornega sodišča. Znana je njegova korespondenca z reformatorskim mislecem Martinom Bucerjem.

Prussia, Livonia, totum Suetiae, Gothiae et Vandalorum regnum. At operae pretium est scire, quaenam sint hae civitates, hae provinciae, haec regna. Dicam igitur, quantum temporis angustia patitur. Mare Germanicum et Balthicum ubi sit et quam longe excurrat, Vestra Sanctitas probe scit, in illo scilicet tractu, qui est ab Amstelredamo in Prussiam et Livoniam usque, quae est passuum milium longitudo 1250. Omnes fere autem, quae sunt in illis litoribus civitates, nonnullis etiam Mediterraneis adiunctis, firmissimum foedus inter se inierunt. Earum nonnullae sunt liberae et Romano Imperio subsunt ea ratione, qua aliae Germaniae civitates, ut Brema, Hamburgum, Lubeca, Luneburgum, Brunsuvigia, Magdeburgum atque aliae. Nonnullae agnoscunt Duces Megelburgenses, ut Rostochium et Vismaria, in Dominos. Aliae vero Pomeraniae Duces agnoscunt Dominos, ut Stetinum, Sundium, Grypsualdium, Stargardia etc. Aliae Prussiae Ducem, ut Regius mons. Aliae Poloniae Regem, ut Dantiscum, Elbinga, Turonium. Quid vis amplius? Riga quoque in Livonia, quae est Archiepiscopi Sedes, hoc foedere continetur. Si iusseris afferri mappam atque inspexeris metiarisque animo, quot et quales sint illae civitates, quae ut se tuis exercitibus obicerent tamquam ad commune incendium restinguendum occursurae essent, profecto exhorresces. Occursuras autem non debes dubitare, utpote Romano Imperio coniunctas atque a tua unitate obedientiaque disiunctas. At scis quos populos ferant? Longobardos, Normanos, Cimbros, Herulos, Obotritas, Vandalos, Sclavos, qui scilicet ita libenter ad novas sibi sedes armis quaerendas et aliorum quietem turbandam commigrant.

Regnum Daniae procurrit a Saxonia veluti Isthmus inter duo maria Balthicum et Germanicum, hoc obtinet nunc Christianus Dux Holsatiae. Altero illo Chrifternio Caesaris sororio ob tyrannidem eiecto, qui octuogenarius miseram vitam in arce quadam, quae illi est pro carcere, degit. Ac non modo Daniae illud regnum, quod habet multas et populosas insulas, sed Norvegiae sive Normaniae quoque regnum obtinet Christianus.

Norvegiae regnum est pars amplissimae illius peninsulae, quam aliqui Scandiam, aliqui Scandinaviam appellarunt et quam veteres insulam esse crediderunt, immo fuit illis fere incognita. E Dania est ad eam traiectus fere centum passuum milibus. Haec igitur regna Dania atque Norvegia cum toto Ducatu Holsatiae ac Rex ipse in primis abhorret (ut vestra Sanctitas probe novit) a nostro nomine, non modo ab unitate atque oboedientia. Immo suspirat ad occasionem, qua posset cum illis ferocissimis suis populis aliquo irruere, praesertim contra te contraque istam sacrosanctam Sedem et dolendum profecto est ita esse illum regem exasperatum contra nos, nam alioquin audio illi tribui magnam iustitiae et clementiae laudem.

Prussia (proh dolor, cogor ingemiscere ad huius mentionem) Prussia tenebatur, ut scis, ante XXX annos ab Ordine fratrum Theutonicorum, qui totos quinquaginta annos multa et difficilia bella pro ea paranda et conservanda gesserunt. Sunt

hi istius sanctae Sedis non modo socii coniunctissimi atque amantissimi, sed pars quaedam corporis nostri et fere manus aut brachium, in talem vero potentiam armis et multo fuso sanguine excreverant, ut iam 58 arces, 86 civitates et oppida possiderent. Habet enim Prussia in longitudine 315 passuum millia et totidem in latitudine, sunt illic portus, sunt piscinae, propemodum innumerabiles, sunt silvae multae et tum propter ligna ad naves atque ad aedificia, tum propter cineres, feras atque apes commodissimae, deinde sunt pascua et terra frumentis ferendis optima, est etiam felicitas succini, cuius proventum natura videtur soli Prussiae concessisse, saltem candidi. Nunc omnia ista avulsa a tua sancta Sede contra nos pugnant acerrime, Proh dolor, iterum deploro. Scis enim Albertum ex illustrissima Brandenburgensium familia, cum esset eiusdem ordinis Magister, (utinam numquam fuisset) post multas lites et contentiones postquam fuit a Romano Imperio proscriptus, denique post bella gesta, tandem pace cum Sigismundo Poloniae Rege, anno 1525. facta, accepisse in feudum haereditarium, ea quae ad bonos fratres Theutonicos pertinebant, quamquam non omnia Albertus sibi habet, nam bonam partem Sigismundus sibi retinuerat, ita ut sanctae matris Ecclesiae vestimenta dividerint inter se, ac cotidie magis magisque (proh quam invitus dico) nunc hinc, nunc illinc atteritur tua potentia atque maiestas.

Livonia videtur quidem adhuc tuae sanctae Sedi addicta, propterea quod ab ea Episcopi adhuc petunt confirmationem, sed nihilominus Lutherismo palam suscepto contemnit et pedibus proculcat tua instituta et ceremonias, quare tuto potes eam in numero hostium collocare. Cur AUT confirmationes Episcoporum petat, est ratio in promptu. Nam quae illa mavult Episcoporum, quippe quos solet in ordinem quando vult redigere, quam secularium Principum, quos non ita potest in officio continere, dominatum. Verum sciat vestra Sanctitas oportet Archiepiscopum illum Rigensem, deinde Episcopum Rivaliensem, Derptensem, Osiliensem et Cauroniensem (hi enim sunt Livoniae Episcopi) tametsi adhuc praestant, cum bullas redimunt confirmationis, isti beatissimae Petri cathedrae de retinendis subditis in vestra unitate atque oboedientia solemnae iuramentum, tamen minime posse quod iure iurando promittunt praestare ut mirandum sit illis nihilominus solere veluti clausis oculis iurare, certe victi ferocissimorum illorum populorum importunitate atque insolentia, qui volunt quidem habere Episcopos, sed interim vivere, praesertim in negotio religionis, suo modo, non solum conniveant, verum etiam palam consentiant ipsi Episcopi necesse est. Eius regionis longitudo est circiter quadringentorum passuum milium. Latitudo fere totidem, duos habet insignes portus Rigensem et Rivalensem, quos dixeris duo veluti ubera a quibus alitur. Nam ex magna Europae parte illuc omnia ad cultum ornatumque necessaria inferuntur, vicissim frumenta, mella pellesque exportantur. Ac ne dubitet vestra Beatitudo istos, si Germaniam in nos armatam viderint, nostros hostes esse futuros, quia

Romano Imperio subsunt atque eandem religionem habent. An non satis superque causae? Tanta vero est (aut saltem tanta se putat esse) potentia, ut cum nuperrime eorum Archiepiscopum Rigensem, Alberti Prussiae Ducis fratrem ac Serenissimi Poloniae Regis consanguineum atque clientem, nescio qua insigni iniuria afficere ausi fuissent, ac non multo post eiusdem Regis Legatum ob eam rem missum trucidare. Rex vero constituisset suis armis suaque potentia cum Ducis Prussiae armis potentiaque coniunctis, Livonienses bello adoriri ipsi haud magnifacere tales hostes visi fuerint, sed vicissim coeperint colligere non contemnendos etiam peregrinorum equitum peditumque exercitum, praesertim suadente atque urgente Ordinis magistro. Quamquam audio de pace agi, quam vestrae Sanctitati minus placitum sat scio, nam magis e re nostra foret, si nostri hostes inter se confligerent, mutuis vulneribus conficerent seipsos atque debilitarent. Utinam et Germania inter se bellum gereret. Ac novi quidem Sanctitatem tuam neque in hoc deesse suo officio, sed sollicitare et quibuscumque potest labellis uti, ut bellum aliquod grande inter illos suscitaret, sed bellum Turcicum successum tuorum consiliorum vehementer impedit.

Regnum Suetiae, Gothorum & Vandalorum obtinet nunc Gustavus, dives argenti, aeris, plumbi et ferri. Solum Suetiae regnum est duplo maius quam Norvegia, ac non modo totam illam peninsulam (excepta Norvegia) tenet, sed quasdam haud parvi momenti insulas, inter alias Finlandiam, quae pulchrior atque amoenior est ipsa Suetia, in primis vero populosissima est, is Gustavus satis est bellis gerendis exercitatus. Cum enim Moschos bellicosissimos atque in primis barbaros hostes habeat finitimos, vix licet illi ab armis quiescere, tamen saepe indutias facit ut nunc quoque habet. Quam vero is faveat Sanctae Romanae Ecclesiae doctrinis et potestati, testis tuae Sanctitati totique urbi atque Italiae esse potest Olaus magnus, quem in Archiepiscopatu Upsalensi, qui in ipsa Gothia est, Ioanni fratri hic Romae in summa egestate mortuo, suffecisti, egentem scilicet egenti, ambo enim ab rege et populo, quibus illic florebant opibus atque honoribus exuti atque nudati eiecti sunt tantum ob eam causam, quia tueri et sustentare tuam auctoritatem tuasque doctrinas omni studio nequicquam conabantur. Magno enim impetu in omnes illos tractus pervasit morbus et furor Lutheranorum hominum.

At scis, quam numerosos populos plaga illa Septentrionalis ferat? Usque adeo numerosos, ut instar apium soliti sint emigrare. Memini legere apud Methodium Martyrem, Iordanum Gothum et Paulum Diaconum, qui illam plagam quandam veluti vaginam seu officinam gentium vocant, quod ex ea numerosissimi ferocissimique populi saepe prodierint. Audi amplius, nostine quinam sint isti populi? Audi beatissime Pater, quamquam invitatus dico, cum tam tristitia ominor, det mihi veniam

tua Sanctitas, nam praeterire hunc molestum locum minime potui. Ex ista ipsa, de qua loquor, plaga Septentrionali prodiere olim illi populi, ...⁶¹

Tako imenovana obmorska kraljestva, se pravi celotno Dansko in Norveško kraljestvo, pa vsa Prusija, Livonija, vsa Švedska, pa Gotsko in Vandalsko kraljestvo. Ne bo pa odveč vedeti, za kakšne dežele, province oziroma kraljestva gre. Razložil bom, kolikor mi bo skromno odmerjeni čas dovoljeval. Kje je Severno nemško in Baltsko morje in do kod seže, Vaša Svetost prav dobro ve: da se namreč razteza od Amsterdama do Prusije in Livonije, kar po dolgem meri 1.250.000 korakov. Vsa mesta, ki se nahajajo na tamkajšnjih obalah, zraven pa še nekaj mediteranskih, so sklenila trdno zavezništvo. Nekatera od teh mest so svobodna in so rimskemu imperiju podložna v istem smislu kakor druga mesta na Nemškem, denimo Bremen, Hamburg, Lübeck, Lüneburg, Braunschweig, Magdeburg in druga. Nekatera priznavajo oblast magdeburških vojvod, denimo Rostock in Wismar. Spet druga mesta priznavajo oblast vojvod Pomorjanskega, med njimi denimo Szczecin, Stralsund, Greifswald, Stargard in druga. Tretja priznavajo oblast pruskega vojvode, denimo Königsberg. Nekatera priznavajo oblast poljskega kralja, denimo Gdansk, Elbing, Torun. Želiš še več? Riga v Livoniji, sedež nadškofije, je prav tako del tega zavezništva. Če bi ukazal prinesiti zemljevid in pogledal ter v duhu premeril, kolika in kakšna so tista mesta, ki bi se podvizala, kakor da gasijo požar, da bi se tvojim vojskam postavila po robu, bi se zgrozil. Nikar ne dvomi, da bi pohitela k uporabi – ne nazadnje so bila nekoč del rimskega imperija –⁶² in se nato odcepila od tvoje celote in oblasti. Toda ali veš, katera ljudstva tam živijo? Langobardi, Normani, Kimbri, Heruli, Obotriti, Vandali, Slovani, ki si seveda prav radi z orožjem poiščejo nova domovanja in drugim skalijo njihov mir.⁶³

Dansko kraljestvo se kakor Istmos razteza od Saške med dvema morjema, to je Baltskim in Severnim nemškim. Vlada mu Kristijan vojvoda Holsteinski,⁶⁴ ki je onega drugega Kristijana, cesarjevega svaka, izgnal zaradi samodržstva;⁶⁵ ta pri svojih osemdesetih letih živi v bednih razmerah v nekem gradu, ki je v bistvu njegova

⁶¹ Citirano po izdaji, ki je leta 1559 izšla pri Korvinu.

⁶² Sugestivna besedna igra: Vergerij izraz *ecclesia Romana* tu nadomešča z *imperium Romanum*, kar se bolje vklaplja v anahronistično pripoved o ljudstvih, ki se nameravajo temu »imperiju« postavititi po robu.

⁶³ Povsem anahronističen seznam ljudstev, v katerem je Vergerij (verjetno nalašč) pomešal imena nekaterih antičnih ljudstev, ki so domišljivo Rimljanov burila še dolgo po dejanskih spopadih z njimi.

⁶⁴ Kristijan III. (1503–1559), kralj Danske in Norveške.

⁶⁵ Kristijan II. (1481–1559), kralj Danske, Norveške in Švedske. Gl. op. 52 k prevodu besedila Vergerijevih *Actiones*.

ječa. Kristijan pa ne vlada le Danskemu kraljestvu, katerega del so tudi številni gosto naseljeni otoki, pač pa tudi Norveškemu oziroma Normanskemu kraljestvu. Norveško kraljestvo je del tistega gromozanskega polotoka, ki so ga nekateri imenovali Skandija, drugi pa Skandinavija; stari so menili, da gre za otok, sicer pa jim je bil povsem neznan. Danska je od Norveške oddaljena kakih 100.000 korakov. Ti dve kraljestvi torej, Danska in Norveška, obenem pa še Holsteinska kneževina, še najbolj pa sam kralj, čutijo odpor že samo do našega imena (kar Vaša Svetost prav dobro ve), kaj šele do kakršnekoli enotnosti in poslušnosti. Še več, kralj komaj čaka na priložnost, ko bi lahko s svojimi divjaškimi ljudstvi kam vdrl, najraje proti tebi in tej Presveti stolici. Samo obžalujemo lahko, da nam je ta kralj tako nenaklonjen, kajti slišim, da mu sicer pripisujejo izjemen čut za pravičnost in blag značaj.

Prusiji (ojej, kakšna bolečina, kar zaječati moram ob njeni omembi) je, kakor veš, še pred tridesetimi leti vladal red tevtonskih bratov, ki so celih petdeset let vojevali številne težke vojne, da bi deželo osvojili in jo obdržali. Ti so potemtakem ne le naši najtesnejši in najdražji zavezniki, pač pa tako rekoč del našega telesa, naša roka ali dlan; njihova moč je za ceno vojn in prelite krvi tako zrasla, da so imeli v posesti celo 58 gradov in 86 mest. Prusija namreč po dolgem meri 315.000 korakov in prav toliko počez; tam ne manjka pristanišč, preštevilnih jezer, globokih gozdov, ki dajejo les za ladje, stavbe in oglje ter redijo zveri in čebele, zatem pašnikov in obilo zemlje, odlične za žito. Prusija je tudi srečno obdarjena z jantarjem; zdi se, da je narava le tu ustvarila pogoje za pridobivanje jantarja – vsaj tistega bistrega. Zdaj je vse to za tvojo Sveto stolico izgubljeno, vse to se je spustilo v oster boj proti nam. Oh, kako boleče! Znova moram obžalovati. Saj poznaš Alberta iz imenitne brandenburške dinastije. Ko je bil mojster tistega reda, (ko vsaj nikoli ne bi bil) in je bil po številnih sporih in trenjih izobčen iz rimskega imperija, je leta 1525 sklenil mir s poljskim kraljem Sigismundom in končal vojno, v dedni fevd pa je dobil posesti, ki so pripadale tevtonskim bratom; Albert sicer nima v lasti prav vsega, kajti dobršen del teh posesti je bil Sigismund zadržal zase, tako da sta si imetje svete matere Cerkve razdelila med seboj, tvojo oblast in dostojanstvo pa iz dneva v dan vse bolj in bolj (joj, kako nerad to rečem) teptajo z vseh strani.

Zdi se, da je Livonija zaenkrat še zvesta tvoji Sveti stolici, ker škofje od ondod še prosijo za imenovanje, a vendar je dežela očitno sprejela luteranstvo in črti ter tepta tvoje obredje in zakone, zato jo lahko mirno uvrstiš med svoje sovražnike. Razlog, zakaj sploh prosijo za imenovanje škofov, je na dlani: da ima namreč Livonija raje oblast škofov, posebej zato, ker jih lahko kadarkoli strpa v kak red, kakor pa oblast posvetnih knezov, ki jih ne more na tak način zapreti v kako službo. Vaša Svetost naj ve, da nadškof v Rigi, pa škofje Revala, Dorpata, Oesela in Kurlandije (to so namreč škofije v Livoniji) vsem svečanim zaobljubam navkljub, ki jih izrečejo tej preblaženi Petrovi stolici, ko prevzemajo imenovanja, da bodo namreč pod vašo oblastjo in

v enotnosti zadrževali podložnike, nikakor ne morejo spolniti svojih obljub, tako da se jim človek mora kar čuditi, da tako rekoč z zaprtimi očmi še kar prisegajo; gotovo so nemočni proti surovosti in zaostalosti tamkajšnjih ljudi, ki sicer hočejo imeti škofe, vendar vtem tudi živeti na svoj način, zlasti v verskih zadevah. Škofje morajo pač zamižati na eno oko ali pa se kar naravnost strinjati s tem. Dežela po dolgem meri kakih 400.000 korakov, počez približno enako. Ima dve pomembni pristanišči, v Rigi in Revalu, ki bi ju lahko imenoval napajališči Livonije. Iz velikega dela Evrope se namreč tja steka vse potrebno za omikano življenje, nasprotno pa od tam izvažajo žito, med in krzno. Livonjci sicer res sodijo k rimskemu imperiju in delijo isto veroizpoved, a Vaša Svetost naj nikar ne dvomi, da bodo ob pogledu na nemško deželo, kako se oborožuje proti nam, prav tako postali naši sovražniki. Razlogov je več kakor dovolj. Tolikšna je namreč njihova moč (ali pa si vsaj domišljajo, da so tako močni), da so ob neki nedavni priložnosti, ko so si drznili storiti krivico riškemu nadškofu, bratu pruskega vojvode Alberta in sorodniku ter klientu poljskega kralja, kar ubili kraljevega poslanca, ki je tja prišel v zvezi s to zadevo. Kralj je sklenil združiti moči in vojske s pruskim vojvodo ter Livonijce napasti, ti pa se tolikšnega sovražnika niso prav nič prestrašili, pač pa so tudi sami pričeli zbirati nezanimljivo vojsko tujih pešakov in konjenikov, k čemur jih je še posebej spodbujal mojster reda. Slišim sicer, da se nekaj dogovarjajo o premirju, ki Vaši Svetosti ne ugaja preveč, kolikor vem, kajti nam bi bilo bolj v prid, če bi se naši sovražniki udarili med seboj in se v krvavih bojih vzajemno izčrpavali. Ko bi se vsaj na Nemškem zapletli v medsebojne vojne! Pa saj vem, da Tvoja Svetost tudi v tem primeru ne sedi križem rok, pač pa da rovari in skuša na vse mogoče načine doseči, da bi med njimi prišlo do vojne, a kaj, ko vojna s Turki preprečuje, da bi bila tvoja prizadevanja uspešna.

Kraljestvu Švedske, Gotov in Vandalov zdaj vlada Gustav, ki ima na voljo obilo srebra, bakra, svinca in železa. Že samo Švedsko kraljestvo je dvakrat večje od Norveške, obsega pa več kakor zgolj tisti polotok (izvemši Norveško), pač pa tudi nekatere pomembne otoke, med drugim Finsko, ki je še lepša in prijetnejša kakor sama Švedska; predvsem je gosto naseljena, tako da ima Gustav moštva za vojne več kakor dovolj. Ker ima za najbližje sosede bojevite in divjaške Moshe, mora pogosto na vojno, a obenem tudi pogosto sklepa premirja in prav zdaj je tako. Koliko je naklonjen sveti Rimski cerkvi ter njenim naukom in oblasti, lahko Tvoji Svetosti in vsej Italiji izpove Olaf Magnus, ki si ga po smrti brata Johana – ta je umrl v hudi revščini tu v Rimu – postavil na njegovo mesto v uppsalski nadškofiji na Gotskem; reveža si zamenjal z revežem, kajti ti in ljudstvo sta obema zasegla vse premoženje in odvezla vse časti, ki sta jih uživala, ter ju izgnala zgolj zato, ker sta si na vsak način, čeprav zaman, prizadevala za podporo tvoji oblasti in naukom. Bolezen in besnilo luterancev sta namreč z vso silo vdrla v vsa tamkajšnja mesta in pokrajine.

Ali sploh veš, koliko ljudi premorejo tisti severni kraji? Toliko jih je, da spominjajo na čebelje roje. Spominjam se, da sem o tem bral pri mučencu Metodu, pa pri Gotu Jordanesu in pri Pavlu Diakonu, ki tiste kraje primerjajo z nekakšno maternico ali delavnico ljudstev,⁶⁶ ker od ondod tako pogosto prihajajo tako številna in tako divja ljudstva. Poslušaj naprej: ali veš, kakšna so ta ljudstva? Prisluhni, Preblaženi oče, mojim žalostnim svarilom, ki jih le nerad govorim. Naj mi odpusti Tvoja Svetost, a tega neprijetnega dela ne morem kar zamolčati. Iz teh severnih krajev, o katerih govorim, so nekoč prišla ljudstva, ...

Razprava *Duae actiones* ni literarna mojstrovina; skoraj bi lahko dejali, da ji temeljni pregledi Vergerijevega opusa in znanstvene razprave na temo njegovega delovanja niso naredili nepopravljive krivice. Ta njegov polemični spis s poudarjeno satirično noto so zasenčila druga njegova dela, ki so, kolikor se moramo o tem spraševati, tudi za slovenski prostor pomembnejša – denimo »Štirje dialogi« (*Dialogi quattuor ... 1559*), v katerih je Vergerij razglabljal tudi o vprašanih dilem zastran prevajanja Biblije v slovenski (oziroma slovanski) jezik.⁶⁷

Čeprav Vergerij kljub svojim »površnim« pripravam za duhovništvo ni bil površen mislec,⁶⁸ moramo *Duae actiones* brati predvsem v duhu in okviru njegove intenzivne publicistične dejavnosti, katere namen ni bil historiografske ali teološko-filozofske narave, pač pa je šlo za povsem propagandistično in tudi zelo osebno pisanje; iz besedila veje Vergerijevo osebno razočaranje in užaljenost nad njegovo propadlo diplomatsko kariero, zaradi katere tudi pomensko navaja posamezne kardinale (Bertani, Dandini), katerih diplomatska kariera za razliko od njegove ni propadla. Ob branju njegovih protikoncilskih

⁶⁶ Citat iz Jordanesove »Zgodovine Gotov« (*De origine actibusque Getarum*): »S tega otoka Skanija so kakor iz delavnice ljudstev oziroma maternice narodov prišli Goti s svojim kraljem po imenu Berig ...« (*Get.* 4, 25: *Ex hac igitur Scandza insula quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum cum rege suo nomine Berig Gothi quondam memorantur egressi ...*).

⁶⁷ Marinčič, »Amore patriae«, 20–22.

⁶⁸ Prim. Ljerka Schiffler, »Filozofsko-teološka misao Petra Pavla Vergeria ml.«, *Acta Histriae* 7/2 (1999): 15–28ss.; že branje »Vergerijeve molitve« (Pier Paolo Vergerio, *Vergerijeva molitev – Preghiera di Vergerio* (Koper: Društvo bralcev Svetega pisma – Evangelijska skupina Skala, 2017), 35ss.) odstira teološko poglobljenega duha, ki je bil več kakor zgolj polemik nabrušenega jezika.

spisov si ne moremo kaj, da ne bi tako rekoč v celoti dvomili v njihovo iskrenost oziroma jih uvrstili v kategorijo politično oportunih spisov, v katerih učinek niti Vergerij sam ni mogel verjeti. Sodeč po njegovem epitafu v Tübingenu, Vergerij tudi nikoli ni pozabil na svojo vlogo pri prizadevanjih za organizacijo tridentinskega koncila oziroma na svojo nunciaturo (prim. vsebino njegovega epitafa: *legatus fueram regna per ampla papae*), zato njegovo kategorično zavračanje koncila v *Duae actiones* deluje precej dvolično.

Vergerij v svojih *Actiones* dozdevno odpira relevantna vprašanja o naravi tridentinskega koncila. Bo zares »svoboden«? Bo res »univerzalen«, karkoli že to pomeni? Bo res »krščanski«? O »svobodnem koncilu« si že Luter ni delal nobenih utvar, po letu 1552 in protestnem odhodu protestantov z druge seje koncila pa se o kakršnemkoli koncilskem univerzalizmu, ki bi brez vseh omejitev vključeval tudi protestante, nihče več ni mogel slepiti. Vprašanja, ki si jih torej moramo zastavljati o naravi in namenu teh besedil, se potemtakem niti malo ne tičejo problema Vergerijevega »spreobrnjenja«, pač pa zgolj namena njihovega nastanka, torej vprašanja političnega oportunitizma in vprašanja impliciranega občinstva. Že Vergerijeva odločitev za nastanitev v Vicosoprano po letu 1550 je bila tudi v tem pogledu bolj preračunljiva, kakor bi se morda zdelo na prvi pogled; ni šlo zgolj za to, da mu je tamkajšnja italijanska skupnost ustrezala značajsko in jezikovno, pač pa je bil kraj – le nekaj ur oddaljen od severnih italijanskih dežel – idealno izhodišče za opravljanje subverzivne dejavnosti, za katero mu je v majhni župniji ostajalo dovolj časa;⁶⁹ kot spreten organizator je iz različnih virov zbiral velika sredstva, ki so mu omogočala, da je severnoitalijanski prostor tako rekoč zasul s svojimi publicističnimi spisi⁷⁰ (pri tem mu je bila v pomoč dobro razvejana mreža tihih somišljenikov in razpečevalcev, Vergerij pa je knjige občasno razpečeval tudi sam, kar je vsaj v Italiji zahtevalo precej poguma),⁷¹ katerih vsebina in slog sta

⁶⁹ Pierce, *Pier Paolo Vergerio the Propagandist*, 57.

⁷⁰ Zanimivo pa so nekatera njegova dela krožila tudi po Kranjskem, kljub temu da so bila na indeksu prepovedanih knjig: prim. Luka Vidmar, »Zbiralec protestantskih knjig: Janez Krstnik Prešeren, ljubljanski stolni prošt«, *Stati inu obstatu: revija za vprašanja protestantizma* 21/22 (2015): 102; Luka Vidmar, »Prepovedane knjige na Kranjskem od indeksa Pavla IV. (1559) do indeksa Pija VI. (1786)«, v: *Svetovne književnosti in obrobja*, ur. Marko Juvan (Ljubljana: Založba ZRC, 2012), 241.

⁷¹ Prav tam, 77ss.

po potrebi nihala med ostro (in tudi populistično) kritiko kurije ter bolj preišljenim izražanjem globlje domišljenih idej ter zahtev.⁷²

Ko je Vergerij zapuščal Italijo, je bil zrela osebnost: bil je star petdeset let in za seboj je imel že dve karieri. Do trenutka, ko se je končno odločil pustiti za seboj malodane sedem let trajajoči inkvizicijski postopek, je doživel osebno in politično preobrazbo. Na Nemškem je sicer vsaj do neke mere ponovno unovčil svoje diplomatske izkušnje, a kljub temu iz njegovega epitafa veje občutje globokega življenjskega razočaranja, ki ga ne more zakriti niti optimistično pričakovanje, da ga njegova nova življenjska pot iz pekla vodi v nebesa: to je razočaranje nad dejstvom, da je nekdanji koprski škof (*Iustinopoli ... Episcopus*) in papežev poslanec (*legatus ... papae*) postal izgnanec, človek brez domovine (*pius exul in orbe vagari*). Tudi če je bil »Kristusov begunec«, *exul Christi*, je bil begunec brez vsega: brez (sicer revne) škofije, brez kariere, celo brez domovine.

Vendar pa iz njegovih *Actiones* kljub užaljeni zagrenjenosti vseeno veje humanistični univerzalizem, ki ga tudi njegovo spreobrnjenje in življenje na Nemškem nista mogla izkoreniniti. *Actiones duae secretarii pontificii* sta zanimiv spomenik njegovi lastni osebi: nečimrno prevelikih dimenzij (*larger than life*) in užaljeno obrnjen proti Rimu, a obenem tudi – kakor da si njegov stvaritelj ne bi mogel pomagati – humanistično vzvišen in odporen na nacionalne poudarke reformacijskega gibanja. Kot *pius exul* je Vergerij iz prejšnjega življenja ohranil vsaj eno: ostal je humanist.

⁷² Catto, M., »Pier Paolo Vergerio e la propaganda eterodossa: libri e predicazione del pensiero riformato«, *Acta Histriae* 7/2 (1999): 171.

VIRI IN LITERATURA

- Index auctorum et librorum, qui ab Officio Sanctae Rom. Et Universalis Inquisitionis caveri ab omnibus et singulis in Universa Christiana Republica mandantur.* Roma: Antonius Bladus, 1559.
- Index librorum prohibitorum, cum regulis confectis per Patres a Tridentina Synodo delectos, auctoritate Sanctis. D. N. Pii IV. Pont. Max. Comprobatus.* Colonia: Maternus Cholinus, 1564.
- Vergerius, Petrus Paulus (minor). *Concilium, non modo Tridentinum, sed omne papisticum perpetuo fugiendum esse omnibus piis.* S.l., 1553.
- Vergerius, Petrus Paulus (minor). *Actiones duae secretarii pontificii: Quarum altera disputat, an Paulus Papa IIII debeat cogitare de instaurando Concilio Tridentino (magna est enim spes de pace). Altera vero, an vi et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii decreta. Habes hic lector, quid in proximis comittis Augustanis fuerit statutum.* S.l. (Basel), s.n., 1556.
- Vergerius, Petrus Paulus (minor). *Actiones duae secretarii pontificii: Quarum altera disputat, an Paulus Papa IIII debeat cogitare de instaurando Concilio Tridentino. Altera vero, an vi et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii decreta. Habes hic lector, quid in proximis comittis Augustanis fuerit statutum.* Regiomonti Borussiae: J. Daubmann, 1557.
- Vergerius, Petrus Paulus (minor). *Actiones duae secretarii pontificii: Quarum altera disputat, an Paulus Papa IIII debeat cogitare de instaurando Concilio Tridentino. Altera vero, an vi et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii decreta. Habes hic lector, quid in proximis comittis Augustanis fuerit statutum.* S.l. (Augsburg): Valentin Otmar, 1559.
- Vergerius, Petrus Paulus (minor). *Actiones duae secretarii pontificii: Quarum altera disputat, an Paulus Papa IIII debeat cogitare de instaurando Concilio Tridentino. Altera vero, an vi et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii decreta. Habes hic lector, quid in proximis comittis Augustanis fuerit statutum.* Pforzheimiae: Georg Rab, 1559.

- Catto, Michaela. »Pier Paolo Vergerio e la propaganda eterodossa: libri e predicazione del pensiero riformato«. *Acta Histriae* 7/2 (1999): 153–172.
- Čebbron Lipovec, Neža, Kavur, Boris in Zanier, Katharina. »Servitski samostan v Kopru. Arhitekturni spomenik in arheološko najdišče.« V: *Začetki spomeniške službe v Istri – Gli inizi della tutela dei beni culturali in Istria – Počeci konzervatorske službe u Istri.* Ur. Deborah Rogoznica, 331–362. Koper – Capodistria: Histria editiones, 2015.
- Diemand, Anton. *Das Ceremoniell der Kaiserkrönungen von Otto I. bis Friedrich II.* München: Lüneburg, 1894.
- Dolinar, France M. »Vergerijev vpliv na razvoj protestantizma na Slovenskem.« *Acta Histriae* 7/2 (1999): 5–14.
- Filipović, Ivan in Rajhman, Jože. »Vergerij, Peter Pavel mlajši (okoli 1498–1565).« *Slovenska biografija.* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Pridobljeno 31. 3. 2018. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi774658/#slovenski-biografski-leksikon>
- Friedensburg, Walter. »Vergeriana 1534–1550. Eine nachlese.« *Archiv für Reformationsgeschichte* 10 (1913): 70–100.

- Gantar, Kajetan. »Andreas Divus iz Kopra – Prevajalec Homerja«. V: *Divina*. Ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka, 19–30. Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2016.
- Glavan, Mihael. »Vergerijeva dela v zbirki protestantik v NUK in drugih evropskih knjižnicah.« *Acta Histriae* 7/2 (1999): 173–190.
- Gruden, Josip. »Peter Pavel Vergerij in njegov stik s slovenskimi deželami.« *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 19 (1909): 142–152.
- Hendrix, Scott H. *Martin Luther, Visionary Reformer*. New Haven and London: Yale University Press, 2016.
- Holzer, Josef. *Zgodovina cerkve v stotih slikah*. Ljubljana: Družina, 1995.
- Hubert, Friedrich. *Vergerios publizistische Thätigkeit nebst einer bibliographischen Übersicht*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1893.
- Jedin, Hubert. *Geschichte des Konzils von Trient. Bd. 1, Der Kampf um das Konzil*. Darmstadt: WBG, 2017.
- Kavka, Frantisek in Skybova, Anna. »The 'Bohemian Question' in the Sixteenth Century«. V: *Between Lipany and White Mountain: Essays in Late Medieval and Early Modern Czech Scholarship*. Ur. James R. Palmitessa, 149–165. Leiden – Boston: Brill, 2014.
- Jovanović, Neven. »Pavao Skalić protiv Pier Paola Vergerija, 1559–1564«. V: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*. Ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka, 27–57. Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2018.
- Kelly, Joseph E. *The Ecumenical Councils of the Catholic Church: A History*. Collegeville (Minn.): Liturgical Press, 2009.
- Kipper, Rainer. *Der Germanenmythos im Deutschen Kaiserreich Formen und Funktionen historischer Selbstthematization*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2002.
- Kottke, Dirk. »O izgubljenem epitafu za Petra Pavla Vergerija (1498-1565)«. *Stati inu obstatii: revija za vprašanja protestantizma* 21/22 (2015): 65–73.
- Krebs, Christopher. *A Most Dangerous Book: Tacitus's Germania from the Roman Empire to the Third Reich*. New York; London: W. W. Norton, 2012.
- Linder, Robert D. »Katoliška obnova.« V: *Zgodovina krščanstva*. Ur. Tim Dowley, 410–435. Ljubljana: DZS, 1992.
- Luther, Martin. *The Schmalkald Articles*. Minneapolis: Augsburg Fortress, 1995.
- Marinčič, Marko. »Amore patriae teneri non potuit: dva Vergerija o Hieronimu (in o mejah lokalnega patriotizma)«. V: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*. Ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka, 11–25. Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2018.
- McNair, Philip M. J. »Semena preroda«. V: *Zgodovina krščanstva*. Ur. Tim Dowley, 352–365. Ljubljana: DZS, 1992.
- Paschera, Sergio M., Vescia, Tiberio M. *I servi di Maria in Istria*. Trieste: Ed. Italo Svevo, 2005.
- Paschini, Pio. *Pier Paolo Vergerio il giovane e la sua apostasia: un episodio delle lotte religiose nel cinquecento*. Roma: Scuola tipografica Pio X, 1925.
- Pastor, Ludwig. *The History of the Popes, From the Close of the Middle Ages*. Vol. XI. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1923.
- Pierce, Robert A. *Pier Paolo Vergerio the Propagandist*. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2003.
- Pobežin, Gregor. »*Magna enim est spes de pace*: Vergerijev spis *Duae actiones secretarii ponti-*

- ficii in njegova stališča do Tridentinskega koncila«. V: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*. Ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka, 59–89. Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2018.
- Pogačnik, Jože. »Peter Pavel Vergerij ml. v slovenski znanosti.« V: *Acta Histriae* 7/2 (VIII). (1999), 91–102.
- Schiffler, Ljerka. »Filozofsko-teološka misao Petra Pavla Vergeria ml.« *Acta Histriae* 7/2 (1999): 15–28.
- Schutte, Ann J. *Pier Paolo Vergerio: The Making of an Italian Reformer*. Genève: Librairie Droz, 1977.
- Setton, Kenneth M. *The Papacy and the Levant, 1204-1571*. Philadelphia (Pa.): American Philosophical Society, 1976.
- Simoniti, Primož. *Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis*. Zagreb – Ljubljana: Editio Academiae scientiarum et artium Slovenicae et Instituti historici Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1972.
- Sparn, Walter. »Luthrova nestrpnost in evangeličanska zapoved strpnosti.« *Stati inu obstati: revija za vprašanja protestantizma* 21/22 (2015): 160–166.
- Tomizza, Fulvio. *Zlo pride s Severa. Roman o škofu Vergeriju*. Ljubljana: Beletrina, 2015.
- Štoka, Peter. »Vergerijevi pismi Janu Lutomirskemu in Johanu Oporinu leta 1557«. V: *Secretarii actiones Petri Pauli Vergerii*. Ur. Gregor Pobežin in Peter Štoka, 91–107. Koper: Knjižnica Srečka Vilharja, 2018.
- Vergerio, Pier Paolo. *Vergerijeva molitev – Preghiera di Vergerio*. Koper: Društvo bralcev Svetega pisma – Evangelijska skupina Skala, 2017.
- Vidmar, Luka. »Prepovedane knjige na Kranjskem od indeksa Pavla IV. (1559) do indeksa Pija VI. (1786).« V: *Svetovne književnosti in obrobja*. Ur. Marko Juvan, 233–262. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.
- Vidmar, Luka. »Zbiralec protestantskih knjig: Janez Krstnik Prešeren, ljubljanski stolni prošt.« *Stati inu obstati: revija za vprašanja protestantizma* 21/22 (2015): 95–106.
- Zudič Antonič, Nives. *Zgodovina in antologija italijanske književnosti Kopra, Izole in Pirana*. Koper: Italijanska unija, 2014.
- Washington, Christopher Thomas. *The Participation of non-Catholic Christian Observers, Guests and Fraternal Delegates at the Second Vatican Council and the Synods of Bishops: a Theological Analysis*. Roma: Ed. Pontificia Univ. Gregoriana, 2015.

SUMMARY

The younger of the two Vergerii, both from Justinopolis (though not directly related), Pier Paolo found himself at the junction of two worlds: between Humanism and Reformation. While he is particularly interesting for the Slovenian community as a man of letters hailing from what is now a Slovenian city, his treatises, including the two epistles addressed in this paper, are of crucial importance even to the larger context of the Reformation.

Pier Paolo Vergerio was an Italian humanist from Justinopolis (now Koper), whose ecclesiastical career started relatively late: he was over 30 when he entered priesthood. Despite this late start, Vergerio's career took off very quickly: in 1532, he was already papal nuncio to Ferdinand's court in Austria. His diplomatic service outlasted two popes, and by the time it finished in 1536, Vergerio had invested considerable amounts of energy in helping to organise the Council of Trent. Although his mission eventually proved unsuccessful, he was awarded with the position of the Bishop of Modruš in Croatia, and eventually with that of the Bishop of Justinopolis (1537).

Yet even if Vergerio returned to his hometown with the title that "seemed to matter the most", as Tomizza puts it, Justinopolis proved to be too confined – and too poor a placement for Vergerio. Vexed by financial trouble and under suspicion of heresy, he eventually left Justinopolis for Vicosoprano in Switzerland. After 1549, Vergerio never set foot in Italy again – or rather, he did so only clandestinely, when he needed to distribute his propagandist books.

In 1556, an interesting "booklet" was published in the printing office of one Johannes Oporinus (Johann Herbster, 1507–1568), a humanist printer in Basel. It contained two documents, one bearing the title "Should the Pope Consider Reconvening the Council of Trent?", and the other "Is the Pope Thereafter Entitled to Command the Protestants with Arms and Force to

Accept the Decrees of the Council?” The book, a simple thing which could be easily concealed in travelling luggage for smuggling purposes, had virtually no information about its production. It was just the first in a series of editions, for the Oporinus print was followed by several more: in 1557 the Königsberg edition published by Hans Daubmann, in 1559 the Augsburg edition published by Valentin Otmar and, in the same year, the Pfortzheim edition published by Corvinus (Georg Rab).

Even though the *Actiones duae secretarii pontificii* seem to be mere *lucubrations* of no more than ephemeral value, they raise important questions related to the Council of Trent. While the two-epistle volume is no literary masterpiece or in-depth theological/philosophical debate, it is a rare and, so far, mostly overlooked document, which sheds light on particularly interesting aspects of Vergerio's life after he left Italy.

IMENSKO KAZALO

A

Alarik I. 125, 166
Akvinski, Tomaž 25, 160
Ambrož 25
Avgust Saški 31, 160
Avguštin 25

B

Bertani, Pietro 21, 160, 199
Bucer, Martin 192
Bullinger, Heinrich 185

C

Carafa, Gian Pietro gl. Pavel IV.
Carnesechi, Pietro 177
Cavino 131
Ciprijan 25
Cles, Bernhard 178, 179
Contarini, Diana 174
Contarini, Gasparo 174, 175, 181, 182
Cosimo I. Medičjejski 113, 164
Cossa, Baldassare gl. Janez XXIII.

D

Dandini, Girolamo 21, 160, 199
Daubmann, Hans 185, 190, 206
Divo, Andrea 169

E

Elio, Antonio 182
Evgenij IV. 65, 135, 167

F

Farnese, Alessandro 182
Farnese, Alessandro gl. Pavel III.
Ferdinand I. Habsburški 23, 107, 115, 139,
175, 177, 179, 181, 205
Filip II. Španski 111, 164
Franc I. Francoski 164, 175, 176, 179
Friderik II. 191

G

Genserik 125, 166
Gonzaga, Ercole 113, 164
Gropper, Johann 43, 160
Guidobaldo II. della Rovere 115, 139, 164
Gustav I. Švedski 123, 166, 198

H

Hadrijan VI. 174
Helena 153, 167
Henrik II. Francoski 35, 71, 75, 77, 107, 155,
157, 160, 163, 164, 167
Henrik VIII. 179
Herberstein, Sigismund 8
Herbster, Johann 185, 205
sv. Hilarij 25
Homer 169, 171

J

Janez XXIII. 65, 71, 163
Jean des Monstiers (Jean Fraxineus) 139,
167

- Jordanes 199
Julij Cezar 143
Julij II. 79, 173
Julij III. 21, 25, 37, 45, 71, 127, 160, 163, 164, 176
- K
Karel II. 192
Karel V. Habsburški 23, 77, 145, 151, 160, 162, 163, 164, 167, 174, 175, 176
Klemen VII. 131, 170, 174, 175, 177, 178, 179
Kristijan II. 123, 166, 196
Kristijan III. 123, 166, 196, 197
Kristus 51, 53, 55, 57, 59, 69, 73, 79, 103, 162, 167, 172, 178, 188, 189, 201
Krištof Württemberški 184
Kserks 139
Kvint Fabij Maksim 125, 167
- L
Latomus, Bartholomaeus 192
Leon X. 79, 173, 174
sv. Luka 103
Luter, Martin 31, 95, 163, 173, 174, 179, 180
- M
Magnus, Johan 123, 166, 198
Magnus, Olaf 123, 166, 198
Maksimilijan II. Habsburški 107, 164
Marija I. 111, 164
Mavricij Saški 31, 37, 141, 160, 163, 167
sv. Metod 199
Morone, Giovanni 181
- N
Nestor 147, 167
- O
Otmar, Valentin 185, 206
Ottaviano Raverta 166
Ottavio Farnese 115, 164
- P
Pavel Diakon 199
Pavel III. 21, 37, 45, 127, 131, 141, 167, 170, 175, 176, 177, 179, 180, 184
Pavel IV. 15, 139, 160, 164, 166, 174, 176, 184, 185, 200
Pij IV. 167, 177, 184
Ptolemaj 123
- R
Rab, Georg 185, 206
Ricalcati, Ambrogio 179, 181
Ritio, Angelo 139
- S
Sigismund II. Avgust 107, 164, 170, 197
Skot, Janez Duns 25, 160
Spiera, Francesco 184
- V
Valvassori, Defendente 181
Vergerij, Peter Pavel »mlajši« 7, 8, 9, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 196, 199, 200, 201, 205
Vergerij, Peter Pavel »starejši« 169
Vida, Otonello 179, 182
Viljem Mantovski 113

Gregor Pobežin je študiral klasično filologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Leta 2009 je doktoriral na temo rimskega zgodovinopisja s temo Pripovedno gledišče in žariščenje v Salustijevih monografijah.

Trenutno je izredni profesor za področje antične zgodovine na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem, obenem pa kot raziskovalec deluje na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU.

Ukvarja se z raziskovanjem antičnega zgodovinopisja in vprašanjem virov za antične zgodovinarje, antično kulturo in civilizacijo, recepcijo antike v srednjem in novem veku, prežitki antike ter antično, srednjeveško in novoveško epigrafiko. Poleg strokovnih raziskav se ukvarja tudi s prevajanjem antičnih, srednjeveških in humanističnih besedil v latinskem in grškem jeziku.

9 789610 500858 19 €

Pričujoče besedilo osvetljuje Vergerijevo mednarodno publicistiko v času, ko je bilo njegovo sodelovanje s Trubarjem najbolj intenzivno. Prvič je bilo objavljeno že leta 1556, torej v letu pred izidom Prvega dela Nove zaveze, v katerem Trubar Vergerija omenja kot tistega, ki je takoj za Bogom najbolj zaslužen za njegov prevajalski projekt. Slovencem to delo daje zelo neposreden vpogled v evropski kontekst Trubarjevega delovanja. Zanimivo pa je predvsem kot skrajni primer verskopropagandne pamfletistike sredi 16. stoletja. Prva izdaja protipapeškega pamfleta je izšla anonimno; avtor je provokativno podpisan kot »papeški tajnik« in glasnik miru. Gregor Pobežin zelo nazorno predstavi razvoj tega dela od prve izdaje, »podtaknjene« italijanskim bralcem, do poznejših izdaj, namenjenih bralcem na severu; tu lahko pamflet dobi podpis in postane tisto, kar je že od začetka bil.

Prevod tega dela je izredno dragocen; če parafraziramo Vergerijev poklon Trubarju, »Že se Kristus pogovarja tudi s Slovani« (Iam Christus cum Sclavis loquitur), bi se zdaj dalo reči: »Končno se tudi Slovenci pogovarjajo z Vergerijem.«

dr. Marko Marinčič